

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

الرحمن
علیهما صلوات

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

چکیدهٔ پیام نامہ نامی

شہ

جلد اول

بہدی ہوشمند

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده پایان نامه های حدیثی

نویسنده:

مهدی هوشمند

ناشر چاپی:

موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۰	چکیده پایان نامه های حدیثی جلد اول
۱۰	مشخصات کتاب
۱۰	اشاره
۲۰	آفرینش از دیدگاه قرآن و حدیث
۲۱	ابتلا از دیدگاه قرآن و سنت
۲۳	ادب در تعالیم قرآن و سنت
۲۵	ارتباط با اهل کتاب و شیوه برخورد با آنان از دیدگاه قرآن و حدیث
۳۰	ارتباط عقل و دین در قرآن و حدیث
۳۲	اسرائیلیات در تفاسیر
۳۳	اسرائیلیات و تأثیر آن بر داستان های انبیا در تفاسیر قرآن
۳۷	اسرار سجده از دیدگاه قرآن و عترت
۳۹	اسما و صفات قرآن از نگاه قرآن و سنت
۴۱	افسانه غرانیق
۴۳	افسردگی و حزن در آیات، روایات و روان شناسی (بررسی تطبیقی)
۴۶	امانت الهی از دیدگاه قرآن و سنت
۴۹	انعکاس اعمال انسان در دنیا از نظر قرآن و روایات
۵۲	اولوالأمر از دیدگاه تشیع و تسنن
۵۶	ایمان و مؤمنین در قرآن و حدیث
۵۸	باب های اهل بیت علیهم السلام
۶۴	بررسی آرای متعدد پیرامون آیه «لَسْتَ» با تکیه بر کتب تفسیری و روایی عامه و خاصه
۶۶	بررسی اسرار و احکام فقهی از دیدگاه نهج البلاغه
۶۸	بررسی اصول و معیارهای نقد حدیث از جهت متن
۷۰	بررسی اقسام حکومت و شرایط حکومت اسلامی از دیدگاه نهج البلاغه

- ۷۶ بررسی تاریخ حدیث اهل سنت پس از قرن سوم هجری
- ۸۰ بررسی ترتیب نزول قرآن در روایات
- ۸۲ بررسی تفکر و تدبیر در آیات و روایات معصومین علیهم السلام
- ۸۴ بررسی جایگاه هنر از دیدگاه قرآن و روایات
- ۸۸ بررسی حدیث تقلید در مورد حقانیت ولایت ائمه اطهار علیهم السلام از دیدگاه فریقین
- ۹۱ بررسی خصوصیات رجالی کتاب «اختیار معرفه الرجال»
- ۹۲ بررسی سیر اربعین نگاری و جایگاه «اربعین» امام خمینی (ره) در میان کتب اربعین
- ۹۶ بررسی شخصیت امیرالمؤمنین علیه السلام در آینه وحی
- ۹۷ بررسی کیفیت و چگونگی معاد جسمانی از دیدگاه عقل و نقل
- ۹۹ بررسی مفهوم ذکر از دیدگاه وحی
- ۱۰۲ بررسی نقش غلات در جعل حدیث
- ۱۰۴ بررسی و تحلیل از خطبه قاصعه و پیوند آن با زمینه های سیاسی - اجتماعی کوفه
- ۱۰۵ بررسی و نقد روایات تحریف در کتاب «فصل الخطاب»
- ۱۰۷ پرتوی از سیمای قرآن در حدیث
- ۱۰۸ پژوهشی پیرامون دنیا از دیدگاه قرآن و روایات
- ۱۱۰ پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه از قرن ششم تا عصر حاضر
- ۱۱۴ پژوهشی در «تفسیر العسکری» منسوب به امام ابو محمد حسن بن علی عسکری علیه السلام
- ۱۱۶ پژوهشی در معراج از نگاه قرآن و روایات
- ۱۱۸ پیدایش و تطوّر تفسیر اثری
- ۱۲۱ تاریخ حدیث شیعه در عهد صفویه
- ۱۲۳ تأثیر روحی، اخلاقی ذکر از دیدگاه قرآن و معصومان علیهم السلام
- ۱۲۵ تحقیق درباره شخصیت ابن عباس و روش تفسیری او
- ۱۲۹ تحقیق و بررسی اسانید روایات تفسیری امام محمدباقر علیه السلام
- ۱۳۲ تحقیقی پیرامون شخصیت و کتاب رجالی ابن غضائری
- ۱۳۳ تحقیقی پیرامون «کتاب من لا یحضره الفقیه» شیخ صدوق (ره)
- ۱۳۵ تحقیقی در رجال و تاریخ اشعریین

- تحلیلی از میثاق عهد اَلسَّت در روایات شیعه ۱۳۸
- تربیت جسم از دیدگاه قرآن و حدیث ۱۴۰
- ترجمه و تحقیق حکمت های منسوب به امیر مؤمنان علی علیه السلام از کتاب «شرح نهج البلاغه»ی ابن ابی الحدید المدائنی ۱۴۱
- التشبیه فی رسائل الإمام علی علیه السلام ۱۴۴
- تصحیح و نقد و بررسی کتاب «نفائس الفنون فی عرائس العیون» ۱۴۶
- تعدّد زوجات در اسلام ۱۴۷
- تفسیر قرآن کریم در عهد رسول خدا و صحابه (سده اوّل هجری) ۱۴۹
- تنظیم خانواده از دیدگاه قرآن و روایات ۱۵۳
- تواضع و تکبر و مصادیق آنها در قرآن و حدیث ۱۵۵
- توصیف روز قیامت بر اساس آیات قرآن و روایات معصومین علیهم السلام ۱۵۷
- جایگاه اهل بیت علیهم السلام در تفاسیر اهل سنت ۱۵۹
- جایگاه و منزلت حضرت زهرا(س) از دیدگاه اهل سنت ۱۶۳
- جمع و تدوین تفسیر ابن عباس از منابع شیعی در جزء اوّل قرآن کریم ۱۶۷
- جنگ روانی از دیدگاه قرآن و سیره نبوی ۱۶۹
- حکومت در نهج البلاغه ۱۷۳
- حلم و بردباری در قرآن و روایات و اثرات آن بر جامعه ۱۷۷
- درآمدی بر مکتب حدیثی علامه طباطبایی در تفسیر ۱۷۹
- دعا در قرآن و نهج البلاغه ۱۸۰
- دعا و بداء و رابطه آن با قضا و قدر با ملاحظه آیات و روایات ۱۸۴
- ذکر و موانع آن در قرآن و حدیث ۱۸۶
- راه ها و شیوه های مبارزه با تهاجم فرهنگی از دیدگاه قرآن و حدیث ۱۸۸
- رجعت از دیدگاه قرآن کریم و عترت ۱۹۱
- روش های تعلیم در قرآن کریم و سنت ۱۹۳
- زن از دیدگاه نهج البلاغه ۱۹۵
- سیادت (عزت مسلمانان) در قرآن و نهج البلاغه ۱۹۹
- شرح واژه های سوره فاتحه و بقره به وسیله روایات ۲۰۱

- ۲۰۲ شفاعت در قرآن و احادیث معصومان علیهم السلام -
- ۲۰۴ شناخت و تحلیل مکتب حدیثی قم از آغاز تا قرن پنجم هجری -
- ۲۰۸ شورا در فتوا -
- ۲۱۰ عدل از دیدگاه آیات و روایات و فقه در ابواب مختلف از نظر شیعه -
- ۲۱۲ عصمت ائمه علیهم السلام در آئینه عقل و نقل -
- ۲۱۴ علم لدنی در قرآن و حدیث -
- ۲۱۷ فتنه از نگاه قرآن و حدیث -
- ۲۱۹ فقر و غنا در قرآن و حدیث -
- ۲۲۰ فلاح و فوز در قرآن و حدیث -
- ۲۲۲ قرآن در صحیفه سجادیه -
- ۲۲۴ القسم الرابع من «سنن أبی داوود» من أول کتاب الصيد حتّی نهائیه کتاب الأطمعه -
- ۲۲۵ قلب سلیم در صحیفه سجادیه -
- ۲۲۷ لیلۃ القدر از دیدگاه قرآن و روایات معصومان علیهم السلام -
- ۲۲۹ ماهیت عقل از دیدگاه مآصدرا و علامه مجلسی (با تأکید بر شروح آنها بر اصول کافی) -
- ۲۳۰ مبانی ولایت ولی الله -
- ۲۳۴ محاربه و افساد فی الأرض در قرآن، حدیث و فقه اسلامی -
- ۲۳۶ محدثان شیعه در قرن نهم و دهم هجری و سبک حدیث نگاری آنان -
- ۲۳۸ مراحل و مواقف قیامت در قرآن و روایات از دیدگاه مفسران شیعه و سنی از قرن پنجم تاکنون -
- ۲۳۹ مسلک اخباریه در شیعه -
- ۲۴۱ مشکلات و موانع خلافت علی ۷ از دیدگاه تاریخ -
- ۲۴۳ معاد از دیدگاه عقل و نقل -
- ۲۴۵ مقایسه قصه گویی قرآن کریم و اسطوره سازی ادیان با نگرشی بر روایات -
- ۲۴۷ منهج تفسیری اهل بیت علیهم السلام -
- ۲۴۹ مهدی موعود(عج) در قرآن و احادیث -
- ۲۵۰ نقد و بررسی تفسیر قرآن به قرآن و سیر تاریخی آن -
- ۲۵۲ نقد و بررسی روش های تشخیص حدیث موضوع -

- ۲۵۴ نقد و بررسی علل جعل حدیث
- ۲۵۶ نقد و تحلیل دیدگاه‌های متصوّف به حدیث
- ۲۵۸ نقش دعا و ذکر در تربیت روان
- ۲۶۰ نگرشی بر نظام اجتماعی _ سیاسی در قرآن و حدیث
- ۲۶۳ النور المبین فی تفسیر أميرالمؤمنین علیه السلام
- ۲۶۴ ولایت در نهج البلاغة
- ۲۶۷ هدایت و ضلالت از دیدگاه قرآن و روایات
- ۲۷۷ درباره مرکز

چکیده پایان نامه های حدیثی جلد اول

مشخصات کتاب

سرشناسه : هوشمند، مهدی، 1342 -

عنوان و نام پدیدآور : چکیده پایان نامه های حدیثی / مهدی هوشمند؛ سرویراستار محمدهادی خالقی.

مشخصات نشر : قم : موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، 1389 -

مشخصات ظاهری : ج.

فروست : پژوهشکده علوم و معارف حدیث؛ 88

شابک : دوره 0-746-493-964-978 ؛ 12500 ریال (ج.1) ؛ ج.2 7-747-493-964-978 :

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : ج.2 (چاپ اول: 1392) (فیپا).

یادداشت : نمایه.

موضوع : احادیث -- چکیده ها

موضوع : پایان نامه ها -- ایران -- چکیده ها

رده بندی کنگره : Z5053/9ه چ 8 1389

رده بندی دیویی : 015/55075

شماره کتابشناسی ملی : م 40287-84

اشاره

ص: 1

پیشگفتار بالندگی و رشد هر دانشی مرهون زحمات و کوشش‌هایی است که دانشیان آن رشته از علم، بر خود هموار می‌سازند تا نتایجی دقیق و علمی را بر مسایل آن دانش، مترتب سازند. در طول تاریخ علم، در موضوعات مختلف هر علم، پژوهش‌های فراوانی صورت پذیرفته است که هر يك در راه دستیابی به مقاصد آن علم، گامی به پیش محسوب می‌شوند. دانش‌های حدیثی نیز این راه را پوییده‌اند و دانشیان حدیث پژوه، با اهتمام نسبت به حدیث و به کارگیری توان بشری خود، در پی آن بوده‌اند که حدیث را آن چنان که از سرچشمه زلالش جاری شده، با همان صفا و طراوت، حفظ کنند و آن را به تشنگان فیض حدیث بنوشانند. ایشان با پژوهش‌های خود، برای قابل دسترس کردن درك و فهم احادیث، کوشیده و آموزه‌های احادیث را در اختیار دیگران گذارده‌اند. در عصر حاضر نیز بسیاری از پژوهشگران جوانی که قدم در راه تحقیق در حوزه حدیث گذارده‌اند و روش‌های نوین پژوهش، به گونه‌ای درخور توجه، نتایج پژوهش‌های ایشان را علمی کرده است. با این همه، به هر حال، هر پژوهشگری در اولین قدم در راه دستیابی به مطلوب خویش، به ناچار باید کوشش‌های گذشتگان را بازشناسد و پس از شناخت دقیق وضعیت موجود زمان خویش، قدمی در آن راستا به پیش نهد. بدیهی است که بدون اطلاع و استفاده از کوشش‌های گذشتگان و دیگر دانشیان، نمی‌توان انتظار پژوهشی دقیق و نورا داشت و بسا دوباره کاری‌ها یا بیهوده کاری‌ها که شاهد خواهیم بود! مرکز تحقیقات دارالحدیث، با درك این نیاز ضروری در امر پژوهش، فعالیت‌هایی را در جهت اطلاع‌رسانی علمی به پژوهشگران حوزه حدیث، آغاز کرده است. از این دسته، هم اینک، عناوین زیر در دست تألیف، تحقیق و نشر است که به زودی به جامعه پژوهشگران حدیث، تقدیم خواهد شد: 1. فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه 2. کتابشناسی ترجمه‌های متون حدیثی شیعه 3. کتابشناسی جامع حدیث شیعه 4. چکیده پایان‌نامه‌های حدیثی کتاب حاضر، جلد اول از مجموعه چکیده پایان‌نامه‌های حدیثی است که پایان‌نامه‌های مراکز مختلف آموزشی داخل کشور را در مقاطع تحصیلی دکتری و کارشناسی ارشد، دربر می‌گیرد. جلد‌های بعدی این مجموعه نیز، به یاری خداوند، به تدریج، آماده نشر خواهد شد. در این جا بر خود لازم می‌دانیم که از تلاش‌های فاضل محترم حجة الاسلام مهدی هوشمند که زحمت تهیه این کتاب را بر خود هموار کردند و همه کسانی که در آماده‌سازی کتاب با ما همکاری داشته‌اند، تشکر فراوان نماییم. راهنمایی‌ها و ارشادات خوانندگان محترم را نیز به جان خریداریم. معاونت پژوهش و آموزش مرکز تحقیقات دارالحدیث آبان 1383

مقدم‌حدیث، پس از قرآن کریم، یکی از منابع با ارزش و اصلی در همه زمینه‌های زندگی مسلمانان است. طی قرن‌های گذشته برای حفظ و نگهداری این میراث ماندگار و همتای قرآن، زحمات فراوان کشیده شده و دانشمندان اسلامی در حفظ این امانت الهی، سختی‌های زیادی را متحمل شده و زیان‌ها دیده‌اند، لیکن با همه این احوال، کتاب‌های حدیثی بسیاری در اثر حوادث و اتفاقات ارضی و سماوی از بین رفته و نسل‌های بعد را از استفاده بهینه از این آثار ارزشمند، بی‌بهره ساخته است. سختکوشی محققان و مصنفان برای احیا و حفظ بقایای این گنجینه‌های پربها، درمانی است برای رفع آلام ناشی از این ضایعه تأسّف‌بار، و روزنه‌امیدی است برای بارور شدن و شکوفایی شکوفه‌های بوستان دین. گرایش به حدیث و تحقیقات حدیثی در میان طبقات روشن‌فکر نیز پدید آمده است که امروزه هم در مراکز و مدارس علمی و دینی، و هم در آموزشگاه‌ها و دانشگاه‌ها به خوبی به چشم می‌خورد و پویندگان این رشته، در جریان پژوهش‌های علمی خویش، ضمن گذراندن دوره‌های حدیث‌شناسی، دست‌مایه‌کوشش خود را به صورت پایان‌نامه (رساله) ارائه داده‌اند و اساتید فن، ضمن بررسی و قضاوت، آنها را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و گواهی علمی لازم را به نگارندگان اعطا کرده‌اند. رشد و شکوفایی تحقیقات علمی در هر زمینه، نیاز به یک سلسله ابزار و وسایل خاص دارد. نگارش پایان‌نامه‌های حدیثی نیز با کند و کاو در منابع با ارزش حدیثی امکان‌پذیر است. دانش پژوهان حدیث، طبق سلیقه و ذوق سلیم خود، با همراهی و همیاری استادان ورزیده، با سعی و تلاش و پیگیری مداوم و با صرف اوقات بسیار و حضور در کتاب‌خانه‌های عمومی و تخصصی و با استفاده از منابع گردآوری شده در این کتاب‌خانه‌ها، با انگیزه والا و نگرشی ژرف، به تحقیق در موضوعات دلنشین حدیثی پرداخته‌اند و پایان‌نامه خود را تدوین کرده، ضمن درج یک چکیده یا نمایه و یا فهرست موضوعی، شکل زیبایی به کار خود داده‌اند و همین، باعث شده که بسیاری از این پایان‌نامه‌ها در زمره آثار با ارزش علمی قرار گیرند و بسیاری از پویندگان، برای تحقیقات خود، از آنها به عنوان راهنما و ابزار کلیدی استفاده کنند. به عبارتی، امروزه، گردآوری این پایان‌نامه‌ها در مراکز پژوهشی و کتاب‌خانه‌های تخصصی، از پیش‌نیازهای تحقیق علمی به شمار می‌آید. مجموعه حاضر، حاوی اطلاعات کتابشناختی و گزارش‌هایی از پایان‌نامه‌های حدیثی موجود در کتاب‌خانه تخصصی «مرکز تحقیقات دارالحدیث قم» است که با همکاری اساتید محترم و با مساعدت برخی مراکز علمی-پژوهشی، تا پایان اسفند ماه 1382، فراهم آمده‌اند. شیوه کار به این صورت است که پس از ذکر عنوان هر پایان‌نامه، نخست به موضوع آن و هدف نگارنده از نوشتن پایان‌نامه اشاره می‌گردد. سپس، گزارش‌گونه‌ای از عملکرد وی در پایان‌نامه و در ضمن آن، عناوین و موضوعات هر فصل و هر باب، به اختصار، بیان می‌شود. پایان‌نامه‌هایی که دارای چکیده یا خلاصه بوده‌اند، همان چکیده یا خلاصه، با کمی تغییر، آورده شده است. برای سهولت دسترس محققان به موضوعات و عناوین موجود در پایان‌نامه‌ها، گردآوری این مجموعه بر اساس ترتیب الفبایی عناوین پایان‌نامه‌ها صورت گرفته است و در خاتمه نیز فهرست‌های الفبایی عناوین پایان‌نامه‌ها، پدیدآورندگان، استادان راهنما و مشاور و نیز نهادهای آموزشی-پژوهشی مربوط، استفاده از آن را آسان‌تر نموده است. به یاری خدا معرفتی اجمالی پایان‌نامه‌های حدیثی ادامه خواهد یافت.

آفرینش از دیدگاه قرآن و حدیث

1. آفرینش از دیدگاه قرآن و حدیث، محمدعلی حسین زاده، کارشناسی ارشد معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استاد مشاور: ...، 205 ص، دست نویس. نگارنده، در این پایان نامه به بررسی نخستین سؤال ذهنی بشر، یعنی «آفرینش» پرداخته و با استناد به آیات و روایات و اقوال بزرگان و دانشمندان، به این پرسش ذهن بشر تا اندازه ای پاسخ داده است. نگارنده، بحث خود را با مقدمه ای آغاز نموده که در آن، به مبحث خلقت در ادیان و مذاهب مختلف پرداخته و این نکته را خاطر نشان کرده است که بسیاری از انسان ها در راه شناخت آفرینش، راه کج را پیموده اند و به ورطه هلاکت افتاده اند. او علت این کج روی را کج فهمی دانسته، که ناشی از تصوّر اعتقاد به خلق الساعه بودن جهان است و یا این تفکر که این ماده محتاج و به تمام معنا فقیر، علت و مبدأ آفرینش شده است. به نظر نویسنده، این کج روی نه تنها در بین اهل مذاهب کنونی، بلکه از زمان های بسیار قدیم، وجود داشته و بشر بدون راهنما، نتوانسته است پی به حقیقت ببرد. همین نیز منشأ پیدایش افکار غلط و پیدایی خدایان متعدّد گردیده است. این رویکردها باعث شده تا این روایت کهن از عهد سومری ها که بر این عقیده بوده اند نظم و ترتیب فعلی جهان، حاصل نبرد و جدالی است که بین اژدهای دریای ظلمت و پیکرهای آشفته و توفانی با خدایان نور و الهه نظم و آرامش در گرفته است و یا پیدایش چهار فصل در مصر قدیم به این شکل بوده که «ایشتر» در طلب عاشق دل داده خود، به سرزمین «حاوس» فرود آمد و چون بین خدایان درگیری صورت گرفت، آن اختلاف، منجر به پیدایش چهار فصل شد. این پایان نامه، از فصل بندی و تبویب موضوعات و عناوین، بی بهره است و نگارنده، فقط به ذکر عناوین بحث و بیان شاهد مثال از آیات و روایات، بسنده نموده است. اما شکل کلی پایان نامه بر معیار تقدیم بررسی آیات و سپس روایات، استوار است، منتها نویسنده در لابه لای استدلال بر اصل بحث، اشاراتی نیز به تقدیم و تأخیر آفرینش موجودات کرده و با استناد به آیات و روایات، این مطلب را روشن ساخته است. عناوین عمومی و کلی این پایان نامه عبارت اند از: خلقت آسمان و زمین، خلقت ملائک، خلقت آدم و حوّا، خلقت بنی آدم، خلقت چهار فصل، خلقت حیوانات، پیشگویی وسایل نقلیه ماشینی در قرآن، وجود داشتن جانداران در گُرّات دیگر، زوج بودن مخلوقات، هدف از آفرینش، و در نهایت، بحث خلق و امر.

ابتلا از دیدگاه قرآن و سنت

2. ابتلا از دیدگاه قرآن و سنت، مجتبی بیگلری، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر احمد احمدی، استاد مشاور: ... ، 1373، 251 ص. این پایان نامه، درباره یکی از سنت های لا یتغیر الهی، یعنی امتحان و ابتلاست. نگارنده، نخست با گشودن يك مدخل در نوشتار خود، ضمن تصریح به این که ابتلا از ناحیه خداوند، قانونی حتمی و ثابت است، به این مطلب نیز اشاره دارد که ابتلا قانونی عمومی است و مختص فرد یا افراد خاص یا زمان خاصی نیست و حتی گریبانگیر خواص بندگان خدا (مانند پیامبران و اولیا) نیز می شود، و این که ابتلای خداوند، برای استعلام و یادگیری و برطرف کردن جهل نیست؛ زیرا او به همه چیز، قبل از ایجاد و آفرینش علم دارد، بلکه از آن جهت انسان ها را می آزماید تا صفات درونی شان به منصه ظهور برسد و شئون باطنی و لیاقت ذاتی شان از کمال یا نقص، سعادت یا شقاوت، به مرحله فعلیت درآید تا آنان را به واسطه آنچه انجام می دهند، پاداش دهد و یا مجازات کند، نه بر اساس علم خود. شرط اصلی ابتلا، اختیار است. بنا بر این، امتحان در مورد موجود مختار، یعنی انسان، قابل تصور است؛ زیرا اگر انسان قدرت انتخاب و اختیار نداشت که اطاعت کند یا عصیان ورزد، صابر باشد یا ناشکیبایی کند، و ایمان آورد یا کافر شود، امتحان و ابتلای او از حکمت بی انتهای پروردگار، به دور بود. ابتلای انسان از سوی خداوند، آثار بسیار مفید و ارزشمندی را در تکامل او دارد؛ زیرا صفات و سجایای اخلاقی آدمی، تنها در معرکه امتحان به نعمت ها و نعمت ها، خوشی ها و سختی ها و به طور کلی در فراز و نشیب های زندگی تکوین می یابند و تکمیل می شوند. لذا خداوند، هر کس را بیشتر دوست می دارد، بیشتر گرفتار کرده، سخت تر امتحان می کند. این پایان نامه، از پنج فصل و هر فصل از بخش هایی تشکیل شده است. فصل اول، درباره معنای لغوی و اصطلاحی و بررسی لغات مترادف و متشابه ابتلاست. در فصل دوم، قانونی بودن این سنت الهی و وسایل و ابزارهای آن، مورد بحث قرار گرفته است. در این زمینه با تکیه بر آیات و روایات و سخنان دانشمندان و بزرگان و مفسران، تمام راه هایی که بشر با آنها مورد امتحان قرار می گیرد، معرفی شده و درباره هر کدام، توضیحاتی داده شده است. نویسنده، در بخش سوم این فصل، اجرای این سنت الهی را از انحصار در حوادث سخت و ناگوار، خارج دانسته و بر این عقیده است که بشر از راه های دیگر نیز مورد ابتلا قرار می گیرد. دوره عمده این ابتلا، عبارت اند از: قبض و بسط نعمت و رفع عذاب. فصل سوم نیز در بیان عمومیت ابتلا، یعنی ابتلای انبیا و مؤمنان و شدت ابتلای مؤمن و چگونگی ابتلا- در اقوام و امت های پیشین است. در این زمینه، بیشتر از آیات و قصص قرآنی و روایات و نکات تاریخی استفاده شده است. فصل چهارم، درباره رابطه ابتلا و علم خداوند و رابطه آن با اختیارات بشر است. در فصل پنجم نیز واکنش مردم در برابر امتحانات خداوند و صبر بر ابتلا و اهمیت آن و نقش ابتلا در تکامل انسان از دید آیات و روایات، بررسی شده است. نگارنده، با حدیثی از امیر مؤمنان درباره نقش ابتلا در سازندگی بشر و تحوّل سیر زندگانی او، پایان نامه خود را به پایان برده است.

ادب در تعالیم قرآن و سنت

3. ادب در تعالیم قرآن و سنت، محمدرضا غفوری، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: حجه الاسلام علی حجّتی کرمانی، استاد مشاور: ...، 1372، 232ص، دست نویس. بحثی که نگارنده در صدد بیان و توضیح آن است و یک بحث اخلاقی است، این که اگر شخص از سر هدایت یابی و یقین و ایمان، و با اندیشه ای خاص در قرآن بنگرد، بسیاری از آیات و سوره ها را می یابد که او را در رسیدن به اهداف بلند و متعالی مورد نظرش یاری می رسانند. زمینه اصلی بحث و اصول آن را مرحوم علامه طباطبایی در تفسیر المیزان، در ذیل آیه 111 سوره مائده آورده و بیشتر بر ادب انبیا، تأکید نموده است. همین، محور بحث قرار گرفته که بسیاری از ارزش ها و فضایل اخلاقی بر پایه و مبنای ادب است. لذا می گوئیم: ادب ظرافت، عمل، گفتار، بیان و...، و به تعبیر دیگر، بهترین صورت و قالبی است که این فضایل در آن تحقق می یابند و بر این اساس، ادب اخلاقی را جایگاهی خاص و برتر در بین دیگر فضایل قرار داده اند. مباحث این پایان نامه، در دو بخش کلی تدوین شده است: مباحث کلی ادب و اخلاقیات، و مصادیق این مبحث از زندگی پیامبران و سیره آنان در زمینه آداب. نویسنده، این مباحث را در یک مقدمه و چهار فصل توضیح می دهد. وی در فصل اول، نخست به تعریف اخلاق و بیان ریشه کلی اخلاق و مترادفات آن پرداخته و سپس، تعریف ادب از قول لغویان و ادبا و وجه ارتباط و نسبت ادب با اخلاق را روشن کرده است. البته شواهدی که نویسنده می آورد، شامل هر دو زمینه می شود. فصل دوم، در بیان ویژگی ادب قرآنی است. نگارنده، در توضیح این مطلب، مسئله اعجاز بودن قرآن را مطرح ساخته و از این دیدگاه، الگودهی قرآن را از معجزات آن شمرده و بهترین الگوی اخلاقی برای بشر معرفی نموده است. به اعتقاد نویسنده، اگر کتاب خدا اعجاز نبود، این قدرت رسوخ را در نفس بشر نداشت. همچنین قرآن، قانونی تغییرناپذیر است. فصل سوم، در باب آداب و ویژگی های مؤمنان در قرآن است. این فصل نیز از بخش هایی چون: آداب فردی و شخصی، آداب اجتماعی و معاشرتی، بحثی مستقل در باب ادب سلام و تحیت، و ادب در برابر پیامبر اسلام و والدین، تشکیل شده است. نگارنده، در این فصل، از احادیث شمارنده ویژگی های مؤمن، استفاده نموده و سپس، شرح این احادیث را از قول بزرگانی چون علامه مجلسی، بیان کرده است. نویسنده، در فصل چهارم به معرفی الگوهای نمونه (مانند انبیای الهی یاد شده در قرآن کریم) پرداخته و ضمن آوردن مثال هایی از آیات قرآن، ادب انبیای الهی در قرآن کریم را محور این بحث قرار داده است. شایان ذکر است که نویسنده، در بیان این قضایا، ملاحظه کلیت بحث را نموده و ادب انبیا را از هر دو جنبه فردی و اجتماعی، بررسی کرده و در پایان، ذکر هر قضیه، اثر رفتاری آن پیامبر را در جامعه عنوان نموده است.

ارتباط با اهل کتاب و شیوه برخورد با آنان از دیدگاه قرآن و حدیث

4. ارتباط با اهل کتاب و شیوه برخورد با آنان از دیدگاه قرآن و حدیث، منصور قاسمی، دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استاد مشاور: دکتر علی مهدی زاده، 1380، 300ص. کوشش نگارنده در این پایان نامه بر این بوده که با استفاده از آیات قرآن و روایات معصومان علیهم السلام و احیانا اقوال و فتاوی علمای، به سؤالاتی از این قبیل پاسخ دهد که: آیا اسلام، ناسخ ادیان پیشین است و هرگونه رابطه با پیروان ادیان گذشته را رد کرده و بنای جنگ با آنان را دارد؟ یا ادیان پیشین را تأیید کرده و روابط مسلمانان با پیروان آنان را مجاز می داند؟ و اگر به مسلمانان اجازه می دهد که با پیروان سایر ادیان الهی، رابطه دوستی برقرار نماید، حدود و ضوابط این روابط، برچه مبنا و تا چه حدّ است؟ سپس، حدود روابط مسلمانان با پیروان ادیان دیگر و به تعبیر عام تری «کفار» را بیان کرده و ضوابط آن را مشخص کرده است. این پایان نامه، در يك مقدمه و شش بخش _ که دارای فصل هایی است _ تألیف شده است. در فصل اول، تعریف «اهل کتاب» و بررسی واژه «اهل» در لغت و اصطلاحات ادبی مورد بررسی قرار گرفته و طبق تعاریفات متداول، اهل کتاب را گروهی از پیروان انبیا که به کتاب آسمانی آن پیامبر، ایمان و اعتقاد داشته باشند، معرفی کرده است. فصل دوم، درباره اهل کتاب در قرآن است که به تفحص نگارنده، این واژه 32 بار در قرآن به کار رفته، گرچه در مصادیق آنها بین مفسران، اختلاف است. فصل سوم به معرفی اجمالی اهل کتاب پرداخته و ضمن معرفی آنان، کتب، مراسم مذهبی، برخی انحرافات، مراسم ازدواج، و گروه ها و فرقه های هر مذهب، شرح داده شده است. بخش دوم در زمینه روابط اجتماعی اهل کتاب است. نگارنده، در این فصل به مسئله ازدواج با اهل کتاب و مشروعیت و عدم مشروعیت آن پرداخته و ضمن استناد به آیات قرآن و ذکر احادیث موافق و مخالف، اقوال فقهی مسئله را نیز بیان کرده و ضمن بیان ادله طرفین، يك جمع بندی کلی بین این اقوال نموده است. در بخش سوم، درباره مسئله طهارت و نجاست اهل کتاب، بحث شده است این بخش، از مفصل ترین بخش های پایان نامه بوده، دارای پنج فصل است. در فصل اول، تعریف طهارت و نجاست از نظر لغت و اصطلاح، بیان شده است. فصل دوم، درباره طهارت و نجاست در قرآن و حدیث و حدود هر يك در این دو دسته از ادله است. فصل سوم در این مورد است که: آیا مشرکان و کفار، نجس اند یا نه؟ نگارنده، ضمن تعریف مشرک و کافر و ذکر اختلاف میان علمای مسلمان در این باب، بیشتر هم خود را در نقض و ابرام مسئله در میان آیات و روایات، مصرف داشته و اقوال در این باب را در فصل چهارم با عنوان «طهارت و نجاست اهل کتاب از نظر علما» آورده و نظر مشهور و غیر مشهور بین فقهای را متأمّر را بیان کرده است و متذکر شده که این اختلاف فتوا از چه چیزهایی ناشی می شود. فصل پنجم، درباره استعمال لفظ «نجس» در قرآن و حدیث است. وی استعمال این واژه را در قرآن، يك بار و استعمال واژه های مترادف آن را چند بار با آیات مربوطه، بیان کرده است و متذکر می شود که در روایات نیز، در کتب قدیم و جدید حدیث شیعیه، موارد زیادی از کاربرد واژه «نجس» و واژه های مترادف آن به چشم می خورد. در ادامه این فصل، مصاحبه ای با یکی از بزرگان مسیحیت در ایران شده که سؤالاتی درباره عقاید مسیحیان و صحت و عدم صحت این اعتقادات از ایشان شده و او نیز پاسخ هایی می دهد. فصل ششم، بیان دلایل طهارت اهل کتاب است که در این فصل، با بیان آیات قرآن و روایات فریقین و نقل اختلاف فتاوی علمای و بیان منشأ اختلاف، به پاره ای از مسائل مربوط به روابط اجتماعی اهل کتاب (از قبیل: جواز ازدواج با اهل کتاب، حلیت خوراک اهل کتاب برای رزمندگان، جواز رضاع، جواز تغسیل کتابی، و روش و سیره پیامبر و ائمه با آنان) اشاره شده و از همه این بحث ها يك نتیجه گیری کلی شده است. بخش چهارم، درباره روابط اقتصادی و تجاری با اهل کتاب است. این فصل نیز شش فصل دارد. در فصل اول به بحث حلیت یا حرمت طعام اهل کتاب از نظر علمای شیعیه و اهل سنت پرداخته شده است. فصل دوم، درباره دیدگاه قرآن در مورد طعام اهل کتاب است که به مناسبت، معنای واژه «طعام» در قرآن، مورد بررسی قرار می گیرد. در فصل سوم نیز معنای طعام در لغت و عرف و دلیل عقل، شرح داده می شود. در فصل چهارم، محقق، دلایل قائلان به تحریم

ذبیحه اهل کتاب را بررسی نموده و ضمن آوردن آیاتی از قرآن و روایات معصومان علیهم السلام به عنوان دلیل حرمت و بیان ادله قائلان به حلیت، جمع بین دو قول را نیز متعرض شده است. در فصل پنجم، شرایط و ضوابط حلیت طعام در اسلام و دستورالعمل اسلام در خصوص مأكولات و آشامیدنی ها بیان شده و حکم حیوانات حلال گوشت و حرام گوشت از نظر شرع مقدس اسلام بیان شده و طریقه و ضابطه استفاده از حیوان حلال گوشت، شرح شده است. در فصل ششم، علت تحریم طعام و ذبیحه اهل کتاب، همراه با حکمت تخفیف، بیان شده است. بخش پنجم نیز دارای شش فصل است: در فصل اول به جهانی بودن رسالت اسلام و سیره پیامبر صلی الله علیه و آله در رسالت و نامه نگاری ایشان به سلاطین، اشاره شده است. فصل دوم، درباره صلح جویی اسلام است و این که فلسفه تشریح جهاد در اسلام، چه چیزهایی است. فصل سوم، درباره شیوه های تبلیغی اسلام است که در مورد یکی از شیوه ها _ که ازدواج پیامبر صلی الله علیه و آله با زنان اهل کتاب است _ مطالبی بازگو شده است. فصل چهارم، بیان سیره عملی مسلمانان در هم زیستی مسالمت آمیز با اهل کتاب است. در فصل پنجم، ارتباط با اهل کتاب از دیدگاه قرآن بررسی شده که در این زمینه، آیات نفی و اثبات با فلسفه و علت هر کدام، بیان شده است. در فصل ششم، پژوهشی درباره خودی و غیرخودی در قرآن شده که الگوهای قرآنی از آیات در مورد رابطه با بیگانگان آمده و شرایط قرارداد با آنان از نظر حکم شرع، بیان شده است. بخش ششم پایان نامه با عنوان «پاسخ مراجع معاصر به استفتای نگارنده در خصوص پاره ای از مسائل اهل کتاب» به انجام می رسد.

ارتباط عقل و دین در قرآن و حدیث

5. ارتباط عقل و دین در قرآن و حدیث، ذبیح الله اسماعیلی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی، استاد مشاور: دکتر احمد بهشتی، 1371، 174ص، دست نویس. موضوع پایان نامه، بررسی ارتباط عقل و دین در آیات قرآن و احادیث معصومان علیهم السلام است. نگارنده، پس از تعاریفی که از عقل در قرآن، احادیث و روایات معصومان علیهم السلام لغت آورده، می گوید به این نتیجه رسیده که عقل، نیرویی است تشخیص دهنده و ملاک فهم و درک، که انسان را از حیوان جدا می کند، و همه تعاریف، در نهایت به یک چیز بر می گردد، گرچه از نظر عبارت با یکدیگر اختلاف دارند؛ لیکن اگر دقت شود، هر تعبیر از عقل، در واقع، به بُعدی از ابعاد آن اشاره دارد، نه این که تعریف حقیقی عقل باشد و به عبارت مصطلح، به آن «شرح الاسم» می گویند، نه تعریف حقیقی. بنا بر این، نگارنده، ارزش عقل را از دیدگاه دین به معنای جامعش بررسی کرده و چون در جمع بندی بین تعاریف عقل به این نتیجه رسیده که عقل در مجموع، وسیله سعادت و کمال بشر است، رابطه بین عقل و دین را در همین نقطه مشترک می داند و همسویی عقل و دین را به اثبات می رساند. کلیات بحث در این پایان نامه، بر محور سه بخش قرار داده شده است: در بخش نخست، نگارنده، ابتدا معانی عقل در لغت، فلسفه، کلام، اخلاق، قرآن و حدیث، مورد بحث و بررسی قرار داده است. در بخش دوم، اهمیت و ارزش عقل در قرآن کریم مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش سوم، مقام و ارزش عقل از دیدگاه حدیث، مورد توجه قرار گرفته، که به دلیل گستردگی مباحث، قسمت زیادی از مطالب پایان نامه را به خود اختصاص داده است. مباحث مطرح شده در بخش اخیر، به اجمال عبارت اند از: 1. عقل، قوه و قدرت شناخت، 2. راه شناخت عقل، 3. منابع عقل و اندیشه، 4. خاصیت استقلال در شناخت عقل، 5. عوامل شکوفایی عقل، 6. موانع رشد و تعالی عقل، 7. ارتباط عقل و علم، 8. ارتباط عقل و عبادت، 9. تقابل عقل و جهل، 10. عقل، ملاک هویت انسان. در این نوشتار، نگارنده، در رجوع به منابع تحقیق خود از کتاب پُر ارزش تفسیر المیزان علامه طباطبایی (ره) به نیکی یاد کرده و آن را تفسیری جامع برای کار تحقیقی خود دانسته و علاوه بر استفاده گسترده از جوامع روایی شیعه، احادیث منابع اهل سنت را هم مدّ نظر داشته و مورد استفاده قرار داده است.

اسرائیلیات در تفاسیر

6. اسرائیلیات در تفاسیر، سهیلا پیروزفر، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر محمدعلی مهدوی راد، استاد مشاور: دکتر سیدمحمد باقر حجّتی، 1373، 262ص. این پایان نامه، در قالب پنج فصل، ارائه شده است. در فصل اول، به اقتضای موضوع، کلیاتی درباره مفاهیم تفسیر آمده و ابزارهای تفسیر و علل نیاز به تفسیر، مورد توجه قرار گرفته است. نیز برای دست یافتن به خاستگاه پیدایش اسرائیلیات، سیر تطوّر تفسیر از دوران پیامبر صلی الله علیه و آله صحابیان تا دوران تابعیان دنبال شده است. نگارنده، به این نتیجه دست یافته که نخستین گام های نفوذ اسرائیلیات، هم زمان با نزول قرآن و در زمان حیات پیامبر صلی الله علیه و آله بوده است و هرچند پیامبر خدا با این پدیده به مقاومت برخاست، اما سهل انگاری صحابیان و تابعیان، راه را برای گسترش این نفوذ، فراهم آورد. در فصل دوم، معنای لغوی و اصطلاحی «اسرائیلیات» و عوامل گسترش آن در فرهنگ اسلامی و موضع قرآن، رسول اکرم، ائمه علیهم السلام و صحابیان با این پدیده و انواع اسرائیلیات، مورد بررسی قرار گرفته است. فصل سوم - که مفصل ترین فصل پایان نامه است - به معرفی برجسته ترین چهره های مؤثر در گسترش اسرائیلیات، همچون: کعب الأحبار، ابو هریره، عبدالله بن سلام، وهب بن منبه و تمیم داری، و دیدگاه رجالیان درباره آنان و نمونه هایی از اسرائیلیات نقل شده از ایشان، اختصاص یافته است. در فصل چهارم، پانزده منبع تفسیری (همچون: تفسیر السدی، تفسیر الطبری، التبیان، کشف الأسرار، روح المعانی و المیزان) مورد بررسی قرار گرفته اند و چگونگی برخورد آنها با اسرائیلیات، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در فصل پنجم، نمونه هایی از اسرائیلیات - که در کتاب های تفسیری یافت می شود - همراه با نقد و بررسی و ذکر صحیح ترین وجهی که در تفسیر آیات به نظر می رسد، آمده است. گستردگی قابل توجه مراجعه به منابع تفسیری و نیز چینش منطقی و مطلوب مطالب را می توان از امتیازات این پایان نامه دانست.

اسرائیلیات و تأثیر آن بر داستان های انبیا در تفاسیر قرآن

7. اسرائیلیات و تأثیر آن بر داستان های انبیا در تفاسیر قرآن، حمید محمدقاسمی، دکتری علوم قرآن و حدیث (PH.D)، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر سیدمحمدباقر حجّتی، استاد مشاور: دکتر علیرضا فیض، 1378، 411 ص. نگارنده، در این تحقیق، پس از تعریف اسرائیلیات و مصادر اسرائیلیات، تاریخچه مختصری از اسرائیلیات را ارائه کرده و سپس به عوامل و زمینه هایی که باعث نفوذ اسرائیلیات به تفاسیر شده، اشاره نموده و در پایان نیز به جمع آوری و نقد و تحلیل اسرائیلیاتی پرداخته که در داستان های پیامبران الهی وارد شده است. وی در همین راستا، مقایسه ای بین ویژگی های داستان های قرآن و اسرائیلیات کرده و به تأثیرات سوء اسرائیلیات بر فرهنگ اسلامی اشاره کرده است. یکی از موضوعاتی که در حوزه فرهنگ اسلامی از جایگاه بسیار مهم و قابل تأملی برخوردار است، «اسرائیلیات» است. در اصطلاح علما، اسرائیلیات به افسانه های قدیمی گفته می شود که از یهودیان و مسیحیان و مانند آنها سرچشمه گرفته و احادیث و تفاسیر اسلامی را تحت تأثیر خود قرار داده است. برخی مفسران و محدّثان، اسرائیلیات را به تمام اخبار بی برنامه و اساسی ای اطلاق نموده اند که دشمنان اسلام (اعم از یهود و سایرین)، آنها را با سوء نیت و غرض ورزی، جعل نموده و برای فاسد نمودن عقاید مسلمانان این مجعولات را وارد تفاسیر و احادیث نموده اند. بحث اسرائیلیات و تأثیرات آن بر حوزه های مختلف فرهنگ اسلامی، تاریخی طولانی و غم انگیز دارد که هر انسان دردمند و دلسوزی را دچار تأسّف شدید نموده، در غم عمیق فرو می برد و مع الأسف، این قبیل اسرائیلیات که در آثار مختلف تفسیری، روایی، تاریخی و کلامی راه یافته، سبب گردیده است تا دشمنان شناخته شده یا ناشناس اسلام، با دستاویز قراردادن این مجعولات، گاه به بزرگ نمایی و شاخ و برگ های فراوانی که به آنها داده اند، و حریم مقدّسات اسلامی را مورد هجوم و تبلیغات مسموم خود قرار داده اند. این پایان نامه که از سه بخش و یک خاتمه تشکیل شده، به بررسی وجود اسرائیلیات در احادیث و تفاسیر پرداخته و از تأثیر منفی آن در فرهنگ اسلامی پرده برداشته است. نگارنده، نخست به عنوان مقدمه ای که از دو مبحث تشکیل شده، در مبحث اول، واژه «اسرائیلیات» را از منظر لغت و اصطلاح، شرح کرده و معانی مختلفی را که برای لفظ اسرائیلیات متصوّر و مورد استعمال بوده، توضیح داده است. وی در مبحث دوم، به توضیح و تعریف مصادر اسرائیلیات پرداخته و ضمن معرفی کتب تحریف شده یهود و نصارا، نقش اساطیر و افسانه های سایر اقوام را در این کتب، تبیین کرده و تاریخچه ورود خرافات در این منابع را بازگو نموده است. بخش اول، از سه فصل تشکیل شده است. در فصل اول، تاریخچه ای از اسرائیلیات و عوامل و زمینه های نفوذ اسرائیلیات در فرهنگ اسلامی را شرح شده است. در فصل دوم این بخش، معروف ترین مروّجان اسرائیلیات در جامعه اسلامی (از قبیل: کعب الأحبار، تمیم داری، عبدالله بن سلام، وهب بن منبّه، ابوهریره و عبدالله بن عمرو بن عاص) معرفی شده اند و شرح حال مختصری از هر کدام آمده است. نویسنده، فصل سوم را به معرفی مدافعان اسلام راستین و نقش برجسته آنها در مقابله با اسرائیلیات و مروّجان آن اختصاص داده و ضمن بیان موضع پیامبر صلی الله علیه و آلهو امیر مؤمنان و سایر ائمه اطهار در قبال اسرائیلیات، نقش شیعیان را در مبارزه با اسرائیلیات و تأثیر این مبارزات را در روند احکام اسلام راستین، توضیح می دهد. بخش دوم پایان نامه، موقعیت اسرائیلیات را در تفاسیر قرآن، توضیح می دهد. در فصل اول این بخش، نگارنده به توضیح موقعیت تفسیر قرآن و عوامل و زمینه های نفوذ اسرائیلیات در تفاسیر پرداخته و به تناسب، نگاهی گذرا به علم تفسیر و تاریخ تفسیر دارد. سپس مبدأ ورود اسرائیلیات را به تفاسیر، بازگو نموده و سه عامل مهم از عوامل و زمینه های تأثیرگذار و با نفوذ اسرائیلیات به تفاسیر قرآن را با نقد و بررسی توجیّهات از سوی ناقلان این قضایا، شرح و بسط می دهد. نگارنده، در فصل دوم نیز نمونه هایی از تفاسیر قرآن و موضع آنها در برابر اسرائیلیات را توضیح می دهد. وی از تفاسیر اهل سنت، تفسیر الطبری، الکشاف، تفسیر البغوی، تفسیر الخازن، التفسیر الکبیر فخر رازی، تفسیر القرطبی، تفسیر ابن کثیر، الدر المنثور، روح المعانی و المنار، و از تفاسیر شیعه نیز تفسیر القمی، التبیان، تفسیر روض الجنان ابوالفتوح رازی، مجمع البیان، منهج الصادقین و المیزان را معرفی

می‌کند. در بخش سوم _ که مهم‌ترین و مفصّل‌ترین بخش این تحقیق است _ نگارنده به جمع‌آوری و نقد و تحلیل اسرائیلیاتی پرداخته که در ذیل داستان انبیای عظام وارد شده است. در همین بخش نیز فصل مهمّی را به مقایسه و ویژگی‌های داستان‌های قرآن با اسرائیلیات اختصاص داده و در خاتمه نیز تأثیرات سوء اسرائیلیات بر فرهنگ اسلامی را طرح نموده و از وظیفه علمای اسلامی و مفسّران در قبال اسرائیلیات، بحث نموده است.

اسرار سجده از دیدگاه قرآن و عترت

8. اسرار سجده از دیدگاه قرآن و عترت، رضوان والا پور، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر محمد مهدی گرجیان، استاد مشاور: حجه الاسلام محمد رضا آشتیانی، 1379، 212ص. این تحقیق بر آن است که اسرار سجده را با تکیه بر آیات قرآن و نظریات مفسران و با عنایت به دیدگاه عرفا، به عنوان یکی از برترین عبادات، بررسی نماید و با عنایت به این که حس پرستش، به عنوان یکی از قوی ترین ابعاد فطری انسان از آغاز تاریخ تا کنون وجود داشته است _ گرچه در برخی از موارد، نوع پرستش اشتباه بوده است _ به وضوح نمایان است که آدمی، طالب رسیدن به کمال است؛ کمالی که حد و مرزی نداشته و بی نهایت است و قابل تقدیس و پرستش است، که آن، کمال بی نهایت همان ذات اقدس الهی است که انسان از طریق عبادتی صحیح و عاشقانه، قادر است که به آن ذات پاک، تقرب جوید. لذا از آن جا که در روایات اسلامی از سجده به عنوان یکی از برترین عبادات یاد شده که با توجه به اسرار آن، سیر آدمی را به سوی حق تعالی میسر و کامل می گرداند، چنان که قرآن کریم نیز بر این امر، اصرار دارد، بحث درباره مسئله سجده و بیان اهمیت و عنایت به اسرار آن برای طالبان رسیدن به حق، ضروری است. مسائل مطرح شده در این پایان نامه عبارت اند از: جایگاه سجده در میان عبادات اسلامی و حد و اهمیت آن، معنای سجده برای موجودات دیگر، آن چنان که در قرآن آمده، حکم سجده بر غیر خدا، بیان اسرار سجده، به عنوان یکی از برترین عبادات اسلامی، معنای تسبیح حق تعالی توسط جمادات، گیاهان و حیوانات. در این تحقیق، ضمن بیان آیات مربوط به سجده و نیز برخی روایات در این زمینه، به بررسی آرای دانشمندان و مفسران اسلامی و عرفا در زمینه سجده و اسرار آن پرداخته شده، لیکن محقق، قصد نداشته مباحث فقهی سجده را به طور گسترده، مورد بحث و بررسی قرار دهد؛ بلکه مباحثی را در این مورد، به طور گذرا مطرح نموده است. این پایان نامه، دارای پنج فصل است. در فصل اول، پس از مقدمه، چند منبع مورد بررسی قرار گرفته و در قسمت بعد، درباره اصل موضوع، مطالبی عنوان شده و سپس، پرسش های تحقیقاتی و اهداف و اهمیت مطالعات درباره موضوع مورد بحث، مطرح شده و در پایان، به تعریف اصطلاحات، پرداخته شده است. نویسنده، در فصل دوم، سه منبع را تحت عنوان «مرور مطالعاتی» مورد نقد و بررسی قرار داده است. در فصل سوم، رهیافت، و طرح و فن تحقیق، مشخص شده و سپس در قسمت طرح تحلیلی، اصول و موازین تحقیق، روشن شده است. فصل چهارم، به ارائه و تجزیه و تحلیل اطلاعات درباره پنج پرسش تحقیقاتی مطرح شده اختصاص دارد که در آنها، اهمیت ویژه سجده و برخی از اسرار فقهی آن و نیز انواع سجده در قرآن، به همراه اسرار سجده از دیدگاه عرفا و همین طور تسبیح موجودات، مطرح شده و در مورد هر یک، مباحثی چند آمده است. فصل پنجم به استنتاج از مباحث فصل چهارم و ارائه توصیه ها اختصاص دارد.

اسما و صفات قرآن از نگاه قرآن و سنت

9. اسما و صفات قرآن از نگاه قرآن و سنت، ابوالقاسم عینی پور، کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: حجه الاسلام ابوالفضل شکوری، استاد مشاور: دکتر محمدعلی مهدوی راد، 1372، 391 ص. این پایان نامه، در پی شناخت دقیق اسامی و صفات قرآن، این کتاب سعادت بخش است که معجزه جاوید و ماندگار رسول خدا، و دریای بی کران معارف الهی است که طراوت و تازگی آن، در هر عصری نمایان است و در طول تاریخ، از زوایای گوناگون مورد تدبّر و اندیشه قرار گرفته است؛ زیرا هر آیه آن برای عنایت بشر، انگیزه آور است. یکی از دریچه های حقیقت نمای قرآن، اسما و صفات آن است که آشکارا، پرده از راز نزول آن برمی دارد و در طالب خود، اشتیاقی وصف ناپذیر می آفریند. این پایان نامه، از يك «مقدمه»، سه «فصل» و سه «ضمیمه» تشکیل شده است. هر فصل نیز خود، دارای بخش های مختلفی است. دو فصل آغازین، در واقع، مقدماتی برای ورود به بحث اصلی «اسما و صفات» است. فصل اول در باب شناخت کلی قرآن کریم است و موضوعات مرتبط با آن را روشن می کند. این فصل از بخش هایی تشکیل شده است. بخش نخست، درباره وحی و تعریف آن در لغت و اصطلاح و معنای وحی در قرآن کریم و کیفیت وحی است. بخش دوم، معنای پیامبر اُمّی و بررسی واژه «اُمّی» و دلایل اُمّی بودن پیامبر خدا را برمی رسد. بخش سوم به جاوید بودن اعجاز قرآن و این که معجزه، لازمه نبوت است، می پردازد و پس از آن، تعریف و شرایط معجزه و داوری مشرکان در اعجاز قرآن را می آورد. بخش چهارم، مربوط به نگارش و جمع و تدوین قرآن کریم و معنای جمع و مراد از جمع درباره قرآن و ذکر فضایل سوره ها و استعمال لفظ کتاب در قرآن (بر اساس احادیث) است. در فصل دوم، گردآورنده، در پی آن است که فهم قرآن را ممکن جلوه دهد و در برابر نظر برخی (اخباریان) که آن را منحصر به عدّه خاصی دانسته اند که از موهبت عصمت الهی برخوردار بوده اند، با ارائه دلایلی، امکان فهم آن را توسط عموم بشر، اثبات کند. نویسنده، در این باب به ادله اصولیان و اخباریان استشهاد نموده و با بیان مثال هایی، مطلب را پایان داده است. در فصل سوم _ که متن اصلی این مجموعه را تشکیل می دهد _ با مطالعه دقیق قرآن، تعداد واژگانی که می توان به عنوان اسم یا صفت این کتاب مقدّس آسمانی برشمرد، مورد شناسایی قرار گرفته و يك يك آن کلمات از لحاظ کاربرد معنانشناختی در عرف مردم عرب زبان و اعتبار استعاره ای آنها از دیدگاه معتبرترین و کهن ترین کتب لغت، مورد تحقیق واقع شده و وجه تسمیه یا توصیف قرآن به آنها با استشهاد به سخن مفسران گران مایه، بیان شده است. ضمیمه اول، جدول مقایسه ای اسما و صفات را نشان می دهد و دیدگاه عدّه ای از اندیشمندان را به همراه آیات مورد استشهاد آنان، بیان می کند. ضمیمه دوم، اسامی و صفات قرآن را به تفکیک خاص و یا مشترك بودن یا غیر آن، به عنوان نتیجه حاصل از پایان نامه، به تصویر کشیده است. ضمیمه سوم، گویای نمودار ستونی از واژگانی است که به منزله اسامی و صفات قرآن، شناخته شده است. ترتیب کلمات در این نمودار، بر اساس ترتیب نزولی سوره های قرآن است که این الفاظ در آنها به عنوان نام و یا صفت قرآن به کار رفته است.

افسانه غرانیق

10 . افسانه غرانیق، فاطمه تهامی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: حجه الاسلام علی دوانی، 1369، 142 ص، دست نویس. این پایان نامه به بررسی افسانه غرانیق، اثبات ساختگی بودن و بطلان و ورد آن پرداخته است. در ابتدا به این نکته اشاره شده که این تحقیق، نکته تازه ای ندارد و عموماً حاصل تحقیق و تفحص محققان و علمای مسلمان است سپس برای روشن شدن موضوع، اصل قصه را در چند بخش عنوان نموده است. این پایان نامه در سه فصل، بدین شرح تنظیم شده است: نگارنده، نخست به بحث لغوی درباره واژه «غرانیق» پرداخته و آورده که این واژه، جمع مکسر «غرَنوق» یا هشت واژه مشابه دیگر و به معنای «نوعی مرغ آبی» یا «جوان سپید خوب صورت» آمده است و متذکر شده که عربی بودن این لفظ یا معرب بودنش به این معنا که از زبان دیگری به عربی منتقل شده نیز مورد تردید است. در فصل بعد، عبارت های نقل شده این افسانه در 53 منبع از منابع تاریخی و تفسیری (همچون: سیره ابن اسحاق، تاریخ الطبری، تفسیر الطبری، تفسیر القمی، دلائل النبوة ی بیهقی و . . .) ارائه شده است که نگارنده، تمام این قضایا را به کتبی که از قرن سوم هجری تاکنون منتشر شده، منتسب می داند. دیدگاه مفسران و مورخان درباره این افسانه، طی بحث دیگری انعکاس یافته است. مؤلف، این دیدگاه ها را به سه دسته اصلی تقسیم کرده است: 1 . پذیرش صحت این افسانه، 2 . تأویل و توجیه افسانه، 3 . انکار ورد اصل مسئله. در همین فصل، آرا و اقوال مشاهیری که این قصه را به گونه ای نقل کرده اند که ظاهر در پذیرش صحت و قبول ظاهر آن است، آمده که این عده عبارت اند از: جارالله زمخشری، ابوالحسن واحدی، احمد بن سهل بلخی، یونس بن بکیر، سعد واقدی، ابن جریر طبری، محلی، جلال الدین سیوطی، ابن اثیر جزری و ابوالربیع سلیمان بن موسی، که هر یک، دلایلی نیز بر صحت این خبر، اقامه نموده و از آن، دفع مفسده کرده اند. نیز نظر مستشرقانی همچون: رژی بلاشر، مونتگمری وات، کنستانت دیرژیل، ادمونت رابت، موریس گدُمری، کارل بروگلمان، بوهل، و نیز گفتار صاحب نظرانی همچون: ابن حبان، ابوالفتوح رازی، بیضاوی، عبدالرحمان بن احمد سهیلی، فخرالدین رازی، شوکانی، آلوسی، عمر فروخ و سید قطب در ردّ این افسانه آمده است و همچنین، نظر عده ای که قائل به توجیه و تأویل قصه شده اند (مانند ابن حجر عسقلانی)، با استناد به ادله عقلی و نقلی، به تفصیل ارائه شده است. نگارنده، در پایان، خلاصه ای از پایان نامه خود را آورده است. وسعت دامنه منابع و مراجعه به بیش از یکصد کتاب _ چنان که خود نگارنده در مقدمه اشاره کرده _ از ویژگی های این پایان نامه است.

افسردگی و حزن در آیات، روایات و روان‌شناسی (بررسی تطبیقی)

11. افسردگی و حزن در آیات، روایات و روان‌شناسی (بررسی تطبیقی)، محمد تقدیری، کارشناسی ارشد روان‌شناسی، مرکز تربیت مدرس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: دکتر علی شریعتمداری، 1374، 273 ص. موضوع تحقیق، عبارت است از بررسی علل افسردگی و حزن و اندوه و راه‌های پیشگیری و درمان آن از نظر اسلام و علم روانشناسی. محقق در این تحقیق به دنبال دستیابی به پاسخ این چهار سؤال است: 1. ماهیت افسردگی چیست و رابطه آن با حزن و اندوه، چگونه است؟ 2. زمینه‌های پیدایش و عوامل تشدید و گسترش افسردگی چیست؟ 3. جایگاه حزن و اندوه در آیات و روایات کجاست؟ آیا حزن، ممدوح است یا مذموم؟ 4. نگرش اسلام در زمینه پیشگیری از افسردگی و درمان آن چیست؟ نگارنده، سعی نموده در حدّ توان به این آفت، به عنوان یک بیماری شایع در جوامع انسانی پردازد و از زبان آیات و روایات در درمان آن کمک بگیرد، و با این که افسردگی یک بیماری پزشکی و بالینی مانند تب است، لیکن صلاحیت داشتن اسلام را در مورد درمان آن اثبات کند. این پایان نامه در پنج بخش فراهم آمده است. در بخش نخست، تعریف افسردگی و ارتباط آن با حزن و دیدگاه‌های مختلف درباره ماهیت افسردگی و حزن و ارتباط میان آنها ارائه شده است. مؤلف، افسردگی را نوعی حالت بی‌تفاوتی و عدم احساس شادی دانسته و آن را «بیماری قرن» برشمرده است و آن را تشکیل یافته از دو جزء می‌داند: اول نتیجه مستقیم اختلال؛ دوم، فشار ساز و کارهای دفاعی بدن که برای به حداقل راندن آثار این فشار، وارد عمل می‌شوند. نکته دیگر، بررسی معیارهای سلامت و بیماری در این نوع پدیده است و این که این بیماری در غرب، چه جایگاهی دارد و در روان‌شناسی غرب نیز به همین شکل با آن برخورد می‌شود یا نه؟ در بخش دوم، پس از برشمرده شدن عدم ارضای نیازهای اساسی به عنوان زمینه پیدایش افسردگی، نیازهای اصلی انسان به نیازهای زیستی، روحی، شناختی و سایر نیازها تقسیم شده است و این که این نیازها و کمبودها، انگیزه و علت حرکت و تلاش و رفتارهای فرد است، و تلاش و کوشش جهت رفع این نیازها، موجب پیشگیری از مشکلات، اختلالات و نابسامانی‌های جسمی و روانی فرد می‌شود. لیکن بر سر راه ارضای این احتیاجات، همواره موانعی (مانند: اوضاع و احوال طبیعی، و آداب و رسوم اجتماعی) ایجاد می‌شده است. خصوصیات خود فرد، این عوامل را دچار تضاد و کشمکش درونی می‌سازند و این تضاد، او را از تأمین احتیاجات اساسی باز می‌دارند و فرد، دچار اضطراب و نگرانی می‌شود. در بخش سوم، عوامل پیدایش حزن و افسردگی بررسی شده است. مؤلف، عوامل جسمانی، شناختی و روانی را عمده‌ترین عامل پیدایش افسردگی دانسته و برای عوامل روانی، مواردی همچون: حسد، کینه، یأس، سوءظن و ناکامی را برشمرده است. گاهی ناپاکی و آلودگی روحی خود انسان، بدبینی می‌آورد؛ زیرا انسان، مطابق اصل کلی مقایسه خویش، انسان‌ها را خوب یا بد می‌پندارد و محور بدی و خوبی مردم و رویدادها را خودش قرار می‌دهد، و گاه عوامل دیگر در این زمینه نقش دارند. این بدبینی، گاهی نسبت به خداوند، گاه نسبت به خود، گاه نسبت به اجتماع و گاه نسبت به خلقت است. یکی از علائم و رفتارهای همراه با حزن و اندوه گریه است که بعضی آن را غیر ارادی و ناشی از تأثر قلب دانسته‌اند. گریه، اثر مثبت و مفیدی در رفع غم و کم کردن آن دارد در روایات نیز این روش درمان، تجویز شده است. بخش چهارم به بررسی آثار افسردگی (همچون: پیری زودرس و خودکشی) اختصاص یافته است. این بیماری‌ها به نسبت میزان گستردگی و مزمن شدنشان، آثاری از خود به جا می‌گذارند که این آثار، گاه جسمی است، گاه روحی، و گاه، هم جسم و هم روح را می‌آزارد. البته میزان افسردگی در زنان نسبت به مردها، به مراتب بیشتر است. همچنین در میان نوجوانان بیشتر است و در میان مسن‌ترها کم‌تر شایع است و بین سنین زیر 45 سال شایع‌تر است. در بخش پنجم، روش‌های درمان افسردگی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. مؤلف، درمان‌های جسمی از طریق غذا و دارو درمانی، درمان از راه اصلاح بینش نظری و عملی، درمان از راه تأمین نیازهای اساسی انسان، دین‌درمانی، درمان‌های اجتماعی، درمان از راه امید و معنا دادن به زندگی و... را از جمله راه‌های درمان افسردگی و حزن دانسته است.

امانت الهی از دیدگاه قرآن و سنت

12. امانت الهی از دیدگاه قرآن و سنت، حسنعلی وحیدنیا، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک، استاد راهنما: دکتر محمد مهدی گرجیان، استاد مشاور: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، 1378، 138ص. این تحقیق بر آن است تا مطالبی را درباره امانت الهی در آیه شریفه «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ...» مورد بحث و بررسی قرار دهد. مطالب مورد نظر و بحث در پایان نامه عبارت اند از: بیان مراد از امانت الهی و دقیق ترین تعریف از آن، توضیح مراد آیه شریف درباره لفظ حمل و عرض، تبیین مراد از لفظ «انسان» در آیه شریف یاد شده، شرح وجه اتصاف انسان به ظلم و جهول بودن و بیان معنای این دو واژه. نگارنده، در تحقیق خود در صدد نشان دهد ابهامات موجود درباره امانت الهی، بیانگر اهمیت آن است و غرض باری تعالی، چیزی فراتر از بسیاری تعریف هایی است که در کتب پیشینیان درباره آن آمده است و از آن جا که موضوع مورد بحث در یکی از آیات مشکل قرآن کریم است، از جوانب دیگر نیز آن را بررسی کرده و پس از تجزیه و تحلیل یافته های پیشینیان و تکیه بر منابع اطلاعاتی، زمینه فهم دقیق و مناسب برای مطلب خود را فراهم ساخته است. این پایان نامه از پنج فصل - که هر کدام از چند بخش تشکیل شده - فراهم آمده است. نگارنده در فصل اول، پس از ذکر مقدمه ای درباره امانت الهی، به ذکر تاریخچه مطالعاتی پرداخته و در این زمینه به تعدادی از آثار بزرگان علم تفسیر، اشاره نموده است. سپس با طرح مسئله و بررسی اهمیت تحقیقاتی آن و تحلیلی از اقدامات صورت گرفته، به تنظیم پرسش های پژوهشی اقدام کرده و در ادامه، اهداف، حدود و برهان مطالعات در زمینه مورد بحث را بررسی کرده و به اختصار، مطالبی بیان کرده است. آن گاه، تعریف اصطلاحات پژوهشی با گستره عملکردی در حوزه فرهنگ های فارسی و عربی را به صورت وسیع آورده، به طوری که این بخش از پایان نامه از غنای نسبتاً بیشتری برخوردار گردیده است. در فصل دوم نیز سه اثر تفسیری بزرگ، که هر یک از جایگاه خاصی در بین علما برخوردارند، مورد مذاقه قرار گرفته است از این سه منبع ارزشمند، دوتای آنها تفسیر المیزان و تفسیر مجمع البیان از دو عالم بزرگ شیعی، یعنی علامه طباطبایی (ره) و مرحوم طبرسی (ره) است و اثر دیگر، تفسیر فخر رازی (التفسیر الکبیر) از اهل سنت است. فصل سوم نیز درباره رهیافت این رساله، در گذشته و حال و آینده است که با مراجعه به کتاب خانه ها و فیش برداری و به وجهی توصیفی - تبیینی و طرح تحلیل آن دیدگاه و نظریات بزرگان تفسیری است. در فصل چهارم - که تجزیه و تحلیل اطلاعات است - مشتمل بر سه بخش است و در طی آن، پرسش های تحقیقاتی مورد نقد و بررسی قرار گرفته و در هر مورد، نتایجی به دست آمده است. در بخش اول، نخست، مجموعه تعاریفی که در باب امانت به دست آمده، فهرست شده که 26 معنا در این زمینه مورد بررسی اجمالی قرار گرفته اند. در این بخش، صرفاً به بیان نظریات اکتفا نموده و هیچ گونه نظر سلبی یا ایجابی از سوی پژوهشگر، ارائه نشده است. در بخش دوم، شاخص ترین و جامع ترین تعاریف امانت گزینش شده و مورد نقد و بررسی دقیق قرار گرفته است. این تعاریف عبارت اند از: تکلیف، معرفت، عقل، عشق، ولایت و وجود فیضی که یک به یک، پس از طرح نکات مثبت و اساسی، موضوع مورد بحث انتقادهای وارد بر آنها را بیان کرد، و در پایان، نظریه «وجود فیضی» را به عنوان نظر مختار، انتخاب و مورد دفاع قرار داده است. نگارنده، در بخش سوم، دایره بحث را از موضوع اصلی گسترش داده و به بیان نکات اساسی آیه شریف امانت (إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ...) پرداخته و موضوعاتی از قبیل: حمل، عرض، اشفاق، و ظلم و جهول بودن انسان را - که از غوامض تفسیری اند - مورد بررسی قرار داده و در حدّ توان و بضاعت تحقیقاتی خود، به توضیح و تبیین آنها اقدام نموده است. در فصل پنجم، ضمن بیان مهم ترین موضوعات مورد بررسی، راه کارهایی جهت استفاده آیندگان ارائه شده و نیز نحوه بهره گیری از قرآن کریم، شرح و بسط داده شده است.

انعکاس اعمال انسان در دنیا از نظر قرآن و روایات

13. انعکاس اعمال انسان در دنیا از نظر قرآن و روایات، قاسم سبحانی فخر، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: آیه الله محمد هادی معرفت، استاد مشاور: دکتر احمد بهشتی، 1372، 142ص. عملی که از انسان سر می زند، از بین رفتنی نیست و آثاری دارد که به صاحبش برمی گردد. این آثار، چه خیر و چه شرّ، در جهان دیگر به نحو کامل و بدون نقص به فاعلش می رسد، لیکن برخی آثار، در همین دنیا منعکس می گردد و صاحبش تلخی یا شیرینی آن را می چشد. آثار اخروی اعمال، از موضوع بحث نگارنده خارج است. آنچه مورد بحث است، آثار دنیوی اعمال است، و مقصود از آثار، هم آثار تکوینی است و هم آنچه به عنوان پاداش و کیفر، داده می شود و عنوان جامع برای آن، انعکاس اعمال انسان در دنیاست. فواید این بحث، گاهی فردی است و گاهی اجتماعی. فرد، هرگاه به آثار عمل خود در دنیا پی ببرد، می فهمد که باید سرلوحه برنامه اش را اصلاح خود قرار دهد؛ زیرا سعادت دنیا و آخرت خود را در این مهم، خواهد دید. اگر انسان ها متوجه آثار اعمال خود باشند، از آن جا که انسان، دنبال جزای نقد می گردد و پاداش ها و کیفرهای دنیوی نقدند، بنا بر این، تأثیرش در رفتار افراد انسانی فراوان خواهد بود، و همه سعی می کنند نیروی انسانی خود و سایر امکاناتشان را صرف تأمین امنیت اجتماعی کنند. مباحث این پایان نامه، در سه عنوان کلی مطرح گردیده است. بخش اول، درباره پاداش های دنیوی اعمال یا انعکاس اعمال صالح در دنیاست. بخش دوم، در مورد کیفرهای دنیوی اعمال یا انعکاس گناهان است. در بخش سوم نیز پاداش ها و کیفرهای اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. مباحث بخش اول، درباره پاداش های مادی در دنیا عبارت اند از: رفع یا تسهیل مشکلات، رزق گوارا، و جاهت اجتماعی، محبوبیت اجتماعی و طول عمر. نگارنده، با توجه به آنچه از قرآن و روایات به دست می آید، این پاداش ها را مدّ نظر قرار داده و درباره آن، بحث نموده است. وی علّت تقدّم محبّت پاداش های مادی را به لحاظ گستردگی بحث پاداش های معنوی عنوان کرده و این بحث را متأخر نموده است. در قسمت دوم این بخش، مسئله پاداش های معنوی مطرح شده که این پاداش ها عبارت اند از: تقویت ایمان، حیات پاکیزه، شرح صدر، حکمت و علم. در این باب، اهمیت پاداش ها و کیفرهای معنوی را از این جهت بیان می کند که اساس سعادت و شقاوت ابدی فرد را به وجود می آورند. در این قسمت نیز نگارنده با کمک گرفتن از آیات و روایات و نقل قضایا و حکایت های مربوط به هر بحث، قول صاحب نظران و اهل فن را مطرح کرده و درباره هر يك، بحث می کند. بخش دوم، درباره کیفرهای دنیوی اعمال یا انعکاس گناهان است که خود، دو قسمت دارد: کیفرهای مادی که عبارت اند از: ظلم، قطع رحم، قسم دروغ، زنا و فحشا، دروغ بستن به خدا و جدال با اولیا خدا، نداشتن محبوبیت اجتماعی، و کوتاه شدن عمر. نگارنده، ابتدا مجازات را بر سه گونه می داند: مجازات قراردادی (تنبيه و عبرت)؛ مجازاتی که با گناه، رابطه تکوینی و طبیعی دارد (مکافات دنیوی)؛ و مجازاتی که تجسّم خود عمل است و چیزی جدا از آن نیست (عذاب اخروی). سپس درباره هر کدام، توضیحاتی را ارائه می کند که در برگرنده آیات و روایات و اقوال و نظریات بزرگان و دانشمندان است. قسمت دوم این بخش، کیفرهای معنوی است. این کیفرها با عناوینی چون: خودفرواموشی، کوزدلی، قساوت قلب، انحراف قلب، حجاب حق، رفاقت و هم نشینی با شیطان، تکذیب آیات خدا، إمهال و استدراج به چشم می خورد. نگارنده، در توضیح این قسمت، ضمن این که آثار معنوی گناه را از مهم ترین آثار آن می داند، به جبران ناپذیری این گونه آثار، تکیه دارد و با آوردن مثال هایی، مقصود خود را در این زمینه روشن می سازد. بخش سوم پایان نامه، با عنوان «پاداش ها و کیفرهای اجتماعی»، درباره سنّت های خدا در اجتماع در مورد عمل و جزا و نقل قولی از علامّه طباطبایی در این زمینه، سخن گفته و کیفرهای اقوام پیشین و علّت این کیفرها را با پرسش و پاسخ هایی بازگو نموده است. مطالب دیگر در این بخش، در مورد بلاهایی است که جوامع متمدّن با آنها روبه روست که با بیان معنای جامعه و مقصود از اجتماع و جامعه ای که تقوایش موجب نزول برکات و فسادش موجب نزول عذاب و گرفتاری می شود، آغاز شده و در ادامه، این بلاها را برمی شمرد که عبارت اند از: تزلزل نظام

خانواده، سلب امنیت، فقدان عدالت اجتماعی، فقدان انس و الفت. نکته قابل توجه در این پایان نامه، استشهاد بسیار نگارنده به آیات و سرگذشت های قرآنی است که در بیشتر مباحث به چشم می خورد.

اولوالأمر از دیدگاه تشیع و تسنن

14. اولوالأمر از دیدگاه تشیع و تسنن، محمّد سلطان مرادی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس دانشگاه قم، استاد راهنما: آیه الله محمّد هادی معرفت، استاد مشاور: دکتر احمد بهشتی، 1378، 221ص. موضوع پایان نامه، بررسی معنای «اولوالأمر»، یعنی کسانی است که اداره امر حکومت و شئون عمومی جامعه اسلامی را در ابعاد مختلف به عهده دارند، و در معنای عام خود، شامل همه مسئولان حکومتی يك جامعه در سطوح گوناگون است که از طرف رهبر و امام امت اسلامی، عهده دار ولایت و رهبری قسمتی از جامعه اسلامی می شوند و در رأس آنان، امام و خلیفه مسلمانان قرار دارد. مقصود از تشیع، پیروان و دوستان واقعی ائمه اثنا عشر علیهم السلام هستند که قائل به امامت و ولایت و عصمت آن بزرگواران اند، و معتقدند خلیفه و امام بلافصل بعد از نبی گرامی اسلام، حضرت علی علیه السلام است و بعد از او امام حسن مجتبی علیه السلام و همین طور تا امام دوازدهم که حضرت مهدی (عج) است. به عبارت دیگر، مقصود از شیعه، امامیه اثنا عشراند که «جعفریه» نیز نامیده می شوند. مراد از اهل سنت نیز پیروان مذاهب چهارگانه اهل سنت، یعنی حنفی، مالکی، شافعی و حنبلی، و شاخه های مختلف این مذاهب است که قائل به خلافت خلفای راشدین هستند و به طور یکسان، به امامت و خلافت آنان گردن می نهند که بر آنان، «اهل سنت و جماعت» نیز اطلاق می شود. با بحث از اولوالأمر، مسئله دخالت دین در سیاست از دیدگاه شیعه و سنی مطرح می شود و در قبال کسانی که طرح جدایی دین از سیاست را علاوه بر يك مسئله علمی، دستاویزی برای به حکومت رساندن حاکمان بی دین قرار می دهند، به طرح ضرورت حکومت دینداران مبتنی بر نظام حکومتی اسلام پرداخته می شود. این پایان نامه، شش فصل با بخش های متفاوت دارد: فصل اول، در بررسی لغات و اصطلاحات است که خود، سه بخش دارد: در بخش اول، معنای لغوی و اصطلاحی اولوالأمر و همچنین کاربرد آن در آیات و روایات و عرف مسلمانان، بررسی و ارزیابی گردیده است. نگارنده در بخش دوم به بررسی معنای «ولایت» و مشتقات آن در لغت و اصطلاح و بررسی و ارزیابی آن از دیدگاه فقها و متکلمان و عرفا و همچنین قرآن و روایات پرداخته است. در بخش سوم نیز اقسام ولایت را _ که جمعا هشت قسم می شود _ توضیح داده است. عنوان فصل دوم، «حاکمیت و زعامت» است. نویسنده، ضمن بررسی حاکمیت مطلقه خداوند بر نظام هستی، اصل اولی در ولایت افراد را مطرح کرده و ضرورت نیاز جامعه به حکومت را از دیدگاه های مختلف، توضیح داده است. وی در این بخش، از فرق بین این نیاز در جوامع مختلف و جامعه اسلامی برآوردی نموده و با ذکر ولایت و رهبری انبیای عظام، شئون و مناصب رسول اکرم را با مقام نبوت و رسالت ایشان، مورد بررسی قرار داده است. در فصل سوم، مسئله نظام حکومت و زعامت پس از رسول خدا مطرح شده و به تناسب بحث امامت و جانشینی، جستاری در معنای «امام» در لغت و اصطلاح، و ضرورت وجود امام و حکومت اسلامی بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله ارائه گردیده است. در این قسمت با اثبات این مطلب که مرجعیت امت و انتصاب امام و رهبر پس از پیامبر صلی الله علیه و آله از جانب خدا و رسول اوست، این نظر با الهام گرفتن از آیات قرآن و روایات، مستدل شده است. فصل چهارم، بیان مصادیق اولوالأمر از دیدگاه اهل تسنن و شیعه است. در این زمینه، شش قول از اهل تسنن درباره مصادیق اولوالأمر بیان شده و نقدی بر اقوال شش گانه نیز آمده است. سپس مطلب یاد شده، از دیدگاه شیعه مورد بررسی قرار داده می شود که خود به دو بخش «عصر حضور» و «عصر غیبت» تقسیم می شود. در فصل پنجم، صفات و شرایط اولوالأمر توضیح داده شده که این فصل نیز خود، دو بخش دارد: بخش اول، درباره توضیح این صفات از دیدگاه تشیع است و در بخش دوم، شرایط اولوالأمر از دیدگاه اهل سنت و اقوال مختلف بین علمای اهل سنت در این باب، شرح داده شده است. فصل ششم، درباره مشروعیت و نقش مردم در حکومت اولوالأمر است. در این فصل، نخست، معنا و حدود مشروعیت، مبنای مشروعیت در حکومت اسلامی، بهترین نمونه حکومت مشروع و سپس، مشروعیت ولایت اولوالأمر در روایات است و دلیل عقل و دیدگاه های مختلف و در نهایت، به نقش این ولایت در عصر غیبت و وظیفه

مردم در این زمان، پرداخته شده است.

ایمان و مؤمنین در قرآن و حدیث

15. ایمان و مؤمنین در قرآن و حدیث، زهرا کاشانیها، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استاد مشاور: دکتر علیرضا فیض، 1373، 174ص. این تحقیق، در باب واژه «ایمان» و کاربرد آن در آیات و روایات، لغت و محاورات است و با توجه به کثرت استعمال آن در قرآن و روایات، و همچنین زیاد به همراه آمدن آن با واژه های اسلام و مُسَلِم، بر آن است تا تفاوت میان این دو را بیان کند. نگارنده، انگیزه اش را از تألیف این پایان نامه در سه چیز خلاصه می کند: 1. وجود لفظ مسلم و مؤمن در بسیاری از آیات قرآن مجید، که گاهی این دو کلمه به صورت مترادف و هم معنا، و در مواردی هم ایمان در مرتبه بالاتر از اسلام به کار رفته است. 2. تکرار لفظ «آمنوا» در آیه شریف «یا ایّها الذین آمنوا آمنوا»، که خود، بحث مراتب ایمان را مطرح می کند. 3. تغییر و تحوّل در خطاب های قرآن که نخست در صدر اسلام، به لفظ «یا ایّها الناس» بوده و آن گاه که اسلام و مسلمانان در مدینه استقرار یافتند، با لفظ «یا ایّها الذین آمنوا» مردم را مورد خطاب قرار می داد، و خلاصه این که مؤمنان، چرا و برای چه اعمالی مورد خطاب قرار می گرفتند. این پایان نامه، یازده بخش و 23 فصل دارد. بخش اول، دارای چهار فصل است که درباره بررسی مفهوم لغوی ایمان، موارد استعمال ایمان در قرآن، مفهوم اصطلاحی ایمان از دیدگاه مکاتب و صاحب نظران، و مفهوم ایمان از دیدگاه مفسران است. در بخش دوم نیز درباره رابطه علم و ایمان و رابطه ایمان و عمل صالح از دیدگاه قرآن و حدیث، موانع درونی ایمان برای پذیرش عمل صالح، همچنین رابطه ایمان و عشق الهی، اخلاق و اسلام، تفاوت ایمان و اسلام در قرآن و روایات، مراتب تسلیم و نسبت کفر و ایمان است که به تناسب، درباره معنای لغوی کفر و استعمال لفظ کافر نیز مطالبی آمده است. در فصل های بعد این بخش، مطالبی از قبیل: متعلقات ایمان، سیمای مؤمنان در آیین قرآن و احادیث، صفات مؤمنان در قرآن و حدیث، و صفات مؤمنان در نهج البلاغه به چشم می خورد. بخش سوم، درباره مراتب ایمان در قرآن و حدیث است و بخش چهارم در زمینه وظایف اعضای انسان در رابطه با ایمان است که در هفت قسمت، وظیفه تکّ تکّ اعضا را نسبت به ایمان، توضیح داده است. بخش پنجم، درباره آثار و فواید ایمان است که خود، به دو قسمت: آثار فردی و آثار اجتماعی، تقسیم می شود. در قسمت اول، دوازده اثر و در بُعد اجتماعی، دو اثر کلی معرفی شده است. در بخش ششم، خطاب های قرآن به مؤمنان در لباس امر به خودسازی، اخلاق اجتماعی و معاشرت با دیگران، برنامه های عبادی و مذهبی، مسائل مادی و اقتصادی و نواهی قرآن به مؤمنان را شرح داده شده است. بخش هفتم، دعاها و خواسته های مؤمنان (از قبیل: طلب قبولی طاعات، حسنات، صبر، آمرزش گناهان، روزی، ثبات قدم و عدم لغزش، رهایی از سختی ها و ظلم، و طلب های شرعی دیگر مؤمنان) بیان شده است. بخش هشتم در زمینه اهمیت مؤمن و تکیه گاه بودن او برای پیامبر صلی الله علیه و آله نقل قضایایی توضیح داده شده است. بخش نهم در مورد اذیت کردن مؤمنان، آفات ایمان و بررسی آیات و روایات در این زمینه است. در بخش دهم، به الگوها و مصادیق مؤمنان در قرآن اشاره شده و در بخش یازدهم، عاقبت مؤمنان در دنیا از دیدگاه قرآن، و فرجام مؤمنان در جهان آخرت از دیدگاه قرآن با ذکر احادیثی در این دو زمینه، شرح و توضیح داده شده است.

باب های اهل بیت علیهم السلام

16. باب های اهل بیت علیهم السلام، جواد سلیمانی، کارشناسی ارشد تاریخ، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قدس سره قم، استاد راهنما: حجه الاسلام مهدی پیشوایی، استاد مشاور: حجه الاسلام محمد هادی یوسفی غروی، 1379، 171 ص. همچنان که علی علیه السلام باب علم پیامبر صلی الله علیه و آله بوده و رسول خدا، در روایات بسیاری وی را دروازه دانش و حکمت و حامل اسرار و علوم خویش خوانده است، سایر معصومان نیز هر يك در زمان خود، شخص یا اشخاصی را به عنوان باب داشته اند. ذکر اسامی آنان و توضیح تفاوت میان آنان و سایر کارگزاران تشکیلات در دوران حکومت معصومان علیهم السلام ابتدائاً، و شرح خصوصیات و برجستگی های شخصیتی آنها و وظایف اجتماعی شان، هدف نگارنده در این پایان نامه است. ابواب اهل بیت، جزء خواص اصحاب آن بزرگواران به حساب می آمده اند که بعضاً شهرت چندانی میان یاران آنان نداشتند، به طوری که زندگی نامه درخور توجهی از برخی از آنها در دست نیست و شناسایی بعضی از آنها از کارهای دشوار است. آنان، به ساحت علوم خاص اهل بیت علیهم السلام راه یافته بودند و از اسرار معرفتی و سیاسی آنان اطلاع داشتند و علاوه بر توانایی انجام دادن اعمال خارق العاده، در وثاقت و رازداری و قدرت ایمان، کم نظیر بودند، از این رو، مسئولیت حفظ اسرار فرهنگی و سیاسی و اقتصادی ائمه علیهم السلام و بعضاً رسیدگی به کلیه امور مالی و غیر مالی آن بزرگواران را به عهده داشتند و در سخت ترین شرایط خفقان، با دستگاه جائر و جریان های فکری التقاطی ضد شیعی معاصر خویش، مبارزه می کردند و در حقیقت، پل ارتباطی میان پیروان و اهل بیت علیهم السلام به حساب می آمدند و پیروان امامان، می توانستند با طیب خاطر، وظایف و خط مشی دینی و اعتقادی و سیاسی و اجتماعی مورد نظر امامشان را از طریق آنان بیابند. این پایان نامه از شش فصل تشکیل شده است: نخستین فصل، درباره پیشینه تحقیق، منابع تحقیق و پرسش های مطرح شده درباره موضوع تحقیق است. در باب پیشینه تحقیق، نگارنده بر آن است که شاید علت ناشناخته ماندن این ابواب و مقام و منزلتشان نزد اهل بیت علیهم السلام این بوده که این پیشوایان بزرگوار، برای حفظ جان آنان از گزند حاکمان جور و به جهت جلوگیری از سوء استفاده برخی عناصر جاه طلب از این عنوان، از استعمال این عنوان در سخنان خویش، پرهیز کرده، سعی نموده اند تا نامحرمان از وجود این مقام و منصب و صاحب منصبان آن در دستگاه تشکیلات سرّی اهل بیت علیهم السلام مطلع نشوند. اولین کسی که به اهمیت این موضوع پی برد و مفصل ترین تحقیق را در مورد ابواب اهل بیت علیهم السلام انجام داده، حسین بن حمدان خصیبی جنبلایی است. وی از محدّثان و مورّخان قرن چهارم هجری به شمار می آید. نگارنده، علاوه بر این اثر، آثار دیگری را که پرده از اسرار این ابواب برداشته اند، معرفی کرده و درباره هر کدام، توضیحاتی ایراد نموده است. وی فصل دوم پایان نامه را به بررسی مفهوم لغوی و اصطلاحی «باب»، سایر مفاهیم اصطلاحی موجود در تشکیلات اهل بیت علیهم السلام، فرق بین «وکیل» و «باب»، و تفاوت میان «باب» و «حاجب» اختصاص داده و با اشاره به این که اهل بیت علیهم السلام در روایات بسیاری با عناوینی چون: «باب الله»، «باب حطّه» و «ابواب الایمان» یاد شده اند، به ذکر و شرح و بسط این احادیث پرداخته و بر آن است که در ادبیات دینی و تاریخ تشکیلات اهل بیت علیهم السلام، علاوه بر عنوان «باب»، با عناوین و سِمَت های دیگری، همچون قِیم، وکیل، سفیر، نایب، بواب و حاجب و خادم برمی خوریم که بررسی نقاط اشتراك و افتراق این عناوین و سِمَت ها با یکدیگر به روشن شدن بهتر مطلب، کمک بسزایی می کند: به همین منظور، در بخش های متفاوت این فصل، به طور گسترده به توضیح و تبیین معنای هر يك از این الفاظ پرداخته است. نگارنده، در سومین فصل پژوهش خود، اسامی باب ها را نقد و بررسی نموده است. وی ضمن یادآوری این مطلب که کتاب هایی چون: الهدایة الکبری، دلائل الامامة، الفصول المهمة، المصباح، تنقیح المقال، مناقب آل ابی طالب، تاریخ اهل البیت علیهم السلام و بحار الأنوار، از مهم ترین منابع شناسایی اسامی ابواب اند، طریق معرفی ابواب در این کتاب ها و معرفی ابواب حقیقی از غیر حقیقی را که در این منابع آمده اند، محور بحث خود در این فصل قرار داده است. فصل چهارم،

درباره ویژگی های باب هاست که یکی از مسائل مهمی است که راز امتیاز باب ها نسبت به سایر اصحاب را نیز کشف و شرایط لازم برای احراز این مقام را روشن می کند. نویسنده، این ویژگی ها را از طریق مطالعه صفات مشترك باب ها به دست آورده و در برخی موارد، با توجه به قرائن موجود، اوصاف مشترك بیشتر و یا حتی اقلیت کسانی را که به عنوان باب معرفی شده اند، به عنوان ویژگی ابواب، ذکر نموده است. یکی از مهم ترین این ویژگی ها، مسئله پیوند و ارتباط نزدیک آنها با اهل بیت علیهم السلام است. این ویژگی در همه اصحاب وجود نداشت، و این خود، نوع پیوند و نزدیکی آنان با اهل بیت علیهم السلام را مشخص می کند. نمونه بارز این پیوند نزدیک، عبارت «سلمان منّا اهل البیت» است. دومین ویژگی، بهره مندی آنان از علوم اهل بیت است؛ علمی که محدود به علوم حاصل از راه های عادی نیست. شواهد نشان می دهد که این ابواب، اکثراً به حوزه مقدّس علوم اهل بیت علیهم السلام راه یافته و از برخی از این علوم، بهره مند بوده اند. ویژگی دیگر این که همان گونه که اهل بیت علیهم السلام در سایه بر خورداری از علوم خاصّ خویش و الهام ها و عنایات الهی در موقع مقتضی و در صورت نیاز، حوادث و اتفاقات آینده را پیشگویی می کردند و یا اعمال خارق العاده دیگری انجام می دادند، بعضی از این بزرگان نیز به سبب نزدیکی به اهل بیت علیهم السلام، قدرت بر انجام دادن چنین کارهایی را کسب نموده بودند. ویژگی چهارم، وثاقت و رازداری آنان بوده که در برخی موارد، در برهه های ناامنی، تنها رابطه شیعیان با اهل بیت علیهم السلام در امور سیاسی، اجتماعی، اعتقادی و اقتصادی بودند. ویژگی پنجم، عبارت از وجود استقامت و ایمان کم نظیر در آنها بود. این عشق و وفاداری به اهل بیت علیهم السلام، باعث می شود که گاهی آنان بر سر دوراهی های مخوفی قرار گیرند و اگر لازم بود، برای اثبات نهایت استواری، از خود، استقامت نشان دهند. کارکرد باب ها، مطالب فصل پنجم را تشکیل می دهد که این کارکرد عبارت اند از: حفظ اسرار اهل بیت علیهم السلام که این اسرار، به سه دسته اسرار معرفتی، سیاسی - اجتماعی، و مالی و اقتصادی قابل تقسیم است. رتق و فتق امور مالی و اجتماعی که در این مقام، کارکرد يك وکیل تامّ الاختیار را داشتند، فعالیت و مبارزه علیه حکام جور، و مقابله با انحراف های دینی و عقیدتی بود که این، بیشتر از زمان امام صادق علیه السلام پدید آمده بود و تا عصر غیبت صغرا همچنان ادامه یافت. نویسنده، فصل ششم را به گزیده ای از شرح حال باب ها با تکیه بر نشانه های باب بودن اختصاص داده است. در این فصل به بیان شرح حال دوازده تن از این بزرگان پرداخته و خصوصیات فردی و اجتماعی هر يك را بیان کرده است. وی، در پایان به عنوان پیشنهاد به کسانی که علاقه مند به تحقیق بیشتر در مورد باب های اهل بیت علیهم السلام هستند، چهار محور را به عنوان محورهایی که هنوز جای کاوش در آنها باقی است، پیشنهاد می کند.

بررسی آرای متعدّد پیرامون آیه «آلست» با تکیه بر کتب تفسیری و روایی عامّه و خاصّه

17. بررسی آرای متعدّد پیرامون آیه «آلست» با تکیه بر کتب تفسیری و روایی عامّه و خاصّه، جمیله هاشمی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر محمّد مهدی گرجیان، استاد مشاور: حجه الاسلام محمّدعلی راغبی، 1376، ص 136. نگارنده در این پایان نامه، قصد دارد تا در پرتو تفاسیر معتبر مفسّران شیعه و اهل سنت و همچنین کتب روایی ای چون الکافی، بحار الأنوار و... ضمن بررسی آیه آلست (آیه 172 و 173 سوره اعراف)، از دیدگاه مذاهب مختلف تفسیری و حدیثی، مکتب معتزله و مکتب فلسفی و اهل عرفان، وجود یا عدم عالمی تحت عنوان «عالم ذرّ» را که مأخوذ از همین آیه است، اثبات نماید. وی همچنین سعی داشته دیدگاه مفسّران و اندیشمندان معاصر درباره موضوع یاد شده را بررسی کند. از آن جا که این بحث در پاره ای مواضع با بحث فطرت، گره خورده و در ارتباط است، باید گفت که به نوعی در بردارنده این مفهوم نیز هست؛ ولی به جهت آن که مراجعه به تمام آیات درباره فطرت، مشکل است، لذا تنها به ذکر تعدادی از آیات پرداخته، ضمن آن که بجز آیه مزبور، به آیات دیگری که متضمّن معنای اخذ میثاق اند، به عنوان محورهای فرعی بحث، اشاره نموده است. این عناوین، عبارت اند از: عهد با خدا در عالم ذرّ، تقدیر سرنوشت اسلام در عالم ذرّ، و پیمان الهی از انبیا در عالم ذرّ. محور بحث در این جستار، در قالب این چهار عنوان است: 1. منظور از عالم ذرّ چیست و چه اشکالاتی بر آن وارد است؟ 2. پاسخ مدافعان وجود عالم ذرّ به اشکالات یاد شده چیست؟ 3. در کنار نظریه عالم ذرّ چه نظریات دیگری مطرح است؟ 4. نظر نهایی که از جمع بندی تفسیر آیه و روایات به دست می آید، چه می گوید؟ نگارنده، مجموعاً در پنج فصل، مطالب پایان نامه را تهیه و تدوین نموده است. فصل اول، تحت عنوان «مقدّمات و کلیات»، شامل تاریخچه مطالعات، بیان مسئله، پرسش های تحقیقاتی، اهداف مطالعات، حدود مطالعات، اهمّیت مطالعات و تعریف اصطلاحات است. در فصل دوم، به ذکر متون و منابع تحقیقاتی پرداخته شده است. فصل سوم نیز شامل مباحث روش تحقیق، رهیافت تحقیق، طرح تحقیق، طرح تحلیلی و طرح زمان اجرایی است. فصل چهارم به ارائه، و تجزیه و تحلیل داده های تحقیقاتی اختصاص دارد که طی چهار بخش، موضوع تحقیق را مورد بررسی قرار داده است. در بخش اول، مفهوم واژه «ذرّ» از دیدگاه مختلف، استعمال این واژه در قرآن کریم و تاریخچه بحث، عنوان شده است. در بخش دوم، مفاد ظاهری آیه آلست (همچون: متون پیمان الست، انگیزه اخذ میثاق، اقرار به ربوبیت خدا و عبودیت خود و عمومیت اخذ میثاق) آمده است. نگارنده، عمده بحث را در بخش سوم، با عنوان «آرای متعدّد پیرامون آیه الست» مطرح کرده است. در این بخش، مجموعاً شش نظریه عنوان شده و پس از آن، به نقد و نتیجه گیری نهایی پرداخته شده است. این نظریات، شامل قول محدّثان و اشاعره، قول معتزله، طرفداران موطن عقل و وحی، قول سیّد مرتضی و ابوالفتوح رازی، قول عرفا و سرانجام، نظریه مفسّر بزرگوار شیعه، علامه طباطبایی (ره) است. از آن جا که بحث، قالب روایی _ تفسیری داشته، محقّق در تلاش بوده ابتدا این موضوع را از دیدگاه تفاسیر و سپس از دیدگاه کتب روایی عامّه و خاصّه، مورد تفحص قرار دهد. لذا بخش چهارم را به بررسی آیه آلست از نظر روایات اختصاص داده و ابتدا، قول امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه را آورده و سپس، در کتب روایی شیعه و اهل سنت، این موضوع را بررسی کرده است. فصل پنجم، شامل دو قسمت استنتاج و توصیه های نگارنده است که در آن به ذکر نتایج تحقیق و چند توصیه پرداخته و در آخر، کتاب نامه آمده است.

بررسی اسرار و احکام فقهی از دیدگاه نهج البلاغه

18. بررسی اسرار و احکام فقهی از دیدگاه نهج البلاغه، ناهید فیاضی، کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر محمد مهدی گرجیان، استاد مشاور: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، 1379، 383ص. این تحقیق بر آن است که مسئله بررسی اسرار احکام فقهی را در نهج البلاغه مورد بررسی دقیق قرار دهد و به سؤالاتی از این قبیل پاسخ دهد که: آیا احکام، دارای اسرارند؟ اسرار احکام بایدها (حلال ها) در اسلام چیست؟ فلسفه اسرار احکام نبایدها (حرام ها) در اسلام چیست؟ و بررسی دین از راه دانش، چگونه است؟ در ضمن تحقیق نیز گاهی نویسنده به مطالبی برخورد کرده که جنبی بوده و در ارتباط با موضوع است، ولی اصل موضوع نیست. لذا به این مطلب جنبی توجه داشته و آن را جهت تأکید بر اصل موضوع، آورده است. خلاصه این مباحث جنبی به این ترتیب عنوان شده است: 1. نظریات دانشمندان غربی درباره روزه، 2. نماز و روزه در دیگر مذاهب، 3. مسئله ای به مانند جهاد کلی (که در آن، به بیان عظمت روزه پرداخته) 4. احادیث و سخنان بزرگان. با مطالعه وسیع، می توان پی برد که از نظر عقلی و نقلی، آن خدایی که همیشه مصلحت را برای بندگانش رقم زده، حتما در ارسال احکامش نیز مصلحتی و سّرّی در کار بوده است. با مراجعه به آیات قرآن کریم، احادیث، خطبه ها، نامه ها و کلمات قصار در نهج البلاغه می توان به این اسرار پی برد و به آنهایی که فرستادن بعضی از احکام را فقط تحمّل مشقّت برای آدمی می دانند، جوابی دندان شکن داد که بدانند و یقین پیدا کنند که هیچ حکمی از احکام الهی، بدون دلیل نبوده است و همه احکام الهی در پشت سر خود، اسراری دارند که البته دانستن اسرار احکام، اطاعت و پیروی از آنها را برای ما لذّتبخش می نماید. این پایان نامه، دارای پنج فصل با عناوین متنوع است. فصل نخست را عناوینی چون: تألیف و جمع آوری نهج البلاغه، تاریخچه مطالعات، بیان مسئله، فرضیات، اهداف مطالعات، حدود مطالعات، اهمیت مطالعات و تعریف اصطلاحات پژوهشی تشکیل می دهد. فصل دوم به بررسی کتاب های کلیدی درباره نهج البلاغه، مانند الکاشف، الهادی الی موضوعات نهج البلاغه، غررالحکم و الدلیل علی موضوعات نهج البلاغه پرداخته است. نویسنده، در فصل سوم، شناس نامه نهج البلاغه را آورده و علّت این را که برای پژوهش خود، این کتاب را انتخاب نموده، شرح داده است. فصل چهارم _ که مفصّل ترین فصل و موضوع اصلی بحث را تشکیل می دهد _ خود از بخش های مختلفی تشکیل شده که در آنها به تجزیه و تحلیل يك اسرار احکام فقهی در نهج البلاغه پرداخته، که بخش های عنوان شده به ترتیب عبارت اند از: نماز، روزه، خمس و زکات، حج، امر به معروف و نهی از منکر، جهاد، تقیه. نگارنده، در هر بخش با تعریف واژه مربوط و کاربرد هر يك در اصطلاحات و محاورات عرفی و بیان اقسام و ادلّه تشریح هر کدام، ادلّه و اصول مربوط به هر عنوان را به طور مفصّل، مورد نقض و ابرام قرار داده و آیات الأحکام هر موضوع را با دلیل مخصوص به آن، شرح داده است. فصل پنجم، استنتاجات و پیشنهادهای محقق در بحث است و توصیه هایی نیز در این زمینه دارد. وی، پایان نامه خود را با ضمائم چون فهرست خطبه ها، نامه ها و حکمت ها، و احکام در نهج البلاغه به پایان می برد. پ

بررسی اصول و معیارهای نقد حدیث از جهت متن

19. بررسی اصول و معیارهای نقد حدیث از جهت متن، جعفر صادق فدکی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه قم، استاد راهنما: دکتر محمدتقی دیاری، استاد مشاور: حجه الاسلام... اعرابی، 1379، 221ص. موضوع این پایان نامه، بررسی اصول و معیارهای نقد حدیث از جهت متن است. روش نگارنده در این تحقیق، بررسی اصول و معیارهای نقد حدیث از جهت متن، و اثبات اعتبار آنها از نظر قرآن و سنت است. نویسنده، ابتدا سعی در اثبات حجیت این اصول دارد و سپس، به اجمال هر يك از این اصول را مورد بررسی قرار داده است که در همه احادیث، کاربرد دارد، و به برخی از معیارهای نقد حدیث - که تنها در مورد برخی از احادیث شیعه، از جمله احادیث متعارض به کار می رود - پرداخته است. این پایان نامه، در يك مقدمه و سه فصل، ترتیب یافته است. در مقدمه، به مباحث کلی پرداخته شده است. همچنین واژگان و اصطلاحاتی که در این جستار از آن یاد می شود و فهم برخی مباحث، متوقف بر شناخت این اصطلاحات است، توضیح داده شده است. روش و شیوه بحث، پیشینه تاریخی آن و منابع استفاده شده در بحث نیز در این مقدمه مورد بحث قرار گرفته است. در فصل اول، به عوامل و اسبابی که موجب انحراف سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و احادیث اهل بیت علیهم السلام از مسیر خود شده، پرداخته شده که این عوامل، در واقع، به دو دسته تقسیم می شوند: 1. عوامل اختیاری، که همان جعل و دستبرد در احادیث، توسط افراد خاص است که باعث ورود روایات مجعول بسیاری در میان احادیث نبوی و روایات اهل بیت علیهم السلام گردیده است. 2. عوامل غیراختیاری، یعنی اسباب و عواملی که به طور سهو یا خطا صورت گرفته و باعث شده است که آنچه از معصومان علیهم السلام صادر شده، غیر از آن معنایی باشد که توسط راویان منتقل شده است، که در این فصل، به دو دسته از عوامل، به طور مختصر، پرداخته شده است. اسباب تغییر و تحریف حدیث، از جمله: نقل به معنای حدیث، نقل حدیث بدون نقل سبب یا شأن نزول، تقطیع حدیث، عدم فهم معنای روایت توسط راوی، از جمله عللی است که نگارنده در ذکر عوامل و اسباب تحریف حدیث، بیان کرده است. نگارنده، در فصل دوم به نقد و بررسی حدیث پرداخته و به عبارتی، دیگر راه های مقابله با احادیث موضوع یا تحریف شده را معرفی کرده است، که این راه ها به طور کلی در دو روش، منحصر می شود: 1. نقد سند و راویان حدیث، 2. نقد متن و محتوای حدیث. نگارنده، ابتدا معنای نقد را از نظر لغت و در اصطلاح محدثان بیان کرده و سپس، به وجه ضرورت نقد حدیث و ادله آن پرداخته و بعد از آن، اقسام و طرق نقد را بیان نموده و در این فصل، به طور مختصر، به تشریح این دو طریق پرداخته است. همچنین مهم ترین کتب فریقین را که در هر يك از این دو موضوع تألیف شده، معرفی کرده است. در فصل سوم، که موضوع اصلی پایان نامه را تشکیل می دهد، اصول و معیارهای نقد حدیث از جهت متن، مورد بررسی قرار گرفته و برای هر يك، نمونه های مختلفی از احادیث شیعه و اهل سنت که با این اصول سازگاری ندارد، آورده شده است. این فصل از شش بخش عمده تشکیل شده که عناوین آن عبارت اند از: بخش اول، مخالفت حدیث با قرآن، بخش دوم، عدم مخالفت حدیث با سنت قطعی. بخش سوم، عدم مخالفت حدیث با عقل سلیم؛ بخش چهارم، عدم مخالفت حدیث با تاریخ صحیح؛ بخش پنجم، عدم رکاکت حدیث؛ بخش ششم، عدم مخالفت حدیث با حس، مشاهده و قطعیات علمی.

بررسی اقسام حکومت و شرایط حکومت اسلامی از دیدگاه نهج البلاغه

20. بررسی اقسام حکومت و شرایط حکومت اسلامی از دیدگاه نهج البلاغه، مسعود عبدی، کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوقی اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: دکتر محمد مهدی گرجیان، 1376، 219 ص. ضرورت و لزوم حکومت، چگونگی پیدایش، صفات و خصوصیات شخص زمامدار، اقسام حکومت با شیوه مقایسه ای بین آیات قرآن کریم و نهج البلاغه و نظریات اندیشمندان، از نکات بحث شده در این پایان نامه است. در تمام ادوار گذشته، حکومت های مختلف و متفاوت با اشکال گوناگون در این جهان، ایجاد گردیده که با توجه به مضمون کلی و هدفی که آنها را تشکیل می داد، در واقع، به دو نوع حکومت قابل تقسیم است: نوع اول، حکومت های وابسته به امیال غریزی، تحت عنوان «قدرت طلبی»، اعم از فردی یا گروهی یا طبقاتی. نوع دوم، حکومت هایی که منبعث از دین و موقوف بر فرمان و احکام الهی است و پیامبران آورنده آن بوده اند. نگارنده در تحقیق خود بر آن است تا مسیر واقعی و تاریخی حکومت، و زمامداری را با توجه به عوامل پیدایش آن از دیدگاه حضرت علی علیه السلام، مورد بررسی قرار دهد. و همچنین این بحث مطرح شده که آیا حکومت و ولایتی که در زمان حضرت نبی اکرم بوده است، در بعد از رحلت ایشان نیز عیناً متجلی شده است؟ و این که چه حکومتی و در چه شرایطی و با چه اوصافی برای فرد حاکم، مد نظر یگانه نکویی دهنده حکومت عدل الهی، یعنی حضرت امیر علیه السلام است همچنین بر آن بوده که مشخص کند به غیر از قرآن کریم، آیا کتب معتبر دیگری چون نهج البلاغه، به این امر پرداخته است یا خیر؟ و نقاط اشتراك و افتراق آنها کدام است؟ این رساله از پنج فصل تشکیل شده است: در فصل اول، ضمن تعریفی خلاصه از کتاب شریف نهج البلاغه، حکومت به طور کلی به دو قسمت تقسیم شده و سپس، درباره تاریخچه مطالعاتی بحث، مطالبی عنوان شده است. گرچه موضوع اصلی، بررسی اقسام حکومت است؛ ولی برای تکمیل بحث، اشاراتی نیز به مسائل جنبی شده است. تعریف واژه ها و اصطلاحاتی همچون: امام، بیعت، ولایت، حکومت و جمهور، از مسائل مطرح شده در این فصل است. در فصل دوم _ که مربوط به معرفی منابع و مآخذ استفاده شده در تحقیق است _ سه کتاب حکومت در اسلام، نظام حکومتی و اداری در اسلام و حکمت اصول سیاسی اسلام، معرفی شده اند و پرسش های تحقیقاتی ای طبق این کتاب ها تنظیم شده است. نگارنده، در فصل سوم، به بحث و استدلال درباره مراحل و الگوهای روش شناسی پرداخته و تحقیق خود را بر اساس رهیافت تاریخی در مورد قرآن، نهج البلاغه و روایات ائمه اطهار و آرا و نظریات اندیشمندان و فقها مشخص نموده و به لحاظ محدودیتی که در این زمینه در جامعه احساس می شده، طرح تحلیلی خود را به نحو اختصار، بیان کرده است. ارائه و تجزیه و تحلیل اطلاعات پایان نامه، در فصل چهارم انجام شده است. اولین بحث مطرح شده در این قسمت، بررسی ضرورت حکومت از منظر نقل و عقل است و به مقتضای این اصول که فعالیت های انسان، فقط التذادی نیست و انبیا آمده اند تا فطرت خداخواه انسان را در مسیر صحیح هدایت کنند، و انسان موجودی صاحب اختیار است و اقتضای طبیعت انسان، اجتماعی بودن وی است و اجتماعی بودن وی، بدون داشتن قوانین و نظام بیان کننده حدود و ثغور روابط افراد اجتماع، ممکن نیست، وجود حکومت را یکی از مسائل بنیادین و زیربنایی برای اجتماع بشر دانسته و آن را از بدیهیات عقل برمی شمارد. وی، سپس بحث ضرورت نیاز به حکومت را از دیدگاه قرآن و سنت بررسی کرده و نتیجه می گیرد که تقدیس و ستایش حکومت و مُلك افراد صالح و عادل در آیات و روایات، خود، دلیل بر ضرورت چنان حکومتی در میان مردم، در راستای برقراری عدالت و محو ظلم و جور است. ضرورت حکومت از دیدگاه نهج البلاغه، بحث اصلی و محوری پایان نامه را تشکیل می دهد که نگارنده، در این فصل به آن پرداخته است. وی در ابتدای بحث، با استناد به دو آیه، متذکر این نکته می شود که امیر مؤمنان علیه السلام به صورت مکرر در نهج البلاغه، ضرورت و لزوم به وجود يك حکومت در مقابل ایده و آرای خوارج اشاره کرده؛ چرا که خوارج، معتقد بودند با بودن قرآن، نیازی به حکومت نیست. نگارنده با شرح و توضیح خطبه های 40 و 125، به رد ادعای خوارج پرداخته و حکومت را

از دیدگاه علی علیه السلام با همه ضروری بودنش پست و ذلیل می شمارد، و در موارد متعددی از زبان مولا علیه السلام به این امر اشاره دارد. از دیگر بحث هایی که نگارنده در این فصل بدان پرداخته، استنتاج ضرورت حکومت از بافت قوانین شرع است. وی ضمن تقسیم قانون به دو قسم تکوینی و تشریحی، محدوده هر کدام را در قبال حکومت، بیان نموده است. نکته قابل توجه دیگر در این فصل، پرداختن نگارنده به بررسی اجمالی مبحث حکومت در ابواب مختلف کتب فقهی است. وی در باب کسب و تجارت، دین و قرض، ولایت، رهن، حجر، شرکت، ودیعه، وکالت، وصیت، نکاح، طلاق،ظهار، ایلاء، احیای موات، لقطه، شهادت و حدود، جایگاه و پایگاه اصلی حکومت را مشخص و تشریح نموده است. بسیاری از فلاسفه قدیم و جدید به ضرورت وجودی حکومت و دولت معتقدند و آن را امری طبیعی می دانند. نقل نظریه این اندیشمندان، از دیگر مباحث مطرح شده است که ضمناً اشاره ای هم به قول بعضی از سیاستمداران دارد و ادله ضرورت حکومت از دیدگاه آنان را بررسی می کند. نظر نگارنده درباره چگونگی پیدایش حکومت، بحث بعدی این جستار است. وی، عوامل تکوین و تشکیل دولت و حکومت را در چند چیز خلاصه می کند: 1. خانواده، به این معنا که حکومت، وابسته به وجود خانواده است؛ 2. دین، به عنوان واضح قوانین؛ 3. قدرت؛ طرفداران این نظریه معتقدند زور و قدرت، مبنای تکوین دولت است. البته قدرت مد نظر اسلام با قدرتی که عموماً روی آن نظر دارند، فرق می کند؛ چرا که از نظر اسلام، قدرتی که بتوان با آن به تشکیل حکومت پرداخت، همان بُعد مردمی حکومت الهی است؛ 4. نیاز طبیعی؛ اجتماعی بودن انسان، انگیزه این نیاز طبیعی را تشکیل می دهد؛ 5. قراردادهای اجتماعی؛ پناه بردن بشر به جایگاهی امن و آسوده بودنش در نحوه زندگی، باعث انعقاد چنین قراردادهایی است. در بخش دیگر پایان نامه، به اقسام حکومت های متداول جهان اشاره شده و نظام ها و حکومت های مختلف و طبقه بندی این حکومت ها، مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. وی در این قسمت از حکومت اسلامی به يك حکومت قانونمند بر اساس قوانین الهی یاد کرده و آن را هدف رسیدن به کمال مطلوب می انگارد. همچنین ضمن بررسی ادله حکومت اسلامی، نظری نیز به نظام حکومتی اسلام در زمان پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و بعد از آن دارد. شرایط و اوصاف زمامدار اسلامی در نهج البلاغه موضوع بعدی این رساله است. شروط یاد شده عبارت اند از: عقل، مسلمان بودن، فقاقت، عدالت، عدم بخل و طمع، و نیز داشتن نفسی مملو از کرامت و صفا و خلوص. بررسی عهدنامه مالک اشتر و بیان صفات و ویژگی های شخصی زمامدار در ارتباط با مرد و افراد زیردست از دیگر نکات مورد بررسی در این بخش است، که در این حوزه نیز شرایط و اوصاف زمامدار در کلام علما و دانشمندان تبیین گشته است. نگارنده در پایان به بررسی حکومت عملی حضرت علی علیه السلام و ویژگی های آن پرداخته و چند ویژگی از این حکومت الهی را از نهج البلاغه شرح می دهد.

بررسی تاریخ حدیث اهل سنت پس از قرن سوم هجری

21. بررسی تاریخ حدیث اهل سنت پس از قرن سوم هجری، خدیجه احمد مهرابی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول دین قم، استاد راهنما: دکتر مجید معارف، استاد مشاور: استاد علی اکبر غفّاری، 1379، 206ص. آنچه در این پایان نامه مدّ نظر نگارنده بوده، سیر و تفحصی در تاریخ حدیث اهل سنت پس از قرن سوم هجری است که تا زمان حال نیز ادامه یافته و با مطالعه آن می توان فهمید که تدوین و نگارش حدیث اهل سنت، در این دوره نیز با جدّیت دنبال شده و محدّثان، تحقیقات خود را ادامه داده اند. وی در پژوهش خود بر آن است که گزارشی هر چند کوتاه در خصوص این تحولات به دست بدهد. نگارنده، علاوه بر بررسی تحولات حدیثی اهل سنت در دوره متأخر، معتقد است اقدامات محدّثان و علمای اهل سنت، عمدتاً در راستای توجیه و تحلیل مشکلات تاریخی حدیث این مکتب و خصوصاً تصویب الموطأ مالک بن انس و صحاح سنّه بوده است. از جمله اقداماتی که در این پایان نامه انجام گرفته، به دست دادن اطلاعاتی در مورد کتب حدیثی اهل سنت و مشخصات کتابشناسی آنهاست و از آن جا که اساساً موضوع آن بررسی درباره تألیفات حدیثی اهل سنت پس از قرن سوم هجری بوده، و نیز از آن جا که در عین حال، آگاهی از تحولات حدیثی سه قرن نخست، گرچه به نحو اجمال، امری ضروری است، و همچنین به جهت آن که این مباحث به شکل جامعی در کتاب تاریخ عمومی حدیث اثر دکتر مجید معارف آمده است، لذا نخست با استفاده از کتاب یاد شده، بیان مختصری در مورد مهم ترین خطوط و تحولات تاریخ حدیث اهل سنت در سه قرن اول هجری ذکر شده و سپس، تحولات تاریخ حدیث اهل سنت پس از قرن سوم، مورد بررسی قرار گرفته است. این پایان نامه از هفت بخش اصلی و یک بخش مقدماتی تشکیل شده است. در بخش مقدماتی، سیر تحولات تاریخ حدیث اهل سنت طی دو دوره: پیش از قرن سوم هجری و پس از آن، در دو فصل توضیح داده شده است. مطالب مورد بحث در فصل اول، شامل سیر تحولاتی حدیثی از جهت تدوین حدیث در دوران پیامبر صلی الله علیه و آله و خلفا، واکنش متفاوت صحابیان در مقابل منع تدوین حدیث، نظر محققان اهل سنت و سپس نظر محققان شیعه در این باره و در نهایت، وضعیت حدیث در دوران بنی امیه است. در فصل دوم با بیان این که قرن سوم، طلایی ترین عصر در تاریخ سنت بوده و بیشترین خدمات در زمینه حدیث در این قرن ارائه شده، ظهور پیش گامان بزرگ راویان و حفاظ را مربوط به این برهه می داند. با شروع قرن چهارم بود که دولت اسلامی دچار آشفتگی سیاسی شد و تا اواخر قرن هفتم، سیر نزولی علمی پدیدار شد. نگارنده، در بخش اول از هفت بخش اصلی پژوهش، مهم ترین شروح الموطأ مالک بن انس، شروح صحیحین و شروح سنن را طی سه فصل، معرفی نموده و از میان کتب یاد شده، التمهید، تنویر الحوالک، شرح زرقانی بر الموطأ، فتح الباری، الکواکب الدراری و عمدة القاری را از میان شروح صحیح البخاری، و المنهاج فی شرح مسلم بن حجاج را از میان شروح صحیح مسلم، و از میان شروح سنن، عون المعبود، المنهل المورود، تحفة الأحوذی، شرح سیوطی بر سنن النسائی، شرح سندی بر سنن ابن ماجه را به تفصیل، معرفی و بررسی نموده است. نگارنده در بخش دوم، به معرفی تألیفات جدید حدیثی پرداخته و در بخش سوم، جوامع بین صحیحین، جوامع صحاح سنّه و جوامع کتب فقهی را بررسی نموده و سپس، دو کتاب المسند الجامع و جمع الجوامع را معرفی کرده است. بخش چهارم، شامل یک فصل است که طی آن، زواید نوینی معرفی شده و مهم ترین کتب نوشته شده در این زمینه، نام برده شده و کتاب المطاب العالیة و مجمع الزوائد و منبع الفوائد مفصلاً معرفی شده است. بخش پنجم، شامل شش فصل است. در فصل اول، کتب مستخرجات و مستخرج ابوعوانه معرفی شده است. در فصل دوم، کتب اجزاء و مسند اهل بیت و فضایل فاطمه (س) به طور مفصّل آمده و در فصل سوم، کتب اطراف و دو کتاب تحفة الأشراف بمعرفة الأطراف و موسوعة أطراف الحدیث النبوی ذکر شده است. در فصل چهارم نیز کتب التخریج و المقاصد الحسنة معرفی گردیده است و در فصل پنجم، کتب معاجم و المعجم الكبير طبرانی، و در فصل ششم، کتب مستدرکات و المستدرک علی الصحیحین شرح داده شده اند. بخش ششم، در باب علم موضوعات و مهم ترین کتب نوشته شده در این

زمینه است. در آخر نیز کتاب الموضوعات ابن جوزی، به تفصیل، معرفی شده است. در بخش هفتم، دانش های تخصصی حدیث _ که شامل علم مصطلح الحدیث، غریب الحدیث، علل الحدیث، مختلف الحدیث، ناسخ و منسوخ و علم رجال و بررسی جرح و تعدیل راویان است _ بررسی شده و کتب مقدمه ابن الصلاح، تدریب الراوی، النهایة فی غریب الحدیث، العلل الواردة، تأویل مختلف الحدیث، الاعتبار فی الناسخ و المنسوخ و الجرح و التعدیل رازی، شرح داده شده اند.

بررسی ترتیب نزول قرآن در روایات

22. بررسی ترتیب نزول قرآن در روایات، جعفر نکونام، دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استادان مشاور: دکتر صادق آیینه‌وند و دکتر محمدعلی آذرشب، 1373، 351 ص. ترتیب روایی نزول قرآن، موضوع این پژوهش را تشکیل می‌دهد. این روایات که به چهارده تن از صحابیان و تابعیان می‌رسد، محور بحث و نقد و نظر در باب ترتیب نزول است. نگارنده، ضمن بررسی این نظریات، ترتیب نزول سوره‌ها را به طور کلی معتبر دانسته و منعکس‌کننده این ترتیب سوره‌ها را «مصحف امام علی علیه السلام» می‌داند که با فرمان و وصیت پیامبر اسلام، گردآوری و مرتب شد و برخلاف ترتیب سوره‌های مصحف عثمانی است که با اجتهاد صحابه فراهم آمده و به فرمان و وصیتی از پیامبر خدا مسبوق نبوده است. وی این نظریه را که با اتکا به روایات اسباب نزول _ که قصّه‌هایی انطباق یافته بر مضامین سوره‌هایند و یا با نظر به مضامین برخی سوره‌های مدنی که با مضامین سوره‌های مکی مشابهت دارند _ نیز رد نموده است. این پایان‌نامه در پنج فصل، بدین ترتیب فراهم شده است. در فصل نخست، تحت عنوان «کلیات»، مقدمات تحقیق، یعنی مباحثی نظیر «رئوس ثمانیه» در اصطلاح قدما، اهمیت موضوع، پیشینه موضوع، فرضیات و ادعاهای در این زمینه بیان شده و تعریف برخی مصطلحات (مانند: قرآن، مصحف، مصحف عثمانی، نزول قرآن، نزول دفعی و تدریجی، حضرت جبرئیل، واحد نزول، تقویم نزول، حجّیت و حجّیت خبر واحد و روش تحقیق) آمده است. طرح و نقد دیدگاه‌های مختلف در زمینه توقیفی یا اجتهادی بودن ترتیب سوره‌های قرآن، نظریه توقیفی بودن به ضمیمه تعریف و تبیین حدود هر یک و ادله استناد شده در این ترتیب، همچنین تصریح پیامبر صلی الله علیه و آله به گروه‌های چهارگانه سوره‌ها، تحزیب سوره‌ها در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله، قرائت سوره‌ها توسط پیامبر صلی الله علیه و آله به ترتیب موجود، اجماع صحابه بر مصحف عثمانی، عدم تتابع همه سوره‌های متشابه‌الصدر، تناسب سوره‌ها، و در پایان، ادله اجتهادی بودن ترتیب سوره‌ها از مطالب مورد بحث فصل بعدی است. از مباحث مهم مطرح شده در فصل دیگر، دانش قرآنی حضرت امیر علیه السلام، به ضمیمه تعریف و تبیین حدود هر یک و ادله استناد شده در مصحف ایشان و سرگذشت گردآوری آن در دوران ائمه، ترتیب سوره‌ها در مصحف حضرت و سرنوشت آن است. نگارنده، فصل چهارم را به بررسی ترتیب نزول قرآن به استناد روایات و ملاک‌های نقد ترتیب روایات و اعتبار این ترتیب‌ها اختصاص داده است. وی در این فصل، روایات ترتیب نزول قرآن را بر اساس چهارده طریق، مورد کند و کاو قرار داده است. در پیوست‌ها نیز مباحثی همچون: ترتیب سوره مصحف ابن مسعود، مصحف ابی بن کعب و دانش قرآنی او و وجود سوره‌های اضافی در این مصحف، مراحل شکل‌گیری ترتیب سوره مصحف عثمانی و وجود لحن در این مصحف، شیوه‌های تقویم نزول قرآن و اعتبار آنها، انواع تقویم نزول قرآن و مشکلات آن، اسانید روایات ترتیب نزول و اختلاف آنها و نقد و تأویل این اختلاف‌ها و رجال روایات ترتیب نزول، ارائه شده است.

بررسی تفکر و تدبّر در آیات و روایات معصومین علیهم السلام

23. بررسی تفکر و تدبّر در آیات و روایات معصومین علیهم السلام، اختر سلطانی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: حجه الاسلام محمّد رضا آشتیانی، استادان مشاور: حجه الاسلام محمّد علی راغبی و دکتر... نوابخش، 1377، 92ص. نگارنده بر این باور که اساس ارتباط آدمی با زندگی، شناخت است و شناخت، دستاورد تفکر و تدبّر است وی تفکر و تدبّر را در وجود آدمی با استفاده از آیات قرآن و روایات معصومان علیهم السلام و با استفاده از نظر مفسّران و علمای برگزیده، مورد بررسی قرار داده است و در این زمینه، ابتدا آیات قرآن مجید را درباره تفکر و تدبّر، سپس کلام معصومان را در این زمینه، و بعد از آن، ارتباط بین تفکر و تدبّر را در قرآن و احادیث معصومان، و نیز نظر مفسّران و علمای بزرگ را در مورد آیات و احادیث تفکر و تدبّر، و در آخر، آثار و نتایج بدروحي جهل (نقطه مقابل علم) در وجود آدمی را بررسی کرده است. هدف نگارنده در دو نکته خلاصه می شود: 1. ردّ نظریه و طرز تفکرگرای محض که هیچ محدودیتی برای آن قائل نیستند و می خواهند تمام نیازهای جامعه بشر را توسط تفکر و تعقل تأمین نمایند که به «عقلیون» معروف اند؛ 2. ردّ نظریه گروهی که در مقابل گروه یاد شده هستند و هرگونه دخالتی را در مسائل اساسی جامعه بشر برای عقل، ممنوع می دانند که به «ظاهریه» یا «اهل حدیث» مشهورند. این پایان نامه از پنج فصل تشکیل شده است: فصل اول، درباره تاریخچه مطالعاتی بحث است. در تاریخچه، منابع و تألیفاتی مهمی که به بحث درباره این موضوع پرداخته اند، به طور خلاصه معرفی شده است. این فصل، دارای بخش هایی است. در «بیان مسئله»، علّت تألیف پایان نامه شرح داده است. در «فرضیات تحقیق»، پرسش های تحقیقاتی ای که باید مورد بررسی قرار گیرند، آمده است. در «اهداف مطالعاتی»، درباره موضوع گزینش شده، مطالبی آمده است. در «حدود مطالعاتی»، مواردی که این جستار، آنها را مورد شناسایی قرار می دهد تا هنگام تجزیه و تحلیل مطالب، به بررسی جایگاه خاص تحقیق، پرداخته شود، آمده است. همچنین واژه های کلیدی ای که در طی بحث مطرح می شوند، تعریف شده است. در فصل دوم، نگارنده به عنوان «مرور متون مطالعاتی»، بعضی از تألیفات درباره موضوع بحث را مورد بررسی و ارزیابی قرار داده و نکات ضعف و قوت آنها را بیان نموده است. نگارنده در فصل سوم، به بررسی رهیافت، طرح، فن و روش تحقیق پرداخته و آن گاه، رهیافت گذشته ای و طرح تحقیق را مبنای کار قرار داده، و از طرح تکمیلی توصیفی و موردی استفاده نموده است. فن تحقیق کتاب خانه ای و طرح تحلیلی پایان نامه، نظری و مبتنی بر روش استنباطی است. در فصل چهارم، به تجزیه و تحلیل داده های تحقیق پرداخته شده که چند بحث کلی و هر کدام با چند عنوان در این فصل، مطرح گردیده است. نگارنده، در فصل پنجم، به چگونگی استنتاج و نیز این که چگونه بر مبنای رهیافت و فن تحقیق به بررسی پرداخته و به نتیجه رسیده است، اشاراتی دارد. سپس، نتایج تحقیق را بیان می کند و بعد، مشکلات موجود در سر راه تحقیق و پیشنهادهایی برای محققان بعدی مطرح می نماید. در پایان نیز با عنوان «کتاب نامه»، فهرست منابعی که در تحقیق مورد استفاده قرار گرفته اند، می آورد.

بررسی جایگاه هنر از دیدگاه قرآن و روایات

24. بررسی جایگاه هنر از دیدگاه قرآن و روایات، علی نصیری، کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما، دکتر آذرتاش آذرنوش، استاد مشاور: دکتر حسین قره چانلو، 1377، 263ص. ضرورت توجه به هنر و بازیافت حدود و ثغور آن، با عنایت به درک قدرت هنر و توجه به قدرت های باطل کیش به جایگاه هنر و ظهور نهضت اسلامی و عدم بازیافت مرزهای بایسته هنر، موضوع مورد بحث در رساله است. جهانی بودن زبان هنر در میان راه های مختلف پیام رسانی و برخورداری از سرعت و پذیرش بیشتر آن در انتقال پیام، همگی حکایت از قدرت هنر دارد؛ قدرتی که می تواند به راحتی مرزهای جغرافیایی را در نوردد و محدودیت های زبان های گوناگون ملت ها را پشت سر نهد و در دورترین نقاط جهان، میلیون ها نگاه را واله زیبایی خود سازد و لبخند بر لب ها بنشانند، حتی در عصر سیاست نیز هنر، قدرت خود را آشکارا نشان داده است. يك خطابه آتشین یا شعر نغز و حماسی، یا فیلمی شورانگیز، به راحتی می تواند ملتی را علیه يك نظام بشوراند. این پایان نامه در هشت فصل فراهم آمده است. نگارنده ابتدا در دیباچه، ضرورت توجه به هنر و بازیافت حدود و ثغور آن را با عنایت به سه مطلب، روشن نموده است: 1. قدرت هنر، 2. توجه قدرت های باطل کیش به جایگاه هنر، 3. ظهور نهضت اسلامی و عدم بازیافت مرزهای بایسته هنر. وی، سپس نیاز انقلاب اسلامی به هنر را در دو دلیل بازگو نموده است: الف. ابلاغ پیام های آزادی بخش، ب. مقابله با شیخون فرهنگی. سپس در فصل اول، که درباره بازشناخت کلیاتی درباره هنر است، ابتدا تعریف مفهوم هنر را در لغت و اصطلاح، با استناد به اقوال هنرشناسان بیان نموده و در این راستا، عناصر معنایی هنر را معرفی نموده و تاریخ پیدایش هنر و دیرینه بودن آن را بازگو کرده است. وی، ابتدای پیدایش هنر اسلامی را در لابه لای چکاک شمشیرها و آوای سمّ سَتوران در بیابان ها و بانگ پیروزی «الله اکبر» دانسته و نقش بسزای هنر در حفظ آثار اسلامی را در خطّ اطمی و معماری خلاصه کرده است. طبقه بندی هنر و مراتب آن، بررسی عوامل رویکرد آدمی به جلوه های هنری، بررسی علل مخالفت با مقوله های هنری و بیان فرق بین هنر سره و ناسره، نگاهی به فلسفه هنر و جایگاه آن در میان عموم طبقات، نقد دیدگاه هنر برای هنر، و مطالبی درباره هنر دینی و انقلاب اسلامی، جلوه های هنر و زیبایی در کتاب تکوین، از دیگر مقوله هایی است که به طور مفصّل در این قسمت بحث شده است. فصل دوم، درباره قرآن، شاهکار اثر منثور است. نگارنده در این فصل، با بیان ویژگی های خاصّ این اثر منثور، ضمن اشاره به درون ساخت فصاحتی آن، به مناسبت، به تعریف علم معانی، بیان و بدیع پرداخته و قرآن را در اوج فصاحت و بلاغت، معرفی نموده و با بیان ویژگی های هنر بیانی قرآن، این فصل را خاتمه داده است. در فصل سوم - که درباره هنر خطابه و جایگاه آن در کتاب و سنت است - نخست، تاریخ خطابه و اثر آن را در اسلام بیان نموده و سپس با ذکر شواهدی از خطابه های رسول خدا و امیر مؤمنان، وارد فصل بعدی شده است. فصل چهارم، درباره بررسی جایگاه شعر در قرآن و روایات است. در این فصل نیز ضمن بیان ایرادها و انتقادها به مقوله شعر و شاعری و پاسخ به شبهات موجود در این باب و بیان شعر ممدوح و مذموم، جایگاه شعر را در قرآن و روایات، مشخص نموده و نقش سیره پیشوایان دینی و حمایت از شعر را توضیح داده است. فصل پنجم در زمینه بررسی جایگاه هنر قصّه پردازی در قرآن و روایات است. نگارنده، نخست ضمن آوردن مثال هایی از داستان های قرآنی، نگاهی به دیرینه داستان نموده و بیان موقعیت قصّه در میان عرب پس از ظهور اسلام و نقش آن در تاریخ اسلام، به زبان تمثیلی و تفاوت میان قصه های تمثیلی و افسانه ای با قصّه های قرآنی اشاره دارد و ویژگی های قصّه های قرآنی به خوبی روشن می شود. فصل ششم، درباره هنر موسیقی از نگاه قرآن و روایات است. در این فصل، نخست نگاهی به تاریخ پیدایش موسیقی شده و سپس، مفهوم موسیقی و غنا مورد بررسی قرار گرفته و دلایل حرمت غنا بیان شده است. در فصل هفتم، بحث هنرهای تصویری و تجسّس می از نگاه کتاب و سنت، مطرح است. نقاشی و مجسّمه سازی از مصادیق بارز این مقوله است که نگارنده، وجه اشتراك این دو را بیان می کند و نسبت دو هنر را می سنجد. سپس ادلّه قائلان به حرمت

مطلق و قول به تفصیل را بازگو می نماید. در پایان این فصل نیز نگاهی به هنر عکاسی دارد و به تناسب، بحث را به سینما و تصویر متحرک می کشاند و نظر شریعت را در مورد آن، بیان می کند. در فصل هشتم، هنر نمایش را رساترین ابزار انتقال پیام برشمرده و ضمن تعریف نمایش، هنر نمایش را از دیدگاه آیات و روایات بررسی می نماید و در آخر، تحلیلی نهایی بین انظار صاحبان بینش و کسانی غیر آنان دارد که با این تحلیل، مطلب پایان می پذیرد.

بررسی حدیث ثقلین در مورد حقانیت ولایت ائمه اطهار علیهم السلام از دیدگاه فریقین

25. بررسی حدیث ثقلین در مورد حقانیت ولایت ائمه اطهار علیهم السلام از دیدگاه فریقین، ولی الله خوش طینت، کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر محمد مهدی گرجیان، استاد مشاور: دکتر محمدرضا آیتی، 1374، ص 112. این تحقیق، در صدد بیان حقانیت ولایت ائمه اطهار علیهم السلام از دیدگاه فریقین توسط حدیث معتبر ثقلین با رجوع به نظر صاحب نظران و با استفاده از کتاب های معتبر، و با تأمل و دقت در متن حدیث، با استناد به آیات و احادیث مشابه، قابل استناد است. این تحقیق، بر آن است که به وسیله حدیث یاد شده و با استناد به آیات و روایات دیگر، اهل بیت علیهم السلام را بیشتر و بهتر بشناساند. نگارنده، مطلب خود را با اثبات تواتر دلالت این حدیث در بین فریقین، اثبات این که شناسایی و معرفی اهل بیت و عترت حضرت رسول اکرم می تواند معرف خوبی برای شناسایی حدیث ثقلین باشد، و این که آیات و احادیث مشابه دیگر نیز می توانند در معرفی نمودن حدیث ثقلین، نقش مهمی را ایفا بنمایند، کامل می نماید که شامل پنج فصل است: فصل اول که پیش گفتار است، به هشت زیر فصل تقسیم شده است. نخست در مدخل بحث، به صورت خلاصه، موضوع انتخابی، تجزیه و تحلیل شده است. سپس در تاریخچه مطالعاتی، سه کتاب مشهور بحار الأنوار، وسائل الشیعة و صحیفه انقلاب، مورد بررسی قرار گرفته است. نگارنده، تحقیق در بیان موضوع را تعمیم داده و به صورت گسترده تر از مدخل به بررسی موضوع پرداخته است. در این راستا، در بُعد فنی قابلیت تحقیق در موضوع خود، و در بُعد محتوایی، حضور آشکار تحقیق را در جامعه بررسی نموده است. آن گاه، ضمن اشاره به پایگاه اثباتی بودن تحقیق، سه مورد فرضیه در قسمت فرضیات بیان کرده و سپس، اهداف و حدود مطالعاتی را تحت یک عنوان آورده و طی آن، جنبه های مثبت و موارد جانبی تحقیق را که آیات و احادیث مشابه حدیث ثقلین و همچنین شناسایی اهل بیت علیهم السلام مذکور در حدیث ثقلین است، بیان نموده است. در قسمت اهمیت مطالعاتی، فواید تحقیق و رابطه تنگاتنگ آن با جامعه مورد بررسی قرار گرفته است. در تعریف اصطلاحات، الفاظ و اصطلاحاتی که با موضوع، رابطه بیشتری دارند و در طول تحقیق به آن واژگان، مکرراً اشاره شده، از چندین کتاب معتبر، مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل دوم در سیر مطالعاتی، سه مورد از کتاب هایی که در موضوع تحقیق، نگاشته شده اند، مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. فصل سوم تحقیق، با هدف روشن ساختن روش تحقیق، به شش بخش تقسیم شده است: ابتدا خلاصه ای از آنچه در زیر فصل های فصل اول و سیر مطالعاتی صورت گرفته، بررسی شده و آن گاه، در رهیافت تحقیق، با بیان این که رهیافت این تحقیق، تاریخی است و از آن جا که صرف بهره گیری از وقایع مضبوط تاریخی ملاک است و رهیافت تاریخی محض است، به بحث درباره سه جمله استدلالیه، استنادیه و استنتاجیه پرداخته شده است. نگارنده، در مورد طرح تحقیق با بیان این موضوع که در صدد بیان یک مورد خاص (حدیث ثقلین) است، طرح موردی را که به صورت عمیق و ژرفانگراانه است، بررسی و بیان نموده است. وی در بیان این که طرح تحلیلی _ فنی موضوع، طرحی استنباطی است، طرح تحلیلی _ نظری موضوع را از دیدگاه فریقین، مشخص می کند، مضافاً بر این که در تحقیق خود، در این بخش از سه جمله استدلالیه، استنادیه و استنتاجیه استفاده می کند. نویسنده، فصل چهارم را که ارائه و تجزیه و تحلیل اطلاعات است، به سه گفتار تقسیم نموده: در گفتار اول، در مورد اسناد حدیث ثقلین، طبق روایات مختلف فریقین، با نقل اصل حدیث از چندین منبع معتبر، به اثبات تواتر این حدیث پرداخته و در آخر این گفتار، چند نمونه از استفاد حدیث ثقلین را طبق چند کتاب، مورد بحث و بررسی قرار داده است. در گفتار دوم، عترت و اهل بیت را که در متن حدیث معرفی شده اند، مورد شناسایی قرار داده و به بیان عملکرد مردم پس از پیامبر صلی الله علیه و آله با این بزرگواران پرداخته است.

بررسی خصوصیات رجالی کتاب «اختیار معرفه الرجال»

26. بررسی خصوصیات رجالی کتاب «اختیار معرفه الرجال»، سید حسن کنعانی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: حجه الاسلام ابوالفضل شکوری، استاد مشاور: ...، 1372، 192 ص. این پایان نامه در سه فصل و دو ضمیمه، فراهم آمده و سعی شده با دیدگاهی نو، شخصیت کَشّی و کتاب او مورد کندو کاو قرار گیرد. در فصل اول، وضعیت فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و تاریخی کَش، زادگاه مؤلف، مورد بررسی قرار گرفته است. فصل دوم به بررسی شخصیت ابو عمرو کَشّی، طبقه او، شاگردان و مشایخ او و بررسی شیوه های او در حمل حدیث، اختصاص یافته است. در این فصل، شرح حال شاگردان کَشّی و مشایخ حدیثی او به تفصیل آمده است. در فصل سوم، به بررسی کتاب رجال الکَشّی یا همان اختیار معرفه الرجال پرداخته شده و مباحثی همچون: اصالت و تغییرات کتاب، اهمیت کتاب و طریق آن، شیوه شیخ طوسی در گزینش مباحث و طریق او آمده است و کاستی هایی همچون: فقدان مقدمه، مُرسَلات، تعلیقات، و حذف مشایخ و مکزّرات، برای کتاب برشمرده شده است. در ضمیمه اول، کلیه اسناد کتاب بر حسب مشایخ و حروف الفبا، مدّون شده و در پایان، رساله ای تحت عنوان «جدول طبقات اسناد رجال الکَشّی» انعکاس یافته و در ضمیمه دوم، فهرست همه رجال ذکر شده در کتاب، آمده است.

بررسی سیر اربعین نگاری و جایگاه «اربعین» امام خمینی (ره) در میان کتب اربعین

27. بررسی سیر اربعین نگاری و جایگاه «اربعین» امام خمینی (ره) در میان کتب اربعین، سید مصطفی احمدزاده، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر محمدعلی مهدوی راد، استاد مشاور: دکتر سید محمدباقر حجّتی، 1377، 166ص. پایین پایان نامه به بررسی و تجزیه و تحلیل سیر نگارش کتب «چهل حدیث»، عموما، و کتاب اربعین امام خمینی (ره) خصوصا و جایگاه آن در میان کتب های اربعین، پرداخته است. علمای اسلام به دلیل عمل به توصیه های رسول اکرم، از زمان وی تاکنون در جهت حفظ دستاوردهای علمی و عملی پیامبر صلی الله علیه و آله از هیچ تلاشی فروگذار ننموده اند و پیوسته در این راه، زحمات طاقت فرسایی را تحمّل نموده اند تا دین حیاتبخش اسلام را در فراز و نشیب های اعصار مختلف، حفظ نمایند. در طول تاریخ اسلام، نگارش احادیث در شکل های گوناگون، از جمله تلاش های بی وقفه عالمان و حافظان دین، در جهت حفظ سنت پیامبر اکرم از دستبرد مخالفان بوده است. بنا بر حدیث مشهوری که از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل شده است: «من حفظ من أمتی أربعین حدیثا ممّا یحتاجون إلیه فی أمر دینهم، بعثه الله - عزوجل - یوم القیامة فقیها عالما»، محدّثان و حدیث پژوهان به تألیفات ارزنده ای در این زمینه پرداخته اند و کتبی تحت عناوین: «اربعین حدیثا»، «الأربعون» و «پژوهش چهل حدیث» به جامعه اسلامی تقدیم نموده اند. نگارنده نیز ضمن معرفی برخی از این آثار در پژوهش خود، به بررسی در این زمینه پرداخته است. این پژوهش از چهار بخش تشکیل شده است: بخش اول، بررسی سیر اربعین نگاری، بخش دوم، فهرست نسخه های خطی کتب اربعین، بخش سوم، فهرست نسخه های چاپی کتب اربعین، بخش چهارم، اربعین امام خمینی (ره) و جایگاه آن در میان کتب اربعین. در بخش اول، پس از ارائه بحث هایی درباره راز و رمز اعداد در میان ادیان مختلف، به بررسی عدد چهل و جایگاه و موقعیت آن در دین اسلام پرداخته و با استناد به آیات و روایات و تاریخ و فرهنگ اسلام، پرده از راز و رمزهای نهفته در این عدد کامل، برگرفته است. نگارنده، سپس به تجزیه و تحلیل سندی روایت اربعین روی آورده و پس از اثبات صحّت آن و بحث های فقه الحدیثی به بررسی سیر اربعین نگاری پرداخته و در پایان به دسته بندی کتب اربعین اشاره نموده و جهت بررسی های آماری، جدول هایی را به تصویر کشیده است. در بخش دوم، با استفاده از کتب مرجع و فهرست های کتب خطی و چاپی گوناگون، کتب خطی اربعین را از سال 181 تا 1395ق، به همراه ارائه مشخصات نسخه شناسی، فهرست نموده است. روش گزارش کتب مذکور بر اساس سال نگارش است و در غیر این صورت، مبنای آن سال فوت مؤلف یا کتابت و استتساخ قرارداد است. در پایان بخش دوم، کتب اربعینی که تاریخ نامعلوم و مؤلف دارند، در قسمت های جداگانه فهرست کرده است. در بخش سوم، کتب چاپی اربعین از سال 303 تا 1417ق، بر اساس نگارش و یا درگذشت مؤلف را منظم نموده و در پایان، کتب چاپی بدون تاریخ را در قسمت جداگانه ای آورده است. در این بخش، اکثر کتب از نزدیک توسط نگارنده مورد بررسی قرار گرفته و اطلاعات مفیدی درباره ساختار و محتوای هر کتاب، به همراه کتابشناسی آن، ارائه شده است. شایان ذکر است که در پایان گزارش هر کتاب، جهت ارائه اطلاعات بیشتر درباره نسخه های خطی آن کتاب، ارجاعاتی را نیز ذکر نموده است. نگارنده در بخش چهارم، کتاب اربعین امام خمینی (ره) را از جنبه های مختلف ساختاری و محتوایی، مورد بررسی قرارداد و جایگاه آن را در میان کتب اربعین، تبیین کرده است. وی در این بخش، پس از معرفی کتاب امام (ره) و شیوه نگارش آن، به بحث کلی درباره احادیثی که در این مجموعه گرد آمده، پرداخته و اسناد آن را بررسی نموده است. سپس درباره ترجمه احادیث و سبک خاص امام در ترجمه را مورد بحث قرارداد، به این بیان که ایشان پس از ترجمه و شرح هر حدیث، لغات مشکل و مهم آن را نیز به صورت جداگانه و با استناد به معجم های لغت، توضیح داده و به نکات بلاغی و نحوی که در توضیح احادیث به کار رفته نیز اشاراتی دارد. نگارنده، یکی از بارزترین ویژگی های این کتاب را که حاکی از تبخّر و ژرف نگری نویسنده می انگارد، آوردن بحث های اصطلاحی و تعاریف علمی در باب تعبیرات و اصطلاحات احادیث می داند. وی در ادامه،

یکی دیگر از ویژگی‌های اربعین امام را استناد روایات به آیات کریم قرآن مجید بیان می‌کند و این کار را وظیفه محدّث می‌داند که آیات قرآن را محک روایات قرار دهد و در پرتو نور کلام الهی، به شرح و بیان روایات پردازد. از ویژگی‌های دیگر اربعین امام از دید نگارنده، جامع و شامل بودنش در ابواب و عناوین مختلف اخلاقی، تربیتی، عرفانی، حکمی و فلسفی است، و این که امام (ره)؛ پس از نقل اقوال حکما و عرفا در ذیل احادیث، به نقد و ردّ دیدگاه‌های آنان در توضیح بعضی روایات پرداخته و با عبارت: «فقیر گوید» نظر خود را توضیح داده است.

بررسی شخصیت امیرالمؤمنین علیه السلام در آئینه وحی

28. بررسی شخصیت امیرالمؤمنین علیه السلام در آئینه وحی، رسول سلیمانفام، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: حجه الاسلام علی محمد دهقانی، استاد مشاور: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، 1374، 182ص. آنچه در این جستار آمده، مباحثی است در باب فضایل و مناقب حضرت علی علیه السلام که با توجه به آیات شریف قرآن و روایات معصومان علیهم السلام اثبات شده است. در این پژوهش، سعی شده که مقام و منزلت امیرمؤمنان علی علیه السلام را از نظر بطن و ظهر قرآن مجید، در مسئله ولایت و امامت، و تبیین اتحاد نفسانی آن حضرت با رسول خدا صلی الله علیه و آله و آله ارائه آیتی که نشانگر پیروی کردن علی علیه السلام از رسول خداست و همچنین آنچه که در کلام وحی به عبارات مختلف، تأویل و تعبیر و شأن نزول، مناقب و فضائل علی علیه السلام را نشان می دهد، با استفاده از کتاب های فریقین، در ابواب جداگانه، آیات مربوط به هر کدام ارائه می گردد. مطالب این پایان نامه در پنج فصل ارائه گردیده: فصل اول، شامل عناوینی از قبیل: تاریخچه مطالعاتی، بیان مسئله، فرضیات، اهداف مطالعاتی، حدود مطالعاتی، اهمیت مطالعاتی و تعریف اصطلاحات است. در فصل دوم، نگارنده، مروری بر متون مطالعاتی در این موضوع دارد که در آن، منابع مورد استفاده را معرفی می کند. فصل سوم نیز درباره روش تحقیق، طرح تحقیق، فن تحقیق، طرح تحلیلی و زمان اجرایی این طرح است. فصل چهارم که از دو بخش تشکیل شده، عمدتاً مربوط به گردآوری و تحلیل اطلاعات درباره موضوع ولایت و خلافت بلافصل امیر مؤمنان است که در بخش اول، آیاتی در این زمینه ذکر شده که هر کدام به عنوان يك باب نامگذاری شده است. این باب ها عبارت اند از: باب صراط مستقیم، باب هادی بودن، باب جبل الله و عروة الوثقی، باب انذار، باب شرح صدر، باب نور، باب دعوت، باب حسنه، باب عرض امانت، باب نجم، باب مسائل، باب اولی الامر، باب ولایت، باب تبلیغ. بخش دوم نیز مکمل بخش قبل است که نگارنده در آن، آیات دیگری به همان سبک و سیاق عنوان نموده و در ذیل تمام آیات، علاوه بر استفاده از کتب تفسیری، از روایات معصومان علیهم السلام نیز بهره جسته و به قول حکما و متکلمان نیز تمسک ورزیده است. فصل پنجم در مورد استنتاجات به دست آمده از کل مباحث و ادله، و ارائه پیشنهادها و توصیه های محقق در این زمینه است.

بررسی کیفیت و چگونگی معاد جسمانی از دیدگاه عقل و نقل

29. بررسی کیفیت و چگونگی معاد جسمانی از دیدگاه عقل و نقل، منیرالسادات حسینی مجرّد حسین آبادی، کارشناسی ارشد فلسفه و حکمت اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: دکتر سیّد محمدباقر حجّتی، 1374، 183 ص. اثبات دو بُعدی بودن معاد از دایره عقل و روایات، بیان آثار و نتایج این نظریه و ردّ مدّعیان منکران جسمانیت معاد، موضوع مورد بحث و بررسی نگارنده در این پایان نامه است. این سؤال که به راستی جسمانیت معاد به چه صورت است، و روزی که انسان ها سر از خاک برخوانند آورد، چگونه روزی خواهد بود و سؤالاتی بی شمار از این قبیل، از استفهامات ضروری برای بشر در طول ادوار تاریخ بوده است. درباره واژه معاد، نظریات مختلفی وجود دارد. عدّه ای آن را مصدر عودت و به معنای بازگشت می دانند، و برخی هم آن را اسم زمان یا مکان گرفته اند. به هر صورت، معاد، مکان یا حالتی است که مردم پس از مرگ در آن جای داده می شوند یا به آن حالت در می آیند. به عبارت دیگر، زندگی در عالم آخرت و حیات پس از مرگ است؛ حیاتی که در آن به حساب اعمال رسیدگی می شود و نیکوکاران به پاداش، و بدکاران به کیفر اعمال زشت خود خواهند رسید. این پایان نامه، به پنج بخش تقسیم شده است: بخش اول، مربوط به بررسی تاریخی معاد و جایگاه آن در بین اقوام مختلف و نحوه برداشت این اقوام از معاد است. بخش دوم، درباره بررسی نقلی معاد است و شواهد قرآنی و روایی آن بیان شده است و ضمن ارائه آیاتی از قرآن مجید به شیوه جدولی، و ترجمه آیات، نکات تفسیری آیه نیز در ذیل آن آمده است. بخش سوم، بررسی عقل معاد است، یعنی دیدگاه فلاسفه و متکلمان درباره معاد، مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش چهارم، بررسی تطبیقی و به عبارتی شناخت و جوه افتراق و اشتراك این دو شعبه مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. نگارنده، بررسی تاریخی را سرلوحه کار خود قرار داده و در توجیه آن، بر این عقیده است که اگر قبل از شروع هر بحث و تحقیق، مخصوصاً موضوع یاد شده، ابتدا نا يك شناخت اجمالی و کلی بر آن مورد خاص پیدا شود، جهت تبیین و اشراف به موضوع، کمک خوبی خواهد بود و در این بررسی، انسان متوجه قضاوت تاریخی اقوام و ملل گوناگون شده، بدون اغراق و در نهایت انصاف، اقرار می کند که تمام ادیان، يك صدا با زبان های مختلف فریاد بر می آورند که انسان روزی به دنیا می آید، روزی می میرد و دگر روز، برانگیخته خواهد شد. وی در توجیه این که علّت محور بودن ادلّه نقلی در بحث چه بوده، می نویسد: وقتی خداوند آن قدر به بنده اش مهربان است که او را بر سرِ خوانِ پُر جود و بخشش خویش، یعنی کلام الله مجید می نشاند و به او عروّة الوثقی مرحمت می کند که از هر مستمسکی، مطمئن و قوی تر است. چرا انسان، ندانسته یا نخواستہ به آن چنگ نزند، تا از وساوس و اغواهای شیطان و خلط های اجنبی رهایی یابد و در امان باشد؟ پس قرآن، تکیه گاه بسیار محکمی است و همچون خانه عنکبوت، سست و بی بنیاد نیست. بر هر صاحب خردی مبرهن است که خداوند مهربان، رحمتش را با نعمتش بر بندگان تمام نموده و روزی از آنان بازخواست خواهد نمود. از رحمت الهی، یعنی قرآن کریم و نعمت الهی، یعنی عقل، و چه زیباست عقلی که بر پایه نقل بنا نهاده شود. درست است که اصل هدایت در قرآن بیان شده، لیکن راه ها و طرق وصول به آن حقیقت را در نزد عقل باید جستجو کرد.

بررسی مفهوم ذکر از دیدگاه وحی

30. بررسی مفهوم ذکر از دیدگاه وحی، منصوره تربتی مقدمه آباد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر محمدعلی لسانی فشارکی، استاد مشاور: ...، 1373، 204 ص. هدف پژوهنده از این پایان نامه، بازشناسی دقیق ذکر، ابعاد، آثار و مراتب آن است، تا بتوان ذاکران حقیقی را شناخت و بویژه طرز تلقی مسلمانان را از ذکر و ذاکران در عصر حاضر، تصحیح و اصلاح نمود. برای این منظور، وی با توزیع پانصد پرسش نامه در میان فرهنگیان شیعه و سنی شهرستان تربت جام، به پاسخ های گویا و نمودارهای روشنی از مسئله رسیده که در فصل ششم، آنها را تجزیه و تحلیل کرده است. این پایان نامه، در یک مقدمه و شش فصل، ترتیب یافته است. نویسنده در مقدمه، نخست، طرح کلی بحث را پیش کشیده و یکی از مقاصد و مطالب قرآن کریم را دعوت به ذکر دانسته است. سپس فرضیاتی را که درباره ذکر به ذهن خطور می کند، بیان نموده و بعد از آن، اهداف و زمان تحقیق را بیان کرده و در ادامه نیز مفاهیم و واژگان ذکر را توضیح داده است. فصل اول، از دو بخش تشکیل شده است: بخش اول، به تعریف لغوی و اصطلاحی ذکر و بررسی ریشه ای کلمه ذکر و بیان معنای اصطلاحی آن پرداخته شده است. در بخش دوم نیز آرای اندیشمندان اسلامی درباره ذکر و حقیقت آن بازگو شده و دیدگاه های مفسران بررسی شده است. در این فصل آمده است که ذکر، در اصطلاح و معارف اسلامی، به معنای یادآوری خداوند به قلب و زبان است. یاد خدا، سرچشمه قدرت روحی و معنوی انسان است و قرآن کریم، در مواضع متعدّد، مسلمانان را به این امر مهم، فراخوانده است تا از آثار و برکات آن برخوردار گردند. نیز از آفات فراموشی خدا و غفلت از ذکر الهی، آنان را سخت پرهیز داده است تا از زیان ها و دشواری های گوناگون در امور دنیوی و اخروی به دور مانند. ذکر، یکی از مفاهیم بزرگ و اساسی در فرهنگ اسلامی است. در عین حال، تاکنون چنان که باید و شاید، شناخته نشده است و دست کم، عموم مسلمانان از شناخت صحیح ذکر، فاصله بسیار دارند و به همین جهت، یا نسبت به ذکر و ذاکران، نظر منفی دارند و یا این که کسانی را که از نظر منابع اصیل فرهنگ اسلامی ذاکر شناخته نمی شوند، به عنوان ذاکر یا اهل ذکر تلقی می کنند. فصل دوم، در چهار بخش تنظیم شده است. نویسنده، در بخش نخست به عوامل و انگیزه های یاد خدا، در بخش دوم، به موانع یاد خدا، در بخش سوم به اوقات ذکر خدا، و سپس در بخش چهارم، به آداب ذکر از دیدگاه امام خمینی (ره) پرداخته است. نویسنده در فصل سوم، تحت عنوان «ذکر خدا، روح و فلسفه همه عبادات»، سه عبادت را مطرح نموده و در سه بخش جداگانه، آیات مربوط را بررسی کرده است. در بخش اول آمده که نتیجه نماز، یاد خداست. در بخش دوم آمده که روح و فلسفه حج، ذکر خداست. بخش سوم نیز بررسی شده که حلیت ذبح، در گرو ذکر نام خداوند است. در فصل چهارم، به حقیقت ذکر و ذاکران پرداخته شده است. این فصل نیز دارای چهار بخش است. بخش اول به مراتب ذکر و ذاکران، ذکر لفظی، ذکر معنوی و ذکر قلبی می پردازد و مقامات و درجات ذاکران را بیان می کند. بخش دوم، ویژگی های ذاکران را برمی رسد و به بررسی پنج آیه و در مجموع، ده ویژگی ذاکران می پردازد. نگارنده در بخش سوم، حقیقت و فضیلت یاد خدا و مجموعه آیات و روایاتی را که به نحوی بیانگر فضیلت یاد خدا هستند، بررسی می کند و موضوع را در دو قسمت آیات و روایات به صورت جداگانه مطرح می سازد. فصل پنجم، درباره آثار ذکر در زندگی انسان است. این فصل نیز دو بخش دارد که نویسنده در آنها با استناد به آیات قرآن، آثار و برکات ذکر خدا و عواقب و آفات غفلت از یاد او را بررسی کرده است. فصل ششم، نگاهی به برداشت مسلمانان عصر حاضر از ذکر و ذاکران دارد. این فصل از پایان نامه با استفاده از پرسش نامه و انجام مصاحبه و بررسی و تحلیل پرسش نامه ها تدوین شده و با استفاده از نمودار، نتایج به دست آمده منعکس شده است.

بررسی نقش غلات در جعل حدیث

31. بررسی نقش غلات در جعل حدیث، فروغ طلاکوبی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول دین قم، استاد راهنما: دکتر مجید معارف، استاد مشاور: دکتر احمد بهشتی، 1380، 293 ص. در این پایان نامه، نگارنده، ابتدا به کلیاتی از قبیل تعاریف مربوط به غلو و جعل و وضع پرداخته و سپس با بیان سابقه تاریخی غلات، عقاید کلی این گروه را یادآور شده است. همچنین به بررسی علل و انگیزه های جعل حدیث و اهداف و نیات این گروه در این راستا پرداخته و نمونه هایی از احادیث جعلی درباره مسائل گوناگون را نقل نموده است. در خاتمه نیز موقعیت این احادیث را در کتب موجود، بررسی کرده است. این نوشته، در حدّ توان، سعی دارد گوشه هایی از این حرکت سازمان یافته و آگاهانه را بررسی کند تا روشن شود غلات، به کلی از مذهب تشیع به دور بوده اند و تنها به جهت مخدوش ساختن چهره نورانی شیعه، خود را در صف شیعیان جا زده اند. لذا در این پایان نامه، سعی شده تا با شناخت افکار و عقاید غالیان، به نقش آنها در مسیر جعل حدیث پرداخته شود. از این رو، ذیل دو بخش و هفت فصل، این مهم بررسی شده است. بخش اول، «غلات و عقاید فرقه ای» عنوان گرفته است در فصل اول این بخش، کلیات و تعاریف موجود در مسئله از دیدگاه لغت و اصطلاح و نظر مفسران، مورد کند و کاو قرار گرفته و سپس به صورتی گسترده، این مبحث از منظر روایات بررسی شده و سپس از نظر دیدگاه کلامی رجالی شیعه و سنی بررسی شده است. فصل دوم با عنوان «بررسی سابقه تاریخی غلات» به چند گروه از فرقه هایی منتسب به این عقیده از قرن اول هجری تا غیبت کبرا و پس از آن، اشاره شده است. فصل سوم، درباره علل و انگیزه های غلو است، که از عوامل مهم آن، تکبر و خودخواهی، بی بندوباری اباحیگری و ناآگاهی توده های مردم برشمرده شده است. فصل چهارم به بررسی عقاید غلات پرداخته و عقاید آنان را در زمینه های مختلف فکری - عقیدتی مورد بحث و نظر قرار داده است. بخش دوم با عنوان «جعل حدیث در کارنامه غلات»، دارای سه فصل است که در فصل اول آن، گزارشی درباره جعل حدیث در اسلام آمده است. نگارنده در این بخش، درباره موضوعاتی مانند: معنای لغوی و اصطلاحی جعل، حدیث موضوع، تاریخ جعل در حدیث از دیدگاه های مختلف، و علل و انگیزه های جعل حدیث، پرداخته و دو علت عمده برای جعل حدیث را عامل سیاسی و عامل فرهنگی می داند و عواملی از قبیل: دنیامداری، عوامل تربیتی و تبلیغی، تعصبات ملی، عناد و زندقه را نیز در مرتبه های بعدی این عوامل برمی شمرد. فصل دوم، در باب نقش غلات در مسیر جعل حدیث است. در این فصل که دارای بخش های مختلف است، کیفیت حدیث سازی، اهداف غلات در این زمینه، موضعگیری ائمه اطهار: در برابر غلات، ذکر نام غالیان مشهور، محورهای جعل حدیث از جانب غلات، نمونه هایی از جعلیات غلات در محور معاد، و همچنین دو محور غلو در صفات و فضائل، از جمله مباحثی است که این فصل را تشکیل می دهند. نگارنده در خاتمه، ضمن بررسی موقعیت روایات غلات در کتب موجود، معیارهای تشخیص احادیث موضوع، روایات جعلی در حوزه کلام و روایات جعلی در حوزه قرآن، با یک نتیجه گیری کلی از بحث ها، مطالب خود را خاتمه می دهد.

بررسی و تحلیل از خطبه قاصعه و پیوند آن با زمینه های سیاسی - اجتماعی کوفه

32. بررسی و تحلیل از خطبه قاصعه و پیوند آن با زمینه های سیاسی - اجتماعی کوفه، محمدهادی ناجی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر محمّدعلی مهدوی راد، استاد مشاور: ...، 1375، 244ص. «خطبه قاصعه»، طولانی ترین خطبه نهج البلاغه است که مباحث مهم دینی و فرهنگی در آن منعکس شده است. بررسی وضعیت جامعه کوفه در روزگار انشای خطبه و ارتباط محتوایی خطبه با جامعه کوفه، و بیان دردمندی و درماندگی در این خطبه به چشم می خورد. این سخنرانی پُرشور، بیانگر درس اخلاق، تاریخ، اسرار عبادت بزرگ حج، شیطان شناسی و راه دفاع در مقابل او، مشکلات گریبانگیر جامعه و راه حل های آن، جایگاه علی علیه السلام در نزد نبی صلی الله علیه و آله و عبرت های دیگر است. این پایان نامه که از سه فصل تشکیل شده، به شرح و بسط این خطبه پرداخته است. در فصل نخست، علاوه بر طرح مقدماتی همچون: روش کار، شیوه تحقیق، پرسش های اصلی و فرضیات اولیه، چشم انداز کلی خطبه قاصعه ارائه شده است. در فصل دوم، شهر کوفه از لحاظ تاریخی مورد بررسی قرار گرفته است و درباره تأسیس و علل تأسیس آن، دلایل حضرت امیر علیه السلام برای انتخاب کوفه به عنوان مرکز خلافت اسلامی، خصایص کوفیان و علل گم راهی آنان، بحث شده است. با این بیان که کوفه شهری است که در حدود سال 17ق، به روزگار حکومت عمر، شکل گرفت و شهری است بدون سابقه قبلی، مردم آن سامان تلفیقی از عرب و عجم بودند که هر یک، دارای شعب فراوان و دارای خُلق و خوی متفاوت بودند و شهری بود که با مقاصد نظامی گرایانه پدیدار شد و همین روحیه، حوادث گوناگونی را ایجاد کرد. این افراد سلاح مدار، به علت به دست آوردن ثروتی که ناشی از فتوحات سرزمین های بزرگ بود، دارای روحیه زیاده طلبی، رفاه زدگی و خواهان سلطه شده بودند و این روال، در زمان علی بن ابی طالب علیه السلام نیز وجود داشت تا جایی که خیر آنان در جمل، عنادشان در صفین و... در تاریخ، مشهور است. در فصل سوم، خطبه قاصعه مطابق با تقسیم محمّد عبده، به هفده بخش تقسیم شده و پس از ذکر هر بخش، شمای کلی هر قسمت، بررسی مفاهیم واژه های دشوار آن، محتوای هر بخش و نتیجه گیری کلی از آنها ارائه شده است.

بررسی و نقد روایات تحریف در کتاب «فصل الخطاب»

33. بررسی و نقد روایات تحریف در کتاب فصل الخطاب، محسن بیات، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: حجه الاسلام ابوالفضل شکوری، استاد مشاور: ...، 1373، 277ص. کتاب فصل الخطاب فی اثبات تحریف کتاب رب الأرباب، نگاشته میرزا حسین نوری طبرستانی، معروف به محدث نوری (1254 _ 1320ق) است که با ارائه دوازده دلیل، مدعی رهیافت تحریف از نوع کاستی در قرآن به دست مخالفان ولایت اهل بیت علیهم السلام شده است و روایات منسوب به شیعه را در بخشی از کتاب خود، جمع آوری کرده و بدین ترتیب، زمینه تحقیق در روایات تحریف، کاملاً مهیا شده است. در این پایان نامه، سعی شده است با اثبات بی اعتباری منابع مورد استناد محدث نوری و بررسی میدانی آیات مورد ادعا و یادکرد دیدگاه های بزرگان امامیه، به شبهه تحریف قرآن، پاسخ داده شود و کتاب یاد شده، مورد نقد قرار گیرد. نگاه به منابع اصلی که محل تجمع این روایات اند نشانگر ضعف ریشه ای این روایات است، که با کنار هم قراردادن آنها با روش جدول بندی، حضور متراکم ضعفها و غلات در اسناد روایات تحریف، نشان داده می شود و با کمی دقت می توان دریافت که این ادعا، صرفاً جنبه سیاسی داشته و با عنوان طرفداری از ائمه به جعل این احادیث پرداخته شده است. در فصل نخست این پایان نامه، کتاب فصل الخطاب و منابع آن و انعکاس آن در داخل و خارج مرزها بررسی شده و شخصیت محدث نوری از دیدگاه پاره ای از بزرگان و صاحب نظران، مورد بحث قرار گرفته است. همچنین منابع کتاب از جمله تفسیر القمی و تفسیر العیاشی، مورد نقد قرار گرفته اند. بهره گیری دشمنان شیعه از این کتاب، عنوان دیگری است که نگارنده به آن اهمیت داده، و این که بسیاری از مخالفان، نویسنده این کتاب را در آثار خود در زمره غلات یاد کرده اند. در فصل دوم با بررسی گسترده اسناد روایت تحریف، شخصیت 38 تن از راویان این گونه روایات - بویژه شخصیت احمد بن محمد سیاری که عمده روایات تحریف منسوب به اوست - از دیدگاه رجالیان مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و اثبات شده که غالب این راویان، تضعیف شده اند و به عناوینی همچون جعّال، مجهول و... منتسب اند. نگارنده، مجموع 1054 روایت فصل الخطاب را به هجده دسته تقسیم نموده و هر دسته را در ردیفی از جدول قرار داده است. جالب این که از جمع بندی بین این روایات، نقش غلات را نیز در این قضیه روشن ساخته و حضور چشمگیر آنان را در این صحنه، از نظر دور نساخته است. فصل سوم پایان نامه - که حجم زیادی از آن را دربرمی گیرد - به نقد روایاتی اختصاص یافته که در فصل قبل، سند آنها تجزیه و تحلیل شده است. تعداد این روایات، بالغ بر هزار و اندی است و همگی به حسب ترتیب خود کتاب فصل الخطاب مرتب شده اند ضمناً به بررسی میدانی بیش از 170 آیه از قرآن - که طبق ادعای محدث نوری در آنها تحریف صورت گرفته - اختصاص یافته و با تأکید بر این نکته که بیشتر این روایات ناظر به اختلاف قرائات است، به این ادعا پاسخ داده شده است. در فصل چهارم، عدم تحریف قرآن از نظرگاه روایات و نیز بزرگان شیعه، مورد بررسی قرار گرفته است. محور در این قسمت، قاعده تعارضی و جمع بین احادیث است که در صورت توافق حدیث با قرآن، اخذ و در صورت تخالف، رد می شود.

پرتوی از سیمای قرآن در حدیث

34. پرتوی از سیمای قرآن در حدیث، مرتضی خسروی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، استاد راهنما: استاد کاظم مدیر شانه چی، استاد مشاور: ... ، 1369، 124 ص. این پایان نامه، که درباره اهمیت و ارزش قرآن مجید و تأثیر آن در جوامع گذشته و عدم توجه به اصل آن در جوامع کنونی و نیز تقبیح ظاهرنگری به قرآن و تأکید بر توجه و اهمیت دادن به قرآن، ثواب قرائت و تلاوت قرآن و فهم و شناخت عمیق مفاهیم قرآن با استناد به روایات معصومان علیهم السلام است، که به این وسیله، رابطه قرآن و عترت یا به عبارتی تقلین را نیز تبیین نموده است. این پایان نامه در پنج فصل فراهم آمده است. در فصل اول که به بیان فضایل قرآن اختصاص یافته، مباحثی همچون: برتری قرآن، حرمت قرآن، فضیلت حاملان قرآن، فضیلت نگاه کردن به قرآن، نگهداری و گوش فرادادن به آن آمده است. در فصل دوم، به مسئله شناخت قرآن از دیدگاه روایات، تفسیر، تأویل و دانش های بایسته تفسیر، پرداخته شده است. در فصل سوم، درباره تقسیم بندی قرآن به سوره و آیه و کیفیت نزول سوره ها و ترتیب نزول آنها گفتگو شده است. در فصل چهارم، با استناد به دلایلی همچون: حدیث تقلین، ارجاع به قرآن برای حل مشکلات احادیث، عرضه احادیث به قرآن، و منطبق بودن قرائت ائمه علیهم السلام با مصحف کنونی، عدم تحریف قرآن اثبات شده و با ذکر شبهات مدعیان تحریف، به آنها پاسخ داده شده است. فصل پنجم، به بیان ویژگی های قرآن و صفاتی که برای این کتاب برشمرده شده (همچون: هماهنگی و عدم اختلاف، جامعیت، جاودانگی و اعجاز) اختصاص یافته است.

پژوهشی پیرامون دنیا از دیدگاه قرآن و روایات

35. پژوهشی پیرامون دنیا از دیدگاه قرآن و روایات، سید محمد طالقانی اصفهانی، کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجتی، استاد مشاور: ...، 1370، 129ص. بررسی در باب واژه «دنیا» و شناخت دنیا در لغت و اصطلاح و توضیح مراد و مفهوم این واژه در آیات کریم قرآن مجید، و منظور و مراد از استعمال آن در موارد مختلف، دنیا از منظر معصومان علیهم السلام و بزرگان دین، عناوین بحث در این پایان نامه را تشکیل می دهند. واژه دنیا، 115 بار در قرآن مجید آمده است که 62 آیه ای که این واژه در آنها آمده مکی و 53 آیه مدنی است و در تمام آنها، دنیا، صفت زندگی کنونی است، مگر در چهار محل که صفت آسمان است و همراه با آن آمده است. دنیا، غالباً صفت «حیاء (زندگی)» آمده، که این موصوف، گاه، مذکور و گاه محذوف است. لغت «عاجله» نیز در قرآن به معنای حیات دنیا و زندگی زودگذر است و در سه مورد آمده که هر سه مورد، در مقابل آخرت است. کلمه دنیا، گاهی به مطلق زندگی جهان انسانی نیز اطلاق می شود. حال اگر این زندگی در جهت تأمین سعادت اخروی مورد استفاده قرارگیرد و هدف از آن، نه در خود آن، بلکه در جهان ابدی باشد، در این صورت، از آن به تجارت پُرسود تعبیر شده است؛ اما اگر اشتغال به آن، انسان را از توجه به خداوند و آخرت، باز دارد، یعنی توجه به آن، توجه طریقی نباشد، در این صورت، مزرعه شر است. این پایان نامه از پنج فصل و چندین بخش، ترتیب یافته است. فصل اول در باب واژه «دنیا» است که در سه بخش به اشتقاق ریشه دنیا و اقوال موجود درباره آن، معنای لغوی دنیا و اصطلاح دنیا در قرآن می پردازد. فصل دوم، درباره شناخت دنیا است که خود به سه بخش تقسیم شده است: بخش اول، مربوط به قرآن و دنیا است. در این بخش، مذمت دنیا و ترجیح آن بر آخرت و معنای دنیای مذموم از نظر امام صادق علیه السلام بیان شده و در ضمن، به سخنان بزرگان تفسیر نیز اشاراتی رفته است. در بخش دوم، روایات دنیا، در دو بُعد مثبت و ستوده، و منفی و نکوهیده بررسی شده است. بخش سوم، دنیا از دیدگاه حکما را پژوهیده است. فصل سوم، با عنوان «انسان و دنیا»، چند بخش دارد: بخش اول، درباره رابطه انسان با دنیا است. بخش دوم، به زهد و زاهد در دنیا، درجات زهد و تعریف زهد در دنیا از دیدگاه امیر مؤمنان می پردازد. بخش سوم نیز اختیار انسان در دنیا را بررسی می کند. فصل چهارم، با عنوان «دنیا و آخرت»، نیز بخش هایی دارد. در این بخش های سه گانه، تفاوت دنیا و آخرت، حبّ دنیا و آخرت و تأثیر اعتقاد به آخرت در زندگی دنیا بررسی شده است. فصل پنجم، درباره مَثَل دنیا است. این فصل نیز در بخش هایی از قبیل مَثَل دنیا در قرآن، مَثَل دنیا در روایات، و مَثَل دنیا در لسان حکیمان، سامان یافته است.

پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه از قرن ششم تا عصر حاضر

36. پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه از قرن ششم تا عصر حاضر، حسین صفره، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر مجید معارف، استاد مشاور: استاد علی اکبر غفّاری، 1379، 258ص. نگارنده در این پایان نامه، در صدد ارائه چارچوبی از فعالیت های دانشمندان و محدّثان شیعه در این دوره از تاریخ است و محورهای اصلی کار آنان را در عرصه حدیث و علوم حدیث، بیان می کند. وی می گوید از سرگذشت حدیث شیعه و تحولاتی که در مسیر خود از هنگام صدور تاکنون داشته است، به تاریخ حدیث تعبیر می شود، که به دو دوره متقدّمان و متأخران، قابل تقسیم است. تاریخ حدیث در دوره متقدّمان - که از آغاز تا پایان قرن پنجم را دربر می گیرد - از سوی برخی محققان، مورد پژوهش قرار گرفته و کتاب هایی در این باره تألیف گردیده است؛ اما بخش دوم تاریخ حدیث شیعه - که از قرن ششم تا عصر حاضر را شامل می شود - تاکنون مورد بررسی منسجمی قرار نگرفته است، و در نهایت، آثار و تألیفات حدیثی دانشمندان شیعه در کتب فهرست و تراجم، به طور پراکنده ثبت شده و درباره زندگی برخی از محدّثان نیز در کتاب های ترجمه، به اجمال و گاه به تفصیل، مطالبی بیان گردیده است. این پایان نامه در پنج فصل با یک مقدمه مفصل، گردآوری شده است مطالب موجود در مقدمه عبارت اند از: پیشینه بحث، مراحل تحقیق، درآمدی بر تاریخ حدیث شیعه در دوره متأخران، گذر از دوره متقدّمان به دوره متأخران، نقش شیخ طوسی در حدیث و فقه، نقش محقق حلّی و علامه حلّی در فقه، دلایل رکود در عرصه حدیث، تجدید حیات اخباریان، زمینه های احیای اخباریگری، مراحل تکامل مکتب اخباریگری، اختلافات عمده اخباریان و اصولیان و سرانجام اخباریان. فصل اول، درباره تدوین جوامع حدیثی است. در این فصل به معرفی بزرگانی چون مرحوم فیض کاشانی، شیخ حرّ عاملی، علامه مجلسی، میرزای نوری، و تألیفات آنان از قبیل کتاب شریف الوافی، وسائل الشیعة، بحار الأنوار، مستدرک الوسائل، و تألیفات ارزشمند دیگری از قبیل جوامع الکلم، عوالم العلوم، الأوفی، الشفاء فی أخبار آل المصطفی و جامع المعارف و الأحکام پرداخته شده و ضمن توضیحات مفصل در بیان شرح حال هر یک و معرفی اساتید و مشایخ و شاگردان آنها، هدف از این تألیفات از زبان مؤلفان این کتاب ها آمده است. فصل دوم، درباره تألیفات متنوع در عرصه حدیث است. نگارنده، عمده تألیفات را در این زمینه تألیفات اربعین نویسی، مناقب نویسی، جمع و تدوین ادعیه و زیارات متأثر از قبیل إقبال الأعمال سیّد بن طاووس، جمع احادیث در اخلاق و آداب، گردآوری احادیث اعتقادی، گردآوری احادیث فقهی، توسعه و تکمیل تفاسیر نقلی مانند تفسیر الصافی مرحوم فیض کاشانی یا البرهان فی تفسیر القرآن بحرانی یا تفسیر نورالثقلین شیخ حویزی می داند و به معرفی این آثار و بررسی آنها می پردازد. فصل سوم، درباره تحلیل و بررسی و شرح حدیث است. نگارنده، در این فصل به معرفی و شرح کتب اربعه حدیثی شیعه پرداخته و شروحو از قبیل مرآة العقول شرح الکافی، روضه المتقین شرح کتاب من لا یحضره الفقیه، ملاذ الأخیار شرح تهذیب الأحکام و شروح کتاب الاستبصار را نام می برد و از سایر جوامع حدیثی نیز به کتاب تفصیل وسائل الشیعة و شروح و حواشی بر کتاب بحار الأنوار و شروح نهج البلاغة و صحیفه سجادیه و سایر کتب ادعیه و اذکار می پردازد. وی در فصل چهارم، از فعالیت در راستای اصول حدیث و علم رجال بحث می کند؛ بحث هایی از قبیل درایه الحدیث، علم رجال حدیث، تعریف و تاریخچه پیدایش هر یک از این دو و نقش این دو در رابطه با حدیث، عناوین اصلی این فصل را تشکیل می دهند. همچنین به تناسب، تقسیم حدیث از دیدگاه متقدّمان و متأخران و عوامل این تقسیم را یادآور شده و در پایان، کتاب های درایه ای و رجالی را معرفی می کند. فصل پنجم، درباره موقعیت حدیث در دوران معاصر است. نگارنده، در این فصل، بیشتر به معرفی تألیفاتی در زمینه پژوهش های حدیثی همّت گماشته و تدوین مجموعه های حدیثی را در عصر حاضر، از جمله فعالیت های مثبت در این زمینه می داند. کتاب هایی را که در این فصل نام می برد، عبارت اند از: جامع احادیث الشیعة، میزان الحکمة، الحیاة، آثار الصادقین، مسانید أئمة علیهم السلام، المعجم المفهرسها، مستدرکها و سرانجام، غریب الحدیثها. در ادامه این فصل، نگاهی گذرا به

تشکیل مؤسّسات تحقیقاتی در حوزه علوم حدیث دارد و تعدادی از این مراکز، شیوه کار و نوع محصولات هر يك، نام برده شده است. همچنین کتاب خانه های تخصصی حدیث، زمینه ساز در تحقیقات و تألیفات حدیثی دانسته شده و به برخی از این کتاب خانه ها معرفی شده است.

پژوهشی در «تفسیر العسکری» منسوب به امام ابو محمد حسن بن علی عسکری علیه السلام

37. پژوهشی در «تفسیر العسکری» منسوب به امام ابو محمد حسن بن علی عسکری علیه السلام، محمد مسعود رهنمای منفرد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استاد مشاور: ... ، 1367، 261ص، دست نویس. این کتاب، از جمله آثار ارزشمندی است که همچون دیگر سندهای گران سنگ شیعه از گزند حيله گری ها و دسیسه ها در امان نمانده و ناپاکان روزگار، از راه تقطیع یا تصحیف مطالب، سعی در کاهش ارزش آن نموده اند، مقدار باقی مانده از این تفسیر، تنها شامل تفسیر «فاتحة الكتاب» و حدود نیمی از سوره بقره است که مورد استفاده محققان قرار گرفته است. تاریخ کتابت قدیم ترین نسخه خطی باقی مانده از این تفسیر، مربوط به سال 880 ق، است که ظاهراً با نسخه مرحوم محقق کرکی مقابله شده است. البته حدود سی نسخه خطی دیگر نیز در دسترس است که برخی در چاپ این تفسیر به همراه نسخ سنگی دیگر، مورد استفاده قرار گرفته اند. این پایان نامه در معرفی التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام و دفاع از سند و درستی محتوای آن است. نگارنده ضمن اشاره به زمان پیدایی این تفسیر و رواج آن در بین شیعیان، سعی در بیان ارزش و اهمیت جایگاه آن در بین تفاسیر مأثور دارد و با اعتراف به ناقص بودن آن - که فقط بخشی از تفسیر را داراست - آن را از آثار ارزشمند شیعی برشمرده است. این پایان نامه، در بردارنده يك مقدمه و پنج فصل است. در مقدمه، اهمیت و جایگاه تفسیر مأثور، با استشهاد به روایاتی که محوریت معصومان و سخنان آنان را در تبیین آیات قرآن روشن می سازد، مورد بحث قرار گرفته است. در فصل نخست، گزارشی اجمالی از چگونگی تدوین این تفسیر با ذکر جریان تاریخی آن و بیان اولین بخش آن که از ناحیه حضرت املا شده و عناوین برجسته آن، آمده است. فصل دوم به بررسی سند تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام اختصاص یافته است. نگارنده برای این تفسیر، دو سند ذکر کرده و کوشیده تا وثاقت محمد بن قاسم مفسر استرآبادی (راوی این تفسیر) را با طرح دعاوی و رد آنها اثبات کند و در پایان فصل، به نقل قول شیخ صدوق (ره) و ادله او پرداخته است. در فصل سوم، دیدگاه صاحب نظران رجال، حدیث و تفسیر درباره این تفسیر، انعکاس یافته و به نقل از علامه مجلسی و محدث نوری از صحّت استناد این کتاب به امام علیه السلام دفاع شده است. در فصل چهارم، عمده ترین اشکال های محتوای این تفسیر، ارائه شده و به آنها پاسخ داده شده است. این اشکال ها عمدتاً توسط شیخ محمدجواد بلاغی در کتابی تحت عنوان رسالة التکذیب لروایة التفسیر المنسوب إلى العسکری علیه السلام و علامه شوشتری در کتاب الأخبار الدخلیة طرح شده است، چنان که از میان عامه، محمد حسین ذهبی در کتاب التفسیر و المفسرون، به تضعیف این تفسیر پرداخته است. نویسنده با عناوین: شواهدی بر تصحیف، اعتراضات سطحی، مغایرت با مستندات تاریخی، نارسایی ظاهری برخی از مضامین، بررسی شواهد اختصاصی التفسیر و المفسرون، بررسی شبهه غلو در مقامات معصومان علیهم السلام و بررسی شبهه کثرت معجزات، به نقدها پاسخ داده است. در پایان، نسخه های خطی این تفسیر و نیز فهرست تفصیلی عناوین آن آمده است.

پژوهشی در معراج از نگاه قرآن و روایات

38. پژوهشی در معراج از نگاه قرآن و روایات، محسن ادیب بهروز، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: حجه الاسلام حسین توفیقی، [بی تا]، 213 ص. تبیین مفهوم و معنای معراج، بررسی و اثبات امکان وقوع آن، عقلاً و نقلاً، و بررسی شیوه و کیفیت معراج پیامبر اکرم، موضوع مورد بحث محقق در این پایان نامه است. معراج، سیر و سفر پیامبر صلی الله علیه و آله به ملکوت، از جمله رخدادهای شگرف و شگفت زای دوران قبل از هجرت پیامبر اسلام است. این سفر در اوج تکذیب ها، خیره سری ها و زشت خویی های مشرکان تحقّق یافت. در اوج این نامردی ها و گسترش رنج ها و زجرها، خداوند، آخرین پیامبر خود را به ملکوت می برد تا با ارائه شگرفی های هستی و شگفتی های ملکوت، جان او را از حقایق الهی بیا کتد و قدرت لایزال و شکست ناپذیر الهی را به وی بنمایاند و جایگاه والایش را در ملکوت، بدو نشان دهد، تا او با توانی بیشتر و ثباتی افزون تر در گسترش آیینش بکوشد و مشرکان و ناباوران را حجتی قویم و برهانی استوار باشد. این بررسی، در شش فصل و یک خاتمه سامان یافته است. در نخستین فصل به تبیین معنای واژه «معراج» بر اساس منابع لغوی پرداخته و پس از آن، معنای اصطلاحی معراج را در قرآن و روایات آورده است. در پایان بحث نیز تعاریف بزرگان را از معراج عرضه کرده و با تعریفی که خود برگزیده، این فصل را پایان داده است. وی در فصل دوم به اثبات معراج پرداخته است که با تفسیر و تبیین آیات سوره اسراء و نجم، آغاز شده و با عرضه و تحلیل روایات این موضوع و سپس، ارائه دلیل عقل، آن را ادامه داده و در پایان نیز آرا و گفتار متفکران، دانشوران و متکلمان و محدثان اسلامی را آورده است که اعتقاد به معراج را ضروری تلقی کرده و انکار و روی برتافتن از آن را کفر دانسته اند. نگارنده، در فصل سوم با استناد به یک روایت صحیح و تأیید دیگر روایات، تعدّد معراج را به اثبات رسانده و در پایان، با الهام گرفتن از سخنان علامه طباطبایی، دو مرتبه روی دادن معراج را تبیین و تأیید نموده است. وی در چهارمین فصل، بحث زمان و مکان را - که از پُر گفتگوترین و جنجالی ترین بحثهای معراج است - مطرح نموده و تضارب آرا و شگفتی در این باره در منابع و متون و تحقیقات محققان را نیز ضمیمه کرده است. نگارنده، همچنین با تکیه بر دلایل متعددی به لحاظ زمان، به تحقّق معراج در سال سوم یا چهارم بعثت، معتقد شده و به لحاظ مکان، مسجدالحرام را برای معراج برگزیده است. در ادامه بحث نیز وسیله سفر ملکوتی حضرت و ویژگی های آن را بر اساس روایات، تبیین نموده است و پس از آن با طرح چهار نظریه در زمینه چگونگی سفر و انتخاب نظریه جسمی - روحی، به اثبات آن پرداخته و با نقد و بررسی دیگر آرا، بی پایگی آن دیدگاه ها را روشن ساخته است. نگارنده، در فصل پنجم با الهام گرفتن از روایات و با تکیه بر آیات «لِئْرِيَه مِنْ آيَاتِنَا» و «لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى»، از هدف این سفر ملکوتی سخن گفته و برای تبیین بیشتر ابعاد هدف، پاره ای از مشاهدات پیامبر صلی الله علیه و آله و الهرا در معراج، گزارش کرده و با گفتاری از بزرگان در این باره، فصل را پایان داده است. در آخرین فصل با استناد به روایات معصومان علیهم السلام از ولایت علی علیه السلام، وجوب نمازهای روزانه، ماده اولیه وجود زهرای اطهر علیها السلام، رفع تکلیف های دشوار امت های پیشین از امت رسول خدا، به عنوان دستاوردهای مهم این سفر ملکوتی یاد شده است و با نقد و بررسی دیدگاه های مختلف در این زمینه، این فصل، پایان یافته است. در خاتمه نیز گزارش گونه ای از سفر پیامبر صلی الله علیه و آله ذکر شده است. لحن و بیان در این بخش و چگونگی تنظیم و عرضه آن با فصل های پیشین، متفاوت است. نگارنده در این بخش، کوشش نموده آنچه را پیامبر صلی الله علیه و آله و آله پس از سفر معراج به عنوان دیده ها و شنیده های خود نقل کرده - که همه تَبّه آفرین و درس آموز است -، در قالب گزارش و دقیقاً مستند به روایات بیاورد.

پیدایش و تطوّر تفسیر اثری

39. پیدایش و تطوّر تفسیر اثری، ملیحه پورستار مهدادی، دکتری الهیات و معارف اسلامی، گرایش علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استاد مشاور: دکتر علیرضا فیض، 1378، 282 ص. در میان مباحث مختلف علوم قرآنی، بحث از روش های تفسیری اهمیت خاصی دارد. تفسیر اثری نیز _ که یکی از این روش هاست و پیدایش آن در بین مسلمانان به تاریخ تدوین حدیث، و سابقه آن به عصر پیامبر صلی الله علیه و آلهبر می گردد، چون هرگاه برای صحابه در فهم آیات قرآن مشکلی پیش می آمد، به آن حضرت رجوع می کردند تا آن را تفسیر نماید. پس می توان گفت اولین نوع تفسیری که در بین مسلمانان به وجود آمد، این تفسیر است که امتیازات شایانی دارد. نگارنده در این پایان نامه، سعی در ارائه چهره ای روشن از این روش تفسیری و سیر تاریخی آن و تطوّر آن که این روش در طول نزدیک به دو قرن اول هجری به خود دیده، بررسی نموده است. این نوشته از چهار بخش تشکیل شده است. در بخش اول به دنبال تعریف های معنای تفسیر در لغت و اصطلاح، و همچنین معنای لغوی و اصطلاحی واژه «اثر»، تاریخچه مختصری از پیدایش «تفسیر اثری» بیان شده است و در ضمن آن، از مفسران مشهور عصر صحابه، از شخص امیر مؤمنان و عبدالله بن عباس و دیگران، مطالبی ارائه شده است. سپس مراکز تعلیم تفسیر یا مکاتب تفسیری، به طور کامل، مورد ارزیابی قرار گرفته است. در بخش دوم از مصادر تفسیر اثری، ضمن چند فصل بحث شده است. در فصل اول، صورت های مختلف تفسیر قرآن به قرآن، اهمیت این روش و ارزش سنت در تفسیر قرآن به قرآن، بیان شده است. در فصل دوم، پس از ذکر ادله مخالفان در مقدار تفسیر رسول اکرم، قول بهتر برگزیده شده و سپس، صور مختلف تفسیر قرآن با سنت، مطرح شده است. در فصل سوم، مراد از اهل بیت علیهم السلام و حجّیت قول آنها، و نمونه های تطبیقی از تفسیر قرآن با مآثور از اهل بیت علیهم السلام، ارائه شده است. در فصل چهارم، بعد از بیان معنای لغوی و اصطلاحی «صحابه»، روش ابن عباس و ابن مسعود و ابی بن کعب در تفسیر، مورد بررسی قرار گرفته است. فصل پنجم نیز به بحث در مورد تفسیر تابعیان و نمونه هایی از تفسیر قرآن به مآثور از تابعیان اختصاص یافته است. بخش سوم پایان نامه، به بررسی مشهورترین کتب تفسیر اثری اختصاص دارد. در این بخش، تعدادی از تفاسیر مآثور اهل سنت و شیعه، بازگو شده و درباره مؤلفان آن کتب، مراتب علمی آنها، گفتار علما در مورد خصوصیات تفاسیر یاد شده و شیوه مؤلفان آنها، نکاتی مطرح شده است. تفاسیری که در این بخش آمده، عبارت اند از: جامع البیان، التبیان، تفسیر القرآن العظیم، البرهان، تفسیر العیاشی و التفسیر المنسوب الی الامام العکسری علیه السلام. در بخش چهارم، از خصوصیات تفسیر اثری و ارزیابی آن در چند فصل مطالبی آمده است. در فصل اول، خبر متواتر و خبر محفوف به قرینه که از طُرُق قطعی منتهی شونده به سنت اند، و از خبر واحد با اختلاف آرای علما درباره آن، بحث کرده است. در ادامه این بخش، خصوصیات تفسیر اثری که عبارت از: رهنمون بودن آن به مراد الهی از کلام الله، و وثاقتش به خاطر اتکا بر نصوص قدیم باشد، بیان نموده است. در فصل دوم، سند حدیث که وسیله اعتماد به حدیث است، مورد بررسی قرار گرفته و آن گاه، اسباب جعل حدیث، که به جعل در تفسیر منجر می گردد، و اسرائیلیات، که ورودشان به روایات تفسیری به عنوان دستاویزی در دست مخالفان قرار گرفته تا از اعتبار این روش تفسیری بکاهند، مورد ارزیابی قرار داده، تا ثابت کند که در صورت تحقیق درباره احوال یکایک رجال سند از لحاظ عدالت و وثوق و اطمینان به نقل و روایت آنها، تفسیر اثری از چنان وثاقتی برخوردار می گردد که تردیدی به آن راه ندارد.

تاریخ حدیث شیعه در عهد صفویه

40. تاریخ حدیث شیعه در عهد صفویه، الیاس پوراکبر، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول دین قم، استاد راهنما: دکتر احمد عابدی، استاد مشاور: دکتر محمدعلی مهدوی راد، 1379، 284ص. اهداف اصلی نگارنده از نگارش این پایان نامه، در چند امر خلاصه می شود: اختصاصی نمودن و به تعبیری جزئی نمودن تاریخ حدیث با قید دوره خاص، بیان علل ورود علمای جبل عامل به ایران و نقش آنها در پیشبرد حکومت صفویه و میزان موفقیت آنان، بررسی اهتماماتی که با تکیه بر نقش علمای جبل عامل در حدیث نگاری صورت گرفته، توضیح زمینه های اجتماعی و سیاسی روآوردن به حدیث در این دوره، با تأکید بر نقش حاکمان صفوی، ارائه اطلاعات جزئی، دقیق و مستند از روند تکاملی فعالیت های حدیثی در این دوره، شناسایی محدثان این دوره از روی کتب رجال و تراجم، تبیین صوفیگری و اخباریگری و تأثیر آن در گسترش فعالیت های حدیثی، بیان انگیزه پیدایش تفکر اخباریگری و تقسیم بندی آنها به دو دسته افراطی و معتدل. این پایان نامه، از یک پیش گفتار و چهار بخش کلی و یک خاتمه تشکیل یافته است. هر بخش نیز به فصل های جزئی تری تقسیم شده، که هر فصل با یک نقد و نظر، پایان می پذیرد. نگارنده در پیش گفتار به تاریخچه پیدایش شیعه و رواج آن در عهد صفویه پرداخته و علت اوج ترویج مسلک شیعه را از زبان و قلم اندیشمندان بیان نموده و در پایان، اهداف اصلی پایان نامه خود را در نه مطلب عنوان داشته است. در بخش اول، درباره زمینه های پیدایش حکومت صفویه، دعوت از علمای جبل عامل و نقش آنها در تثبیت حکومت و توجه پادشاهان صفوی به عالمان دینی در این دوره اشاره کرده است. این بخش از چهار فصل تشکیل شده است فصل اول، درباره اوضاع سیاسی، اجتماعی ایران در دوره صفویه است. فصل دوم، به بحث از حکومت صفویه و دعوت از علمای جبل عامل اختصاص یافته است. فصل سوم، توجه پادشاهان صفوی به عالمان دینی مورد بررسی قرار گرفته است و در فصل چهارم، تجلیگاه گفتگوهای علمی بودن حکومت صفویه مورد بحث واقع شده است. در بخش دوم که از شش فصل تشکیل شده، بعد از شناخت کلی از مفهوم و خاستگاه تصوف، بحث بر این محور متمرکز است که چه شد تصوف که یکی از مهره های اصلی تشکیل حکومت صفویه بود، مورد بی مهری آنان قرار گرفت و چه طور شد که علما در مقابل آنها ایستادند و با ارائه آثار علمی بر علیه تصوف، زمینه های زوال آنها را در حکومت صفویه فراهم ساختند. در بخش سوم که بخش اصلی پایان نامه و دارای سیزده فصل است، گفته شده که هدف پایان نامه، تخصصی نمودن تاریخ حدیث است و به همین لحاظ، بعد از اشاره به زمینه های اجتماعی و سیاسی روی آوری به حدیث در این دوره، بحث های جالب توجهی در زمینه محتوای فعالیت های حدیثی، پالایش منابع حدیثی این دوره از روایات مخالفان، فعالیت های فقه الحدیثی، شناسایی پژوهش های حدیثی مختلف در محورهای تدوین، ترجمه، حاشیه نویسی، درایه، رجال و شرح نویسی پرداخته است. نگارنده، در این بخش با طلایی شمردن عصر حدیث در این دوره، اولین زمینه سازان و ناشران علم حدیث را معرفی کرده و سپس، ترتیب تألیف کتبی را که در این زمینه نوشته شده، بیان کرده است. بخش چهارم، بحث درباره اخباریگری و رواج آن و علل و عوامل پیدایش این تفکر در دوره صفویه، جریانات و برخوردهای فکری اصولی - اخباری و مناقشات آنان بر روی مسائل حدیثی است که در پنج فصل با تعریف اخباریگری و زمان پیدایش آن و معرفی مشاهیر علمای اخباری و اصول و بیان وجوه اختلاف بین اصولیان و اخباریان آغاز و انجام می پذیرد. در خاتمه نیز تأثیر مکاتب اخباریگری و صوفیگری در حدیث شیعه در دوره صفویه و تأثیر بسزای این دو در گسترش فعالیت های حدیثی شیعه در این عهد، بر شمرده شده است.

تأثیر روحی، اخلاقی ذکر از دیدگاه قرآن و معصومان علیهم السلام

41. تأثیر روحی، اخلاقی ذکر از دیدگاه قرآن و معصومان علیهم السلام، محبوبه محمدی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: حجه الاسلام محمد جعفر امامی، استاد مشاور: دکتر محمد مهدی گرجیان، 1375، 114ص. این تحقیق بر آن است که با تفحص عمیق، تأثیر روحی، اخلاقی ذکر خدای تعالی در نهاد بشر را با استفاده از آیات قرآن مجید و روایات معصومان علیهم السلام و با تأکید بر استفاده از تفاسیر شیعه و سنی از آغاز تاکنون که منابع عظیم اسلامی هستند، مورد بررسی قرار دهد، تا گامی در جهت حل مشکلات عدیده انسان قرن حاضر از جهت روحی بردارد. از آن جا که بشر قرن حاضر، دست خوش نگرانی ها و اضطراب های عمیق روحی است و هر روز بر بیماری های روحی و عصبی او افزوده می شود، درحالی که کامل ترین دین هاست و به حق، داعیه سعادت دنیوی و اخروی بشر را دارد و دستیابی به آن را به شرط متخلّق شدن به اخلاق اسلامی می داند، لذا ضروری است که موانع سعادت بشر، شناخته شود و مهم ترین راه دستیابی به اطمینان و آرامش روحی از نظر اسلام، بررسی و دستورالعمل آن به کار گرفته شود. از احادیث بسیاری که در ذیل آیات مربوط ذکر آمده، مشخص می شود که ارتباط اجتناب ناپذیری بین یاد خدای متعال، اطمینان، هدایت و نشاط روح و قلب وجود دارد. پس لازم است بر اساس نقل و عقل، شناخت صحیحی نسبت به خدا باشد تا حقیقت ذکر، آن چنان که باید در وجود ذاکر تأثیر بگذارد و طی مراحل کمال در پرتو ذکر برای انسان محقق شود و نیز مسائلی مانند: رابطه ذکر و علم، ذاکران و تاریخ، ولو اجمالاً، دانسته شود. این موضوع، طی پنج فصل در پایان نامه این محقق، عرضه شده است: وی در فصل اول، ارزش و اهمیت موضوع و سوابقی از مطالعات خود را تحلیل نموده است. در فصل دوم، منابع اصلی برگزیده، مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم، چگونگی و حیطه تحقیق، عنوان شده است. در فصل چهارم، که شامل دو بخش است، نگارنده، یافته های خود را عرضه نموده است. وی در بخش اول، ابتدا به بررسی مفهوم ذکر پرداخته و سپس دلایلی از قرآن و روایات را با توجه به تفاسیر برگزیده و شرح احادیث عنوان نموده، تا ثابت کند ذکر، واجب عقلی است. وی در این بخش، تأثیرات مختلف ذکر را بررسی نموده و اُسوه های متعالی ذکر را معرفی کرده است. سپس عوامل بازدارنده ذکر را مطرح ساخته و راه کسب این خُلق متعالی را تفصیلاً بیان کرده است. در پایان این بخش نیز خالق سبحان را که مذکور ذکر است، با استفاده از کلام خداوند و روایات، معرفی نموده تا حقیقت ذکر، آن چنان که شایسته کمال انسان است، محقق شود و بر اساس بینش و معرفت، استوار گردد. نگارنده، در بخش دوم این فصل، نقطه مقابل ذکر را که غفلت است، بررسی نموده و تأثیرات آن را ذکر کرده است. در این راستا، تأثیر غفلت در جهان امروز را مطرح کرده و راه گریز از آن را با استفاده از کلام هدایتگر الهی و سخنان گهربار معصومان علیهم السلام و همچنین نظریات برخی از دانشمندان اسلامی و غربی مطرح کرده است. در فصل پنجم، نتایج مطالب عرضه شده، در چهار قسمت بیان شده و سپس، توصیه هایی در زمینه تحقیق عرضه داشته است. این فصل، در پایان، شامل کتاب نامه است که نگارنده، شصت منبع مورد استفاده خود را در آن ثبت نموده است.

تحقیق درباره شخصیت ابن عباس و روش تفسیری او

42. تحقیق درباره شخصیت ابن عباس و روش تفسیری او، سید ابراهیم میرباقری، دکتری فرهنگ عربی و علوم قرآنی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استادان راهنما: آیه الله دکتر یحیی نوری و دکتر سید محمدباقر حجتی، استاد مشاور: ...، [بی تا]، 387 ص. این پایان نامه درباره معرفی شخصیت علمی و روش تفسیری یکی از اصحاب بزرگوار رسول خداست؛ شخصیتی که در بین صحابه از ویژگی خاصی برخوردار است و مورد قبول فریقین به شمار می آید. همچنین روایات این شخصیت برجسته، خصوصاً روایات تفسیری او، جایگاهی ویژه دارد. ابن عباس، در بین صحابیان، اول کسی است که دارای علم جامع (شامل سنت نبوی و طریق لغوی و روش فتوا) است. وی از ترکیب لغت و روایت و رأی، تفسیر کاملی را پی ریزی نموده که پایه تفسیر اسلامی و الهام بخش همه مفسران بعدی گردید. وی در میان اصحاب نبی اکرم سرآمد بود، چنان که حضرت به وی لقب «ترجمان القرآن» و «حبر امت» را عنایت فرمود. از خصوصیات بارز و سرشار او هوش و حافظه خارق العاده، احاطه بر فنون علمی عصر خود و محبوبیت نزد امیر مؤمنان بود. مزیت های تفسیری وی بر دیگران، که بیشتر به واسطه نزدیک تر بودنش به پیامبر صلی الله علیه و آله و بیشتر کسب فیض نمودنش بود و به همین علت، زبانزد خاص و عام شده بود، گرچه در طول تاریخ روش تفسیری وی ادامه پیدا کرد و هر چند واژه های قرآن و حدیث در کتب غریب القرآن و غریب الحدیث و اکثر کتب تفسیری آمده؛ لیکن ابداع این طریق توسط ابن عباس بود و دیگران، این کار را گسترده تر و بارورتر ساختند. این پایان نامه، از یک مقدمه، دو باب و پنج فصل تدوین شده است. گردآورنده در مقدمه به بررسی شخصیت علمی ابن عباس پرداخته و ضمن آن، اهمیت و جایگاه علم تفسیر را در بین جوامع اسلامی بررسی نموده است. پپ نگارنده، در باب اول به شرح زندگانی ابن عباس و معرفی او پرداخته است. این معرفی از چند بخش تشکیل شده است. نویسنده در بخش اول، به تفصیل، نام و نسب، ولادت و وفات و مدت عمر، ویژگی های ظاهری، و صفات او (از قبیل: حافظه، سخنوری، فصاحت، هوش و فراست، سجاویا و اخلاق او) را توضیح داده است. نویسنده در بخش دوم، ملازمت ابن عباس را با پیامبر اکرم بیان نموده و موقعیت او را در نزد آن حضرت، بازگو کرده است. بخش بعدی به شرح موقعیت ابن عباس در زمان خلفا و معرفی تعدادی از معاصران وی اختصاص دارد. نویسنده در بخش دیگری، از زندگانی سیاسی ابن عباس و تقارن آن با دوران خلافت حضرت علی علیه السلام سخن گفته است. فصل دوم پایان نامه، مربوط به شخصیت علمی ابن عباس و مقام و موقعیت تفسیری اوست. نویسنده در این بخش، القاب ابن عباس و وجه نامگذاری او را به این لقب ها شرح داده و نظر صحابیان و تابعیان را نیز درباره شخصیت علمی او عنوان نموده است. نویسنده به این مطلب تصریح دارد که ابن عباس، نه تنها در بین هم عصران خود برتری علمی داشت؛ بلکه بعد از او نیز کسی در این باب به حد او نرسید. وی در ادامه می افزاید: آنچه باعث شهرت ابن عباس بود، فقط تبحرش در علم تفسیر نبود، بلکه او در علوم دیگر (از قبیل: علم فقه و آگاهی به اشعار) نیز بر دیگران برتری داشت. وی این نبوغ را نتیجه چند امر می داند که از جمله آنهاست: همبستگی ابن عباس با نبی اکرم، دعاهای پیامبر صلی الله علیه و آله درباره او، استعداد فراوان او، کوشش و شوق بی اندازه اش به تحصیل دانش و شاگردی امیر مؤمنان علی علیه السلام. فصل سوم، درباره طرق روایی ابن عباس بحث می کند. نویسنده در این فصل، بهترین طرق روایی ابن عباس را به این ترتیب، معرفی می نماید: 1. طریق علی بن ابی طلحه هاشمی، 2. طریق قیس عطا بن سائب، 3. طریق ابن اسحاق از محمد بن ابی محمد، وابسته آل زید بن ثابت، از عکرمه یا از سعید بن جبیر، 4. طریق اسماعیل بن عبدالرحمان، 5. طریق ضحاک بن مزاحم هلالی، 6. طریق مقاتل بن سلیمان ازدی، 7. طریق عطیه بن سعد جدالی کوفی، 8. طریق محمد بن سائب کلبی، 9. طریق ابو خالد عبدالملک بن جریح. بخش دوم این پایان نامه، درباره مقام و موقعیت دینی ابن عباس است. این بخش، خود از دو فصل جداگانه تشکیل شده است. فصل اول این بخش، درباره عقیده شیعه در مورد ابن عباس است. نویسنده به تناسب این بحث، مسئله شیعه و سنتی را مطرح نموده و روشن کرده است که به چه کسانی شیعه و به چه

کسانی سنی می گویند. فصل دوم این بخش نیز درباره وثاقت و عدالت ابن عباس در نزد فریقین است. باب دوم این بخش، درباره روش تفسیری ابن عباس است و پنج فصل دارد. روش تفسیر لغوی، روش تفسیر به مآثور، روش تفسیر به رأی و آثار منسوب به ابن عباس و مسائل دیگر مربوط به او در این پنج فصل بررسی شده است.

تحقیق و بررسی اسانید روایات تفسیری امام محمدباقر علیه السلام

43. تحقیق و بررسی اسانید روایات تفسیری امام محمدباقر علیه السلام، بهمن منصوری، دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: استاد علی اکبر غفّاری، استاد مشاور: دکتر هادی عالم زاده، 1378، 467ص. موضوع تحقیق این پایان نامه عبارت است از بررسی اسانید روایات تفسیری امام باقر علیه السلام و یا به عبارت دیگر: تفسیر قرآن بر اساس روایات تفسیری امام باقر علیه السلام و بررسی اسانید آنها. بر این اساس، نگارنده، دو هدف عمده را در تدوین پایان نامه خود، مورد نظر داشته است: 1. استخراج احصایی همه روایات صادر شده از امام باقر علیه السلام در تفسیر قرآن و مرتّب نمودن آنها بر اساس ترتیب سوره ها و آیات؛ 2. تحقیق، بررسی و ارزیابی اسانید روایات استخراج شده. خلاصه، وی در این تحقیق، اولاً به دنبال جمع آوری روایات منقول از امام باقر علیه السلام است ثانیاً روایات منقول از آن حضرت را که مختصّ به تفسیر قرآن است، استخراج کرده است، ثالثاً به قصد احصای روایات را آورده است. رابعاً روایات تفسیری را به ترتیب سوره ها و آیات مرتّب کرده است. خامساً اسانید روایات را بررسی کرده است و سادساً میزان درجه اعتبار هر يك از آنها را تعیین کرده است. هدف اصلی نگارنده در این تحقیق، ارزیابی اسانید روایات تفسیری امام باقر علیه السلام از قرآن تا آخر سوره بقره است. وی قبل از وصول به هدف یاد شده، هدف دیگری را به عنوان هدف فرعی و مقدماتی مدّ نظر گرفته تا بر اساس آن بتوان به هدف نهایی و اصلی نایل آمد و آن، استخراج و احصای روایات در این مورد است. این پایان نامه در دو جلد فراهم آمده که جلد اول، سه بخش و جلد دوم، دو بخش دارد که هر بخش نیز دارای فصل هایی است. بخش اول به بررسی شخصیتی امام محمدباقر علیه السلام پرداخته که در چهار فصل، زندگانی امام باقر علیه السلام، اوضاع سیاسی عصر آن حضرت، مقام علمی امام و جایگاه ایشان را بررسی کرده است. بخش دوم، مربوط به تعاریف و اصطلاحات است. در فصل اول، اصطلاحات کلی، در فصل دوم، انواع اصلی حدیث، در فصل سوم، اصطلاحات مربوط به سند و متن حدیث، در فصل چهارم، اصطلاحات مربوط به مدح راویان، و در فصل پنجم، اصطلاحات مربوط به ذم راویان، توضیح داده شده است. شایان ذکر است که نگارنده، در فصل چهارم از بخش اول، مشخص نموده که امام علیه السلام، خود کتاب تفسیری ننوشته و یا اگر نوشته، هیچ گونه خبر و اثری از آن به دست ما نرسیده است، با وجود این، آن حضرت دارای مکتب تفسیری فعال و معتبری بوده و شاگردان زیادی را در این فن، تربیت کرده است. همچنین بیان شده است که دو تفسیر یکی از ابوالجارود و دیگری از جابر بن یزید جعفی - که هر يك بر اساس روایات امام باقر علیه السلام نوشته شده - به امام علیه السلام منسوب است. سپس نگارنده در سه فصل، به ترتیب، روایات مربوط به علوم قرآنی، سوره حمد و سوره بقره را جمع آوری کرده و در مجموع، تعداد 366 روایت و 504 سند را با مراجعه به منابع و متون معتبر شیعه و سنّی استخراج و احصا کرده است. این روایات، در جلد دوم پژوهش، به ترتیب موضوعات شانزده گانه، پشت سر هم قرار گرفته اند. نگارنده به منظور دستیابی به هدف اصلی خود که عبارت از ارزیابی اسانید روایات است، علاوه بر استفاده از حاصل مطالعات به عمل آمده خود در بخش های اول و چهارم، سه بخش مفصل دیگر نیز اختصاص داده، که در بخش های دوم و سوم - که به منزله مقدمه و پیش نیاز برای ورود به بخش چهارم و پنجم است - به بیان تعاریف و اصطلاحات زیادی که در پایان نامه و خصوصاً بخش پایانی آن به کار رفته، و نیز به بررسی رجال و راویان احادیث مندرج در بخش چهارم، پرداخته است. نگارنده در بخش آخر پایان نامه، با مطالعه و تحقیق، به ارزیابی سند روایات و نیز تعیین نوع هر يك از آنها و نهایتاً تعیین میزان و درجه اعتبار آنها پرداخته است. بر این اساس، از مجموع 504 سند ارائه شده، تعداد 24 سند از نوع صحیح، تعداد سه سند حسن، هفده سند موثق، 38 سند قوی و 422 سند ضعیف را به صورت دسته بندی بیان نموده است.

تحقیقی پیرامون شخصیت و کتاب رجالی ابن غضائری

44. تحقیقی پیرامون شخصیت و کتاب رجالی ابن غضائری، محمّد درضا آرام، کارشناسی ارشد پیوسته علوم قرآن و حدیث، دانشکده معارف اسلامی و ارشاد دانشگاه امام صادق علیه السلام، استاد راهنما: آیه الله محمّد هادی معرفت، استاد مشاور: استاد علی اکبر غفّاری، 1375، 94ص. مطالب مورد بحث در این پایان نامه، نقد و بررسی، ارائه دیدگاه ها و تحلیل های مختلف در باب کتاب رجالی ابن غضائری، معیار و ملاک وی در جرح و تعدیل راویان حدیث، بیان دیدگاه های مختلف ابن غضائری درباره ضعفها، و بیان این نتیجه است که توثیقات و تضعیفات ابن غضائری مستند به حسّ و شهود و سماع از مشایخ و ثقات نبوده؛ بلکه مستند به حدس و استنباط است. این پایان نامه از يك مقدمه و سه فصل و يك خاتمه تشکیل شده است. در مقدمه، نگارنده، نگاهی اجمالی به تاریخ تدوین کتب رجالی شیعه تا قبل از زمان تألیف رجال ابن غضائری دارد و از آن جا که ابن غضائری و کتاب رجالی وی از دیرباز، مورد نقد و بررسی محافل علمی، مخصوصاً علمای رجال بوده و هست، لذا قبل از پرداختن به ارائه دیدگاه ها و تحلیل های مختلف در باب کتاب رجالی وی، در فصل اول به شخصیت و احوال ابن غضائری پرداخته و به این نکته اشاره دارد که زندگی وی، در هاله ای از ابهام قرار دارد؛ زیرا در منابع رجالی شیعه (مانند الفهرست، رجال الطوسی، رجال النجاشی و آثار متأخری که به استناد این منابع نوشته شده اند) شرح حالی از وی به دست داده نشده است. فقط نجاشی در برخی از نقل قول هایی که از وی نموده، به زندگی و دانش وی اشاراتی کرده است. وی، این فصل را به دو بخش تقسیم کرده که در بخش اول، به عنوان مقدمه تحقیق درباره عنوان «ابن غضائری» و سپس زندگی نامه احمد بن حسین بن عبیدالله غضائری، و مشایخ و تألیفات وی دارد. شیخ ابوالحسن احمد، فرزند حسین بن عبیدالله بن ابراهیم، از علمای بزرگ شیعه در قرن پنجم هجری و از شیوخ محدثان امامیه و محققان جلیل است. وی از شاگردان پدرش حسین، معروف به غضائری (م 411 ق) و شریک بحث ابوالعباس احمد نجاشی (372 _ 450 ق) بوده است. در بخش دوم نیز بحثی اجمالی درباره زندگی حسین بن عبیدالله غضائری و اساتید و شاگردان و تألیفات و دیدگاه علما درباره وی مطرح شده است. فصل دوم، درباره کتاب رجالی ابن غضائری و معیار و ملاک وی در جرح و تعدیل راویان حدیث و اکتار وی در جرح ثقات است، و این که عده ای از علما معتقدند که ابن غضائری در تضعیف و جرح، مستند به شهادت و سماع نیست؛ بلکه او بعد از دقت در روایات افراد، بر اجتهاد خویش اعتماد می کرد. لذا هرگاه بر حسب اعتقاد خویش، روایتی را شامل غلو و اغراق می دانست، آن روایت را ضعیف می دانست. در فصل سوم نیز دیدگاه های مختلف درباره کتاب الضعفاء ابن غضائری بیان شده و برخی از آنان، مورد نقد و بررسی و تحلیل قرار گرفته اند. مجموعه این دیدگاه ها در دو بخش تقسیم بندی شده است: 1. دیدگاه های قدما، 2. دیدگاه های متأخران.

تحقیقی پیرامون «کتاب من لا یحضره الفقیه» شیخ صدوق (ره)

45. تحقیقی پیرامون «کتاب من لا یحضره الفقیه» شیخ صدوق (ره)، محمود نظری، کارشناسی ارشد پیوسته، دانشکده معارف اسلامی و الهیات دانشکده امام صادق علیه السلام، استاد راهنما: استاد علی اکبر غفاری، اساتید مشاور: دکتر کامران ایزدی مبارکه و حجه الاسلام سید حسن مصطفوی، 1375، 163ص. این پایان نامه، تحقیقی است در زوایای مختلف اثر ارزشمند کتاب من لا یحضره الفقیه و بررسی گوشه ای از زندگی مؤلف والای آن، یعنی رئیس المحدثین محمد بن علی بن حسین بن موسی بن بابویه، ملقب به شیخ صدوق (ره). یکی از چهره های درخشانی که در عالم اسلام و تشیع، صفحاتی از تاریخ را به خود اختصاص داده شیخ صدوق (ره) است که با جمع آوری احادیث، خدمات شایانی در این زمینه نموده است. وی با درک نیاز شدید جامعه و احساس خلأ در زمینه احکام الهی و فقه معصومان علیهم السلام، اقدام به تصنیف دومین جامع روایی معتبر شیعه، یعنی کتاب من لا یحضره الفقیه نمود؛ کتابی که طی قرون گذشته تاکنون، همواره مأخذ و مدرک پُرارزش حدیث و فقه شیعه و مورد استفاده و استناد فقها و مجتهدان بزرگ ما بوده و هست. مع الأسف، بسیاری از پژوهشگران دینی، از کم و کیف این کتاب و به طور کلی کتب حدیثی بی اطلاع اند. بدین جهت، نویسنده پایان نامه، با توجه به اهمیت مطلب، در جهت شناخت بهتر و بیشتر جامعه اسلامی، بخصوص نسل جوان، به تحقیق و بررسی این کتاب ارزشمند، اقدام نموده است. این پایان نامه از یک پیش گفتار، یک مقدمه و چهار فصل تشکیل شده است. در ابتدا تحقیقی درباره کتاب من لا یحضره الفقیه را ارائه کرده و در آن، موقعیت و مرتبه این کتاب شریف را روشن ساخته است. در مقدمه نیز به جایگاه حدیث در جامعه اسلامی، خصوصاً در عصر غیبت، اشاره ای دارد، که با استشهاد به اقوال بزرگان، ویژگی های کتب حدیثی شرح داده شده است. فصل اول پایان نامه، درباره زندگانی شیخ صدوق، اوضاع سیاسی - اجتماعی دوران وی، نقش وی در طول زمان غیبت کبرای حضرت ولی عصر (عج)، تألیفات و آثار وی و شرح مختصری از بعضی از آنها، و دیدگاه علمای شیعه و اهل سنت در مورد وی است. نگارنده در فصل دوم به معرفی شکلی کتاب من لا یحضره الفقیه و انگیزه شیخ صدوق از تألیف آن، تعداد ابواب و احادیث، شروح و ترجمه ها و نظر علماء در مورد این کتاب پرداخته، و در ادامه، بحثی درباره مشیخه کتاب مطرح ساخته که به تناسب، تعریف مشیخه و کاربرد آن را در بین محققان بیان کرده است. فصل سوم، در مورد روش شیخ در تنظیم و تألیف کتاب، منابع مورد استفاده شیخ در تألیف کتاب، روش وی در نقل روایات و فتاوا، میزان تأثیر پذیری وی از استادش محمد بن ولید، شرح حال ابن ولید، بررسی روایان و مصطلحات حدیث در کتاب من لا یحضره الفقیه، نظریات خاص فقهی شیخ صدوق، جایگاه کتاب من لا یحضره الفقیه در آثار شیخ و مقایسه آن با کتاب الکافی است. نگارنده، در فصل چهارم، به نقل اشکالات متأخران بر کتاب من لا یحضره الفقیه پرداخته و پس از طرح بحث ارسال و ضعف در روایات، با استناد به قول متقدمان بر صحّت روایات کتاب، سعی در نقض قول متأخران دارد. وی به تناسب بحث، مسئله ضعیف و صحیح را در اصطلاح علما و کتب فقهی مطرح کرده و دقت شیخ را در نقل احادیث صحیح و مورد اعتماد آورده و سپس، در پایان، بحث تصحیف و تحریف در این کتاب را مورد نقد و بررسی قرار داده است.

تحقیقی در رجال و تاریخ اشعریین

46. تحقیقی در رجال و تاریخ اشعریین، رضا فرشچیان، کارشناسی ارشد پیوسته معارف اسلامی و تبلیغ، دانشکده تبلیغ و معارف اسلامی دانشگاه امام صادق علیه السلام، استاد راهنما: استاد علی اکبر غفّاری، اساتید مشاور: دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی و آیه الله رضا استادی، 1369، 385ص. شناخت اشعریان و تبلور آنان در نقاط مختلف دنیا و نقش آنها در ترویج تشیع و معرفی خدمات آنان در طول تاریخ، در زمینه ترویج معارف اهل بیت علیهم السلام و جستاری در تراجم و سرشناسان اشعری و موالیان آنها، موضوع مورد بحث این پایان نامه است. نگارنده، این پایان نامه را به لحاظ نقش مهمی که شناخت رجال حدیث در شناخت احادیث سقیم از صحیح دارد، و همچنین با ملاحظه در دسترس نبودن تحقیقی مستقل و منسجم درباره اشعریان نگاشته، تا با استفاده از امّهات کتب رجال شیعه و برخی از تألیفات متأخران شیعه، و نیز با بهره بردن از کتب رجال اهل سنت و تاریخ و انساب، رجال و تاریخ اشعریان را مورد بحث و بررسی قرار دهد و با در نظر گرفتن این که اشعریان در تاریخ شیعه، خاندانی عظیم و مقتدرند که سهمی بسزا در نشر و ترویج فرهنگ اهل بیت علیهم السلام و خصوصاً احادیث آن بزرگواران داشته اند، و این که بارها مورد مدح ائمه اطهار علیهم السلام قرار گرفته اند و امام صادق علیه السلام، بیت ایشان را «بیت نجیبان» دانسته و حتی جمعی از این بیت، در زمره اصحاب و راویان ائمه علیهم السلام بوده اند و برخی از مشایخ حدیث و خصوصاً مشایخ قم، از راویان و حدیث کنندگان از ایشان اند که می توان به علی بن بابویه و فرزندش ابوجعفر صدوق، علی بن ابراهیم، محمد بن حسن صفار و محمد بن یعقوب کلینی اشاره نمود و با ملاحظه نقش مهمی که در امور دیگر داشته اند، این بحث از اهمیت بسزایی برخوردار است. نگارنده، مطالب خود را در چهار بخش و شش فصل، تنظیم نموده است. وی در بخش نخست، در دو فصل به کلیاتی درباره اشعریان پرداخته است. فصل اول، مقدماتی در شناخت اشعریان از نسب و مذهب و موطن و... است، و در فصل دوم، درباره اسلام آوردن آنها و چگونگی آن و آرای مختلف در این باب، توضیحاتی آمده است. در بخش دوم، فعالیت های اشعریان در خارج از شبه جزیره عربستان، مورد بحث قرار گرفته است. این بخش به دو فصل: عراق و ایران تقسیم شده که در فصل اول، به شاخه های خاندان اشعری در عراق و فعالیت ها و مذهب آنان، و در دومین فصل، به مهاجرت و حضور گسترده اشعریان در مناطق جبال و بویژه قم و استیلای آنان بر قم، قیام های قمیان علیه حکومت مرکزی و سایر مطالب مربوط به آن پرداخته است. بخش سوم نیز در دو فصل به تشیع و رابطه آن با اشعریان اختصاص یافته است. در نخستین فصل، چگونگی ارتباط این بیت با تشیع و بررسی تشیع مناطق جبال و احتمال تأثیرپذیری آنها از اشعریان، مورد مذاقّه قرار گرفته است و در فصل دوم، خدمات اشعریان به تشیع، مطرح شده و گفته شده که ایشان، مشایخ مشایخ حدیث شیعه بوده اند و صاحبان جوامع حدیث شیعه از تألیفات آنان در نگارش کتب خود، سود جسته اند. به لحاظ اهمیتی که محدّثان اشعری در ترویج مکتب تشیع داشته اند، هم اصلی نگارنده به معرفی محدّثان و راویان این خاندان بوده است و به این منظور، در آخرین بخش پایان نامه، بیش از یکصد و سی تن از آنان و سایر سرشناسان اشعری را مورد بحث رجالی _ تاریخی قرار داده است و در صورت اختلاف آرای صاحب نظران، سعی کرده به رأی صائب دست یابد، و چون جمعی از محدّثان و غیر ایشان در زمره وابستگان (موالی) اشعریان بوده و از اشاعره اصیل به شمار نمی روند، لذا جهت دوری از التباس، فهرستی از این گروه را با اشاره به نکات مهم زندگی آنان، در پایان آورده است.

تحلیلی از میثاق عهد اَست در روایات شیعه

47. تحلیلی از میثاق عهد اَست در روایات شیعه، منصور میر، کارشناسی ارشد پیوسته معارف اسلامی و تبلیغ، دانشکده تبلیغ و معارف اسلامی دانشگاه امام صادق علیه السلام، استاد راهنما: حجه الاسلام سیدحسن مصطفوی، اساتید مشاور: دکتر سید محمدباقر حجّتی و استاد علی اکبر غفّاری، 1369، 417ص. آنچه در این پایان نامه مورد پژوهش قرار گرفته، موضوع «عهد اَست» است که علاوه بر طرح آن در قرآن به طور مشروح، در روایات نیز از آن سخن به میان آمده است. این تعبیر از آیه 172 سوره اعراف نشئت گرفته و از اصطلاحاتی است که برای اشاره به پیمان گرفته شده بر ربوبیت خدا به کار می رود. نگارنده درباره این میثاق یا عهدی که خداوند متعال بر توحید و ربوبیت خویش قبل از خلقت دنیوی انسان، به تصریح کتاب و سنت از او گرفته است، تحقیقی نسبتاً دامنه دار، همراه با تجزیه و تحلیل اطلاعات و تبیین مقتضای یافته های خویش در موضوع مورد نظر، ارائه کرده است. نگارنده، میان خیل عظیم روایات، فقط به سخنان ائمه معصوم علیهم السلام که از طریق افراد عادل و مورد اعتماد نقل شده و حاکی از رأی و اعتقاد معصوم علیهم السلام در مسئله مورد بحث است و در متون و جوامع روایی شیعه، به طور مستند و صحیح موجود است، استناد نموده است. این پایان نامه از يك مقدمه و پنج بخش تألیف شده است در بخش اول - که خود دارای دو فصل است - نخست، کلیاتی درباره موضوع بیان شده است. سپس بحثی در خصوصیات و ویژگی های موضوع و تبیین واژه ها و اهمّیت و علّت انتخاب موضوع دارد. نگارنده در فصل دوم، روش خود را در نحوه بررسی و ارائه موضوع، بازگو نموده که در این بخش، به ذکر منبع و وسیله بررسی موضوع می پردازد و آن را از جهت حجّیت اخبار و حجّیت ظهور، تحلیل می نماید. بخش دوم، درباره میثاق و مطالعه تاریخی آن در دو فصل بحث نموده که در فصل اول، معنای لغوی و اصطلاحی میثاق و در فصل دوم، مطالعه تاریخی و سیر تحوّل این موضوع را بررسی می کند. در بخش سوم با عنوان «میثاق در روایات»، نگارنده با گشودن سه فصل، در فصل اول، منابع و مآخذ بحث و صحّت و سقم احادیث وارد شده در این باب را مورد نقض و ابرام قرار داده و به تناسب، وارد میدان تجزیه و تحلیل سند حدیث و علم حدیث شناسی و رجال حدیث و عدالت راویان شده و روش خود را در مواجهه با روایات بیان کرده است. بخش چهارم نیز در سه فصل آمده است، در فصل اول میثاق در نهج البلاغه و شارحان آن مورد بررسی قرار گرفته است. فصل دوم، جستاری در کتاب الکافی درباره موضوع مورد بحث دارد و گفتاری نیز از ملا صدرا، و فیض کاشانی و ملا صالح مازندرانی نیز نقل شده است. در فصل سوم، میثاق از نظر دانشمندان و اندیشمندان شیعه مطرح شده و از آرای بزرگانی همچون شیخ مفید، سید مرتضی، شیخ صدوق و علامه مجلسی آمده است. بخش پنجم، در مورد حقیقت میثاق است که در دو فصل بازگو شده: فصل اول، در بیان کلیات بحث است و در فصل دوم، شبهات و تأویلات مطرح شده در باب میثاق آمده است. نگارنده در روش تحقیقش بر ارائه نظریات مختلف در این باره تأکید کرده و پس از اثبات اصالت میثاق و وقوع آن، طرف های میثاق را انسان و ملائکه می داند، و به تناسب، کیفیت وجودی بنی آدم در میثاق و اختلاف اخبار و روایات در این باره را نقل می کند. فصل سوم، درباره محصول میثاق و رابطه میان فطرت و میثاق و معرفت و میثاق و فایده هر يك است.

تربیت جسم از دیدگاه قرآن و حدیث

48. تربیت جسم از دیدگاه قرآن و حدیث، محمدمهدی منصوریان، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجتی، استاد مشاور: ... ، 1370، 161 ص. این پایان نامه، درباره تربیت است و تربیت، عبارت است از پرورش استعداد‌های موجود در انسان، به طوری که استعدادی، موجب ضایع شدن استعداد دیگر نشود. تربیت از نظر لغت، مصدر باب تفعیل و از ریشه «ربو»، به معنای رشد و نمو و پرورش دادن است. نظر متفکران در معنای اصطلاحی تربیت، یکسان نیست. برخی از معانی اصطلاحی تربیت عبارت اند از: رشد طبیعی و هماهنگ همه نیروها، رشد قوه قضاوت صحیح، انتقال معلومات و مهارت‌ها، پرورش استعداد‌های موجود در انسان و... . قرآن و روایات اسلامی برای تربیت اخلاقی انسان‌ها اهمیت ویژه‌ای قائل هستند. حُسن اخلاق و در برخورد‌ها، تركِ خشونت در معاشرت و احترام قائل شدن برای افراد مختلف، از جمله صفاتی است که هر انسان تربیت شده‌ای باید آنها را دارا باشد و گرچه عنوان پایان نامه به تربیت جسم منحصر شده، در عمل تعمیم یافته است. يك مقدمه و شش بخش، تشکیل دهنده موضوعات این پایان نامه است. نگارنده، در مقدمه با استناد به قرآن کریم، موضوع تربیت را به انسان نسبت داده و سایر موجودات را از این دایره خارج نموده است. وجه استدلال او علاوه بر آیات قرآن و سخنان معصومان علیهم السلام، نقل قول بزرگان است. بخش اول پایان نامه، درباره شناخت تربیت و موضوع آن، شناخت قوای فطری، اصول و خصوصیات مکتب تربیتی اسلام، اختصاصات انسان از نظر ماهیت، مراحل تربیت، دیدگاه‌های تربیتی اسلام، مسئله عدالت و اقسام تربیت است. بخش دوم، شامل تعریف جسم و چگونگی حدوث روح در جسم و تناسب میان جسم و روح را دربر می‌گیرد. بخش سوم، به تربیت جسم اختصاص دارد. البته این تربیت با توجه به مراتب روح بررسی شده و به همین دلیل، بحث آن در دو بُعد تربیت کمی و تربیت کیفی سامان یافته است. بخش چهارم، در تربیت عمومی است که شامل طهارت و بهداشت جسم، پوشش، جمال و زیبایی، تغذیه، کار و اشتغال، ورزش و تربیت بدنی، و مراحل رشد جسم در سال‌های مختلف می‌شود. بخش پنجم پایان نامه مربوط به تربیت کیفی جسم است. در این بخش، تزکیه نفس و اثر عبادات در تربیت، بررسی شده است. نویسنده در بخش ششم، حوادث وارد بر جسم از قبیل رؤیا و مرگ را عنوان کرده و درباره آنها به بحث پرداخته است.

ترجمه و تحقیق حکمت های منسوب به امیر مؤمنان علی علیه السلام از کتاب «شرح نهج البلاغه»ی ابن ابی الحدید المدائنی

49. ترجمه و تحقیق حکمت های منسوب به امیر مؤمنان علی علیه السلام از کتاب «شرح نهج البلاغه»ی ابن ابی الحدید المدائنی، محمّد محبوبی راد، کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب، دانشگاه آزاد اسلامی قم، استاد راهنما: دکتر محمّد جنتی فر، استاد مشاور: دکتر ابوالحسین امین مقدسی، 1380، 106ص. این مجموعه، ترجمه گزیده ای از حکمت های منسوب به حضرت علی علیه السلام است که از کتاب شرح نهج البلاغه ی ابن ابی الحدید، انتخاب شده است. ابن ابی الحدید، این اثر ارزنده خود را در بهترین مقطع سنی خود، یعنی 58 سالگی شروع کرده و تصنیف این کتاب، چهار سال و هشت ماه، به طول انجامید. وی در ابتدا به شرح مشکلات لغوی و بیان معانی نهج البلاغه قناعت کرد؛ ولی بعداً آن را گسترش داد، به طوری که شامل مباحث لغوی و نکات معانی و بیان و توضیح مشکلات صرفی و نحوی بود و در هر مورد، شواهد دیگری از نظم و نثر، که مؤید آن باشد، آورد و در هر فصل، کارها و وقایع تاریخی مربوط به آن را شرح داد. وی در مورد منابع تاریخی و کلامی، سعی کرده است که از بهترین منابع گروه های مختلف، اعم از سنی و شیعه، استفاده کند. این روند در مباحث دیگر نیز مدّ نظر ابن ابی الحدید بوده است. نکته دیگری که اشاره به آن لازم به نظر می رسد، اظهار نظرهای مختلف درباره مذهب ابن ابی الحدید است. برخی بر تشیع او و گروهی دیگر بر سنی بودنش اصرار ورزیده اند؛ ولی با دقت در اظهارات صریح او به خوبی آشکار می شود که شیعه امامی نیست. نویسنده در کتابش حکمت ها را در انتهای جلد بیستم ذکر کرده است، که حدود هزار حکمت است. وی اظهار کرده که گرچه ممکن است برخی از این حکمت ها از حضرت علی علیه السلام نباشد؛ اما بسیار نزدیک و مشابه به کلام آن حضرت است. بنا بر این، آنها را مکملی برای کتاب نهج البلاغه محسوب نموده است. این پایان نامه از يك مقدمه و دو فصل تشکیل شده است. در مقدمه به تأثیر اسلام بر زبان عربی و زندگی ادبی اعراب اشاره شده است و اهمیت قرآن کریم و پیامبر صلی الله علیه و آله و حضرت علی علیه السلام، به عنوان اولین سرچشمه های ایجاد تحوّل در ادبیات دوره صدر اسلام، مورد تأکید قرار گرفته است. در فصل اول، ابعاد مختلف زندگی حضرت علی علیه السلام به عنوان بلیغ ترین و فصیح ترین فرد در گفتار بعد از پیامبر اکرم، مطرح شده است. این فصل از سه باب تشکیل شده است. باب اول، درباره زندگانی و شرح حال امیر مؤمنان، صفات برجسته و فضائل و مناقب آن حضرت است. همچنین به مناسبت، اشاراتی نیز به اوضاع اجتماعی - سیاسی دوران زندگانی حضرت در هنگام حیات پیامبر اکرم و بعد از وفات ایشان شده است. نگارنده در باب دوم، به معرفی کتاب شریف نهج البلاغه، گردآورنده آن، روش سیّد رضی در جمع آوری این کتاب شریف، معرفی شروحو که درباره نهج البلاغه تدوین شده، و کیفیت طبقه بندی خطبه ها و نامه ها و سخنان حکمت آمیز این کتاب پرداخته است. در باب سوم، بلاغت علی علیه السلام و ویژگی خطبه های آن حضرت، مدّ نظر نگارنده بوده که در این قسمت، مهم ترین علل و عوامل به وجود آورنده این ویژگی ها در حضرت، توضیح داده شده و ویژگی های کتاب ارزشمند نهج البلاغه و همچنین بلاغت و زیبایی های کلام علی علیه السلام با استفاده از کتب تاریخی و ادبی معتبر توضیح و تبیین شده است. در فصل دوم، مهم ترین حکمت های منسوب به حضرت علی علیه السلام انتخاب شده و با استفاده از فرهنگ های لغت گوناگون به فارسی روان ترجمه شده است. سپس این حکمت ها در قالب نوزده باب گنجانده شده، که شامل موضوعات اخلاقی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است.

التشبيه في رسائل الإمام علي عليه السلام

50. التشبيه في رسائل الإمام علي عليه السلام، سيّد جلال الدين هاشمی، کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عرب، دانشگاه آزاد اسلامی قم، استاد راهنما: دکتر محمد جنتی فر، استاد مشاور: دکتر ابوالحسین امین مقدسی، 1379، 132ص، عربی. این پایان نامه به بررسی صنعت «تشبیه» در نامه های مولای متقیان امیر مؤمنان علی علیه السلام در کتاب شریف نهج البلاغه پرداخته است؛ کتابی که عظمت و شرافتش بر اهل فضل و دانش و ارباب معرفت، پوشیده نیست و دانشمندان، از آن به «قرآن ثانی» و «آخ القرآن» یاد کرده اند و پس از کلام پیامبر صلی الله علیه و آله، آن را کلامی دون کلام خالق و فوق کلام مخلوق برشمرده اند و حاوی خطبه ها، نامه ها و کلمات قصار و شیوای امام الخطبا حضرت علی علیه السلام است که توسط شریف رضی (ره) گردآوری شده است. نظر اندیشمندان درباره این کتاب این است که به لحاظ درجه اعتبار و وثاقتی که از آن برخوردار است، بهترین راه رسیدن شخص ادیب یا متفکر و محقق در نوشته ها و خطبه ها و تحقیقاتش به مطلوب اعلاست؛ زیرا این سخنان بر زبان مبارک شیرمردی جاری شده که ذره ذره این سخنان را تجربه نموده و بر اساس طبع بشر و در نظر گرفتن اعصار و مکان ها بیان کرده است؛ چه در جایی که دم از یاری حق می زند، چه مواردی که انسان را تشویق به تأمل و تفکر در حیات دنیوی و تأدیب نفس و دوری از دنائت ها و چشمپوشی و بر حذر داشتن از عیبجویی از دیگران می کند، و چه مواردی که مؤده رسیدن انسان کامل را به خلیفه الهی به گوش جان ها می رساند، و دل شوریده انسان را از سستی و کسالت برحذر داشته، پنجره امید و عشق به زندگانی برای رسیدن به درجات عالی را می گشاید؛ کتابی که با کلمات دُرّبارش و ذخائر گهرنشانش، گرچه مکررا به زیور طبع آراسته شده، ولی همیشه برای طالبانش تازگی دارد. شیوه کار در این پایان نامه بدین ترتیب است که نگارنده، آن را به دو بخش تقسیم نموده و بخش نخستین را به سه فصل، قسمت کرده است. نگارنده، فصل اول را به نهج البلاغه اختصاص داده است. مطالبی درباره نهج البلاغه و گردآورنده آن، سبب گردآوری و وجه نامگذاری اش و محتویات آن از زبان گردآورنده، سخن برخی از شرح دهندگان آن، و آرا و نظریات بعضی از بزرگان درباره عظمت و ابعاد هنری این کتاب ارجمند و همچنین مصادر آن، از جمله مباحثی است که نگارنده در این فصل مطرح می کند. در فصل دوم، در نگاهی گذرا به سیر و تحوّل «نامه» تا زمان امام علی علیه السلام، به نکاتی از قبیل: تعریف نامه، تاریخ و تحوّل آن، نامه های عصر جاهلی و اسلامی، و گزیده ای از ویژگی های نامه های امام علی علیه السلام پرداخته شده است. در فصل سوم، مباحث مهم و معروف صفت تشبیه و تعریف تشبیه (ارکان، اقسام، اغراض و زیبایی های آن)، به طور خلاصه یادآوری شده است. پپ نگارنده در بخش دوم، که موضوع اصلی این پایان نامه است، سعی نموده در حدّ امکان و برحسب توان، به بررسی تشبیه و تبیین جنبه های زیباشناختی آن در نامه های امام علیه السلام بپردازد. وی ضمن شرح عبارات زیبایی که در آنها تشبیه به کار رفته، این تشبیهات را تحلیل و توضیح داده است و در این امر، به اقوال بعضی از شارحان نهج البلاغه مانند: ابن ابی الحدید، ابن میثم و منهاج البراعة مراجعه نموده است. در تمام این مراحل، سعی نگارنده، پرهیز از اطناب ممل و ایجاز مخل بوده است.

تصحیح و نقد و بررسی کتاب «نفائس الفنون فی عرائس العیون»

51. تصحیح و نقد و بررسی کتاب نفائس الفنون فی عرائس العیون، غلامرضا مست علی، دکتری ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر احمد احمدی، استاد مشاور: ... ، 1374. کتاب نفایس الفنون فی عرائس العیون، تألیف شمس الدین محمد بن محمود آملی از علمای قرن هشتم هجری، کتابی است در موضوعات مختلف که می توان آن را «کشکول» نیز خواند. محقق، قسمت حدیثی این کتاب را برگزیده و ضمن تصحیح و نقد و بررسی آن، قسمتی از این کتاب را احیا نیز نموده است. آنچه بیشتر مورد نظر و بحث محقق بوده، فن سوم از قسم اول این کتاب است که درباره علم حدیث بحث می کند. او قبل از ورود به بحث، چند فایده را متذکر می شود: فایده اول، در بیان اصطلاحات وارد درباره حدیث و معنای لغوی و استعمالی لفظ «حدیث» است. نویسنده به مناسبت، به معرفی «صحاح سنّه» پرداخته و اولین کتاب حدیثی را الموطأ مالک دانسته و اشاره کرده است که نزد خود اهل سنت هم الموطأ، صحیح ترین کتاب حدیثی آنان است. فایده دوم، درباره تقسیمات حدیث به صحیح و حسن و ضعیف و شرح هر یک است. فایده سوم، به احوال ناقلان حدیث به اعتبار سابقه در اسلام و مهاجرت و وفور علم و فضیلت و کثرت ملازمت، مربوط می شود. در این تقسیم بندی، ناقلان حدیث به دوازده طبقه تقسیم شده اند که مشهور، تعداد آنان را سی هزار نفر دانسته اند. فایده چهارم، درباره کیفیت علم به حدیث است. نویسنده، این بحث را با بیان و شرح سه حدیث به پایان برده است. قسمت دوم این تحقیق، ذکر چهل حدیث به شیوه اربعین نویسی در باب ایمان و اسلام و ادب و اخلاق و مواعظ و حکم است.

تعدد زوجات در اسلام

52. تعدد زوجات در اسلام، فریده فراهانی، کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: دکتر محمّدعلی مهدوی راد، 1373، 353 ص. این پایان نامه، درباره مسئله ازدواج و چند همسری و راه های شرعی جلوگیری از گناه است که در ده فصل منظم شده است. نویسنده در مقدمه، فلسفه ازدواج و اهتمام اسلام را به این مسئله حیاتی توضیح می دهد. به اعتقاد او، اسلام برخلاف سایر ادیان و مکاتب، بر محوریت میانه روی بنا نهاده شده و به دور از هر افراط و تفریطی در تمام شئون زندگانی انسان، شیوه قسط و عدل را با اهمیت می داند. به همین علت، حتی در این مبحث نیز به دور از هرگونه تضییع حق و یا جانبداری از کسی، امر تعدد زوجات را در چارچوب دینی و قانونی جایز می داند. فصل اول پایان نامه، در باب ضرورت زناشویی است. به مناسبت، قانون زوجیت، ضرورت ازدواج، اهمیت ازدواج از نظر قرآن، دیدگاه معصومان علیهم السلام در مورد ازدواج، زیان خودداری از ازدواج، نهی اسلام از تجرّد، و آثار دنیوی و اخروی ازدواج نیز مطرح می گردد. فصل دوم، درباره علل پیدایش تعدد زوجات در میان بشر است که از جمله آنها زورمندی مردها، پدرسالاری، هوسرانی، عوامل جغرافیایی یا اجتماعی، عوامل اقتصادی، عادات ماهانه، محدودیت سن زنان از حیث توالد و تناسل، فزونی تعداد زنان بر مردان دانسته شده است و اعتراف دانشمندان در این زمینه آمده است. مبحث دوم این فصل نیز درباره مطابقت و عدم مطابقت چند همسری با طبیعت مرد است. فصل سوم، تعدد زوجات قبل از ظهور اسلام را به بحث کشیده و به تعدد زوجات در یهود، مسیحیت، دوران جاهلیت، ایران باستان، و همچنین جوامعی از قبیل مصر، چین، یونان و آسیای جنوب شرقی پرداخته شده است. پ فصل چهارم، درباره تعدد زوجات در جهان معاصر است. این فصل از دو مبحث تشکیل شده است. مبحث اول، علت قبح و ناپسندی این مسئله از دیدگاه قانونگذاری غربی بررسی شده و در مبحث دوم، نیرنگ مرد قرن بیستم و نظریه برتراند راسل در مورد تعدد زوجات، بیان شده است. فصل پنجم، با عنوان «اسلام و تعدد زوجات»، شامل دو مبحث است. مبحث اول، درباره بررسی علل تجویز تعدد زوجات برای مردان است. مبحث دوم نیز با عنوان «قرآن و تعدد زوجات»، آیاتی که در این باره نازل شده، آمده و شأن نزول و احتمالات موجود در آنها بررسی شده است. فصل ششم، شرایط تجویز تعدد زوجات را بررسی می کند. در این فصل، یک مبحث به مشروط بودن اباحه تعدد زوجات و یک مبحث نیز به اصلاح این اباحه می پردازد. فصل هفتم، درباره ممنوعیت تعدد ازدواج برای زنان است. نویسنده در این فصل، انواع نکاح را نام برده و ضمن توضیح هر کدام، جایز یا غیر جایز بودن هر یک را نیز توضیح داده و به تناسب علت، ممنوعیت تعدد ازدواج برای زنان را با برهان عقلی و دلیل نقلی بیان نموده است. نویسنده، در فصل هشتم، تعدد زوجات را به یک ضرورت اجتماعی عنوان کرده است. وی در این فصل نیز طی چند مبحث، حکمت مشروعیت تعدد زوجات در اسلام و ضرورت تشریح تعدد زوجات و راه های مقابله با افزایش زنان بر مردان را شرح داده است. فصل نهم، درباره حکمت تعدد زوجات پیامبر صلی الله علیه و آله است. این فصل نیز چهار مبحث دارد و به تعداد زوجات پیامبر اکرم، شبهه تعدد زوجات پیامبر صلی الله علیه و آله و رد آن، حکمت های تعدد زوجات نبی اکرم و خصایص پیامبر صلی الله علیه و آله از آلهای جهت نکاح می پردازد. فصل دهم نیز مربوط به اشکالات وارد بر تعدد زوجات است. نگارنده، در این فصل، هشت اشکال عمده بر این مسئله را بیان می کند و سپس با نتیجه گیری بحث را خاتمه می دهد.

تفسیر قرآن کریم در عهد رسول خدا و صحابه (سده اول هجری)

53. تفسیر قرآن کریم در عهد رسول خدا و صحابه (سده اول هجری)، نادر وحیدنیا، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر محمد مهدی گرجیان، استاد مشاور: حجه الاسلام محمد رضا آشتیانی، 1374، 160ص. این تحقیق بر آن است تا به تبیین مباحث مربوط به تفسیر قرآن کریم در عهد رسول خدا و یاران ایشان بپردازد و برای این منظور، با مراجعه به منابع مختلف علوم قرآنی از شیعه و سنی و با کند و کاو در این منابع، نیاز به تفسیر در عهد رسول خدا و نیز حدود و خصوصیات تفسیر قرآن را در این دوره بیان نموده، به معرفی تالیفات چند از پیش گامان تفسیر قرآن کریم پس از رسول خدا پرداخته است. محور و ملاک بحث برای نگارنده، کتاب التفسیر و المفسرون ذهبی و کتاب مباحث فی علوم القرآن دکتر صبحی صالح است و کتاب های دیگر در تاریخ تفسیر و طبقات مفسران را در مراحل بعد، مورد استفاده قرار داده است. توضیح چند مطلب اساسی، تشکیل دهنده این پایان نامه است. اول این که: آیا در زمان رسول خدا، نیاز به تفسیر قرآن بوده یا خیر، و اگر بوده چه کسی این وظیفه را برعهده داشته است و اساساً پیامبر اسلام تا چه میزان از آیات قرآن را و به چه شیوه هایی تفسیر فرموده است؟ دوم این که: از نظر قرآن و سنت، مراجع تفسیری پس از پیامبر صلی الله علیه و آله کدام اند و اصولاً جایگاه اهل بیت علیهم السلام در تفسیر قرآن کریم، چگونه جایگاهی است؟ دیگر این که: ارزش سخنان یاران پیامبر صلی الله علیه و آله در تفسیر قرآن تا چه حدودی بوده و پیش گامان تفسیر قرآن در میان اصحاب چه کسانی اند؟ مطالب این پایان نامه در پنج فصل گنجانده شده است: در فصل اول، این عناوین به چشم می خورد: تاریخچه مطالعاتی، بیان مسئله، پرسش های پژوهشی، اهداف مطالعاتی، حدود مطالعاتی، برهان مطالعه، تعریف اصطلاحات پژوهشی: تفسیر، صحابه و اهل بیت. نگارنده، به طور کلی در این فصل بر آن است تا به تبیین مباحثی که در این زمینه به صورت مستقل مطرح نشده، بپردازد. به همین علت کتاب التفسیر و المفسرون ذهبی را بررسی کرده و به تناسب، کتاب های دیگری را که در این زمینه نگاشته شده، معرفی می کند. فصل دوم به معرفی منابع موجود و مورد استفاده اشاره دارد. در این فصل به کتاب هایی از قبیل البرهان فی علوم القرآن، الإیقان فی علوم القرآن، التفسیر و المفسرون، تاریخ تفسیر، علوم القرآن و طبقات مفسران شیعه استشهد نموده است. در فصل سوم، روش تحقیق، طرح تحقیق، فن تحقیق و طرح تحلیلی مسئله بیان شده است. فصل چهارم نیز مربوط به ارائه و تجزیه و تحلیل اطلاعات است. در بخش اول این فصل به بررسی تفسیر قرآن در عهد رسول خدا پرداخته شده و مباحثی از قبیل: فهم صحابه از قرآن، احتجاج اصحاب پیامبر به تفسیر قرآن، پیامبر صلی الله علیه و آله و تفسیر قرآن، حدود آیات تفسیر شده توسط رسول خدا، رأی سید محمدباقر حکیم در مسئله، ویژگی های تفسیر در عهد رسول خدا، جنبه های گوناگون تفسیر نبوی و وجوه مختلف تبیین سنت از قرآن، مطرح شده است. نگارنده در بخش دوم، جایگاه اهل بیت علیهم السلام را در تفسیر قرآن بیان نموده، که به تناسب موضوع، وارد بحث فضایل اهل بیت علیهم السلام در قرآن و سنت نبوی گردیده است و آیات مربوط به این بحث و همچنین احادیث مستدل در این موضوع را شرح و بسط داده و در ادامه نیز به شخصیت و فضایل امام حسین علیه السلام و تفسیر عملی قرآن در زندگی امام حسین علیه السلام و مقام علمی - تفسیری ابا عبدالله علیه السلام و همچنین نمونه ای از تفاسیر مأثور از امام حسین علیه السلام اشاره دارد. سومین بخش این فصل در زمینه تفسیر قرآن در میان صحابیان پیامبر صلی الله علیه و آله است. نگارنده، در این راستا، نخست، نظر اهل سنت در اعتبار قول صحابیان در تفسیر قرآن و همچنین نظر ایشان را در عدالت جمیع اصحاب، مطرح کرده و سپس به نقد و بررسی نظریات آنان پرداخته و ارزش و اهمیت روایات مأثور از برخی صحابیان را در تفسیر قرآن، بازگو نموده است و در ادامه این بخش به معرفی پیش گامان تفسیر در میان اصحاب پرداخته و بزرگانی چون: عبدالله بن عباس، عبدالله بن مسعود و جابر بن عبدالله انصاری را به عنوان برجسته ترین پیش گامان معرفی نموده است. فصل پنجم، درباره استنتاجات بحث است که نگارنده به دنبال طرح و بررسی اطلاعات و گزارش های مربوط به تاریخ تفسیر قرآن کریم در عهد

رسول خدا و صحابیان ، پنج نتیجه کلی از بحث ارائه می کند و در پایان نیز توصیه هایی در این زمینه دارد.

تنظیم خانواده از دیدگاه قرآن و روایات

54. تنظیم خانواده از دیدگاه قرآن و روایات، طوبی قادری، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر سیدمحمدباقر حجّتی، استادان مشاور: دکتر علیرضا فیض و دکتر علی مهدی زاده 1372، 148ص. امر تنظیم خانواده در بسیاری از کشورها، خصوصاً کشورهای پُرجمعیت و عقب افتاده یا در حال توسعه، به عنوان يك مشکل جدی از سوی صاحب نظران و مسئولان، مورد توجه قرار گرفته است نگارنده در این تحقیق، سعی نموده تا مسئله نسل و تنظیم آن را مورد بررسی قرار دهد و از دیدگاه قرآن و روایات، مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. نگارنده در بررسی خود با استفاده از کتاب تحدید النسل و سایر کتب، به طور خلاصه، مطالبی درباره چگونگی شکل گیری حرکت کنترل نسل در غرب و سیر علل گسترش و نتایج آن، با استناد به آمار و ارقام علمی و مستند _ که عمدتاً مأخوذ از همان کتب مربوط به موضوع است _ استفاده نموده و سپس، دلایل معتقدان به کنترل نسل را با استفاده از دیدگاه صاحب نظران، مورد نقد و بررسی قرار داده و سرانجام، به مسئله نسل و تنظیم خانواده از دیدگاه قرآن و بخصوص روایات موجود از طُرُق علمای اهل سنت و شیعه پرداخته و در جمع آوری مطالب و تنظیم آن، دو مطلب مهم را مدّ نظر قرار داده است: 1. مسئله تعلیم و تربیت کودک در اسلام و اهمّیت آن، و رابطه ای که می تواند با مسئله کنترل نسل یا تنظیم خانواده داشته باشد؛ 2. وضعیت فعلی مسلمانان و کشورهای اسلامی. نگارنده، نخست، هدف از کنترل نسل و آغاز این حرکت را در غرب و شکست ابتدایی و حرکت دوباره آن را بیان می کند و سپس، به دلایل موفقیت ظاهری این حرکت در غرب و نتایج حاصل از آن اشاره دارد. وی، سپس اقدامات عملی برای مقابله با مسئله کنترل نسل و عوارض آن را از جانب کشورهایی که بر مشی کنترل نسل حرکت کرده اند، بازگو می نماید و بازتاب این حرکت را از نظر اصول سیاسی اسلام و جامعه شناسی اسلامی و حکم اسلام، بررسی می کند. ادامه بحث در زمینه آثار سوء و مضرات کنترل نسل برای انسان، نقد و بررسی دلایل معتقدان به کنترل نسل، بیان مباینّت کلی با اصول و مبانی است. همچنین درباره راه حلّ اساسی مشکل افزایش جمعیت از دیدگاه مخالفان کنترل نسل، شواهد موجود در مدارك اسلامی در مورد تشویق به تولید و تکثیر نسل _ که مهم ترین آن تشویق به دعا و درخواست فرزند از خداوند متعال در روایات است _ و اهمّیت تعلیم و تربیت کودک در اسلام، مطالبی آمده است. نگارنده در پایان، پاره ای از روایات اهل سنت و علمای شیعه که درباره «عول» وارد شده، و همچنین فتاوی فقهای معاصر درباره تنظیم خانواده و موضع علمای اهل سنت و شیعه در مورد سقط جنین را بیان می کند. وی در تنظیم مطالب پایان نامه خود از 58 منبع فارسی و عربی، بی واسطه یا با واسطه، و سیزده منبع انگلیسی با واسطه استفاده کرده است.

تواضع و تکبر و مصادیق آنها در قرآن و حدیث

55. تواضع و تکبر و مصادیق آنها در قرآن و حدیث، فاطمه ایزدی، کارشناسی ارشد معارف، دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استادان مشاور: دکتر علیرضا فیض و دکتر علی مهدی زاده، [بی تا]، 260ص. موضوع نوشته حاضر، تواضع و تکبر و مصادیق آنها در قرآن و روایات است. تواضع، از جمله صفات يك مؤمن است و اگر مسلمانی متواضع نباشد، نمی تواند خدای خود را عبادت کند و اصل اول دین را به صورت عملی به جا آورد. نگارنده، به جهت خصوصیات ممتازی که قرآن دارد، محور اصلی بحث را آیات قرآن قرار داده تا جای هیچ گونه تردیدی در آن نباشد و قبل از بحث در آیات قرآن، واژه «تواضع» و «تکبر» را در فرهنگ های لغت و بعد از آن در کتب اخلاقی و سپس در کلمات گهربار ائمه معصوم علیهم السلام جستجو کرده و بررسی نموده است. این پایان نامه از يك مقدمه و پنج فصل تشکیل شده است. هر فصل نیز دارای بخش های مختلفی است. مقدمه، درباره شکل خلقت انسان، انتخاب و ویژگی های اوست. نویسنده، فصل اول را به دو بخش تقسیم کرده است. در بخش اول، مفهوم لغوی «تکبر» را با استفاده از کتب لغت، بازگو می کند و بخش دوم، به مفهوم لغوی تواضع می پردازد. این قسمت نیز با استفاده از همان منابع، تکمیل می گردد. فصل دوم، درباره تواضع و تکبر در کتب اخلاق است. در این فصل، تفاوت بین عجب و کبر، اصل و اسباب تکبر، آثار کبر، اقسام تکبر، درمان کبر، معیار تواضع و تکبر و تواضع و مدح آن، مورد بحث قرار می گیرد. عنوان فصل سوم، «تواضع و تکبر در آینه روایات» است که در دو بخش، توضیح داده شده است. فصل چهارم، به تواضع و تکبر در نهج البلاغه و بیان اندرزه های امیر مؤمنان می پردازد. در فصل پنجم، تواضع و تکبر و انواع و مصادیق آنها در قرآن بررسی می شود. این فصل نیز از هشت بخش تشکیل شده است، شامل: تکبر در برابر خداوند، در برابر پیامبران، در برابر مردم، و نیز: تواضع در برابر خداوند، پیامبران، و مردم، و تواضع مردم در قیامت و تواضع پیامبران در برابر مردم. بخش نخست، درباره تکبر در مقابل خداوند و دست مایه شیطان شدن و در نهایت، گرفتار کیفر و عذاب الهی شدن است. بخش دوم، تکبر بر پیامبران و شرح مصادیق آن در قرآن مجید و بیان عاقبت آنها بیان شده است. بخش سوم، تکبر در مقابل خدا و پیامبران را بررسی می کند. منشأ این تکبر، خود برتری سلفیه است و نتیجه آن، استکبار به همه عوامل هستی. بخش چهارم، درباره تکبر بر مردم است که باعث اجحاف به حقوق آنها و استعمارشان می شود. بخش پنجم، تواضع در قیامت را بررسی می کند. در این بخش، نویسنده خصوع در برابر باری تعالی در روز قیامت را شرح می دهد. بخش ششم، درباره تواضع در مقابل خداوند، خشوع صابران و نمازگزاران و کسانی است که لقای پروردگار را باور دارند و در برابر آیاتش اشک شوق می ریزند. بخش هشتم، درباره تواضع در برابر پیامبران است که به عنوان نمونه، جریان حضرت سلیمان نقل شده است. بخش نهم نیز مربوط به تواضع پیامبر صلی الله علیه و آله در برابر مؤمنان است که شامل گذشت پیامبر خدا از تخلفات مردم، گشودن بال تواضع در مقابل مؤمنان و فروتنی آن حضرت با مؤمنان می شود.

توصیف روز قیامت بر اساس آیات قرآن و روایات معصومین علیهم السلام

56. توصیف روز قیامت بر اساس آیات قرآن و روایات معصومین علیهم السلام، امین آرام، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: حجه الاسلام محمدعلی راغبی، استاد مشاور: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، 1376، 225ص. نگارنده این پایان نامه، در مقام به تصویر کشیدن صحنه های متفاوت و مرحله به مرحله و مرتب روز قیامت بر اساس آیات قرآن مجید و متون اسلامی است، و این که: در قرآن و متون اسلامی، از روز قیامت به چه نام هایی تعبیر شده است؟ زمان شروع قیامت چه وقت است؟ حوادث روز قیامت در چه مکان و یا مکان هایی صورت می گیرد؟ چه حوادثی در روز قیامت اتفاق می افتد؟ و نهایت این که: پایان روز قیامت، چگونه است و مدت آن چگونه محاسبه می شود؟ و بعد از این روز، چه می شود؟ آیا به جهنم رفتن، پایان آن است، یا به بهشت رفتن؟ و... شناخت جزئیات واقعه قیامت که وجودش بر اساس موازین عقلی حتمی است، به وسیله کسی می تواند به ما تفهیم شود که با عالم غیب در ارتباط بوده، از آینده خبر داشته باشد و این امر، از قدرت افراد عادی بشر، خارج است و کسی را می طلبد که قدرت خارق العاده ای داشته باشد، و کسانی جز پیامبران و معصومان علیهم السلام که از این امتیاز بشری برخوردار نیستند. بنا بر این، جستجو و تعمق در گفتار آنها، در مورد وقایع روز قیامت، تنها راه شناخت جزئیات این واقعه بزرگ است. البته علاوه بر کلام آنها و مقدم بر آن، آیات قرآن مجید است که منبع همه کلام غیب است و یقین ما به صحیح بودن آنها حتمی است. این نوشته، از پنج فصل تشکیل شده است. مسائل مطرح شده در فصل اول عبارت اند از: تاریخچه مطالعاتی در زمینه قیامت، و اهداف، حدود و اهمیت مطالعه در این بحث. نگارنده در فصل دوم، نوشتار خود را به تفسیر موضوعی در آیات قیامت اختصاص داده و با استفاده از کتب تفسیری در این زمینه، موضوع را شرح و بسط داده است. فصل سوم، درباره رهیافت تحقیق، طرح تحقیق، فن تحقیق و طرح تحلیلی موضوع است. در این تحقیق، دیدگاه روایی به عنوان مقیاس مطالعاتی انتخاب شده و روایات از کتبی که توسط علمای برجسته شیعه و سنی تألیف شده اند، اقتباس شده و این دیدگاه به عنوان ابزار مطالعاتی علمی و مبنای تحلیلی محقق در این موضوع است. فصل چهارم، در پنج بخش تنظیم شده است در بخش اول آن، نگارنده به بررسی نام های روز قیامت در قرآن، و همچنین اهداف و اساس نامگذاری آن پرداخته و در بخش سوم، به بررسی شرایط و علائم آغاز روز قیامت در قرآن و احادیث پرداخته، که نشانه های این روز مهم را نیز به دسته های قریب، متوسط و بعید تقسیم بندی نموده است. در بخش سوم، به بررسی شکل گیری صحرای محشر و مکان وقوع روز قیامت، پرداخته شده و این که بر اثر نفخ صور، چه تغییراتی در جهان هستی انجام می شود. در بخش چهارم، حوادث روز قیامت به ترتیب واقع شدن آنها بیان شده، که 25 واقعه مهم ذکر شده است. این بخش، در واقع، اساسی ترین بخش پایان نامه و منظور نگارنده از تنظیم و تهیه آن است. در بخش پنجم به بررسی چگونگی پایان روز قیامت پرداخته شده که برای افراد مختلف است و هر کس با قرار گرفتن در بهشت یا جهنم به پایان این روز می رسد. در فصل پنجم، نتایج بحث های مختلف مطرح شده در فصل قبل، بیان شده، که به صورت قسمت به قسمت و به همان ترتیب فصل قبل آمده است و پس از استدلال بر هر فصل، نتیجه گیری آن نیز آمده است.

جایگاه اهل بیت علیهم السلام در تفاسیر اهل سنت

57. جایگاه اهل بیت علیهم السلام در تفاسیر اهل سنت، عبدالله جوان ملکوتی، دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجتی، استادان مشاور: دکتر علی مهدی زاده و دکتر علیرضا فیض، 1376، 365ص. بررسی ولایت اهل بیت در پرتو آیه شریف «إِنَّمَا وَلِيكُمُ اللَّهُ...» با استناد به آرا و دیدگاه های علمای اهل سنت درباره آیه یاد شده، و اثبات این که اهل بیت علیهم السلام در تفاسیر مهم اهل سنت با اذعان و اعتراف اکثر مفسران و محدثان اهل سنت، جایگاهی بس رفیع و منزلتی بی بدیل داشته اند و همراه و قرین قرآن اند، موضوع مورد نظر محقق در این پایان نامه است. مقام والای اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله به گونه ای در قرآن کریم و در جامعه اسلامی توسط معرفی های عملی و مکرر پیامبر گرامی اسلام، بارز و آشکار ترسیم گردیده که دانشمندان اهل سنت نیز در آثار و کتب معتبر خویش به آن اذعان و اعتراف نموده اند. هرچند آنان در عمل، اهل بیت علیهم السلام را از صحنه سیاست و مدیریت جامعه کنار زده و پذیرا نشدند؛ ولی از نظر قولی؛ ضرورت مودت، محبت و ولایت آنان را پذیرا بوده در آثار و کتب حدیثی و تفسیری خود، احادیث بی شماری در فضیلت علی علیه السلام و اهل بیت او ضبط و نگارش کرده اند. علما و محققان گذشته و حال اهل سنت به جایگاه والای اهل بیت عصمت و طهارت معتقد بوده، به تواتر روایات فضایل علی علیه السلام و اهل بیت آن حضرت اذعان دارند. نگارنده، قبل از ورود به بحث، مفاهیم لغوی مفردات موضوع یا مفردات آیه مربوط (مانند مفاهیم: آل، اهل بیت، آل عبا، عصمت و رجس یا غیر آنها از کتب معتبر لغت و معاجم) را بیان نموده است. تعبیر اهل بیت و اهل البیت در قرآن کریم در سه مورد به کار رفته است. هر مورد، معنای خاصی دارد. بنا بر این، معنای اهل بیت بر حسب موارد، تفاوت می کند که در جای خود با طرح نظریات علما بررسی شده است. وی سپس به بهانه هدف کلی موضوع، یعنی جایگاه عصمت و طهارت اهل بیت علیهم السلام، مفهوم عمومی عصمت پیامبران را مطرح کرده و از دیدگاه های مختلف علمی، تفسیری و روایی بحث نموده است. مقام، جایگاه و عصمت اهل بیت علیهم السلام از دیدگاه تفاسیر مهم اهل سنت با نقل بیست روایت از مفسران آنان از رهگذر آیه تطهیر، سپس طرح آرا و نظریات مفسران بزرگ از تفاسیر مهم اهل سنت، مطالب دیگر مورد بحث نگارنده است. جایگاه اهل بیت علیهم السلام در روایات کتب حدیثی و معاجم اهل سنت، به طور مستقیم یا با واسطه برخی از کتب شیعه، مانند کتاب غایه المرام مرحوم بحرانی، از دیگر مباحث این پایان نامه است و مکمل آن، بررسی آرا و اقوال و نظریات و احادیث تفسیری و احادیث کتب حدیثی با ذکر احادیث نمونه از فریقین است. همچنین، سرسختی بی دلیل دو طایفه از مخالفان اهل بیت علیهم السلام بی توجهی آنان نسبت به اعترافات همسران پیامبر صلی الله علیه و آله و تصریح آن حضرت، و نیز موقف خاص آیه تطهیر در میان آیات مربوط به همسران پیامبر صلی الله علیه و آله، استقلال یا وابسته بودن آیه تطهیر، دو تیره شدن خاندان وسیع پیامبر صلی الله علیه و آله: زنان پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل البیت (اهل کسا)، مطالب مهم دیگری است که نگارنده در قسمت دیگر نوشته خود، به تشریح آنها پرداخته است. منظور از «اراده»، در آیات قرآنی، مثلاً در آیه «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ...»، تکوینی است یا تشریحی؟ نگارنده با مطرح کردن این بحث، به تعریف اراده تکوینی و تشریحی و ذکر نمونه هایی پرداخته است. سپس برای اثبات این که در آیه تطهیر، نوع اراده تکوینی و متعلق اراده اذهاب رجس و دور نگه داشتن پلیدی و تطهیر اهل بیت است، می گوید که آل عبا و اهل کسا از عناوینی است که عنوان «مُشیر»، «عَلَم» و «قَضِيه خَارِجِيه» را دارند و حدیث کسا و روایات آیه تطهیر نیز در حدّ تواتر است نه استفاضه. جایگاه اهل بیت علیهم السلام از رهگذر آیه مباهله با ذکر مفهوم لغوی مباهله و ذکر روایات و نظریات تفسیری مفسران معروف اهل سنت درباره جریان مباهله و نقل نظر دو تن از علمای شیعه (سید رضی و علامه طباطبایی) و نقل روایاتی در تفسیر آیه مباهله، و در نهایت، بررسی اشکالات صاحب تفسیر المنار و سید قطب در مورد عدم شمول آیه نسبت به اهل بیت علیهم السلام، در این قسمت از پایان نامه تبیین شده است. آخرین بحث، درباره ولایت اهل بیت در پرتو آیه «إِنَّمَا وَلِيكُمُ اللَّهُ...» با ذکر

مفهوم لغوی ولایت و نقل روایات و نظریات تفسیری مهم اهل سنت است و با نقد و بررسی، نادرستی سخن علمای اهل سنت درباره ولایت ثابت شده است. سپس انواع ولایت ها در قرآن، مورد بحث و بررسی قرار گرفته و آن گاه، ولایت اهل بیت با الهام از حبّ متقابل خدا و رسول در آیه شریف «و من یرتد منکم عن دینه...» با نقد و بررسی آرا و دیدگاه های علمای اهل سنت درباره آیه یاد شده مطرح شده است. نگارنده، در پایان به این نتیجه رسیده است که اهل بیت علیهم السلام در تفاسیر مهم اهل سنت با اذعان و اعتراف اکثر مفسران و محدثان سنّی جایگاهی بس رفیع و منزلتی بی بدیل دارند و همراه و قرین قرآن اند.

جایگاه و منزلت حضرت زهرا(س) از دیدگاه اهل سنت

58. جایگاه و منزلت حضرت زهرا(س) از دیدگاه اهل سنت، مهناز شعبان پور، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر صادق آینه‌وند، استاد مشاور: دکتر احمد بهشتی، 1373، 235ص. در این پایان نامه، شمه‌ای از مناقب بی‌شمار حضرت زهرا علیها السلام و قطره‌ای از دریای بی‌کران فضایل ایشان، با استفاده از روایات موثّق و احادیث متواتر و آیات قرآن مجید آمده است. روش نگارنده در بررسی و تحقیق درباره جایگاه و منزلت حضرت از دیدگاه اهل سنت، يك روش تاریخی است و از آن جا که جریانات مربوط به زندگی آن حضرت در روایات و احادیث واضح و با صراحت بیشتری بیان شده است، از این رو، در بخش اول، ابتدا به کتب روایی و منابع دسته اول - که اکثراً به صورت متون عربی است - مراجعه نموده و احادیثی را که به طور مستقیم و غیرمستقیم مربوط به حضرت زهرا(س) می‌شده، جمع‌آوری کرده و سپس، آنها را با رعایت ترتیب مراحل مختلف زندگی آن حضرت، دسته‌بندی کرده و مباحث تحقیق را بر اساس آنها تنظیم کرده است. وی در مرحله بعد، احادیث را جداگانه معنا کرده و توضیحات لازم را داده و در ضمن آن به کتب شیعه نیز مراجعه نموده است تا دیدگاه‌ها و اقوال را مقایسه کند و موارد تشابه و اختلافات آنها را بررسی نماید و در مواردی که احساس ضرورت کرده، با توجه به سند تاریخی محکم، نقدی بر این دیدگاه‌ها ارائه کرده است. در مرحله سوم، چون بخش دوم مربوط به فضائل حضرت است و فصل عمده آن، تحت عنوان «زهرا علیها السلام در آیات» است، نگارنده آیاتی را که در شأن و منزلت حضرت زهرا علیها السلام بوده، فیش برداری کرده، سپس به کتب تفسیری بزرگان اهل سنت مراجعه کرده، مطالب آنها را جمع‌آوری نموده و از مجموع نظریات و اقوال آنها، نظر نهایی و ثابتی اخذ کرده و در جایی که با اقوالی که نیازمند نقد و ارزیابی بوده، روبه‌رو شده، سعی کرده از کتب تفسیری اهل سنت استفاده نماید و در مواردی به ندرت، به کتب تفسیری شیعه نیز مراجعه کرده است. این مرحله، از سه بخش تشکیل یافته است: بخش اول، تحت عنوان «زندگانی حضرت زهرا علیها السلام» است که دارای یازده فصل است: فصل اول، موقعیت و وضعیت خانوادگی آن حضرت مورد بحث و بررسی قرار گرفته که شامل مطالبی تحت عنوان های: تجارت و ازدواج، وضعیت خانوادگی حضرت خدیجه علیها السلام، و سن حضرت خدیجه هنگام ازدواج با رسول خداست. در فصل دوم، تحت عنوان «ولادت حضرت زهرا علیها السلام»، ابتدا مطالبی درباره قانون وراثت و تأثیر آن در نوزاد آمده و سپس، کیفیت تکوین آن حضرت از دریچه روایات، مورد بررسی و توجه قرار گرفته، و بحث‌هایی از قبیل مکان و زمان تولّد آن حضرت و اقوال موجود در این باب، بررسی شده است. فصل سوم، درباره نام‌های حضرت زهرا علیها السلام و کنیه اوست. فصل چهارم، مطالبی درباره تربیت فاطمه علیها السلام و تأثیر وراثت و آموزش و فرهنگ و محیط اجتماعی خانواده رسول خدا آمده است. فصل پنجم، بررسی تاریخی برهه‌ای از زندگی فاطمه زهرا علیها السلام است که در شعب ابوطالب به سر می‌برده است. فصل ششم، به ازدواج حضرت و نحوه خواستگاری از او، تعداد خواستگاران و ازدواج فاطمه علیها السلام با علی علیه السلام و مقدار مهریه آن حضرت است. در فصل هفتم با عنوان «فرزندان حضرت زهرا علیها السلام»، خلاصه‌ای درباره ولادت و زندگی فرزندان آن حضرت آورده شده است. فصل هشتم، به بررسی نقش اجتماعی و سیاسی فاطمه علیها السلام پرداخته و درباره نقش آن حضرت در هجرت به مدینه و جنگ‌ها و سایر فعالیت‌های اجتماعی ایشان بحث شده است. فصل نهم با ذکر تسیّحات آن حضرت، داستان چگونگی آموزش آن به حضرت توسط رسول خدا بیان شده است. فصل دهم تحت عنوان «تهمت تجدید فراش حضرت علی علیه السلام»، بعضی از اقوال و احادیث در مورد این موضوع، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. فصل یازدهم، در باب شهادت صدیقه طاهره و وصیّش و اقوال موجود درباره مدّت عمر ایشان و همچنین کیفیت غسل، تدفین و تکفین او مطالبی آمده است. بخش دوم با عنوان «فضایل حضرت زهرا علیها السلام» شامل سه فصل است: فصل اول به ویژگی‌های حضرت از قبیل شباهت او به پدر بزرگوارش توضیح داده شده است. فصل دوم، به بحث درباره آیات نازل شده در شأن آن حضرت

پرداخته است. فصل سوم تحت عنوان «زهرا علیها السلام در روایات» است. از میان احادیث فراوانی که درباره شخصیت آن حضرت است، هفت روایت مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. بخش سوم با عنوان «مبارزات سیاسی حضرت زهرا علیها السلام» شامل پنج فصل است. فصل اول به بیان رحلت رسول خدا پرداخته است. فصل دوم، بیان ماجرای سقیفه و ارزیابی آن بیعت گیری و تأثیرش در آینده اسلام مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم، جریان فدک و ذکر موقعیت جغرافیایی آن و احادیث در باب غصب فدک، مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است. در فصل چهارم، خطبه حضرت زهرا علیها السلام با ترجمه آن آمده و مقداری از بحث های قبل، در این بخش به تناسب، دوباره بیان شده است. در فصل پنجم، تحت عنوان «زهرا علیها السلام و فلسفه احکام اسلام»، با توجه به خطبه آن حضرت، پانزده حکم از احکام اسلامی بیان شده است.

جمع و تدوین تفسیر ابن عباس از منابع شیعی در جزء اول قرآن کریم

59. جمع و تدوین تفسیر ابن عباس از منابع شیعی در جزء اول قرآن کریم، احمدرضا رحیمی ریشه، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استادان مشاور: دکتر علیرضا فیض و دکتر علی مهدی زاده، 1374، 218ص. این پایان نامه، بر اساس کتاب تنویر المقباس من تفسیر ابن عباس نگاشته شده که منسوب به محمد بن یعقوب فیروزآبادی شافعی (م 817ق) لغت شناس معروف است. نگارنده به لحاظ ناهماهنگی هایی که در این کتاب دیده، تصمیم گرفته تا اقوال و آرای ابن عباس را همانند کار فیروزآبادی، از منابع شیعه جمع آوری کند و در ذیل آیات، مرتب نماید. وی در این نگاشته، سعی بر این داشته تا همه اقوال و آرای تفسیری ابن عباس را از همه متونی که احتمال وجود روایات ابن عباس در آنها می رفته (اعم از کلامی، فلسفی، روایی، تفسیری و فقهی) جمع آوری نماید، و در ذیل آیات مربوط، مرتب سازد. نگارنده، برای تدوین این مجموعه، بیش از سیصد مجلد کتاب را صفحه به صفحه و بلکه به قول خودش سطر به سطر، کاویده و هر جا که قوی از ابن عباس یافته، در ذیل آیه مربوط به آن قرار داده است. سعی او بر این بوده که روایت از قدیم ترین منبع ذکر گردد و منابع مشابه و تکراری در پاورقی نشانه دهی شوند. وی همچنین اقوال عربی را نیز ترجمه نموده و در پایان، کتابشناسی منابع خود را ارائه نموده است و هر کتابی را که جزء منابع اصلی بوده و از ابتدا تا انتها مطالعه کرده با علامت خاصی مشخص کرده است. نگارنده در جمع این اقوال در ابتدا اقوال تفسیری خود ابن عباس را مورد ملاحظه قرار داده و پس از آن، روایاتی را که ابن عباس از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل کرده، آورده است. وی ترجمه آیات را نیز از قرآن ترجمه عبدالرحمن آیتی نقل نموده است. این پایان نامه، شامل سه بخش عمده است. در بخش اول، مختصری از زندگی و دوران ابن عباس به نگارش درآمده است بخش دوم، متن خود تفسیر است و در بخش پایانی، نتایج و تحلیل های ناشی از متن اصلی تفسیر، ذکر شده است. علما در باب شخصیت بی بدیل ابن عباس سخنان زیبایی ایراد کرده اند که برخی از آنها در این پایان نامه آورده شده است. علامه حلّی درباره ابن عباس می گوید: او از یاران رسول خداست و دوستدار و شاگرد علی علیه السلام است. بزرگی و اخلاص او برای امیر مؤمنان، مشهورتر از آن است که مخفی بماند. سید حسین صدر رحمه الله می گوید: عبدالله بن عباس، نخستین فردی از خواص شیعیان علی علیه السلام است که در تفسیر قرآن، مطالبی را املا نموده است. او از خواص شاگردان علی علیه السلام بود تا این که به مقام «ترجمان القرآن» و «رئیس المفسرین» نایل آمد. گفته شده آثار گوناگونی به ابن عباس منسوب است که نمی توان هیچ کدام را قطعا از وی دانست. بسیاری از آثاری که اکنون در دست است، روایاتی از ابن عباس بوده که بعدها توسط افراد مختلف از کتب و رسالات، فراهم و تدوین گردیده اند. وی پسر عموی پیامبر صلی الله علیه و آله و آلهو پرورده ایشان بود. هنگامی که پیامبر صلی الله علیه و آله درگذشت، وی بیش از چهارده یا هفده سال نداشت؛ اما با وجود این، محققان او را از صحابیان به شمار آورده اند. هنگامی که امیر مؤمنان در سال 35 قمری بر سر کار آمد، ابن عباس از مشاوران درجه اول او بود. در زمان امام حسن مجتبی علیه السلام نیز از طرف ایشان حاکم بصره بود و تا زمان صلح امام علیه السلام در آن سیمت باقی ماند. در زمان امام حسین علیه السلام نیز هنگامی که ایشان عزم رفتن به عراق نمود، ابن عباس در مکه بود و دوبار آن حضرت را ملاقات کرد و سعی در منصرف نمودن ایشان از رفتن به کوفه نمود.

جنگ روانی از دیدگاه قرآن و سیره نبوی

60. جنگ روانی از دیدگاه قرآن و سیره نبوی، غلامرضا قاسمی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، مرکز آموزش عالی تربیت مربی عقیدتی - سیاسی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، استاد راهنما: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، استاد مشاور: حجه الاسلام زین العابدین نجفی، 1380، 186ص. بررسی جنگ روانی از دیدگاه قرآن و سیره نبوی، موضوع این تحقیق توصیفی است. نگارنده، به منظور بررسی مسئله، به بیان فرضیه‌هایی پرداخته است. وی نخست به بیان موضع اسلام در برابر جنگ روانی پرداخته و سپس روش استفاده جنگ روانی از نظر اسلام را شرح و بسط داده است. سپس نگارنده، به چهار نتیجه کلی رسیده است: 1. استفاده از هر ابزاری در دو جهت مثبت و منفی امکان پذیر است و جنگ روانی، یکی از این ابزارهاست. 2. اسلام، استفاده از هر وسیله مشروعی را در جهت نجات انسان و جامعه و هدایت آنها به سوی کمال، جایز می‌شمارد و در مواردی از امکاناتی چون جنگ روانی نیز استفاده می‌کند. 3. در قرآن کریم نیز آیاتی دال بر استفاده مطلوب از جنگ روانی برای مقابله جنگ روانی دشمن و خنثا کردن توطئه‌های آنان وجود دارد. 4. در سیره نبوی هم موارد متعددی وجود دارد که بر استفاده مطلوب از جنگ روانی صحه گذارده است. بنا بر این، می‌توان این نتیجه را گرفت که از دیدگاه اسلام، از شیوه‌ها و روش‌های مشروع جنگ روانی می‌توان در جهت سعادت انسان استفاده کرد و خطرهای تهدیدهای دشمن را برطرف ساخت. این پایان نامه، دارای یک مقدمه و پنج فصل با بخش‌های مختلف است. در مقدمه، نخست به طرح کلی مسئله و تاریخچه پیدایی و به کارگیری موضوع پرداخته شده و سپس با بررسی آثار اولیه، منابع اصلی تحقیق، به دو دسته تقسیم شده است: دسته اول، منابعی که درباره جنگ روانی و تبلیغات به بحث و بررسی پرداخته‌اند؛ دسته دوم، قرآن و کتب تفسیری و تاریخی در مورد سیره نبوی. گفتنی است که مفسران و مورخان یا به این پدیده اشاره ای نکرده‌اند و یا به طور استطرادی از آن سخن به میان آورده‌اند. نگارنده، سپس در ادامه هدف تحقیق را بیان کرده و با بیان روش تحقیق، تعریف مفاهیم تحقیق، حدود و نقطه تمرکز تحقیق، فواید تحقیق و سازماندهی تحقیق، مقدمه را به انجام رسانده است. فصل اول از دو بخش تشکیل شده است. در بخش اول، معانی واژه‌های کلیدی، مفهوم جنگ، جنگ روانی، معنای شایعه، معنای واژه تخریب، و معنا و مفهوم تبلیغات توضیح داده شده، و در بخش دوم، تاریخچه به کارگیری اصطلاح «جنگ روانی» توضیح داده شده است. فصل دوم نیز دو بخش دارد: در بخش اول که جنگ روانی از دیدگاه قرآن بررسی شده، به دو دسته از آیات اشاره شده و معنای بغی، فتنه و تشکیک در دین توسط منافقان، سپاهیان نامرئی، بدگمانی بر خدا، جنگ روانی علیه عهدشکنان، ایجاد جنگ روانی برای جلوگیری از لغزش و کمک به تحقق امر الهی، توضیح داده شده است. فصل سوم، دارای دو بخش است: در بخش اول، نگاهی به جنگ روانی بر علیه سیره نبوی و اقدامات پیامبر صلی الله علیه و آله در مقابله با جنگ روانی دشمن که در غزوات به کار می‌گرفت، عنوان شده است. فصل چهارم، درباره یکی از ابزارهای مؤثر در جنگ روانی، یعنی واژه «شایعه» است. محقق، نخست، معنای شایعه پراکنی در عرف عمومی را بیان کرده و سپس به بررسی معنای شایعه در آیات قرآن کریم و سیره نبوی پرداخته و در ادامه، درباره انگیزه شایعه پراکنان، انواع شایعه و غلبه بر شایعه بحث نموده است و در پایان این فصل، به یکی دیگر از ابزارهای جنگ روانی - که تبلیغات منفی است - اشاره دارد و بر این عقیده است که این حرب، بیشتر برای تخریب و ترور جایگاه شخصیت‌های ممتاز الهی استفاده می‌شود. فصل پنجم، درباره شیوه‌های کاربردی جنگ روانی بر علیه امت اسلامی است که این فصل، خود در پنج بخش مطرح شده است. در بخش اول به توضیح یکی از راه‌های کاربردی این موضوع، یعنی شبهه افکنی و ایجاد تردید در باورهای دینی مردم پرداخته و وارد توضیح معنا و مفهوم شبهه و مصداق‌های آن شده است. در بخش دوم، به شیوه دیگر، یعنی تحریف در نصوص دینی اشاره شده و در بخش سوم، بدعت و تفسیر به رأی و در بخش چهارم، به ناامید کردن مردم نسبت به آینده اسلام و انقلاب اشاره شده و در نهایت در بخش پنجم، استفاده از مفاهیم سیال فرهنگ بیگانه و بسترسازی برای ورود آن از دیگر شیوه‌های کاربردی در

جنگ روانی برشمرده شده است.

حکومت در نهج البلاغه

61. حکومت در نهج البلاغه، سیّد سجاد ایزدهی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس دانشگاه قم، استاد راهنما: دکتر احمد بهشت، استاد مشاور: آیه الله محمّدهادی معرفت، 1380، 231 ص. در کتاب شریف نهج البلاغه _ که در بردارنده گوشه ای از سخنان گهربار امیر مؤمنان علیه السلام است _ دو نمونه از سخن مشاهده می کنیم که قسمتی از این سخنان، مشروعیت حکومت را در قبال مردم می دانند و قسمتی، مردم را در این باب دخیل ندانسته، بلکه این مسئله را از امور الهی می دانند. نگارنده در این پایان نامه، به نفی تناقض بین این دو دسته سخنان و اثبات این که این دو دسته سخنان در صدد ایجاد روشی نوین در نظام حکومتی هستند، پرداخته است. این نگاه، از يك مقدمه و یازده بخش تشکیل شده است: در مقدمه، مسائلی از قبیل طرح اصل مسئله تحقیق، عنوان موضوع تحقیق و بستر تحقیق، مطرح شده است. در ابتدای پایان نامه، تعاریف متعدّدی از واژه حکومت ارائه شده و سپس، معنای مورد نظر از این واژه تبیین شده تا در میان معانی مختلف، محوریت ثابتی برای بحث باشد و از مغالطه در بحث، دوری شود. ضمناً از حیث مصداق نیز قدر متیقّن از حکومت نشان داده شده باشد تا هنگام بحث در این وادی، تمام اشکال حکومت را دربر گیرد. نگارنده در قسمت بعد، در صدد اثبات ضرورت اجتماعی حکومت برآمده و این که حکومت، فقط و فقط به عنوان يك گزاره مطلوب در اجتماعی محسوب نمی شود. وی در آغاز يك استدلال عقلی بر این قضیه آورده و سپس، روایاتی از امیر مؤمنان را مورد استفاده قرار داده که در آنها ضرورت حکومت در جامعه برای از بین رفتن هرج و مرج، مورد تأکید قرار گرفته است. سپس به فلسفه یا دلایل ضرورت حکومت پرداخته و آنها را ضمن مواردی برشمرده، که عبارت اند از: وحدت امت در پرتو حکومت، اجرای عدالت و ظلم ستیزی، اقامه دین، تأمین حقوق عمومی و رفاه اجتماعی، و در هر مورد نیز به روایاتی از نهج البلاغه در راستای این ضرورت اجتماعی و فلسفه های متعدّد حکومت، استدلال نموده است. نگارنده، پس از این مقدمات، به پاسخ این پرسش پرداخته که: حقّ حاکمیت در اصل از آن کیست؟ آیا حق، از آن خداوند است یا مردم نیز صاحب حقّ اند؟ و آمده است که چون مردم در عدم حاکمیت نسبت به همدیگر برابرند، لذا در خروج از این اصل اولیه عدم پذیرش سلطه غیر، دلیل قاطع و محکمی مثل دلیل اثبات ولایت خداوند، پیامبران و ائمه معصوم باید در دست باشد. وی در بحث دلایل ضرورت حاکمیت الهی، ابتدا در بخش حاکمیت در وضع قانون، خداوند را تنها قانونگذاری دانسته که ویژگی های منحصر به فردی در قانونگذاری دارد. در بخش حاکمیت در اوامر و نواهی نیز به این نکته پرداخته که امر نیز فقط بر عهده خداوند است؛ زیرا حاکمیت، حقّ کسی است که به مصالح فرد و جامعه آگاه بوده، مسیر کمال آنها را بشناسد و ضمن به دور بودن از هرگونه حبّ و بغض و خودخواهی، بتواند کشتی هدایت و کمال بشر را به ساحل نجات، هدایت و کمال برساند، و این مطلب را به وسیله آیات قرآن و روایات نهج البلاغه اثبات نموده است. مبحث بعد در پاسخ به این پرسش است که آیا این حاکمیت با حاکمیت مردم در تضادّ است یا در طول آن قرار دارد؟ نگارنده در پاسخ می نویسد: تضادی بین دو حاکمیت وجود ندارد و این دو در امتداد یکدیگرند. منتها خداوند، بشر را طوری خلق کرده که دارای نیروی اراده و اختیار باشد و اگر با اختیار خود به حاکمیت الهی تن در دهد، در راه صواب است، وگرنه در ورطه هلاک و نابودی قرار می گیرد. سپس به اجمال، دلایلی از نهج البلاغه درباره مشروعیت حاکمیت مردم آورده و آیات و احادیثی نیز از باب شاهد آورده است. نگارنده، در ابتدای این بحث ها برای بهتر روشن شدن مطلب، اشاره ای گذار به نظام های عمده حکومتی در ادوار گذشته کرده و در يك تقسیم بندی مختصر، آنها را به چهار گروه تقسیم نموده است. پس از این تقسیم بندی نیز مجملی از روش حکومتی تئوکراسی و اقسام چهارگانه آن را شرح داده و سپس، اصطلاح «دموکراسی (مردم سالاری)» و انواع دموکراسی های موجود در دنیا را مورد نقد و بررسی قرار داده است.

حلم و بردباری در قرآن و روایات و اثرات آن بر جامعه

62. حلم و بردباری در قرآن و روایات و اثرات آن بر جامعه، معصومه نظری، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، استاد مشاور: حجه الاسلام حسین کریمی، 1379، 183 ص. موضوع بحث در این پایان نامه، تحقیق در موضوع بردباری (حلم) در قرآن و روایات است و اثبات این امر که این خصلت مهم اخلاقی، بیشتر مورد توجه قرار گیرد و مردم بیش از پیش با آن آشنا شوند. در این پژوهش، عمده تحقیق درباره آیات در باره بردباری و سپس سیره عملی پیامبر صلی الله علیه و آله و اطهار علیهم السلام و سخنان آن بزرگواران است و پس از آن، لزوم آسوه گیری از آنها. همچنین عالمانی که این معصومان را الگوی رفتاری خود قرار داده اند، مورد اشاره قرار گرفته اند تا خوانندگان با حقایقی در این زمینه آشنا شوند و در نهایت، به نتیجه ای معقول و منطقی برسند. تحقیق، در صدد بررسی تمام آیات قرآن نیست؛ بلکه صرفاً آیاتی را که در زمینه موضوع مورد بررسی باشند، مورد تحقیق قرار می دهد. سعی محقق بر آن است آیاتی را که ارتباط نزدیک و ملموس تری با موضوع دارند، مورد بررسی قرار دهد؛ همچنین روایات و سیره ائمه اطهار علیهم السلام را در ارتباط با موضوع، بررسی کرده است. از آن جا که «حلم»، یک واژه اخلاقی است، به تفاوت بین اخلاق و کارهای اخلاقی، اشاره شده است. اخلاق، مربوط به حالات درونی انسان است. بنا بر این، کارهای خوب و بدی که از انسان صادر می شوند، از مقوله اخلاق نیستند، بلکه ناشی از اخلاق اند و کارهای خوب را فعل خوب و کارهای بعد را فعل بد اخلاقی می نامند. مثلاً سخاوت، یک خلق و حالت درونی است و آثار آن، که بذل و بخشش و احسان است، کار اخلاقی است، نه خود اخلاق. از طرف دیگر، مهم ترین ابزار جامعه و معلمان بشر، بردباری است. همان طور که پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه معصوم علیهم السلام متصف به صفت بردباری بودند و این بردباری، بهترین راه برای جذب کفار و معاندان بود. بهترین عبارتی را که می توان در مورد بردباری به کار برد، «معجزه اخلاق» است؛ زیرا این خصلت ارزنده، قلب های همچون سنگ را نیز رام و اسیر خود می گرداند. این پایان نامه از پنج فصل تشکیل یافته است. در فصل اول، پس از ذکر مقدمه، چند منبع مورد بررسی قرار گرفته و در قسمت بعد، ضرورت تحقیق بیان می شود. سپس پرسش های تحقیقاتی و اهداف و اهمیت مطالعات روشن می گردد و در پایان این فصل، نگارنده اصطلاحات مورد بحث را تعریف کرده است. در فصل دوم، چهار منبع در سیر مطالعاتی مورد نقد و بررسی قرار گرفته اند. در فصل سوم، رهیافت تحقیق و فن آن مشخص شده و سپس در قسمت تحلیلی بحث، اصول و موازین تحقیق، روشن گردیده است. فصل چهارم، به ارائه و تجزیه و تحلیل اطلاعات در باب پنج پرسش تحقیقاتی مطرح شده، اختصاص یافته که در آن، پنج بخش وجود دارد که عبارت اند از: معنای حلم، حلم خداوند متعال، بردباری انبیا و ائمه علیهم السلام، حلم مردم، اهمیت و آثار حلم در روایات، آثار و نقش حلم در سلامت جامعه و فرد. سپس در مورد هر یک، مباحثی با ذکر مثال هایی از آیات و روایات و نظر اندیشمندان، آمده است. فصل پنجم به استنتاج از مباحث فصل چهارم و ارائه توصیه ها اختصاص یافته است.

درآمدی بر مکتب حدیثی علامه طباطبایی در تفسیر

63. درآمدی بر مکتب حدیثی علامه طباطبایی در تفسیر، سید سعید میری، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول دین قم، استاد راهنما: دکتر محمّد کاظم شاکر، استاد مشاور: آیه الله محمّد هادی معرفت، 1378، 109 ص. موضوع این پایان نامه، روش شناسی است. نگاه بیرونی علامه طباطبایی به حدیث، رابطه قرآن و حدیث، جایگاه روایت در تفسیر قرآن به قرآن، عموماً، و تفسیر میزان، خصوصاً، نظریه استقلال قرآن و شیوه برخورد علامه با حدیث به صورت عملی، بررسی معیارها و ملاک های مورد استفاده ایشان در گزینش و ردّ و قبول احادیث، و موضوعات مورد ابتلا- در مواجهه با احادیث از قبیل اسرائیلیات، جری و تطبیق، حجّیت خبر، نقل به معنا، روایات اسباب نزول، برخورد با احادیث متعارض، انواع حدیث از حدیث، نوع بیان و خلاصه جرح و تعدیل روایات، از مباحث پژوهیده شده در این مختصر است. پپ نگارنده، با تتبع آثار حدیثی علامه و مقالات و نوشته های موجود درباره ایشان و سبک برخورد وی با حدیث، کوشیده است تا با بررسی، تحقیق و احیاناً نقد آرا و نظریات وی، گام جدیدی در زمینه حدیث بردارد. در مجموع، کاوش های انجام شده در این پژوهش، به برخی از پرسش و پاسخ ها و محورها در زمینه شیوه برخورد صاحب میزان با حدیث، ویژگی های کلی مکتب حدیثی علامه، نظریات روایی علامه و مبنای وی در آنها، نگاه بیرونی علامه به حدیث با نگاه درونی ایشان و تناسب و تناسب این دو نگاه، و به عبارتی میزان پایبندی صاحب میزان در عمل به نظریات حدیثی خویش، رابطه قرآن و حدیث از نگاه ایشان، و جایگاه حدیث در تفسیر قرآن از نظر ایشان پرداخته شده است. این پژوهش در دو فصل فراهم آمده است: در فصل نخست، رابطه قرآن و حدیث از نگاه قرآن، مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل، ضمن تبیین روش تفسیر قرآن به قرآن در تفسیر علامه طباطبایی، نظریه استقلال قرآن در تفهیم مقاصد که از سوی ایشان مطرح شده، مورد توجه قرار گرفته است. نویسنده با تأکید بر این نکته که علامه در سراسر تفسیر خود، مباحث روایی را با عنوان «بحث روایی» آورده - که یک ششم میزان را تشکیل می دهد - به نقد دیدگاه ایشان پرداخته است. فصل دوم، به بررسی تفصیلی چگونگی برخورد علامه با حدیث اختصاص یافته است. مؤلف در این فصل، اثبات می کند که مرحوم علامه، به سند و متن روایات توجه داشته و با عرضه روایات بر معیارهایی همچون: قرآن، سنت متواتر و عقل، به نقد آنها پرداخته است. توجه به اصول لفظی و ملاک های طرد حدیث، همچون: مخالفت با کتاب و سنت، مجهول بودن (مجموعاً یا زده ملاک)، اقسام حدیث از حیث نوع بیان (روایات تفسیری، روایات تطبیقی، روایات بطنی)، بررسی ارزش روایات صحابیان و تابعیان، اسرائیلیات و موضع علامه در برخورد با آنها، از جمله مباحث مطرح شده در فصل دوم است. گفتنی است که صبغه حاکم بر این پایان نامه تا حدی انتقادی است.

دعا در قرآن و نهج البلاغه

64. دعا در قرآن و نهج البلاغه، شهین قهرمان ایزدی، استاد راهنما: دکتر مرتضی آیه الله زاده شیرازی، استاد مشاور: ...، 223ص، دست نویس، بدون صفحه عنوان. بررسی معنا و مفهوم دعا، نقل و تشریح آیاتی که در آنها ریشه «دعو» به کار رفته، بررسی تفاوت ادعیه مسلمانان و اولیا و بیان فواید و کاربرد دعا، از جمله مطالبی است که نگارنده در این پایان نامه، بدانها پرداخته است. دعا در دید شیعه و بنا بر ادعیه شیعه، ترسیم گر چهره دقیق دین، راه و رسم حکومت و زندگی بر اساس تعالیم صحیح اسلام است، دعا، عاملی نیرومند در تحریک و ترغیب انسان ها، عاملی جهت مقاومت، عاملی برای پیروزی در نبردهای مختلف، عاملی بزرگ در پیروزی نفس بر وساوس شیطانی، و عاملی نیرومند در جذب مقامات معنوی و در راه تربیت اخلاق است، نه وسیله ای برای تحذیر جامعه. دعای در نزد شیعه، همچون رهبانیت در مسیحیت نیست؛ بلکه حرکت است و تلاش و توکل، و در نهایت، درخواست کمک از خداوند متعال و به همین علت، بهترین هدیه ای است که می توان آن را به مسلمانان داد. گرچه این پایان نامه دارای باب بندی و فصل های متعدّد نیست؛ ولی نگارنده در ده قسمت، بحث های مربوط به دعا را با عنوان های مختلف بیان نموده است. در بخش نخست، معانی دعا از دیدگاه لغت شناسان و کتب لغت بررسی شده است. کتب لغت برای دعا معانی متعدّدی از قبیل: استغاثه، عبادت، میل و رغبت به خداوند، ندا کردن، سؤال و طلب، خواندن و نیایش ذکر کرده اند، که هر یک از این واژه ها به همراه آیات و روایات و دیدگاه بزرگان، تبیین گردیده است. بخش دیگر پایان نامه به بررسی دسته بندی آیات بر حسب معانی لغوی و اصطلاحی پرداخته است. واژه دعا و مشتقاتش 209 مرتبه در قرآن به کار رفته است. نگارنده، پس از ذکر این واژه ها به دسته بندی آنها بر اساس کاربرد پرداخته است. بخش سوم تحقیق، در بیان انواع نیایشگران و اقسام دعاها از نظر آنان است. وی در این بخش می نویسد: دعا، انواع مختلف دارد. هر کس بر حسب استعداد و نزدیکی با خدای خویش به مناجات پرداخته است. انسان گنهکار، به نوعی با خدای خویش سخن می گوید، انسان عاشق و دلسوخته محبت خداوند نیز به نوع دیگر، اولیا و اوصیا به زبانی، و پیامبران به زبانی دیگر. به طور کلی، روح دعا و مناجات به روحیه افراد مختلف، بستگی دارد. در بخش چهارم، نگارنده بعد از دسته بندی آیات قرآن و روایات مأثوره و بررسی انواع نیایشگران و اقسام دعاها به این مسئله پرداخته که: محتوای دعاها قرآنی چیست و قرآن، چگونه دعا کردن را تعلیم می دهد؟ وی دعاها قرآنی را به شش دسته تقسیم نموده است: 1. دعا جهت هدایت و توفیق، 2. دعا در توبه و استغفار، 3. دعا برای خیر دنیا و آخرت و وسعت رزق، 4. دعا برای پدر و مادر و برادران و مؤمنان، 5. دعا برای فرزندان و همسران، 6. دعا برای پایداری و رهایی از شیاطین جن و انس و خلاصی از عذاب دنیا و آخرت. بخش چهارم مربوط به آداب دعاست که از کتاب احیاء العلوم غزالی مواردی از آداب دعا را که به نوعی به شرایط استجاب دعا نیز برمی گردد، توضیح داده است، وی سپس در بخش پنجم بحث شرایط استجاب دعا را پیش کشیده، و به تناسب در باب دلایل عدم اجابت دعا نیز مطالبی را ایراد کرده است وی برای استجاب دعا پانزده شرط را برمی شمرد و توضیح می دهد. بخش ششم رساله مربوط به فواید دعاست، که در ضمن شرح و بسط این مسأله از منکران این مطلب نیز سخن گفته و منکران را به پنج دسته تقسیم و عقاید آنان را توضیح داده است، از جمله فواید دعا که نگارنده به آنها اشاره می کند عبارت است از: رد بلاء، اثرگذاری در امور معنوی و اثر در روح و روان آدمی در جنبه مثبت آرامش و آسایش. دعا در قاموس کتاب مقدس عنوان مبحث بعدی رساله است، در این باب با ذکر جملات و فرازهایی از انجیل و کتاب های دیگر مربوط به ادیان، وجوب دعا و نماز در کتاب مقدس و اثرات و فواید جانبی دعا را از این کتب بیان کرده است. دانشمندان نیز در باب دعا نظراتی دارند که موضوع بخش دیگر رساله است که هر کس حسب اعتقادات مذهبی خود مطلبی را عنوان نموده است، یکی از این دانشمندان که نظرش در این جا مورد بررسی قرار گرفته الکسیس کارل دانشمند و جراح فرانسوی است که اثر نیایش را با توجه به بیماران لاعلاجی که داشته به خوبی دریافته است. اما دعا در نهج البلاغه که آخرین بخش رساله را تشکیل می دهد،

نگارنده در این بخش به مواردی که مولای متقیان در نهج البلاغه از آن سخن گفته می پردازد و بر این باور تأکید دارد که دعاهای مولا به نهج البلاغه محدود نمی شود، سپس نمونه هایی از دعاهای حضرت که در کلمات و حکمت های آن بزرگوار آمده ایراد می کند.

دعا و بداء و رابطه آن با قضا و قدر با ملاحظه آیات و روایات

65. دعا و بداء و رابطه آن با قضا و قدر با ملاحظه آیات و روایات، فرانک راسخی، کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: دکتر نجفقلی حبیبی، 1371، 139ص. این نوشتار، در مورد دعا و نقش حیاتی آن در زندگی انسان است با توجه به مباحث فرعی ای که به دنبال خود مطرح خواهد ساخت. همچنین موضوعاتی مانند رابطه دعا و قضا و قدر و تغییر سرنوشت، کیفیت صحیح ارتباط با خدا، شرایط اجابت و عدم اجابت دعا، و بحث جبر و اختیار نیز مطرح شده است. روش محقق به این ترتیب بوده که در هر سه فصل، ابتدا با توضیح معنای لغوی و سپس معنای اصطلاحی واژه مورد بحث، سخن را آغاز می کند و سپس با توجه به آیات و روایات مستند، به توضیح و تبیین معنای صحیح کلامی و فلسفی مباحث این فصول پرداخته است. تکیه بیشتر او در هر سه فصل بر استفاده از نظریات متکلمان و فلاسفه و علمای شیعه بوده، علاوه بر این که نظر علمای اهل سنت و دیگر فرق اسلامی در کتب دیگر نیز بررسی شده است. این پایان نامه، سه فصل دارد. در فصل اول به تناسب موضوع، بحث قضا و قدر مطرح شده و در ضمن تعریف لغوی و اصطلاحی هر یک، نظر فلاسفه و متکلمان را در مورد قضا و قدر، اقسام آن، و رابطه علم خداوند با این دو، و همچنین رابطه این دو با تغییرناپذیری در طبیعت، مطرح شده است. بحث دیگر این فصل، درباره جبر و اختیار و رابطه آن با بحث قضا و قدر است. عناوینی چون: نظریات جبریون، قانون علیت و قضا و قدر، آزادی و اختیار انسان، تقدیر و اراده انسانی، در این قسمت به چشم می خورد. وی در قسمت دیگر این بخش، نظر مفضّله را در باب تقویض و همچنین نظر شیعه را در قول به «امر بین الأمرین» مطرح کرده و با استناد به آیات و روایات معصومان علیهم السلام این فصل را پایان داده است. فصل دوم، درباره «بداء» است، در این فصل، ابتدا نظر شیعه در مورد بداء مطرح شده و پس از ذکر معنای بداء، تأثیر اعمال در تغییر سرنوشت، از منظر آیات و روایات بررسی شده است. سپس اختلاف نظر در باب معنای بداء، به عنوان نزاع لفظی توضیح داده شده و با در نظر گرفتن این که در تشریح و تکوین، امکان نسخ وجود دارد و هیچ منافاتی بین بداء و علم الهی نیست، شرحی درباره اجل و اقسام آن آمده و در پایان، نتایج نظری و علمی بحث بداء و اعتقاد به آن، مطرح شده است. فصل سوم، درباره دعا است. تبیین معنای واژه «دعا» و کاربرد آن و فواید دعا کردن و اجابت دعا و شرایط آن، از جمله مسائل مطرح شده در این فصل است. نگارنده، پس از بیان اشکالات مطرح شده توسط معارضان و معاندان نسبت به اصل مسئله دعا، و ردّ هر کدام با ادلّه مربوط به آن، رابطه دعا با قضا و قدر را بررسی نموده و امکان تغییر قضا به وسیله دعا را با تمسک به آیات و روایات بررسی نموده است. در پایان نیز دعا و تأثیر آن در قرآن مجید را مطرح کرده و توضیح داده است.

ذکر و موانع آن در قرآن و حدیث

66. ذکر و موانع آن در قرآن و حدیث، فاطمه نژاد فاضل، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر محمدعلی مهدوی راد، استاد مشاور: دکتر سید محمدباقر حجتی، 1375، 247ص. شرح مفهوم و جایگاه ذکر، انواع ذکر، اسباب ذکر، مصادیق ذکر، زمان ذکر، مکان ذکر، آثار ذکر، ویژگی ها و خصوصیت های ذاکران واقعی، ذاکران از دیدگاه معصومان علیهم السلام، موانع ذکر و تفاوت میان غفلت و نسیان، از جمله مباحث مطرح شده در این پایان نامه است. علم تربیت و تهذیب نفس، ارائه کننده روش رشد انگیزه های خیر است، همانطور که از دخالت و حضور اسباب شرّ و منحرف جلوگیری می کند. از جمله وسایل این شناخت، ذکر خداوند تعالی است. ذکر که دین مبین اسلام از پیرو خویش انتظار دارد، نه لقلقه زبانی و تکرار عباراتی بی روح، بلکه بیان توحید خالص و فرمانبری مطلق است که زبان مکنون در جان وی بگوید و دیگر اعضا خشوع تام تسلیم و تعهدش باشند. بدیهی است انسان ذاکر، به خواست خداوند در شاه راه قرب به وی گام نهاده است. یکی از پیامدهای لطیف و دقیق ذکر خدا، عشق به وی است؛ علاقه ای که ذاکر را به گستره بی منت های قرب الهی می رساند. این پایان نامه، یک مقدمه و سه فصل دارد. نگارنده در مقدمه، ذکر خدا را از جمله ابزارهای شناخت و تهذیب نفس را می داند و بر این عقیده است که مراد از ذکر که دین مبین اسلام از پیرو خویش انتظار دارد، ذکر حقیقی و واقعی است، نه فقط ذکر زبانی. نویسنده، در فصل اول به معنا و مفهوم ذکر از دیدگاه فرهنگ نامه نویسان و مفسران پرداخته و سپس، جایگاه ذکر را توضیح داده و بعد از آن، انواع ذکر را بیان کرده است. وی در بخش دیگر این فصل، به تناسب، معنای ذکر کثیر و انواع و مصادیق و مکان آن را توضیح داده و آن را از دیدگاه احادیث، بررسی کرده است. محور بعدی بحث او در این فصل، اسباب ذکر است که مهم ترین آنها توفیق الهی برای ذکر گفتن است. توسّل به معصومان نیز یکی از مصادیق ذکر خداست. در ادامه، مصادیق ذکر بیان شده است. قرآن، مصداق اعلامی ذکر است و به ترتیب، نماز، دعا، استغفار، تسیح و تحمید، شکر، تهلیل و تکبیر، اسمای حسنا و صلوات بر محمد و آل وی صلی الله علیه و آله و سرانجام یاد مرگ و معاد، سایر مصادیق ذکر به شمار می آیند. نویسنده، در ادامه، درباره زمان و مکان مناسب برای ذکر، سخن می گوید. در پایان این فصل نیز آثار ذکر را یادآور می شود و آثار آن را در دو قسم نتایج باطنی و آثار عملی در دنیا و آخرت، با ذکر روایات مربوط، شرح می دهد. همچنین به شرح آثار ذکر از دیدگاه حضرت علی علیه السلام و نتایج آن می پردازد. فصل دوم، درباره ذاکران و جایگاه آنان از دیدگاه قرآن کریم و امامان معصوم علیهم السلام است. نویسنده، به تناسب، زمینه های نفسانی ذاکران، مصادیق ذاکران، تفاوت بین ذاکران واقعی و منافقان، ویژگی های ذاکران و مؤمنان حقیقی و در نهایت ذاکران از دیدگاه حضرت علی علیه السلام را بررسی می کند و به بحث درباره علّت و جوب پیوستن به ذاکران می پردازد. فصل سوم، درباره موانع ذکر است. نویسنده در این فصل، موانع ذکر از جمله هوس، حبّ مال، حبّ فرزند، حبّ حکومت و مسائلی از این قبیل را پژوهیده است. دیگر از موانع ذکر، غفلت است. نگارنده، به تناسب، ابتدا معنای لغوی غفلت را بیان کرده و سپس، ویژگی ها و موارد غفلت و پیامدها و کیفر غافلان را یادآور می شود و علل این غفلت را نیز در چند عرصه، از جمله آرزو و آمال طولانی و شیطانی برمی شمارد.

راه‌ها و شیوه‌های مبارزه با تهاجم فرهنگی از دیدگاه قرآن و حدیث

67. راه‌ها و شیوه‌های مبارزه با تهاجم فرهنگی از دیدگاه قرآن و حدیث، حبیب‌الله رسولی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر محمدعلی لسانی فشارکی، استاد مشاور: ...، 1375، 149 ص. در این پایان‌نامه، ابتدا نگارنده به بیان موضوع تهاجم فرهنگی در قرآن مجید و احادیث پیامبر اکرم و امامان معصوم علیهم السلام پرداخته است و به همین منظور، تحقیقی موضوعی در قرآن کریم انجام داده و دو تعبیر کلیدی «صدّ عن سبیل الله» و «إضلال عن سبیل الله» را که نمایانگر موضوع تهاجم فرهنگی است، در آیات و سیاق‌های قرآنی و نیز روایات و احادیث اسلامی، بررسی و تحلیل کرده است و راه‌های مقابله با تهاجم فرهنگی در قرآن و روایات را تبیین نموده و خاطر نشان کرده است که قرآن مجید، به عنوان کتاب هدایت و مکتب انسان‌ساز، ضمن بیان تفصیلی موضوع تهاجم فرهنگی، به راه‌ها و شیوه‌های برخورد و مقابله با آن نیز راهنمایی نموده است. وی ضمن یک نتیجه‌گیری کلی، تنها راه حل مشکل تهاجم فرهنگی را روی آوردن به قرآن حکیم و روایات اسلامی و بهره‌گیری از دستورهای الهی و تعالیم معصومان علیهم السلام دانسته است. این پایان‌نامه از سه فصل تشکیل شده است. فصل اول در تعاریف و کلیات است که خود در چند بخش بررسی می‌شود. بخش اول، تعریف فرهنگ و تهاجم فرهنگی است. نگارنده، در این بخش با استناد به فرهنگ‌نامه‌ها، واژه‌های «فرهنگ» و «تهاجم» را بررسی کرده و کاربرد هر یک را جداگانه و موردی بیان کرده است. سپس ترکیب این دو کلمه را در تعاریف و اصطلاحات، خصوصاً موارد استفاده آنها را در سخنان بزرگان و رهبران دینی، روشن ساخته است. بخش دوم این فصل، درباره سابقه هجوم فرهنگی به جوامع دینی است. نویسنده با استناد به آیات قرآن، سابقه این هجوم را از بدو پیدایش اسلام می‌داند. بخش سوم، در مورد تاریخچه هجوم فرهنگی به جوامع اسلامی است. بخش چهارم نیز به شناسایی روش‌ها و شیوه‌های تهاجم فرهنگی می‌پردازد. نویسنده، 28 شیوه را برای پیشبرد تهاجم فرهنگی عنوان می‌کند. بخش پنجم، درباره اهداف تهاجم فرهنگی است. نگارنده، به طور خلاصه، به تعدادی از این اهداف اشاره می‌کند و به اختصار، آنها را شرح می‌دهد. فصل دوم، زمینه‌های مبارزه با تهاجم فرهنگی در قرآن و حدیث را برمی‌رسد. این فصل در بخش‌هایی مانند: واژه‌ها و تعبیرات کلیدی مربوط به این بحث و موارد کاربرد اصطلاحات مربوط به بحث در احادیث و روایات، سامان یافته است. فصل سوم به بیان روش‌ها و شیوه‌های مبارزه با تهاجم فرهنگی در قرآن و سنت پیامبر اکرم و ائمه اطهار اختصاص دارد. نویسنده در این فصل، تعدادی از روش‌های مقابله را نام برده و درباره هر کدام توضیحاتی نیز داده است. از جمله این روش‌هاست: رعایت تقوای الهی، رعایت آداب معاشرت اسلامی، آداب نگاه کردن، آداب سخن گفتن، آداب لباس پوشیدن، آداب آرایش کردن، آداب عبادات و اقامه فریضه نماز، پرداخت خمس و زکات و مالیات، امر به معروف و نهی از منکر، مراسم عبادی - سیاسی حج، ترک محرّمات، تسریع در امر ازدواج، رعایت مقرّرات شرع و عرف، پُر کردن اوقات فراغت جوانان، ورزش، بهره‌گیری از ابزارهای سمعی و بصری و انتشاراتی به نحو صحیح، اردوهای مختلف سیاحتی، زیارتی، آموزشی، کسب فضایل اخلاقی و معنوی، ارتقای فرهنگ جامعه، تربیت نسلی انقلابی و مؤمن، حاکم نمودن ارزش‌های اسلامی در جامعه، هوشیاری و بیداری در برابر توطئه‌های دشمن و شخصیت قائل بودن برای نوجوانان و جوانان.

رجعت از دیدگاه قرآن کریم و عترت

68. رجعت از دیدگاه قرآن کریم و عترت، حمید کردنژاد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، استاد مشاور: حجه الاسلام علی محمد دهقان اشکذری، 1374، 110 ص. این تحقیق بر آن است که مسئله رجعت را در آینه وحی الهی و روایات معصومان علیهم السلام مورد بررسی دقیق قرار دهد و برای دفع شبهات منکران آرا و نظریات بزرگان عالم اسلام و بویژه علمای تشیع را ارائه نماید و اثبات کند که مسئله رجعت، چه جایگاهی در کلام اولیای دین و علما دارد و برای این منظور مهم، استدلالات منطقی علمای دین و ائمه اطهار علیهم السلام را برای روشن شدن مسئله، ارائه کرده است. با مطالعه ای وسیع می توان پذیرفت که تعداد زیادی از آیات قرآن کریم، به مسئله رجعت ائمه اطهار علیهم السلام و پیامبران و صلحا اشاره دارند. از سوی دیگر، می توان کلام بسیار متین و پُر مغز و سنجیده معصومان علیهم السلام را در قالب احادیث و روایات مشاهده کرد که جوابی دندان شکن به شبهات منکران رجعت است. علمای دین نیز از این مسئله غفلت نورزیده اند و به دلیل احساس خطر شبهات منکران، دست به خلق آثار ارزشمندی در این زمینه زده اند که این آثار، در وقایع مختلف تاریخی از جمله جنگ ها از بین رفته است. این پایان نامه از پنج فصل فراهم آمده است: فصل اول، مطالبی درباره تاریخچه بحث، فرضیات مسئله، اهداف و حدود بحث، تعریف اصطلاحات پژوهشی، تعریف رجعت، رجعت در قرآن، رجعت از دیدگاه اهل بیت علیهم السلام، صحابیان و رجعت، و اجماع علما بر مسئله رجعت آمده است. فصل دوم، بیان سیر مطالعاتی محقق در باب رجعت است. نگارنده در این فصل، بیشتر به معرفی کتب تفسیر پرداخته و منابع مطالعاتی اولیه خود را برشمرده است. در فصل سوم، روش تحقیق، رهیافت تحقیق، طرح تحقیق، فن تحقیق و طرح تحلیلی مسئله رجعت، عنوان شده است. فصل چهارم تحت عنوان «ارائه و تجزیه و تحلیل اطلاعات»، از دو بخش تشکیل شده است در بخش اول، نگارنده به سیر تاریخی بحث رجعت پرداخته و آن را از دو دیدگاه رجعت در آینه قرآن کریم و رجعت در آینه وحی و عترت، بررسی نموده است. در این قسمت، علاوه بر ذکر احادیث نبوی و احادیث ائمه اطهار علیهم السلام، برخی از ادعیه و اذکار و زیارات وارد شده که در آنها به مسئله رجعت اشاره یا تصریح شده، آمده است. وی در بخش دوم این فصل، یوم الله رجعت و نشانه های آن را بازگو نموده و از رجعت پیامبران پیشین و رسول گرامی اسلام، صلحای پیشین، بعضی صحابیان و ائمه معصوم، سخن به میان آورده است. نگارنده در بخش مربوط به وجود نازنین حضرت ولی عصر (عج)، نُه شبهه از شبهات منکران رجعت را با پاسخ آنها را بیان کرده است. آخرین بحث این پایان نامه، بحث از اجماع علمای شیعه در مورد رجعت است، او در این زمینه، قول شیخ حرّ عاملی، علامه مجلسی، شیخ صدوق، شیخ مفید و سید بن طاوس را در کتاب هایشان در باب رجعت ذکر نموده و در آخر نیز به قول مفسرانی چون زمخشری و علامه طباطبایی درباره حقیقت رجعت، تمسک جستاده است. فصل پنجم نیز درباره استنتاجات کلی بحث و نتیجه گیری از ادله وارد شده در باب حقیقت و حتمیت رجعت است که در آن، توصیه هایی نیز نموده است.

روش های تعلیم در قرآن کریم و سنت

69. روش های تعلیم در قرآن کریم و سنت، سید مهدی برومند، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول دین قم، استاد راهنما: دکتر ولی الله نقی پورفر، استاد مشاور: دکتر احمد عابدی، 1378، 377 ص. نگارنده در این نوشتار، اصول، مبانی و کلیات روش ها و فنون تدریس و تعلیم در نظام آموزشی اسلامی را بر اساس منابع قرآن و حدیث، مورد پژوهش قرار داده و مطالب و موضوعات را در دو فصل و هفت بخش تنظیم و ارائه کرده است. این روش ها از چهار مجرا در قرآن معرفی شده اند: بخشی از آن مربوط است به روش هایی که خود قرآن، به نحو خاص در بیان آموزش ها از آن سود جسته و در شکل و نظام آیات و جملات و کلمات آن، تجلی یافته است؛ مانند استفاده از روش داستان گویی و تمثیل یا استدلال و جدل خداوند با مخاطبان، اعم از مسلمانان، اهل کتاب، مشرکان و کافران و منافقان، و موارد فراوان دیگر از این قبیل. قسمت دیگری از این روش ها با نقل چگونگی برخورد پیامبران الهی با قوم خویش در قرآن معرفی شده است و سرانجام، گاهی قرآن با نقل قول و عملکرد بعضی افراد غیر از پیامبران، کارایی روش آنان را متذکر می شود (مانند نقل داستان سامری و بنی اسرائیل). حتی ممکن است در برخی موارد، این شیوه ها توسط شیطان اعمال شده باشد که قرآن با ذکر آن، تنها به مطلق اثرگذاری این روش ها تأکید دارد، ضمن آن که سوء استفاده هایی را که از این روش ها شده و می شود، مورد طعن قرار می دهد. در روایات نیز همین روش ها، به علاوه روش های دیگری، به صورت مستقیم و غیر مستقیم، مطرح شده است. فصل اول، مشتمل بر چهار بخش، به طرح مباحث کلی و تعریف و تبیین موضوع می پردازد. این فصل، در چهار بخش، اصل مسئله، ضرورت تحقیق، سؤالات، اهداف و فرضیه ها، روش، پیشینه و محدودیت های تحقیق را بررسی می کند. فصل دوم به بخش عمده یافته های تحقیق درباره موضوع اصلی اختصاص دارد. در این فصل، ابتدا چند موضوع مهم مطرح شده است و سپس در بخش دوم، روش های کلی تعلیمی در شاخه های مستقیم و غیر مستقیم مورد بحث قرار گرفته است. بخش سوم نیز به طور مشروح، فنون خرد تعلیم را با توجه به اهداف آموزشی ذیل تقسیمات سه گانه حیطه های عاطفی، شناختی و روانی - حرکتی پیش کشیده و معرفی نموده است. هر کدام از حوزه های یاد شده، به خودی خود، دارای تقسیمات و انشعاباتی است و انواع متعدّد دیگری را در بر می گیرد. در سیر نگارش تمام مطالب، تلاش نگارنده این بوده است تا مصادیق و دیدگاه های آموزشی اسلام را با نگاه خاص علوم قرآنی عرضه کند. به عنوان مثال، در بخش دوم از فصل دوم، انواع روش های تعلیم را از این دیدگاه، بررسی کرده است. از دیدگاه مستقیم، روش هایی از قبیل: سخنرانی، گفتگو، پرسش و پاسخ، مباحثه، مجادله آمده که البته منظور از مجادله، مجادله به نحو احسن است و با مناظره، تشابه ها و تفاوت هایی نیز دارد. روش های غیر مستقیم نیز می تواند به دو گونه روش های مشاهده ای و اکتشافی تقسیم شود. روش های مشاهده ای، شامل روش نمایشی، ایفای نقش، خطاب غیر مستقیم بیانی، خطاب غیر مستقیم عملی و تقلید از الگوست. روش های اکتشافی نیز عبارت است از: روش مقایسه ای، روش تمثیل، روش قصه گویی و روش خودآموزی از طریق خودآزمونی. نویسنده، در بخش سوم نیز در حیطه روش و فن مربوط به عاطفه و احساس، مراحل را ذکر کرده است که عبارت اند از: استفاده از هنر در تعلیم، رعایت اصل تدریج، اصل عدم سختگیری، زمان آموزش و یادگیری، اراده، انگیزه، راهکارهایی برای جلب مشارکت ارادی فراگیر، و راهکارهایی برای جلب مشارکت غیر ارادی فراگیر.

زن از دیدگاه نهج البلاغه

70. زن از دیدگاه نهج البلاغه، فاطمه علایی رحمانی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استاد مشاور: ... ، 1369، 305 ص. سیمای ترسیم شده از زن در نهج البلاغه - که تا حدّ زیادی تابع دیدگاه گردآورنده این کتاب است - يك بُعدی و ناقص است و تنها بخشی از چهره کامل زن در قرآن را به نمایش می گذارد. زنان در نهج البلاغه با عباراتی که حاکی از ناقص بودن آنان است، وصف شده اند و متأسفانه، اکثر شارحان نهج البلاغه نیز بدون توجّه به مجموعه احادیث معصومان علیهم السلام، در جهت اثبات این مطلب برآمده اند که زنان در اکثر ابعاد از مردان ناقص ترند. لذا این پایان نامه، در صدد جمع میان آیات قرآن و سخنان امام علی علیه السلام در نهج البلاغه برآمده است. اصولاً قرآن مجید، شئون زن را مافوق تصوّر، بالا-برده و در این مورد به بیان تنها اکتفا نکرده و از هر بُعد برای زن، الگوها و مصادیقی را یادآور شده و مانند يك وکیل مدافع، از شخصیت زن دفاع می نماید و قبل از آن که از عاطفی و احساسی بودن زن سخن به میان آورد، از اندیشمندی و واقع بینی يك زن (بلقیس) سخن گفته است صلاح اندیشی و نفوذ کلام او را می ستاید و علی رغم نظر کسانی که زن را انسان ضعیف پنداشته اند و حرّیت عقیده او را نفی نموده اند، از آسیه زن فرعون تمجید کرده است. نیز در برابر آنهایی که در مورد بی خردی جماعت نسوان ادعاها کرده اند، از ساره، زن حضرت ابراهیم علیه السلام و اوصاف برجسته او سخن گفته است که شایستگی هم صحبتی با فرشتگان مقرب خدا را داشت. و بسیاری زنان برگزیده دیگری که چه بسا از افراد ذکور در ارزش و اعتبار با خاک راه آنها هم برابری نمی کنند. این چنین است که زنان مسلمان ما به دنبال تصویری شایسته از مقام انسانی زن در نهج البلاغه می گردند؛ اما مع الأسف، تشّت و تناقض گویی موجود در آرای شارحان نهج البلاغه، مانع از درک صحیح سخنان امام علیه السلام است. نگارنده، نخست در مقدمه، توضیحی درباره طرح يك بُعدی بودن زن در نهج البلاغه داده و با بررسی چهره واقعی زن از دیدگاه قرآن، به بررسی هویت واقعی او پرداخته و مقداری از تفاوت های میان مرد و زن را بازگو نموده و رمز این تفاوت ها را نیز شرح داده است. سپس به موقعیت اجتماعی زن و احکام مشترك بین مرد و زن اشاره کرده و احکام اختصاصی زن در شرع مقدّس را نام برده است. وی در پیش گفتاری که بعد از مقدمه آورده، روش مطالعه در نهج البلاغه، پیوند تنگاتنگ نهج البلاغه با قرآن و قضایای نقل شده در زمینه مقام و شخصیت زن در نهج البلاغه را نقد و بررسی نموده و سپس، ارزش و اعتبار اسناد و مدارك نهج البلاغه را شرح داده و در ادامه، برداشت غلط از قضایای نقل شده نهج البلاغه درباره زن را نکوهش کرده است. اما فصل اول این پایان نامه، مربوط به اسناد و مناسبت های تاریخی خطبه هشتم در نهج البلاغه است که ضمن بررسی میزان سندیت این خطبه بر اساس استدلال، لحن و مخاطبان این خطبه را معرفی کرده و موردی بودن آن را ثابت می کند. در فصل دوم، درباره واقعیت و عدم واقعیت نقص ایمان زن و دیدگاه های شارحان نهج البلاغه در این زمینه و رسالت مادری زن، توضیحاتی آمده است. نگارنده در فصل سوم با بیان قسمت دوم خطبه درباره نقصان عقل زن، به بررسی معانی اصطلاحی و لغوی عقل و تعریف عقل از دیدگاه قرآن و احادیث پرداخته و نقصان عقل زن را در نظر بعضی از شارحان نهج البلاغه بررسی نموده است. در فصل چهارم که مربوط به قسمت سوم خطبه هشتم در نهج البلاغه در زمینه نقصان حظ و بهره زن است، این مطلب را از نظر تاریخچه فقهی آن بررسی نموده و نحوه و چگونگی پیدایش و تقسیم ارث در میان ملل مختلف را شرح داده. و روایاتی در زمینه علّت نقصان ارث زن نسبت به مرد را به عنوان استشهاد آورده است. در فصل پنجم، نتیجه گیری امام علی علیه السلام از مقدّمات مذکور در خطبه را با طرح مباحثی چون: آسیب پذیری زن در مسائل سیاسی، معنای ترس از زنان شرور و احتیاط از خوبانشان و مسائلی از این قبیل را بیان می کند. نگارنده در فصل ششم به بررسی تطبیقی خطبه هشتم در نهج البلاغه پرداخته و آن را به موردی خاص و شخص خاص نسبت می دهد. فصل هفتم، مربوط به سایر عناوینی است که برای زن در نهج البلاغه یاد شده است. نگارنده، این عناوین را در لابه لای حکمت ها، نامه ها و خطبه های نهج

البلاغة جستجو نموده و شرح می دهد. در فصل هشتم به نمونه هایی از شخصیت های عالی انسانی در جامعه زنان در طول تاریخ اشاره شده و در فصل نهم _ که آخرین فصل پایان نامه است _ به بررسی صفات نیک زن در احادیث پرداخته شده است.

سیادت (عزت مسلمانان) در قرآن و نهج البلاغه

71. سیادت (عزت مسلمانان) در قرآن و نهج البلاغه، عزت الله آقابابایی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، استاد مشاور: حجه الاسلام محمدعلی راغبی، 1376، 120 ص. این تحقیق در نظر دارد که با بررسی زمینه های پیشرفت امت اسلامی در زمان پیامبر اسلام و در قرون اولیه و تطبیق آن با علل عقب ماندگی ملل مسلمان در قرون اخیر، با استفاده از قرآن کریم، نهج البلاغه و احادیث شریف، میزان تأثیر این عوامل را در سیادت و عزت مسلمانان و یا انحطاط آنان، تا حد امکان، مشخص نماید. فصل های پنجگانه این پایان نامه، بیانگر این مطالب است. موضوع مورد نظر در این تحقیق، بررسی علل و عواملی است که موجب انحطاط و عقب ماندگی مسلمانان شده و همین طور، عواملی که باعث پیشرفت و عزت و عظمت آنان در ابتدای دعوت اسلامی شد. طبیعی است که در پرتو واقف شدن به چنین شناختی در نحوه تنظیم ارتباط در معاشرت فردی و جمعی و نهایتاً ارتباط با ملل غیر مسلمان - که امروزه برخی از آنان خود را قیم جهان می دانند - تغییراتی حاصل خواهد شد و حتی زندگی روزمره انسان های آن جامعه، دچار تغییر و تحول اساسی شده، افراد نسبت به سرنوشت سایر هموعان و جامعه خویش، احساس تعهد و مسئولیت پذیری بیشتری می نمایند. همچنین شناسایی راه های عقب افتادگی می تواند به مثابه مشعلی فروزان، فراوی انسان های به استضعاف کشیده شده، نورافشانی کند و آنان را به سرچشمه های کرامت، عزت و فضیلت، رهنمون شود. در واقع، این اشاره به گذشته افتخارآمیز در مدتی خاص در گذشته، توأم با انحطاط در زمانی دیگر، نظاره ای به آینده روشن نیز خواهد بود. در فصل اول که با یک مقدمه آغاز شده، نگارنده به بیان نکاتی از قبیل تاریخچه بحث، بیان مسئله، پرسش های تحقیقاتی، اهداف بحث، حدود و اهمیت بحث و تعریف اصطلاحات پرداخته است. در فصل دوم نیز نگارنده با ذکر منابع مورد استفاده در تحقیق، سیر مطالعات خود را نشان می دهد. در فصل سوم، روش، رهیافت، طرح و فن تحقیق، توضیح داده شده است. فصل چهارم که دارای چهار بخش است، به ارائه و تجزیه و تحلیل اطلاعات پرداخته است و نخست، در بخش اول، ضرورت بحث از موضوع، سیادت از دیدگاه قرآن کریم، اختصاص عزت و کبریا به ذات حق، و طلب عزت از غیر خدا بررسی شده است. در بخش دوم پایان نامه نیز مباحثی از قبیل وضعیت امت پیامبر صلی الله علیه و آله قبل از اسلام و عوامل پیشرفت مسلمانان، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در بخش سوم، عوامل انحطاط مسلمانان شمرده شده که در بین عوامل، به چهارده عامل عمده اشاره شده است. در بخش چهارم نیز زوال و انهدام تمدن ها از دیدگاه های مختلف، بیان شده است در این زمینه، دیدگاه قرآن، نهج البلاغه و سپس جامعه شناسان، مد نظر نگارنده قرار گرفته است. فصل پنجم، استنتاجات و پیشنهادهای مربوط به عوامل پیشرفت و پسرفت مسلمانان مطرح شده و یک نتیجه کلی از بحث های فصل قبل بیان شده است.

شرح واژه های سوره فاتحه و بقره به وسیله روایات

72. شرح واژه های سوره فاتحه و بقره به وسیله روایات، فهیمه جمالی راد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر عبدالمهدی یادگاری، استاد مشاور: ... ، 1367، 126 ص. گرچه متداول آن است که در تبیین معانی لغات قرآن، ابتدا به منابع و کتب واژه شناسان مراجعه می شود و آن گاه برای تأیید به روایاتی که در این باره رسیده، استناد می شود، چنان که برخی از لغویان، خود چنین کرده اند؛ اما در این پایان نامه برای تبیین معانی واژه ها ابتدا به روایات مراجعه شده و برای دفاع از روایات، احیاناً به منابع لغوی از قبیل: أقرب الموارد، لسان العرب، مجمع البحرين، المفردات راغب، قاموس القرآن نیز مراجعه شده است. لیکن غالباً شرح لغات را از دید اهل لغت یافته و اگر در شرح بعضی لغات، به حدیث استناد شده، به منظور تأیید معنای لغوی آن واژه بوده است و چه بسا معصوم علیه السلام در شرح لغتی به مصداق و تأویل آن نیز اشاره نموده است که از دید اهل لغت، دور مانده است و در نتیجه، به کتب تفسیر رجوع نموده و در این میان، تفاسیر مأثور بیش از منابع دیگر مورد استفاده قرار گرفته است و به منظور شرحی همه جانبه به تفاسیر مأثور اهل سنت نیز رجوع نموده و احادیثی را که در شرح لغتی بیان داشته اند، نقل نموده است. در این پایان نامه با تکیه به تفاسیر روایی شیعه، همچون: نورالثقلین، البرهان، تفسیر القمی و نیز تفاسیر روایی اهل سنت، همچون: الدر المنثور، واژه های دو سوره فاتحه و بقره بر اساس ترتیب الفبا، شرح و تبیین شده است. فراهم آورنده پایان نامه در نظر داشته این کار را تا پایان قرآن دنبال کند؛ اما چنان که در مقدمه آورده، به علت گستردگی کار و محدودیت زمانی به همین دو سوره بسنده کرده است.

شفاعت در قرآن و احادیث معصومان علیهم السلام

73. شفاعت در قرآن و احادیث معصومان علیهم السلام، نهلا غروی نایینی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: آیه الله ابوالقاسم خزعلی، استاد مشاور: ... ، 1368، 172ص. شفاعت، از مهم ترین مسائلی است که طی قرون متوالی دست خوش تطوّرات و انحرافات فراوان گشته است. در نهایت امر نیز فِرَق مختلف اسلامی، همه به نوعی آن را پذیرفته اند؛ اما هر يك، عقاید دیگری را نادرست دانسته و او را کافر و مشرک شمرده است. از آن جا که شیعیان، بر اساس برداشت صحیح از مفهوم شفاعت، از فیض توسّل به سخنان امامان علیهم السلام و اولیاء اللّه بهره ور بوده اند، بالطبع مورد بغض و دشمنی بیشتری نیز قرار داشته اند. این پایان نامه با بررسی و تحقیق در مسئله شفاعت به کمک آیات و احادیث معصومان علیهم السلام، ابهامات و اتهامات را از دامان این حقیقت اسلامی زدوده و سیمای زیبا و راهگشای آن را به پویندگان راه حق، نشان داده است. در این مجموعه، ابتدا معانی لغوی و اصطلاحی شفاعت بیان شده و سپس، آیات قرآن و روایات رسیده از معصومان علیهم السلام و گفتار بزرگان دین درباره آن بیان شده و بحث با بررسی مختصری از عقاید مختلف درباره شفاعت به پایان رسیده است. نویسنده، در آغاز شفاعت را دارای انواعی دانسته و برخی از آنها را نادرست و غیر موجود در دستگاه الهی و ساخته دست تحریفگران برشمرده است. سپس به تقسیمی دیگر، شفاعت را به دو قسم تکوینی و تشریحی تقسیم کرده و برای هر دو قسم، مثال هایی از آیات و روایات آورده است. در بخش دیگری از پایان نامه، آیات درباره شفاعت، به دو قسم آیات نفی و آیات اثباتی تقسیم شده است. در نظر نویسنده، آیات نفی، آیاتی است که شفاعت را فقط به اذن خدا می داند و بیشتر این آیات در باب تعرّض به یهود و ادّعاهای آنان آمده است. آیات اثبات نیز بر دو قسم است: يك قسم در مورد اثبات اصل شفاعت است و قسم دوم، درباره اختصاص شفاعت به خدا. شأن شفاعت، شفاعت اولیا و اذن الهی از دیگر مباحث این بخش است. نویسنده، در ادامه به شرایط شفاعت و شفیع می پردازد. به گفته وی، در آیات و روایات، شفیع باید دارای شرایطی چون اطاعت از خدا، ایمان به رسول او و عمل صالح باشد. بخش دیگر این مجموعه، درباره حدود شفاعت و کسانی است که مورد شفاعت واقع نمی شوند. نویسنده می کوشد به این پرسش پاسخ دهد که: آیا شفاعت، فقط در دنیاست و یا در برزخ و قیامت نیز موضوعیت دارد؟ وی همچنین آثار تربیتی شفاعت را بررسی می کند. در بخش دیگر، نگارنده، شفاعت را از دیدگاه سایر ملل، ادیان و مذاهب بررسی نموده و به رواج قسمی از شفاعت مردود در بین این ادیان و مذاهب، اشاره کرده است. نویسنده، در قسمت پایانی این مجموعه به بیان ادّعای منکران شفاعت پرداخته و ضمن ایراد ادّعای بعضی از رهبران وهابیت و ردّ استدلالات آنان به تحقیق خود پایان داده است.

شناخت و تحلیل مکتب حدیثی قم از آغاز تا قرن پنجم هجری

74. شناخت و تحلیل مکتب حدیثی قم از آغاز تا قرن پنجم هجری، محمّددرضا جباری، دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر سیّد محمّدباقر حجّتی، اساتید مشاور: دکتر محمّدعلی مهدوی راد و دکتر نهلا غروی نایینی، 1379، 447ص. شناخت و تحلیل مکاتب حدیثی شیعه که یکی از مباحث مهم و ضروری در موضوعات مربوط به تاریخ و رجال است و همچنین مکتب حدیثی قم، با داشتن ویژگی هایی از دیگر مکاتب حدیثی شیعه همچون مکتب مدینه، کوفه، بغداد، ری و خراسان متمایز است. ویژگی های این مکتب و وجه تمایزات آن، موضوع مورد بحث این تحقیق است. معرفی کثرت محدّثان این حوزه حدیثی، اقدامات مفید آن در تدوین برخی از مجموعه های گران سنگ حدیثی، اهتمام شدید بر حفظ سلامت احادیث از آسیب خلط با احادیث ضعیف و غلوآمیز، مقابله با ناقلان این گونه احادیث، گرایش به حدیث یا اخباریگری و پرهیز از دخالت مستقیم عقل در نقّادی و فهم شریعت و تکیه بر متون دینی، و بسیاری از مسائل دیگر، از مهم ترین ویژگی های محدّثان مکتب قم بوده است. این پایان نامه، از يك مقدمه و هشت فصل فراهم آمده است. نگارنده، در مقدمه، ضمن اذعان به اهمّیت و موقعیت خاصّ این بحث و ویژگی خاصی که مکتب حدیثی قم نسبت به سایر مکاتب دارد، اشاره ای اجمالی به این وجه تمایز نموده و ضمن گوشزد نمودن ضرورت بحث و کاوش در مورد این حوزه مهم حدیثی، رسالت پژوهشی خود را بر آوردن چنین مطلبی عنوان می کند. در فصل اوّل، در مباحث مقدماتی ضرورت، اهمّیت و هدف تحقیق و سوالات و فرضیات تحقیق، روش و نوع تحقیق، و سابقه و منابع و مطالعات مربوط به این تحقیق، توضیح داده شده است. در فصل دوم، به طور اجمالی مکاتب حدیثی شیعه در چهار قرن اوّل هجری معرفی شده و بر کیفیت شکل گیری مکاتب حدیثی شیعه گذری شده است. نخستین بحث در این مقوله، سیر تحولات مکتب حدیثی مدینه تا عصر امام باقر و امام صادق علیهما السلام و اوج آن تا عصر امام کاظم علیه السلام است. در این زمینه به مسائلی از قبیل: تدوین و تبویب احادیث در مکتب حدیثی مدینه، خطر غالیان و جاعلان در این مکتب، آثار برجسته حدیثی این مکتب و مکتب حدیثی مدینه تا عصر امام رضا علیه السلام پرداخته شده است. نویسنده، در قسمت دیگری از این فصل، به بررسی مکتب حدیثی کوفه و منشأ پیدایش و جهت گیری فکری این مکتب و کثرت محدّثان کوفی و نقش ائمه علیهم السلام در آن، تدوین کتب و اصول حدیثی، توجّه به روایات علاجه و بروز برخی جریانات انحرافی در کوفه پرداخته است. قسمت سوم این فصل، به بررسی مکتب حدیثی قم و ری اختصاص دارد. نگارنده، ضمن اشاره به این که قم و ری، جانشین و میراث دار مکتب حدیثی کوفه اند، سابقه تشیّع در ری، درگیری های فکری و عقیدتی در آن جا، گرایش به سمت مباحث اصول دین، قلّت واسطه در احادیث، نقش دولت آل بویه در تقویت مکتب ری، تدوین و تنظیم و تبویب احادیث، و گرایش به روش های تعقلی در این دو مکتب را بررسی نموده است. در بخش چهارم، بحث از مکتب حدیثی خراسان به میان آمده و ضمن نگرشی بر سابقه تشیّع در این خطّه و فعالیت های حدیثی در آن، به نقش امام رضا علیه السلام در پویایی مکتب خراسان پرداخته شده و با بیان کثرت محدّثان شیعه و بروز جریانات انحرافی و روابط این مکتب با دیگر حوزه های حدیثی، وضعیت مکتب خراسان در قرن چهارم و پس از آن مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. بخش پنجم، درباره مکتب حدیثی بغداد بحث شده است. در این بخش نیز به پیدایش و گسترش این مکتب، رشد فزاینده محدّثان در آن، نقش آل بویه در تقویت این مکتب حدیثی در قرن چهارم، و موقعیت این مکتب حدیثی در عصر شیخ طوسی پرداخته شده است. فصل سوم، درباره جایگاه و اهمّیت قم و امتیازات قمیان و مکتب حدیثی قم است. نگارنده، ضمن بررسی تاریخ تشیّع در این خطّه و نقل روایات متعدّد از امامان شیعه در فضیلت قم و قمیان، متقابلاً میزان محبّت و ولایت این مردم را نسبت به ائمه علیهم السلام و ایستادگی آنان را در برابر خلفای اموی و عبّاسی عنوان کرده و جایگاه ممتاز قم و محدّثان آن را نزد دیگر محدّثان و دانشمندان شیعی تفسیر می کند. وی در این بخش، مرجعیت علمی حوزه قم و محدّثان و تلاش ها و حسّاسیت شدید

محدثان قم در قلمرو حدیث را از نکات شایان توجه ذکر کرده و ضمن برشمردن تبخّر قمی ها در ضمن علم حدیث و دیگر علوم، آثار برجسته آنان را آورده و با بیان مخالفت شدید قمی ها با نقل اخبار ضعیف و غلوآمیز، موقعیت حدیث در این منطقه را بازگو نموده است. فصل چهارم، در زمینه روابط حدیثی متقابل بین محدثان قم و دیگر مناطق است که وضعیت محدثان قم را از قرن دوم تا چهارم هجری و رابطه آنان را با دیگر محدثان عنوان کرده است. پس از آن در فصل پنجم، به معرفی مشایخ حدیث و فقهای قم پرداخته است. فصل ششم، درباره آثار حدیثی محدثان قم است. در این فصل، فهرستی از این آثار در موضوعات مختلف، ارائه شده است. یکی از این موضوعات، مکتب حدیثی و جوامع حدیثی قمی هاست. در فصل هفتم، ویژگی ها و مبانی فکری موجود در مکتب حدیثی قم، مورد بررسی قرار گرفته که عمدتاً حول محور حدیث گرایی و پرهیز از عقل گرایی و رأی و اجتهاد و پرهیز نمودن از ذکر احادیث ضعیف و غلوآمیز دور می زند. فصل هشتم، گذری دارد بر سیر تقابل دو جریان اهل حدیث و اهل رأی و اجتهاد در عالم اهل سنت و شیعه، انزوای اهل حدیث و غلبه اصحاب رأی در کوفه و حتی حجاز، نقد اجتهاد حنفی، نقل جریان سنت گرا در عصر حضور، موضع امامان شیعه علیهم السلام در برابر دو جریان عقل گرا و نقل گرا، و علل رویکرد قمی ها به نص گرایی.

شورا در فتوا

75. شورا در فتوا، حمید شهریاری، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: آیه الله محمّد هادی معرفت، استاد مشاور: آیه الله سیّد کاظم حائری، 1374، 300 ص. یکی از مباحث مهم درباره مقام منیع و شامخ مرجعیت و فتواست که در بلندای تاریخ شیعه، چون دژی مستحکم، سر بر آسمان برافراشته تا پاسداری از گوهر وحی و دیانت را برعهده گیرد. در این راستا، با مراجعه به کتبی به نام «رساله احکام» که معروف و مشهور بین عام و خاصّ است، می توان به آرا و دیدگاه های فقها و مراجع عصر کنونی دست یافت. در عصر ارتباطات، حتّی می توان گفت کار از این هم راحت تر است و در وضع کنونی، تأثیر بسزایی در این امر نهاده است. یکی از مسائلی که بر اثر رشد روزافزون کتبی و کیفی حوزه های علمیه و پیشرفت وسائل ارتباط جمعی پدید آمده است، اختلاف فتوا بین مراجع و صاحبان فتواست، و این امر، مشکلاتی را برای امت واحد اسلامی پدید آورده است. این پایان نامه، جستاری در گفتار شهید مطهری در این باب است که می گوید اگر شورای علمی در فقاهت پیدا شود و اصل تبادل نظر به طور کامل، جامه عمل بپوشد، گذشته از ترقّی و تکاملی که در فقه پیدا می شود، بسیاری از اختلاف فتواها از بین می رود. نگارنده نیز پیرو این گفتار، در پایان نامه خود، برای بررسی این امر، ابتدا نگاهی مستقل به عنصر شورا و مفهوم آن از دیدگاه فقهی دارد و نحوه تحقّق شورا در امور مختلف و نیز موارد آن را در آیات و روایات، بررسی می کند و سپس به ادلّه باب اجتهاد و تقلید پرداخته و ضمن اشاره ای اجمالی به تاریخچه بعضی مسائل، به سعه و ضیق آن ادلّه نسبت به مورد بحث، یعنی شورا در فتوا می پردازد. وی، همچنین صورت های مختلف این شورا را نیز مشخص نموده و سعی بر آن دارد که مقبولیت فقهی آن را ارزیابی کند. در این خلال، اشکالاتی را که به این نظریه شده، مورد بررسی قرار داده و ادلّه ای که دلالت بر نوعی الزام نسبت به تشکیل شورای فقهی دارد، بررسی کرده است. از مباحثی که در این پایان نامه مدّ نظر است، نحوه اداره شورا است که در آن، چگونگی تشکیل شورا و اداره و ادامه کار آن را بررسی می کند و از آن جا که این امر مربوط به مسائل نسبتاً اجرایی طرح یاد شده و محتاج نظام مندی عملی حوزه های علمیه است، تنها به بحثی اجمالی و راهگشا در خاتمه اکتفا نموده است. این پایان نامه، یک مقدمه و سه فصل دارد. در مقدمه، نگارنده، درباره ضرورت بحث و طرح موضوع و سوالات اساسی درباره بحث و تفسیر واژه های کاربردی بحث کرده است. در فصل اوّل با عنوان «شورا و مشورت»، در باب معنای لغوی و ریشه ای واژه «شوری» در قرآن و روایات و نیز نقش شور و مشورت در بنای عقل، بحث شده است. در فصل دوم، ادلّه اجتهاد و تقلید از آیات قرآن و روایات و دلیل عقل و بنای عقلا، استقصا و وجه استدلال توضیح داده شده است. بحث در فصل سوم، مربوط به اختلاف فتاواست که نگارنده، صورت های مختلف مسئله را مطرح کرده و درباره هر یک به بحث و بررسی پرداخته است. صورت اوّل، صورت تساوی مجتهدان است که خود، ادلّه ای در این زمینه دارد. صورت دوم، اعلامیت یک طرف است که در این صورت، باید شرایط اعلامیت، تاریخچه بحث، ادلّه ترجیح قول اعلم از روایات و اجماع و بنای عقلا، مورد بررسی قرار گیرد. در خاتمه بحث نیز بحث ولایت و شورا در فتوا طرح شده و درباره پیشنهاد عملی در این زمینه و انتخاب اعضای شورا و نحوه عملکرد و ارتباط آنها با ولایت، مطالبی آمده است.

عدل از دیدگاه آیات و روایات و فقه در ابواب مختلف از نظر شیعه

76. عدل از دیدگاه آیات و روایات و فقه در ابواب مختلف از نظر شیعه، عبدالمحمد رستاد، کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر عباسعلی دادخواه، استاد مشاور: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، 215ص، دست نویس. این تحقیق، در باب مسئله عدل از دیدگاه آیات و روایات و ابواب مختلف فقه شیعه، بررسی می نماید. عناوینی چون: تعریف عدالت به حسن ظاهر یا ملکه یا امور دیگر، تساوی یا اختلاف لسان آیات و احادیث و فتاوی فقها در زمینه عدالت، شرط بودن یا نبودن مروّت در معنای عدالت و تبیین معنای مروّت، قابل زوال بودن یا نبودن عدالت و توضیح اسباب سلب عدالت، از عمده مسائل مطرح شده در این تحقیق است. این پایان نامه از هشت فصل تشکیل شده است: فصل اول که با مقدمه ای آغاز شده، به تاریخچه بحث، توضیح اصل مسئله و پرسش های مطرح شده در بحث و اهمّیت بحث مطرح، یعنی عدالت، پرداخته شده و در پایان نیز چند اصطلاح در این زمینه تعریف شده است. فصل دوم، درباره سیر مطالعه محقق در موضوع مورد نظر است. در فصل سوم، روش، رهیافت، طرح و فن تحقیق و طرح تحلیلی در این بحث، بیان شده است. فصل چهارم، به بیان اهمّیت عدل از نظر آیات و روایات اختصاص دارد. در این فصل، محقق بر آن است تا با بهره گیری از آیات و روایات، ارزش و اهمّیت عدل را - که یکی از امور موافق فطرت و زندگی انسان است - مورد بررسی و قرار دهد، تا لطافت و شیرینی حیات در سایه گسترش عدل، معلوم شود، و در صورت سلب عدالت، مشخص گردد که چه مشکلات و مصائبی دامنگیر زندگی بشر خواهد شد. فصل پنجم، در باب نظریات سه گانه فقهای شیعه در مورد عدل است. فصل ششم، درباره «مروّت» است؛ چرا که بسیاری از فقها، مروّت را در معنا، عدالت شرط دانسته اند. در این فصل کوشیده شده تا معنای مروّت از دیدگاه فقهای شیعه مورد بررسی قرار داده شود. در فصل هفتم، به مناسبت، سعی شده تا گناهان کبیره که موجب سلب عدالت از فرد می گردند و همچنین، آیات و روایات و اخباری که در همین زمینه وارد شده است، مورد بحث و بررسی قرار گیرد. در فصل هشتم، آیات و روایات درباره عدل آورده شده است. نگارنده در این فصل، در صدد کند و کاو در مورد این پرسش است که آیا لسان آیات و روایات در زمینه عدل، در تمام موارد، یکسان است یا این که مسائل و موضوعات فقهی اهم و مهم دارد و در هر مورد، متفاوت اند.

عصمت ائمه عليهم السلام در آيينه عقل و نقل

77. عصمت ائمه عليهم السلام در آيينه عقل و نقل، محسن ابراهيمي، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس دانشگاه قم، استاد راهنما: آیه الله محمد هادی معرفت، استاد مشاور: دکتر سیّد مصطفی محقق داماد، [بی تا]، 221ص. موضوع پایان نامه، عصمت امامان شیعه عليهم السلام در آيينه عقل و نقل است. نگارنده، در بخش «عصمت در آيينه عقل»، مباحثی همچون: معقول بودن این باور دینی و ایمانی و همخوان بودن آن با خرد، ابعاد و مراتب آن، رابطه عصمت با اختیار و منشأ اختیاری آن و منشأ جبری پنداشتن این عقیده و پیامدهای آن و در نهایت، بررسی دلایل عقلی عصمت را مطرح نموده است. نگارنده، در بخش «عصمت در آيينه نقل»، این تفکر را بر قرآن و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و اخبار معصومان عليهم السلام، بدون تفاوت بین ادله اثبات کننده و نافی عصمت، عرضه کرده و سپس، نتیجه این عرضه را بیان داشته است. وی در روش عقلانی و نقلی به کار گرفته شده در پژوهش خود، تنها از روش توصیفی استفاده نکرده، بلکه روش تحلیلی - نقدی، مدّ نظرش بوده است. بدین جهت با دید تحلیلی و با نگاه نقّادانه به مباحث این پژوهش نگریسته است. این پژوهش، یک پیش گفتار و سه بخش دارد. در مقدمه، موضوع، روش، پیشینه، پیش فرض ها، و دشواری ها و نوآوری های پژوهش بیان شده است. در بخش اول - که خود مشتمل بر دو فصل است - از حقیقت و چیستی عصمت و تاریخچه آن بحث شده، که از معانی لغوی آن در کتب لغت، قرآن و اخبار، آغاز شده و به معنای اصطلاحی آن از دیدگاه متکلمان، اشاعره، عدلیه و حکما پایان پذیرفته است. اشاعره، عصمت را به قدرت بر اطاعت یا عدم آفرینش گناه تعریف کرده اند که آن هم مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. سپس، تعاریف هفتگانه متکلمان عدلیه - که بر محور لطف می چرخد - بررسی شده و پس از آن، نظریات حکما بیان شده است و در نهایت، حقیقت عصمت بر اخبار عرضه شده و تعریفی از آن اتخاذ شده و در پایان فصل هم واژه های معادل عصمت از دیدگاه متکلمان یادآوری شده است. در فصل دوم، از عقیده به عصمت در چهار دین الهی: زرتشت، یهود، مسیحیت و اسلام، سخن به میان آمده تا روشن گردد که این عقیده، ساخته و پرداخته شیعه نیست. نگارنده در بخش دوم، عصمت را بر عقل، عرضه کرده و مباحث آن را در چهار فصل، سامان داده است. در فصل نخست، از امکان سازگاری عصمت با بشر سخن رانده، و ادله منکران عصمت را نقد و تفسیر نموده است. در فصل دوم، ابعاد و مراتب عصمت امامان و اقوال اندیشمندان شیعه در این زمینه را بررسی کرده، و در سومین فصل نیز که درباره عصمت و اختیار و رابطه این دو با هم است، مباحثی از قبیل: منشأ جبری پنداشتن عصمت و پیامدها و مفسدات آن، منشأ اختیاری عصمت، اکتسابی یا موهبتی دانستن منشأ عصمت، عصمت در کودکی و نسبت عصمت از سهو و نسیان با اختیار را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است و منشأ عصمت را در علم خاص معصومان دانسته و به نقد و بررسی دیگر نظریات پرداخته است. در آخرین فصل این بخش هم دلایل عقلی عصمت را مورد کاوش قرار داده که دلالت برخی از آنها بر تمام مدّعا ناتمام دانسته شده و دلالت برخی دیگر پذیرفته شده است. نگارنده، در بخش سوم، عصمت را بر آيينه نقل عرضه کرده و در سه فصل به بحث درباره آن پرداخته است. در نخستین فصل، عصمت امامان از دیدگاه قرآن مورد بررسی قرار گرفته و در این زمینه، تنها به آیات امامت، اولی الامر و تطهیر بسنده نموده است. وی، در فصل دوم، به بررسی عصمت از دیدگاه اخبار و روایات پرداخته و از مجموع اخبار، تمام ابعاد و مراتب عصمت امامان عليهم السلام را نتیجه گیری کرده است. آخرین فصل این پژوهش، به پرسش و پاسخ اختصاص دارد که بسیاری از اشکالات عقلی و نقلی عصمت، در این فصل، مورد بررسی و نقد قرار گرفته است.

علم لدنی در قرآن و حدیث

78. علم لدنی در قرآن و حدیث، زهره سادات میرترابی حسینی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول دین قم، استاد راهنما: دکتر محمّد کاظم شاکر، استاد مشاور: دکتر عبداللّه محمّدی اصفهانی، 1378، 180ص. نگارنده، در این پایان نامه برای ارائه بحث نقلی درباره علم لدنی، نخست، کاوشی در حقیقت علم و اقسام آن از نگاه قرآن و سنت، اندیشمندان کلام و فلسفه و عرفان و دانشمندان علم جدید نموده است. سپس با تحقیقی در آیه 65 سوره کهف و به مدد تفاسیر و اخبار اهل بیت علیهم السلام، علم لدنی را به افاضه بی واسطه دانش از ناحیه خداوند بر برخی بندگان شایسته، تعریف کرده است. یعنی خداوند، برخی افراد را به سبب شایستگی و صلاحیتی که دارند، برای بهره مندی از نعمتی ویژه برگزیده و آنان را بدون آن که مراحل عادی کسب علم را طی کنند، بر اموری اعم از غیب یا شهادت، آگاه می گرداند. پس باید دید حقیقت علم لدنی چیست و متعلّق آن کدام است؟ راه وصول به آن چیست و چه کسانی از آن بهره مند شده یا می شوند؟ آیا بهره مندی از این علم، در انحصار طبقه، گروه یا افراد خاصی است، یا برای نیل به آن، مقدمات و شرایطی وجود دارد که همگان با تحصیل مقدمات و احراز شرایط می توانند از آن بهره مند شوند؟ اگر چنین است، آن مقدمات و شرایط چیست؟ و نهایت این که در مرحله وقوع، این موهبت عظیم، نصیب چه کسانی شده است؟ این پایان نامه، از یک مقدمه و سه فصل و یک خاتمه تشکیل شده است. نگارنده، در مقدمه، با تلیعه قراردادن آیاتی از سوره علق، علم لدنی را تعریف کرده و حدود و ابعاد آن را روشن ساخته است. سپس با بیان این مطلب که چون گاهی متعلّق علم لدنی از امور غیبی است، به بررسی موضوعاتی در زمینه علم غیب پرداخته و به تناسب موضوع، درباره وحی، الهام و تحدیث نیز اشاراتی دارد. فصل اول، درباره حقیقت علم و اقسام آن است. در این فصل، عناوینی چون معاشناسی علم در لغت و اصطلاح و کاربردهای آن، واژه های معادل، کیفیت حصول و ابزارهای شناخت علم وجود دارد. نگارنده، با اشاره به کاربرد واژه علم و مترادفات آن در قرآن مجید و کلام معصومان، آیات و روایاتی را در این زمینه آورده و توضیح داده است. فصل دوم، در باب حقیقت علم لدنی است. در این فصل نیز با تحقیقی در آیه شریف 65 سوره کهف و بیان مفسّران درباره علم لدنی حضرت خضر علیه السلام، مبحث آغاز شده است. در بخش های بعدی، علم لدنی در کلام معصومان و در اصطلاح عرفا، تعریف علم لدنی، علم غیب و اقسام آن، علم غیب در قرآن، طرق اخذ علوم غیبی و منابع و مآخذ علم غیب معرفی شده است. فصل سوم پایان نامه با عنوان کلی «بهره مندان از علم لدنی» آغاز شده است. در این فصل، دو دیدگاه درباره علم لدنی توضیح داده شده است. در دیدگاه اول، عنوان شده نظر به این که باب الهام و اشراق مسدود نبوده، پس همگان با احراز صلاحیت های لازم می توانند از این راه به معارفی دست یابند. دیدگاه دوم این که برخی با تکیه بر غیر اکتسابی بودن علم لدنی، منکر وجود هر نوع مقدمات و شرایط برای تحصیل آن و بالتبع، منکر امکان دستیابی به چنین موهبتی برای عموم هستند، که با بررسی و پاسخ استدلالات این دیدگاه، مصادیقی در ردّ بر این مدّعا به عنوان شاهد بیان شده است. در ادامه، نگارنده با استشهاد به شواهدی از علم پیامبران، این ویژگی را منحصر در آنان ندانسته و ویژگی های علمی ائمه علیهم السلام را نیز از همین باب توضیح می دهد، و با استناد به آیات و روایات، شبهات موجود در این زمینه را نیز دفع می کند. خاتمه پایان نامه نیز یک جمع بندی کلی از مباحث موجود است که با مباحثی از این دست به پایان برده است که: علم لدنی افاضی، غیر اکتسابی و حضوری است، علم لدنی عاری از محدودیت ها و معایب علوم کسبی است، علم لدنی با فضیلت و کرامت است، متعلّق علم لدنی، گاه از امور غیبی و گاه از مشهودات است، علم لدنی نسبی و مقول به تشکیک است، و هر کس با احراز شرایط می تواند از علم لدنی بهره مند شود.

فتنه از نگاه قرآن و حدیث

79. فتنه از نگاه قرآن و حدیث، علی اصغر یساقی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر محمدعلی مهدوی راد، استاد مشاور: دکتر سید محمدباقر حجّتی، 1379، 194ص. بیان نظرها و دیدگاه های مفسران از فتنه و تبیین درستی و نادرستی آنها، همچنین تحقیق در این که مراد خداوند از بیان فتنه چیست و معنای اصلی آن با توجه به قرآن و حدیث کدام است، و بیان ابزار و لوازم فتنه و پیامدهای آن، و نشان دادن موضع مؤمن در رویارویی با فتنه و جریان های برخاسته از آن، هدف نگارنده پایان نامه است. فتنه، در میان مفاهیم قرآنی از اهمیتی ویژه برخوردار است. در آیات قرآنی از جمله فلسفه نهایی جهاد، رفع فتنه دانسته شده است. برخی از مفسران، فتنه را شرك دانسته اند و کسانی، حکم کافر بودن فتنه گر را داده اند. مفسرانی، جوّ خفقان و برخی فضایی آلوده و شبهه ناک را بر فتنه بار کرده اند. این گونه گونی دیدگاه ها بین مفسران، ناشی از فضای فرهنگی و سیاسی و اجتماعی ای است که آنان را به این اندیشه سوق داده است، و شاید هم فهم ویژه آنان از واژه های در بستر فرهنگی خاصی به این امر، منتهی شده است. این پژوهش، در پنج فصل سامان یافته است. نگارنده، فصل اول را با مقدمه آغاز نموده و در آن، کلیات بحث را مطرح کرده است. سپس به تبیین معنای فتنه پرداخته و آن را در میان مفاهیم قرآنی و فهم واژگان آن در بحث های فرهنگی از اهمیت خاصی برخوردار دانسته است. وی با بیان فرضیات و کاربرد اصطلاحی این واژه و بیان ویژگی های آن، هدف از تحقیق در این مورد و روش تحقیق خود را بیان کرده است. فصل دوم، درباره کاربرد معنای فتنه در قرآن است. فتنه در قرآن با لغت های مترادفی استعمال شده، که لغات ابتلاء، امتحان از آن جمله است. در قسمت دوم این فصل، دیدگاه مفسران در این باب بررسی شده، که تقریباً بیشتر این فصل، شامل آیات قرآن کریم و دیدگاه های تفسیری می شود. پ فصل سوم، درباره اسلام و فتنه بنی امیه است. در این فصل، نگارنده با اشاره به آیات مربوط به بحث و پیشگویی های قرآن درباره فتنه امویان، نظر مفسران را در باب تفسیر این آیات بیان می کند. نگارنده، در بخش دیگر، مسئله آینده نگری پیامبر اکرم و هشدار آن حضرت را در باب وقوع فتنه بعد از خود آورده و در يك نگاه، نمادهای فتنه در عرصه عمل را معرفی می کند. وی در این راستا، علّت مصداق قرارگرفتن بنی امیه را به عنوان فتنه، مطرح کرده و بحث دگرگونی در نحوه گزینش خلیفه و تبدیل خلافت به سلطنت را از عوارض این فتنه برمی شمارد. اما مطلب مهم این که این تحولات در سایه جعل حدیث و فضیلت تراشی در قالب حدیث صورت می گرفت و از طرفی، برای به کرسی نشاندن اهداف خود از صاحبان اصلی این منصب ها شخصیت زدایی می نمودند، و این حيله را با وجود جوّ خفقان و فریب دادن شخصیت های برجسته علمی و دینی و به توهم انداختن افکار عمومی و خلاصه، درآمیختن حق و باطل صورت می دادند. فصل پنجم، در زمینه خاستگاه های فتنه و راه های رهایی از تنگنای فتنه هاست، این فصل، از بخش های متعددی، مانند: شناخت خاستگاه های فتنه، پیروی از خواهش های نفسانی، بدعت ها و نوآوری های بی بنیاد، و راه های نجات از تنگنای فتنه ها تشکیل شده است.

فقر و غنا در قرآن و حدیث

80. فقر و غنا در قرآن و حدیث، محمّد کاظم شاکر، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر سیّد جعفر سامی الدبونی، استاد مشاور: ...، 1370، 251 ص. آنچه نگارنده در این پژوهش بدان پرداخته، بررسی و معرفی چهره ترسیم شده از فقر و غنا در قرآن و حدیث است که چشم انداز کلی اسلام درباره این موضوع و مسائل دیگر مربوط به آن، تنظیم گردیده است. ابتدا درباره روش استنباط از قرآن و حدیث در پدیده های اجتماعی (نظیر فقر و غنا) بحث شده و سپس، تک تک آیاتی که در آنها لفظ فقر و غنا یا فقیر و غنی و یا کلمات مرادف آنها آمده، مطرح شده و درباره هر یک، توضیح لازم داده شده است و در پایان، اصول و نتایج کلی ای که از این آیات استنباط می شود، بیان شده است. نتیجه کلی بحث این است که فقر، فقط یک مسئله فردی نیست؛ بلکه یک بلائی اجتماعی است که با ارائه طرح ها و تبیین جهت گیری اقتصاد اسلامی در راستای حفظ منافع محرومان و گسترش مشارکت عمومی آنان و مبارزه با زراندوزان، بزرگ ترین هدیه و بشارت آزادی انسان از اسارت فقر و تهی دستی به شمار می رود. مطالب این پایان نامه، در یک مقدمه و سه فصل آورده شده است. نگارنده، در مقدمه، اهمیت مال و ثروت و درجه اعتبار آن را از نظر اسلام و اقتصاد اسلامی بررسی نموده و با بهره گیری از آیات قرآن کریم، شیوه مواجهه اسلام با ثروت را بیان کرده و در ذیل آیات، به سخن معصومان علیهم السلام نیز تمسک جسته و در ادامه، به ریشه یابی علت فقر تهی دستان پرداخته است. فصل اول این جستار، درباره اصول و کلیات روش استنباط قرآن و حدیث درباره پدیده های اجتماعی، بویژه فقر و غناست. نویسنده، معتقد است در نظام توحیدی، عدل و قسط و توازن، چنان نمایان است که گویی خداوند، همه عالم و آدم و تکوین و تشریح و دنیا و آخرت و آسمان و زمین را تنها با خمیرمایه عدل و قسط و میزان، سرشته است. فصل دوم پایان نامه، درباره فقر و غنا در قرآن کریم است. نویسنده بر آن است که نحوه مطرح شدن فقر و غنا در آیات قرآن کریم و موضع قرآن در این باره را بررسی کند. وی قبل از ورود به این بحث، ابتدا معنای لغوی «فقر» را از کتب لغت آورده و سپس، موارد استعمال آن را در آیات قرآن، متذکر شده و در ادامه نیز درباره ریشه لغوی غنا و کاربرد آن در آیات، بحث نموده و وجه تمایز فقر و غنای ممدوح از غیر ممدوح را توضیح داده است. وی می کوشد تبیین کند که صیرف جمع شدن مال در جایی، دلیل مدح و ذم آن شمرده نمی شود و تکاثر در اموال، هنگامی مذموم است که از چارچوب قوانین الهی بیرون باشد. پپ فصل سوم پایان نامه، درباره فقر و غنا در روایات است. در این بخش، تعدادی از روایات منقول در کتب حدیث شیعه و سنی درباره فقر و غنا و فقیر و غنی، همراه با اندکی بحث و نظر درباره آنها، آمده است. نویسنده، این احادیث را به دو دسته تقسیم می کند: دسته ای که فقر را مذموم شمرده و آثار سوء فقر را بیان کرده اند؛ و دسته ای که فقر را خزانه ای از خزاین الهی و رحمتی از جانب پروردگار می دانند و آن را عامل سعادت شمرده اند. پس از آن، نظر علما و فقها را در باب جمع بندی این روایات عنوان کرده و تعارض آنها را به این شیوه، برطرف ساخته است.

فلاح و فوز در قرآن و حدیث

81. فلاح و فوز در قرآن و حدیث، علی اکبر شایسته نژاد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: ...، 1372، 244 ص. نگارنده در این پایان نامه، نخست به بررسی مفاهیم لغوی هر یک از واژه های «فلاح» و «فوز» پرداخته و مقایسه ای میان آن دو به عمل آورده است. سپس به طور مشروح، در باب عوامل و موجبات رستگاری مطالبی آورده و از امتیازات فائزان و موجبات و نتایج رستگاری سخن گفته است. مقایسه میان فلاح و فوز و وجوه تشابه و امتیاز آنها، در باب از نکات دیگر بررسی شده در این پایان نامه است. در پایان نیز نگارنده، بحث مختصری در باب عوامل سعادت آفرین انسان در کشمکش با دنیای فن آوری و لزوم بهره گیری از قرآن و ائمه علیهم السلام برای رستن از هر نوع قید و بند اسارت و ورود به زندگی انسانی نموده است و ضرورت انطباق صورت انسانی با سیرت، و ظاهر با باطن را یادآور شده است. در این مجموعه، برای بررسی موضوع، نخست، آیات و روایات مربوط پژوهش شده و سپس، نکات تفسیری آنها مطرح شده و علاوه بر استفاده از معاجم، بحث های مرتبط به موضوع نیز آمده است. این پایان نامه، در چهار فصل، متشکل از بخش های مختلف، تنظیم شده است. فصل اول به فلسفه اخلاق و تفسیر موضوعی آیات مربوط به این موضوع می پردازد و ضمن ترتیب دادن آیات همگون، شیوه محوریابی در آیات و دستیابی به عناوین نورانی نیز یادآور می شود. نویسنده، در ضمن و به تناسب بحث، تفسیر موضوعی، تاریخچه پیدایش و روش های آن را بر چهار پایه خدامحوری، تسلسل طبیعی، موضوع مداری و توحیدگرایی عنوان کرده و مشکلات این نحوه تفسیر را بررسی کرده است. وی در ادامه این فصل، به بررسی مفهوم «فوز» و «فلاح» در لغت عرب و قرآن کریم و شعر و ضرب المثل پرداخته و استعمال «فلاح» و «فوز» را در آیات قرآن، مقایسه کرده است. فصل دوم، از دو بخش تشکیل یافته است. بخش اول به عوامل و موجبات رستگاری می پردازد. این عوامل عبارت اند از: تکامل اعتقادی در توحید و نبوت و معاد که با ضعف در هر کدام از اینها، رسیدن به رستگاری بی نتیجه می ماند و نتیجه آن، معکوس خواهد بود. بخش دوم، نمای کاربرد «فلاح» در قرآن است. این نما، جدول بندی شده و به صورت موضوعی، در دو موضوع اصلی و فرعی، با یادآوری نام سوره و شماره آیه، عرضه شده است. فصل سوم پایان نامه نیز در دو بخش تألیف شده است. بخش اول، تبیین «فوز» و مقایسه دو واژه «فوز» و «فلاح» و کاربرد این دو در قرآن است. فوز از دیدگاه مادّیگرایان و مال پرستان، فوز در سایه تلاش، کار و کوشش، اثر گریز از دنیا در رسیدن به فلاح و فوز، امتیازات فائزان و موجبات فوز، عناوین این بخش اند. بخش دوم نیز به نمای کاربردی آیات فوز در قرآن، به همراه نمای موضوعی مطالب این قسمت می پردازد. نویسنده، در فصل چهارم، به طور مختصر رابطه فلاح و فوز را بررسی کرده و مباحث خود را با جمع بندی کوتاهی پایان داده است.

قرآن در صحیفه سجّادیه

82. قرآن در صحیفه سجّادیه، مصطفی محمدی عراقی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجّتی، استاد مشاور: ...، 1370، 161ص. پی بردن به ارزش و اهمّیت دعا در اسلام و جایگاه آن در بین مسلمانان، و ویژگی ذکر آن در آیات قرآن مجید، رابطه قرآن با دعا، معرفی صحیفه سجّادیه و بیان جایگاه آن و آیات الهی در کلام امام سجّاد علیه السلام، مطالب مورد بحث این پایان نامه است. مختصری از زندگانی امام سجّاد علیه السلام و سخنان ایشان در کوفه، شام و مدینه پس از ماجرای کربلا، تلاش های رژیم اموی علیه خاندان پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، روش امام سجّاد علیه السلام در دعا کردن علیه جریان حاکم، و نقل گفتاری از استاد مطهری درباره احوال و شخصیت امام سجّاد علیه السلام، از مطالب فصل اول این تحقیق است. در فصل دیگر، ارزش و اهمّیت دعا در اسلام مورد بررسی قرار گرفته، ارزش و اهمّیت دعا در کلام رسول خدا و انمه هدی و اشاراتی به آیات قرآن کریم در باب دعا، امر به دعا به عنوان يك وظیفه دینی، محبوبیت دعا نزد خالق یکتا، جایگاه دعا در مسیر خلقت، اجابت برترین هدف از دعا، فواید و آثار دعا، فضیلت و اهمّیت دعا، شرایط دعا، بُعد اخلاقی _ اجتماعی و بُعد فردی دعا و حالات نمایشی دعا، از جمله عناوین مورد بحث در این قسمت است. فصل سوم، به معرفی صحیفه سجّادیه اختصاص یافته است. در این فصل در ضمن چهار بخش، مباحثی همچون: جایگاه صحیفه و بررسی سلسله سند آن، نمودار سلسله سند آن به نقل از امام باقر علیه السلام و محمد بن زید شهید آمده و ترجمه ها و شرح های صحیفه، معرفی شده است. در فصل چهارم _ که موضوع اصلی پایان نامه است _ آیات قرآنی که در صحیفه منعکس شده، مورد بررسی قرار گرفته اند. به ادّعای نگارنده، این آیات به دو صورت صریح و غیر صریح (ملهم بودن کلام امام علیه السلام از آیات) در صحیفه آمده است. آیات صریح، در چهارده دعا انعکاس یافته اند. در این فصل، در کنار انعکاس متن دعای صحیفه، آیات مورد اشاره، در حاشیه آن ذکر شده در مواردی، توضیحات کوتاهی ارائه شده است.

القسم الرابع من «سنن أبي داوود» من أول كتاب الصيد حتى نهاية كتاب الأطعمة

83. القسم الرابع من سنن أبي داوود من أول كتاب الصيد حتى نهاية كتاب الأطعمة، عبدالعليم عبدالعظيم البستوي، دكتري حديث، دانشکده اصول دین دانشگاه الأزهر قاهره، استاد راهنما: محمّد شوقي اخضر السید، استاد مشاور: ... ، 1409ق، 4 ج، عربی. تصحيح و تحقیق بخش چهارم از کتاب سنن أبي داوود _ که شامل کتاب صيد تا آخر کتاب اطعمه می شود _ موضوع مورد بحث این پایان نامه است. کار نگارنده در این تحقیق، مستندسازی احادیث، شرح الفاظ غریب احادیث، جداسازی احادیث صحیح از سقیم و بیان علت هر يك را محور اصلی کار خود قرار داده و با مراجعه به مصادر تحقیق، عمل تصحیح در بخشی از این کتاب را _ که یکی از کتب معتمد اهل سنت در استنباطات فقهی است _ برعهده گرفته است. این پایان نامه، از دو بخش و يك خاتمه تشکیل شده که هر بخش نیز در بردارنده مباحثی است بخش اول، دارای چهار مبحث است: مبحث اول، درباره ابوداوود سجستانی است که در این مبحث، نگارنده، ضمن معرفی او و استادان و شاگردانش، شمّه ای از زندگانی علمی او را شرح داده، و او را در شمار حافظان قرآن برشمرده، و در ادامه نیز اقوال علما را درباره او بررسی کرده و تألیفاتش را نام برده است. مبحث دوم، درباره معرفی کتاب سنن أبي داوود و اهمیتش در بین کتب سنن و مقایسه آن با صحاح سته است. نگارنده در این قسمت به بررسی اقوال علما در این باب پرداخته و امتیازات سنن أبي داوود را بر سایر کتب حدیثی اهل سنت بیان نموده و در ادامه، درباره کیفیت و زمان تألیف این کتاب و علت منجر به تألیف آن را شرح داده و آورده که روش ابو داوود در جمع احادیث و جدا نمودن احادیث صحیح از ضعیف، به چه نحو بوده و روایان احادیث، چه کسانی بوده اند. همچنین، به تناسب، شرح حال بعضی روایان احادیث ابوداوود را نیز بیان می کند. مبحث سوم، به معرفی نسخه هایی که محقق به آنها اعتماد کرده و تحقیق خود را طبق آنها به انجام رسانده، اختصاص دارد و سه نسخه به عنوان نسخه های مورد اعتماد، معرفی شده است. مبحث چهارم، درباره روش تحقیق احادیث این پایان نامه است. شیوه محقق در این قسمت، پس از مقابله نسخه ها و درج حواشی، شماره بندی احادیث از 1 تا 1017 است و پس از آن، الفاظ مشکل و رجال احادیث را توضیح داده، و سپس با ذکر مصدر روایت، شواهدی نیز برای آن بیان داشته، و در پایان، رتبه و درجه حدیث را از نظر ضعف و قوت، توضیح داده است. بخش دوم پایان نامه، تحقیق احادیثی است که ابو داوود در ابواب مختلفه سنن خود آورده، که به صورت باب بندی شده و مرتّب، آنها را نقل می کند. نگارنده، در پایان برای سهولت در دستیابی به این ابواب، فهرست هایی را برای پایان نامه خود، تنظیم نموده است.

قلب سلیم در صحیفه سجّادیه

84. قلب سلیم در صحیفه سجّادیه، بی بی فاطمه مظلوم، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما: دکتر... مشایی، استاد مشاور: دکتر محمدعلی مهدوی راد، 144 ص. موضوع تحقیق نگارنده، در چهار بُعد خلاصه می شود: گردآوری خصوصیات و ویژگی های قلب سلیم از بررسی آیات مربوط به آن، بررسی دعاهای صحیفه از آن جهت که بازگو کننده حالات و خصوصیات قلب توسط امام سجّاد علیه السلام است، عرضه حالات و خصوصیات بیان شده برای قلب توسط امام علیه السلام (که از متن دعاهای آن حضرت برمی آید) آیات قلب سلیم در قرآن کریم، که این ابعاد، در غالب خصوصیات مختلف قلب سلیم، طی چهار فصل، تحقیق پذیرفته است. داوری کردن درباره عصمت امام سجّاد علیه السلام با اقامه دلیلی دیگر در این باب به عنوان ثمره مطلوب این تحقیق، به طور مستدل و در قالب قیاسی منطقی در فصل پنجم تبیین گردیده است. این پایان نامه، در یک مقدمه و پنج فصل تنظیم شده است. در مقدمه به معرفی صحیفه سجّادیه، اسناد دعاهای، شرح ها و مستدرکات آن پرداخته شده است. نگارنده، در این قسمت، چهارده شرح، هفت مستدرک و سی طبقه را برای اسانید صحیفه نام می برد. بررسی مقصود از «قلب» و «سلامت قلب» و به طور کلی، معرفت نفس در قرآن و صحیفه سجّادیه، اولین موضوعی است که از آن بحث شده است. «قلب» در لغت، برگرداندن شیء به عکس آن است و قلب به دلیل کثرت دگرگونی و زیر و رو شدن ها به این نام نامیده شده است و در اصطلاح باطن، قلب، لطیفه ربّانی و نورانی و عالم و آگاهی است که محلّ فرود آمدن انوار الهی است و انسان، به سبب آن، انسان می شود و مستعدّ امثال احکام می گردد. صلاح و فساد بدن هم، بسته به آن است که از آن به روح نیز تعبیر می شود. لذا شناخت قلب، آن گونه که هست، بر اهل حقیقت، دشوار است. تولّای قلب سلیم در قرآن و صحیفه سجّادیه، از دیگر موضوعاتی است که مورد بررسی قرار گرفته و برای تولّای قلب، اقسامی همچون: محبّت حضرت حق، مراتب حبّ حق، درجات محبّت محبوب، محبّت اولیای الهی، محبّت والدین و احسان نمودن در حقّ ایشان، برشمرده شده و به استناد قول امام سجّاد علیه السلام، حقیقت تولّای حبّ حضرت حقّ است. تبرّای قلب سلیم در قرآن و صحیفه سجّادیه، مطلب دیگری است که در این پایان نامه بررسی شده و برای تبرّای دو قسم (تبرّای دشمنان خدا، و تبرّای از نفس اماره و جلوه های آن) ذکر شده است. تبرّی مصدر تفعّل از مادّه براءت به معنای دوری، بیزاری، و مقابل تولّی است و در اصطلاح، به معنای بیزاری مؤمنان از همه دشمنان خداست. به بیان برخی، دیگر از خصوصیات قلب سلیم، همچون اطمینان به سبب ذکر خدا، خوف و رجا، تفکّر و تقوا و ایمان، از نکات به جا مانده است که به آن در فصلی پرداخته شده است. در آخرین فصل با استفاده از این نکته که صحیفه سجّادیه، ترسیم کننده قلب سلیم امام سجّاد علیه السلام است، عصمت ایشان از راه عقل و نقل، اثبات شده است.

لیلة القدر از دیدگاه قرآن و روایات معصومان علیهم السلام

85. لیلة القدر از دیدگاه قرآن و روایات معصومان علیهم السلام، اشرف هزاوه، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: حجه الاسلام محمدعلی راغبی، استاد مشاور: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، 1377، 120 ص. پژوهنده بر آن است که با تفحص همه جانبه، موضوع شب قدر را از دیدگاه قرآن کریم و روایات، مورد بررسی قرار دهد که بدین منظور، با مراجعه به تفاسیر و کتب حدیثی که از آغاز تاکنون منابع عظیم اسلامی است، گامی در جهت روشن شدن بخشی از معارف دقیق قرآن بردارد. نگارنده در تحقیق خود، ویژگی های لیلة القدر از دیدگاه قرآن را بررسی کرده و سپس، ویژگی های لیلة القدر از دیدگاه ائمه معصوم علیهم السلام را بیان نموده است. چگونگی ارتباط شب قدر با نزول قرآن، انتخاب شب قدر، تکرار این شب در هر سال، رابطه وحی با شب قدر، مصادیق شب قدر از بین شب های سال و علت غیر معین بودن شب قدر، از دیگر موضوعاتی است که مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. این پایان نامه، پنج فصل دارد: فصل اول در بیان تاریخچه مطالعات، بیان مسئله، فرضیات، اهداف مطالعات، حدود مطالعات، اهمیت مطالعات و تعریف اصطلاحات مورد بحث است. فصل دوم، به نقادی تحقیقات فصل قبل پرداخته و پژوهش های فصل گذشته را از لحاظ کمی و کیفی مورد نقد قرار داده است. فصل سوم نیز با عنوان های: رهیافت تحقیق، طرح تحقیق، فن تحقیق، طرح تحلیلی، و طرح اجرایی، پیگیری شده است. فصل چهارم، خود به دو بخش تقسیم شده که در بخش اول، ارتباط شب قدر با نزول قرآن مورد بررسی قرار گرفته، و در باب چگونگی نزول قرآن از نظر قرآن و روایات و نظریه و آرای دانشمندان و مفسران به بحث پرداخته است. نگارنده در این بخش، پنج نظریه درباره کیفیت نزول قرآن را مطرح کرده و درباره هر کدام، شواهدی را ذکر نموده است. بخش دوم، درباره ویژگی های شب قدر است که در آن، علت نامگذاری شب قدر، عظمت شب قدر، برتری آن بر هزار ماه، حکمت عدد هزار، وجه ناپیدا بودن این شب، وجود شب قدر در امت های پیشین، تکرار هر ساله شب قدر، نشانه های شب قدر، شب قدر و معصومان علیهم السلام و علایم دیگر این شب، آمده است. فصل پنجم نیز مربوط به استنتاجات و پیشنهادهای نگارنده در این موضوع است.

ماهیت عقل از دیدگاه ملاحظه‌درا و علامه مجلسی (با تأکید بر شروع آنها بر اصول کافی)

86. ماهیت عقل از دیدگاه ملاحظه‌درا و علامه مجلسی (با تأکید بر شروع آنها بر اصول کافی)، عبدالحسین کافی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه قم، استاد راهنما: دکتر محمد ذبیحی، استاد مشاور: دکتر رضا برنجکار: 1380، 131ص. مطالب این پایان نامه در يك مقدمه و در دو فصل، تنظیم شده است. نگارنده، سعی نموده در نوشتار خود، برداشت های ملاحظه‌درا و علامه مجلسی درباره مفهوم عقل در روایات «کتاب العقل و الجهل» اصول کافی را مورد تحقیق و کاوش قرار دهد و ضمن مقایسه و داوری بین این دو دیدگاه، تأملی تازه در متون مربوط به عقل داشته باشد. هرچند بزرگان و فرزاندانی نظیر ملاحظه‌درا و مجلسی، هر يك با نوع نگرشی که به مسئله داشته اند، توانسته اند راه های ناهموار و گره های ناگشوده را باز و هموار نمایند؛ اما به حکم عقل، دایره تحقیق و بررسی در باب مسائل مختلف، هیچ گاه نقطه پایانی ندارد، و خود عقل و ماهیت آن نیز از این قاعده کلی مستثنا نیستند. از این رو، نگارنده تلاش نموده در پرتو سخنان معصومان علیهم السلام و آرای حکیم متأله ملاحظه‌درا شیرازی و علامه مجلسی، تبیینی گویا و رسا درباره ماهیت عقل ارائه نماید. مقدمه پایان نامه، شامل بحث های مقدماتی نظیر: تبیین موضوع و اهمیت آن، پیشینه تحقیق، اهداف و چشم اندازهای تحقیق، پرسش های اصلی و فرعی، روش تحقیق، محدودیت های تحقیق، جایگاه عقل و کاستی های آن، و زندگی نامه های ملاحظه‌درا و علامه مجلسی است. فصل اول، درباره تبیین و توضیح معنای عقل از نظر لغت و اصطلاح، و همچنین، معنای عقل از دیدگاه فلاسفه و حکما و اندیشمندان (مانند ملاحظه‌درا و علامه مجلسی) و مقایسه برداشتی نگارنده بین نظرهای ملاحظه‌درا و علامه مجلسی است. نگارنده در این قسمت، پس از نقل دیدگاه ملاحظه‌درا و علامه مجلسی درباره معنای عقل، نقاط اشتراك و افتراق نظر این دو اندیشمند را ذکر کرده و سپس به نقد و بررسی هر يك پرداخته است. فصل دوم، درباره تطبیق دیدگاه ملاحظه‌درا و علامه مجلسی بر روایات است. در این بخش، نظر آنها درباره مقصود از عقل در تك تك روایات اصول کافی همراه با نقد آنها آورده شده است. نگارنده، در پایان، هدف از این تحقیق را كمال به رسیدن به برداشتی صحیح تر از مفهوم عقل در روایات معصومان علیهم السلام عنوان کرده است.

مبانی ولایت ولی الله

87. مبانی ولایت ولی الله، علی رضایی بیرجندی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر علی شیخ الاسلامی، استاد مشاور: دکتر احمد بهشتی، [بی تا]، 283ص. نگارنده در این جستار، بر آن است تا پس از توضیح و تبیین معنای لغوی و اصطلاحی «ولایت» و بیان اقسام آن به صورت جامع و با توجه به مبانی قرآنی، روایی، عرفانی و کلامی، آن را کاملاً بررسی کرده، منشأ همه انواع را همراه با تفاوتشان بیان نماید. وی سپس به خاستگاه های اندیشه ولایت ولی الله در دوران مختلف قبل از اسلام و پس از آن، توجه کرده و سیر تاریخی و جایگاه آن را در هر دو دوره تبیین می نماید. توجه به متون دینی و تجزیه و تحلیل نمودن آیات و روایات باب و کند و کاو در فرهنگ اسلامی و اشاره به اندیشه ولایت ولی الله از دیدگاه کلامی، عرفانی و فقهی، و بحث از اضطراب به حجّت و لزوم وجود ولی الله در همه دوران ها و بررسی نظریات و دیدگاه های مختلف در باب ولایت، دیگر مطالب پایان نامه را تشکیل می دهد. اهمیت و ضرورت پژوهش و بازشناسی ولایت و مبانی آن، بر کسی پوشیده نیست، زیرا ولایت، طلسم حفظ عالم، مقام فیض مقدّس، مقصود از آفرینش هستی و تشریح شریعت، تماشاگر جلال و جمال خداوندی، امانتی الهی و معیار صحّت اعمال و قبولی طاعات و سنجش ایمان و کمال نهایی انسان است. این نوشتار، از سه بخش عمده و فصل های خاص خود، تشکیل شده است. بخش اول، درباره معنای ولایت و اقسام آن است. در فصل اول این بخش، نگارنده، نخست واژه «ولایت» از دیدگاه زبان شناسان بررسی کرده و سپس معنای اصطلاحی آن را توضیح داده و سپس به بررسی این موضوع از دیدگاه کلامی، فقهی، قرآنی، روایی و عرفانی پرداخته است. در فصل دوم، به انواع ولایت، معرّفی و تشریح شده و ولایت به ولایت خالق و ولایت مخلوق منقسم شده است. قسم دوم نیز به دو دسته تقسیم شده است. ولایت منفی (مانند ولایت شیطان، طاغوت و بیگانگان)، و ولایت مثبت. ولایت مثبت نیز به دو گونه است: ولایت مثبت عام و ولایت مثبت خاص، و باز گونه دوم، خود دارای اقسامی است: ولایت محبّت، ولایت امامت، ولایت زعامت، ولایت تکوینی و ولایت تشریحی. بخش دوم پایان نامه، درباره خاستگاه های اندیشه ولایت ولی الله است. در فصل اول این بخش، این اندیشه را در دوره های مختلف مورد بررسی قرار داده و در فصل دوم، این خاستگاه از دیدگاه متون دینی مورد بررسی قرار گرفته است. نخست ولی الله در قرآن بررسی شده و نظریه مفسّران درباره آن آمده و سپس، از نظر روایات، مورد بحث قرار گرفته است. وی با استناد به قول بعضی علماء مشهور اسلامی مانند ابو حیان اندلسی مغربی و ابوبکر بن مؤمن شیرازی روایاتی را از ابن عباس و غیر او نقل می کند که این روایات تفسیر اولوالامر را به امامان معصوم، تأیید می کنند، و نیز از قندوزی در کتاب ینابیع المودة روایات متعددی را ذکر کرده که در همه این روایات، تصریح به نزول آیه «اولی الامر» در شأن امیرالمؤمنین علیه السلام دارند. وی از کتب شیعه از قبیل الکافی، تفسیر العیاشی، و کتب مرحوم صدوق نیز احادیثی را به همین عنوان نقل کرده، در توضیح می نویسد: همگی این روایات، گواهی می دهند که منظور از اولوالامر، ائمه معصوم علیهم السلامند و حتّی در بعضی از این احادیث، نام امامان، يك يك صریحا ذکر شده است. نگارنده در بخش سوم، اندیشه ولایت ولی الله را در فرهنگ اسلامی توضیح داده است. در فصل نخست این بخش، عناوینی چون: ولایت ولی الله از دیدگاه کلام، هدف از آفرینش انسان، معرفت صحیح، شرط رسیدن به کمال، ضرورت وجود وحی، جهانی بودن اسلام، مجوّز ختم نبوّت، ضرورت وجود ولی الله، اختلاف شیعه و سنّی، نقش پیامبر صلی الله علیه و آله در تعیین جانشین، درجات ولایت و صفات ولی الله به چشم می خورد. در فصل دوم، این ولایت از دیدگاه فقهی بررسی شده، و به تناسب، بحث از ولایت فقیه را پیش آورده و به نظر اندیشمندان در باب ولایت فقیه پرداخته است. وی در فصل سوم، ولایت ولی الله را از نظر عرفانی تشریح نموده و نظر عرفایی چون: سیّد حیدر آملی، احمد آشتیانی، جلال الدین آشتیانی، ابن عربی و ملا صدرا را آورده و به تبیین و اثبات ولایت عرفانی ولی الله و حدّ و مرز آن پرداخته است. نظریه ضرورت وجود ولی الله در همه دوران ها از دیدگاه قرآن و روایات و علم و کلام و عرفان، مطالب مورد نظر در فصل

چهارم است. وی در این بحث، نظریات علاّمه طباطبایی را نقل کرده و به بحث درباره آن می پردازد. فصل آخر پایان نامه، درباره ختم ولایت است که از دیدگاه های مختلف، نقد و بررسی شده است.

محاربه و افساد فی الأرض در قرآن، حدیث و فقه اسلامی

88. محاربه و افساد فی الأرض در قرآن، حدیث و فقه اسلامی، علی رازینی، کارشناسی ارشد علوم جزایی و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر علیرضا فیض، استاد مشاور: دکتر... صادقی، [بی تا]، 373 ص. از آن جا که قوانین مصوّب جمهوری اسلامی ایران در خصوص جرائم علیه امنیت، مشتمل بر برخی ابهامات و ناهماهنگی ها از جهت تعدد عناوین جرایم (از قبیل عناوین محاربه، افساد، بغی و مانند آن) و نیز روشن نبودن تعریف قانونی و دقیق این عناوین، و روشن نبودن مجازات برخی از این جرایم است و در سخنان فقها نیز نظریات مختلفی وجود دارد. یکی از زمینه های نیازمند به بحث، موضوع جرایم علیه امنیت است که نگارنده، در چهار بخش، موضوع پایان نامه خود قرار داده است. بخش اول که در آن از کلیات بحث می شود، مشتمل بر دو موضوع کلی است: جایگاه محاربه و افساد فی الأرض در قوانین جمهوری اسلامی ایران. این بخش، سه فصل دارد. فصل اول، درباره واژه «جرم» و بررسی ریشه ای و اصطلاحی آن است که آن را در مفهوم عرفی به معنای گناه و بزه گرفته اند و در قرآن نیز به الفاظ مختلفی در موارد متعدّد به کار رفته است برخی از واژه شناسان نیز تلاش نموده اند که بین مفهوم گناه و بزه و مفهوم قطع، ارتباط و تناسبی قائل شوند. از جمله گفته اند چون گناه موجب قطع رحمت خداوند و یا بُریده شدن انسان از رحمت خداوند می شود، از آن به جرم تعبیر شده است که البته خالی از تکلیف نیست. در فصل دوم، واژه «امنیت» مورد بررسی قرار گرفته است و در فصل سوم، جایگاه جرایم علیه امنیت در حقوق جزا بررسی شده است. بخش دوم، درباره محاربه، معنای لغوی و اصطلاحی محاربه، محاربه در قرآن، محاربه در روایات، محاربه از نظر فقهای اهل سنت و محاربه از نظر فقهای شیعه است در این بخش با اشاره به آیاتی از سوره مائده، بقره و توبه، ضمن بحث و بررسی درباره شئون اخلاقی یهودیان و طرح و بیان فتنه گری ها و اقدامات آنان علیه انبیای الهی، داستان فرزندان آدم (هابیل و قابیل) و نزاع و مخاصمه آن دو بر اثر حسد و کشته شدن هابیل به دست قابیل، مورد توجّه قرار گرفته و به دنبال آن از حکم الهی محاربه و کیفر آن بحث شده و قول برخی از مفسّران شیعه و اهل سنت درباره این آیات، مورد بررسی قرار گرفته است. در قسمت بحث محاربه در احادیث پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه معصومان علیهم السلام نیز ضمن رجوع به کتب روایی اهل سنت از قبیل صحاح سته و نیز کتب روایی شیعه مانند وسائل الشیعه، ده ها روایت در خصوص محاربه و مباحث مربوط به آن بیان شده و یک دسته بندی کلی از این احادیث به این صورت عنوان شده که چون قوانین جمهوری اسلامی ایران، طبق احکام و موازین شیعه به اجرا در می آید، لذا روایاتی که از کتب شیعه مورد استنادند، نقل و مورد بررسی قرار گرفته است. محور بخش سوم، افساد فی الأرض است که مشتمل بر چهار فصل با عناوین: معنای لغوی و اصطلاحی افساد، افساد در آیات قرآن و احادیث، افساد در کلمات فقهای عامه و خاصّه، و رابطه محاربه و افساد فی الارض است. در بخش چهارم نیز سایر عناوین مربوط به جرایم علیه امنیت در فقه، که مشتمل بر چهار فصل به نام های: بغی، ارتداد، ارجاف و سایر مواردی است که دارای کیفر اعدام است. بخش پنجم نیز شامل عناوین مربوط به جرایم امنیت در حقوق موضوعه بررسی کرده که مشتمل بر چهار فصل است: جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی، جرم سیاسی و غیرسیاسی، تروریسم و سایر موارد مهم از قبیل هواپیمارمایی، آدم ربایی و بمب گذاری. در بخش ششم، نگارنده به نتیجه گیری از بحث ها پرداخته که خود، سه فصل دارد: محاربه و افساد در قوانین جمهوری اسلامی ایران، محاربه و افساد در رویه قضایی دهه اول انقلاب و بررسی برخی آرای قضات محاکم و شعب دیوان عالی قضایی کشور، و بحث فقهی حقوقی در مورد تعریف محارب و مفسد و نقد نظریات ارائه شده.

محدثان شیعه در قرن نهم و دهم هجری و سبک حدیث نگاری آنان

89. محدثان شیعه در قرن نهم و دهم هجری و سبک حدیث نگاری آنان، سید علیرضا طباطبایی، کارشناسی ارشد علوم قرآنی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، استاد راهنما: دکتر احمد عابدی، استاد مشاور: ... ، 1379، 183ص. در این پایان نامه، پس از بیان اجمالی سیر تدوین حدیث در ادوار گذشته، مهم ترین محدثان قرن های نهم و دهم هجری که دارای تألیفات حدیثی بوده اند، معرفی شده اند و به بیان شرح حال، استادان، شاگردان و آثار آنان پرداخته شده است. با معرفی محدثان بزرگ این دو قرن و بررسی روش آنان در نقل و تدوین حدیث، میزان توجه و اقبال عمومی به حدیث، نوع احادیث نقل شده در موضوعات مختلف، کیفیت نقل حدیث از جهت دقت یا تسامح در متن، تقطیع، نقل به مضمون، و نیز دقت در نقل سند و شرح و تفسیر احادیث و ... روشن می گردد. ضمناً میزان توجه به منابع روایی اهل سنت، استفاده از منابع اصیل و کهن حدیث، و نیز اجازات حدیثی و ... از دیگر نکته هایی است که از بررسی تاریخ محدثان در کتاب های حدیثی به دست آمده است. پژوهش حاضر، دارای شش فصل است. فصل نخست به کلمات اختصاص یافته و در آن، تبیین موضوع، پیشینه تحقیق، سؤال های تحقیق و ... به اختصار بیان شده است. فصل دوم با عنوان «نگاهی اجمالی به سیر تدوین حدیث در ادوار گذشته»، به طور گذرا به بررسی تدوین حدیث از عصر رسالت تا تألیف جوامع ثانویه پرداخته شده است. فصل سوم به معرفی مهم ترین محدثان قرن نهم هجری اختصاص داده شده و به معرفی و بیان اساتید، شاگردان و آثار حدیثی و غیر حدیثی آنها پرداخته شده است. فصل چهارم با عنوان «مهم ترین محدثان قرن دهم هجری» به معرفی اساتید و شاگردان و آثار حدیثی آنها پرداخته است. در فصل پنجم، مهم ترین کتاب های حدیثی و قرن نهم و دهم هجری مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل ششم نیز از بحث نتیجه گیری شده و پیشنهادهایی ارائه شده است.

مراحل و مواقف قیامت در قرآن و روایات از دیدگاه مفسران شیعه و سنی از قرن پنجم تاکنون

90. مراحل و مواقف قیامت در قرآن و روایات از دیدگاه مفسران شیعه و سنی از قرن پنجم تاکنون، مه‌ری شعاعی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر محمد مهدی گرجیان، استاد مشاور: حجه الاسلام محمدرضا آشتیانی، 1374، 84 ص. این تحقیق، در نظر دارد با توجه به اهمیت معاد در جهان بینی اسلامی و تأثیر اعتقاد به آن در اخلاق و رفتار انسان‌ها، مراحل و مواقف قیامت را در درجه اول از دیدگاه قرآن مجید و کتب مفسران از قرن پنجم به بعد، و در درجه دوم با نقل سخنانی از معصومان علیهم السلام، مورد بررسی قرار دهد، و به علت این که در قرآن، مسائلی چون: حساب، شهادت، صراط، محاکمه و... مطرح است و با توجه به این که عالم آخرت، مجرد و متفاوت با جهان مادی است، نگارنده در تحقیق خود به پرسش‌هایی نیز از دیدگاه آیات و روایات و تفاسیر پاسخ می‌دهد. این پرسش‌ها عبارت‌اند از: 1. مواقف به چه معناست و تعداد آنها چندتا است؟ 2. مفهوم «حساب» در قیامت چیست؟ 3. گواهان قیامت چه کسانی‌اند؟ 4. «صراط» و «مرصاد» به چه معناست و عقبات صراط چندتا است؟ این پایان‌نامه، دارای فصل‌های پنجگانه‌ای است که فصل اول آن با مقدمه‌ای درباره تاریخچه مطالعاتی بحث آغاز شده و در ادامه با بیان ابعاد گوناگون مسئله، فرضیات یا پرسش‌های تحقیقاتی، اهداف مطالعاتی، حدود مطالعات، برهان مطالعات و اصطلاحات وارد شده در بحث، شرح و بسط داده شده است. فصل دوم، مراجع و منابعی که مورد استفاده محقق قرار گرفته، معرفی شده است. فصل سوم، درباره روش تحقیق است که در آن از رهیافت تحقیق، طرح تحقیق، فن تحقیق و طرح تحلیل، بحث شده است. فصل چهارم، پنج باب دارد. نگارنده در باب اول، لفظ «مواقف» را در قرآن کریم و تفاسیر، بررسی نموده و دیدگاه‌های مرحوم علامه طباطبایی و فخر رازی و همچنین روایات درباره «آیه وقوف» را بیان کرده است. باب دوم، به معرفی تعداد مراحل و مواقف قیامت در طول زمان پرداخته شده و آمده که مواقف در قیامت، اختصاص به کافر و مؤمن دارد. عنوان باب سوم، «گواهان محشر» است. در این باب، نگارنده، هفت گواه را که در روز محشر، بر اعمال انسان‌ها شهادت می‌دهند، یادآور شده و آیات و روایات مربوط به هرگواه را بیان نموده است. باب چهارم با عنوان «صراط و مرصاد»، به بیان معانی این دو واژه از قول علامه طباطبایی و شیخ صدوق (ره) پرداخته و موقعیت مردم را هنگام عبور از صراط، بیان داشته است. باب پنجم نیز درباره عقبات محشر و نظر مفسران است. در این باب، روایات در مورد عقبات و نظر بزرگانی چون شیخ صدوق، شیخ مفید و علامه مجلسی مطرح شده است.

مسلك اخباریه در شیعه

91. مسلك اخباریه در شیعه، احسان قیصری، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد، استاد راهنما: دکتر علی مهدی زاده، اساتید مشاور: دکتر احمد پاکتچی و دکتر علیرضا فیض، 1371، 263ص. موضوع این پایان نامه، پژوهشی در موضوع مسلك اخباریه است که به بررسی این مسلك در حوزه اندیشه شیعه و نظرها و آرای که در مباحث اصولی و فقهی از جانب اخباریان مطرح گردیده، و نیز به جهت نقش و تأثیری که این مسلك در پیدایش فرقه شیخیه داشته، پرداخته شده است. در طول تاریخ اسلام، از آغاز تاکنون، همواره فرق و مسالك متعددی به وجود آمده که هر يك با توجه به نوع و شکل عقاید و دیدگاهی که در آنها مطرح بوده، تأثیرات کم و بیشی بر روی روند حرکت مسلمانان داشته و دارند. در این میان، مسلك اخباریه در شیعه از قرن یازدهم هجری و توسط مولاً محمدامین استرآبادی، به شکلی بارز و آشکار، رونق گرفت و حملات شدیدی بر علیه اصولیان و مجتهدان شیعه پدیدار گشت. در باب پیدایش اندیشه اخباریگری و مسلك اخباریه، آرای متعدّد و متفاوتی وجود دارد. بعضی ریشه آن را در اهل سنت و در میان فرقه «ظاهریه» و «اصحاب حدیث» جستجو می کنند و برخی نیز ریشه آن را در میان قدمای محدث شیعه (مانند شیخ کلینی و شیخ طوسی) دانسته اند، گروهی نیز پیدایش اخباریه را از قرن یازدهم هجری و بر اساس آرای محمدامین استرآبادی می دانند. موج اخباریگری پس از وی، استمرار داشت تا این که مبارزه ای جدی و اساسی بر علیه این موج، توسط مجتهدان - که در رأسشان مرحوم وحید بهبهانی بود - صورت گرفت و ریشه اخباریگری توسط وی و شاگردان و پیروانش زده شد. این تحقیق، شامل هفت فصل کلی است: نگارنده، در فصل اول، به جهت اهمیت بسیار زیاد بحث اجتهاد و موضعگیری خاص اخباریان در این باره، به بررسی پیدایش اجتهاد در میان اهل سنت و مکتب تشیع پرداخته است. وی برای تبیین مطلب نگاهی به عمل به احکام در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و پس از رحلت آن حضرت و جعل احادیث از قول پیامبر صلی الله علیه و آله و پیدایش رأی و قیاس و سیر تکاملی اجتهاد در طول تاریخ و پیدایش مدرسه رأی و حدیث و اجتهاد در شیعه و خاستگاه عقلی اجتهاد و سرچشمه های قوانین شرعی در فقه داشته است. در فصل دوم، پیدایش اخباریه و ریشه های اخباریگری و آرای گوناگونی که در این باب وجود دارد، مورد بررسی قرار گرفته و با بیان تفاوت اخباریت پیشینیان با اخباریت استرآبادی، برخی از علل و عوامل فکری و اجتماعی مؤثر در پیدایش اخباریه نوین و ادوار اخباریگری و اخباریه بیان شده است. فصل سوم، به اختلافات و تفاوت های میان اخباریان و اصولیان و دیدگاه های عمده اخباریان اختصاص دارد و در این زمینه، با نقل اقوال، جایگاه اجتهاد و قرآن و اخبار و علم اصول و رجال نزد اخباریه توضیح داده شده است. در فصل چهارم، نگاهی گذرا به زندگانی بعضی از اخباریان تندرو و متعصب شده است و فصل پنجم، درباره اخباریان میانه رو توضیحاتی داده شده است. در فصل ششم، بحث از جنبه مقابل، یعنی اصولیان است و در فصل هفتم نیز بررسی تأثیرات اخباریگری، محل های رواج و گسترش اخباریگری، تألیف کتب روایی در عصر اوج اخباریگری، رابطه مسلك شیخیه با اخباریه و در پایان، بررسی و مقایسه برخی از عقاید شیخیه و اخباریه، مورد بررسی قرار گرفته است.

مشکلات و موانع خلافت علی 7 از دیدگاه تاریخ

92. مشکلات و موانع خلافت علی علیه السلام از دیدگاه تاریخ، سیدکاظم میرجلیلی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس دانشگاه قم، استاد راهنما: دکتر صادق آیینه‌وند، استاد مشاور: دکتر احمد بهشتی، 1378، 321ص. این تحقیق که بر یک مقدمه و چهار فصل بنا شده، تاریخی روشن و گویا از دوران خلافت علی علیه السلام و حوادث قبل، ولی مرتبط با این دوران، که با اتکا به معتبرترین مدارک تاریخ اسلام تهیه شده، آمده است. نگارنده، نخست به بیان ضرورت تحقیق در موضوع، محدودیت های تحقیق، روش تحقیق و معرفی منابع پرداخته و در مقدمه پایان نامه، به یک سلسله اصول اولیه درباره خلافت امام علیه السلام (از قبیل وجود نصّ صریح در غدیر خم، برپایی سقیفه، عدم اعتنا به نوشتن نامه توسط پیامبر صلی الله علیه و آله، خلافت انتصابی، شورا و...) پرداخته و سپس به سیر طبیعی تاریخ پس از پیامبر اسلام، توجه نموده است. محقق، فصل اول را به واقعه قتل عثمان و گشوده شدن باب فتنه اختصاص داده و در این باب، پنج عامل از عوامل مهم قتل عثمان را ذکر نموده است. وی همچنین کسانی را نیز که در قتل عثمان دخالت مستقیم یا غیر مستقیم داشته‌اند، معرفی نموده و نقش حضرت علی علیه السلام را در واکنش نسبت به قتل عثمان بیان نموده است. در قسمت آخر این فصل به آثار مخرب قتل عثمان و مشکلاتی که برای حکومت علی علیه السلام به وجود آورد، توجه شده که بزرگ‌ترین اثر مخرب آن، بدعت خلیفه‌گشی است. فصل دوم، درباره صراحت و صداقت در سیاست امام علیه السلام است. نگارنده پس از بررسی واژه «سیاست» و موارد استفاده آن، تعریف مورد قبول مکتب اسلام از سیاست، و نگرش مثبت به سیاست و سیاستمداری در منابع معتبر اسلام را با سیاست در عرف استعمار، تجزیه و تحلیل نموده است. وی این فصل را به دو بخش تقسیم نموده است. در بخش اول، درباره حسن سیاست امام علی علیه السلام در برخورد با کجروی‌ها، و همچنین در نظام حکومتی و نظام قضایی و نیز در نیروی نظامی پرداخته و بخش دوم را به بیان اشکال تراشی‌های بر سیاست امام علیه السلام اختصاص داده است. فصل سوم، درباره عدالت امام علی علیه السلام بحث می‌کند. نگارنده در این قسمت، ضمن اشاره به سنت رسول اکرم در تقسیم بیت المال، روش امام علی علیه السلام در تقسیم بیت المال و عدم انعطاف در مورد نزدیکان و خویشاوندان و تبعات انعطاف‌ناپذیری در اجرای عدالت بر حکومت علی علیه السلام بررسی کرده است. در فصل چهارم به بررسی اوضاع گروهی به نام «خوارج» پرداخته و این گروه را زاییده و برگرفته از جهالت‌ها دانسته و این نکته را نیز متذکر شده که از اساسی‌ترین مشکلات حکومتی امام دانسته و آثار و تبعات ظهور خوارج بر حکومت علی علیه السلام را بررسی نموده است و ضمن اشاره به واکنش امام در مقابل این گروه، به سوءاستفاده‌های معاویه و دسیسه‌های او زیر بیرق خوارج اشاره نموده و در پایان، بحث را خلاصه کرده و از آن نتیجه‌گیری کرده است.

معاد از دیدگاه عقل و نقل

93. معاد از دیدگاه عقل و نقل، طاهره خلاق، کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: دکتر مهدی نجفی افرا، 1378، 185 ص. بحث معاد، از دیرباز فکر بشر را به خود مشغول داشته است. حتی بشر اولیه نیز به نحوی از انحاء، معتقد به زندگی پس از مرگ بوده است، هرچند اعتقادات او آمیخته به خرافات و موهوماتی بوده است، و این، نشان دهنده این مطلب است که اعتقاد به معاد، ریشه در فطرت انسان ها داشته است. این پایان نامه، که مشتمل بر چهار فصل است، در صدد تحقیق و بررسی مسئله معاد از دیدگاه عقل و نقل است، و اثبات این که بین استدلال قرآنی با استدلال قرآن، تفاوت بارزی وجود دارد. در استدلال قرآنی که از نوع براهین نقلی است، اثبات يك مطلب از طریق تکیه بر حَقانیت قرآن و این که قرآن در ضمن آیات خود، بدان مطلب اشاره دارد، صورت می گیرد (مانند: اثبات تجرّد و بقای نفس و روح با استفاده از آیات مربوط به توفی نفوس) این نوع برهان، تنها برای معتقدان به حَقانیت قرآن قابل قبول است؛ اما استدلال قرآن از نوع استدلال های عقلی است که صرف نظر از گوینده آن، فی نفسه، روشن و مبین است و بر اساس موازین عقلی استوار است مثل استدلال های قرآن در زمینه معاد که با توجّه به اصل توحید اقامه شده است). لذا برای تمام معتقدان به اصل توحید، قابل ارائه و پذیرش است. نگارنده در فصل اول، مسئله روح و نفس را مورد تفحص قرار داده است و این که روح، به عنوان يك حقیقت مجرّد و مستقل، پس از مرگ آدمی باقی می ماند و مرگ، پایان زندگی به معنای مطلق نیست، بلکه يك گام بزرگ به سوی اثبات وجود جهان پس از مرگ است. وی، ضمن طرح مسئله پیدایی روح و بقای آن، به بررسی روح از نظر قرآن، تعریف روح به خدا، دیدگاه های مختلف درباره نفس و دلیل هر يك درباره حدوث و قدّم روح پرداخته است. وی در این زمینه معتقد است که اولین چیزی که سبب توجّه انسان به مسئله روح شده، موضوع خواب و رؤیا بوده است. انسان چنین احساس می کرد که نیروی مرموزی در وجود او نهفته است که به هنگام بیداری، به شکلی، و در خواب، به شکل دیگری، خودنمایی می کند. او این نیروی مرموز را «روح» نامید. نگارنده، در فصل دوم، بعد از بیان معنای معاد و ذکر اقوال و نظریات مختلف متکلمان و فلاسفه در مورد اقسام معاد، به معاد جسمانی پرداخته و ادلّه عقلی اثبات معاد را بررسی کرده است. وی در این فصل، نخست، معانی معاد، واژه معاد در قرآن، عالم برزخ و خصوصیات آن، دیدگاه های مختلف در مورد معاد و ادلّه عقلی معاد را شرح داده، و سپس به بررسی دلایل قائلان به عدم وجود معاد و ردّ آنها پرداخته است. در فصل سوم، درباره روح، تجرّد و بقای نفس و نیز معاد از نظر آیات و روایات بحث شده است. در این فصل نیز پس از استشهاد به آیات قرآن، بر قطعیت برپایی قیامت کبریا، ماهیت مرگ و دلایل امکان و ضرورت معاد پرشمرده شده است و سپس به تناسب بحث، اشاراتی به آیات و روایات درباره علائم برزخ، نفخ صور و فنای دنیا، اثبات حشر و کیفیت آن، تجرّد نفس، بقای نفس و نامحدود بودن قدرت الهی شده است. در پایان این فصل نیز قول فلاسفه بر وجود معاد و بقای نفس، مطرح شده است. در فصل چهارم شبهات منکران معاد جسمانی و پاسخ آنها بررسی شده است. در این فصل، یازده شبهه مطرح شده و هر شبهه نقد و بررسی شده است. در ادامه نیز ردّ نظریه تناسخ و دلیل آن، توضیح داده شده است و در پایان نیز شبهات خواجه نصیرالدین طوسی در کتاب تجرید الاعتقاد در این موضوع توضیح داده شده است.

مقایسه قصه گویی قرآن کریم و اسطوره سازی ادیان با نگرشی بر روایات

94. مقایسه قصه گویی قرآن کریم و اسطوره سازی ادیان با نگرشی بر روایات، داوودرضا حاجیلو، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: دکتر عباس همای، استاد مشاور: دکتر احمد بهشتی، 1377، 87 ص. محقق در این تحقیق بر آن است تا مقایسه ای داشته باشد بین قصه گویی قرآن کریم و اسطوره سازی ادیان رایج، و معرفی چهره زیبای قصص قرآن. همچنین نظری نیز بر روایات اسلامی در این زمینه خواهد داشت. وی بدین منظور، علاوه بر استفاده از قصه های قرآن مجید، از تفاسیر موجود نیز بهره لازم را برده و در باب اسطوره های ادیان، از متون اصلی در دسترس، بخصوص عهد عتیق، کمک گرفته است و نتایج فرهنگی و اجتماعی و آثار تاریخی و اخلاقی قصه های انبیای الهی و داستان گویی قرآن و اسطوره ها را به طور اجمال، مورد بحث قرار داده است. نگارنده بر این عقیده است که القای پیام به صورت مستقیم و آمرانه، همیشه با استقبال طبایع انسانی مواجه نمی گردد. بسیاری از اوقات، از طریق هنر می توان پیامی را به طور غیر مستقیم و در قالبی جذاب ایراد نمود که تأثیرات روحی و روانی باعث، نفوذ بیشتر نظر گوینده یا نویسنده می شود. بدین منظور، داستان سرایی و قصه پردازی نیز در زندگی انسان ها امری طبیعی و رایج است. دست مایه قصه ممکن است واقعی و عینی باشد که در این صورت، محتوای قصه در صدد رفع نیازها و درمان دردها و حل مسائل اجتماعی و فرهنگی بشر خواهد بود، و امکان دارد از دست مایه غیر واقعی استفاده گردد که نتیجه آن، افسانه پردازی و اسطوره سازی است. اهمیت دین در زندگی بشر و استفاده از شیوه های صحیح تبلیغ نیز موضوع مهمی در زندگی اجتماعی انسان هاست. لذا تمام ادیان الهی با عنایت به تأثیرات متقابل آموزش های دینی و فطرت آدمی، از قصه به عنوان وسیله ای مؤثر در الگودهی و هدایت انسان ها استفاده نموده اند. قرآن کریم نیز با گنجاندن بسیاری از پیام های خویش در قالب قصه، به صورت مستقیم و غیر مستقیم، از نقش سازنده آن در ارشاد مسلمانان بهره جسته و به میل فطری آنان نیز جواب مثبت داده است. این پایان نامه، شامل پنج فصل است که در فصل اول، نگارنده، ضمن بیان تاریخچه مطالعاتی، به شرح و توضیح اصل مسئله مورد بحث پرداخته و فرضیات موجود در این زمینه را همراه با اهداف مطالعاتی و حدود و اهمیت بحث، مطرح ساخته است، و در ادامه نیز اصطلاحات و واژه های مربوط به بحث را توضیح داده است. در فصل دوم، منابع مورد استفاده محقق معرفی شده که عبارت اند از: تفسیر مجمع البیان، تفسیر المیزان، تاریخ جامع ادیان، ترجمه تفسیر طبری، قصص قرآن مجید، و نیز کتاب ادیان و مکتب های فلسفی هند. نگارنده، در فصل سوم، درباره روش و رهیافت و فن تحقیق، و طرح و زمان اجرای تحقیق خود، بحث نموده است. در فصل چهارم، تجزیه و تحلیلی در زمینه اطلاعات مربوط به موضوع آمده و ضمن بررسی تاریخچه قصه گویی و پیدایش اسطوره، دو واژه «قصه» و «اسطوره» از دیدگاه های مختلف، بررسی شده است و سپس هدف های قصه گویی که عبارت از: تأمل و تفکر، عبرت آموزی، بیان سرنوشت عصیانگران و مشرکان و پیروزی حق بر باطل، تسلی خاطر و تحمل ناملايمات، تقویت روحیه و رسیدن به سعادت مندی است، توضیح داده شده است. در مرحله بعد، ویژگی های قصص قرآن و مقایسه آن با اسطوره های ادیان، مورد بررسی قرار گرفته است.

منهج تفسیری اهل بیت علیهم السلام

95. منهج تفسیری اهل بیت علیهم السلام، محمد شریفانی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر سیّد محمد دباقر حجّتی، استاد مشاور: ...، 1373، 268ص. آنچه در این نوشتار آمده، مروری است بر روایات مأثور از اهل بیت علیهم السلامدر مقام تفسیر قرآن کریم، و روشن شدن این امر که معصومان علیهم السلام، که خود در خانه وحی بودند، با چه راه و روشی، و با چه زبانی و بیانی به تفسیر قرآن پرداخته اند. آیا در مقام تفسیر قرآن، از روشی خاص استفاده می کردند یا نه؟ و به فرض آن که روش خاصی داشته اند، در برخورد با همه آیات، از یک راه و روش استفاده شده است یا روش های گوناگونی را در پیش می گرفته اند؟ آیا در مقام به کارگیری روش ها خطّ بطلانی هم بر بعضی روش ها داشته اند یا نه؟ این پایان نامه، در دو بخش کلی فراهم آمده است. بخش نخست به کلیات و مباحث مقدماتی اختصاص یافته است. در این بخش، ارتباط اهل بیت با قرآن و قرآن از دیدگاه اهل بیت علیهم السلام و رابطه انسان های کامل با قرآن و هم سنگ بودنشان با قرآن و اهمّیت قرآن در سخن این بزرگواران، و همچنین وجود این اهمّیت در عملکرد آنان، رویکرد ایشان به تفسیر و حفظ قرآن، اهل بیت و پاسداری از قرآن در مقابل معاندان و کج اندیشان، دیدگاه اخباریان و ادله آنان در عدم حجّیت ظواهر قرآن، نیاز قرآن به تفسیر، اصطلاحات رایج تفسیر، و امتیازات منهج تفسیری اهل بیت علیهم السلام آمده است. در بخش دوم، روش تفسیری اهل بیت علیهم السلام، به تفصیل مورد بحث و بررسی قرار گرفته و ده روش به شرح ذیل برای ایشان ذکر شده و مورد بررسی قرار گرفته است: 1. تفسیر قرآن با قرآن، 2. تفسیر قرآن با سنت، 3. تفسیر قرآن با لغت و ادب، 4. تفسیر قرآن با روش تمثیل، 5. تفسیر عقلی، 6. تفسیر قرآن با قصص و تواریخ، 7. تفسیر قرآن با باطن، 8. بیان مصادیق در تفسیر، 9. تفسیر قرآن با غیب، 10. تفسیر موضوعی. نویسنده، در تبیین هر یک از روش های یاد شده، پس از توضیح اهمّیت، جایگاه و دلیل اعتبار شیوه، نمونه هایی متناسب با آن شیوه را از روایات اهل بیت علیهم السلام ذکر کرده است. وی با این روش به دنبال اثبات این مدّعاست که اهل بیت علیهم السلام در منهج تفسیری خود، تمام این شیوه های دهگانه را به کار بسته اند و تنها بر یک یا چند شیوه خاص، بسنده ننموده اند. پ

مهدی موعود(عج) در قرآن و احادیث

96. مهدی موعود(عج) در قرآن و احادیث، شهربانو فرّخی نژاد ناصری، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات دانشگاه آزاد اسلامی شمال تهران، استاد راهنما: استاد علی اکبر غفّاری، استادان مشاور: دکتر سید محمدباقر حجّتی و عدنان طهماسبی، 1375، 204 ص. این پایان نامه، ترجمه کتاب البرهان فی علامات مهدیّ آخر الزمان، تألیف دانشمند معروف اهل سنت، متقی هندی است. متن اصلی کتاب که توسط استاد علی اکبر غفّاری تصحیح و تحقیق شده، برای ترجمه در اختیار پدیدآورنده این پایان نامه قرار گرفته است. در این کتاب، پس از معرفی مهدی علیه السلام، فتنه ها و جنگ هایی که پیش از قیام ایشان یا به عنوان مقدمه ظهور و نیز مقارن با ظهور آن حضرت اتفاق خواهد افتاد، به تفصیل بیان شده است. فصول و ابواب این پایان نامه _ که همان فصول و ابواب کتاب است _ عبارت اند از: کرامات حضرت مهدی علیه السلام، بیان نسب آن حضرت، جمال و خصوصیات ظاهری حضرت و به دنیا آمدن وی در مدینه و مهاجرت او به بیت المقدّس و یاری او از سوی خداوند با سه هزار فرشته، حوادثی که قبل از قیام مهدی علیه السلام به وقوع می پیوندد. باب آخر مورد اشاره، خود شامل دو فصل می شود. در فصل اول، فتنه ها و حوادثی که قبل از قیام آن حضرت به وقوع می پیوندد، آمده است و فصل دوم، حوادثی که مقارن قیام حضرت مهدی علیه السلام می دهد، بیان شده است. علایم و نشانه های کلی ظهور حضرت _ که شامل سی و پنج نشانه است _، چگونگی بیعت با حضرت و تعداد بیعت کنندگان، یاران حضرت که از جمله آنان فرشتگان و مردان صالح و پرهیزگارند، فتح و کشورگشایی زمین های بزرگ در روزگار حکومت ایشان، همراهی حضرت عیسی علیه السلام و کشتن دجال به دست وی، مدّت حکومت آن حضرت، شهادت مهدی علیه السلام و بیان وقایعی که بعد از وی اتفاق می افتد. احادیث پراکنده و متعدّد و احوال اشخاصی که گمان می شده مهدی اند، نظریات علمای مذاهب چهارگانه درباره حضرت مهدی و در نهایت، بررسی عمر جهان، از عناوین ابواب این کتاب است. مترجم در پایان ترجمه، در فصلی جداگانه، با ارائه مباحثی همچون: سیمای کلی ظهور، زمینه ها و علایم ظهور، اعتقاد به مهدویت از دیدگاه شیعه، و نیز تفسیر پاره ای از آیات مربوط به مهدی علیه السلام، بخش هایی از متن کتاب را نقد و بررسی نموده است.

نقد و بررسی تفسیر قرآن به قرآن و سیر تاریخی آن

97. نقد و بررسی تفسیر قرآن به قرآن و سیر تاریخی آن، حمیدرضا حاجی بابایی، دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: آیه الله ابوالقاسم خزعلی، استاد مشاور: دکتر سیدمحمدباقر حجّتی، 1377، 200 ص. شکی نیست که در فهم قرآن کریم و کلام نورانی وحی، روشن ترین و مطمئن ترین و مستقل ترین منهج و روش اصیل در تفسیر قرآن، استئضانه و بهره بردن از خود قرآن و تفسیر کلام وحی با وحی است. لذا نگارنده در این پایان نامه کوشیده است تا در این مسیر، تحقیق و تفحصی داشته باشد. با مراجعه به آیات قرآن و احادیث معصومان علیهم السلام کاملاً روشن می گردد که اولین شارح و مفسر قرآن کریم، پیامبر عظیم الشان اسلام است ائمه معصوم نیز که مهم ترین معلّمان و شارحان قرآن کریم اند، از روش تفسیر قرآن به قرآن استفاده نموده اند، و آیاتی هم که قرآن را هادی، مبین، نور و فرقان معرفی می نمایند، و نیز آیاتی که قرآن را کتاب تعقل و تدبّر می داند، و آیاتی که قرآن به وسیله آنها تحدی می کند و علاوه بر اینها آیاتی که قرآن را قابل فهم برای مردم می داند، همگی به انحاء مختلف، حاکی از مستغنی بودن قرآن به غیر است. از آن جا که قرآن، خود، جوامع انسانی را به خاندان عصمت و طهارت ارجاع می دهند، بنا بر این، رجوع به معصومان علیهم السلام متمّم و مکمل تفسیر قرآن به قرآن است، وگرنه، حقیقت قرآن با خود قرآن، تفسیر نمی شود. این روش، علاوه بر این انسان ها را به تعقل و تدبّر دعوت نموده و بنا بر این، بهترین روش تفسیری و کامل ترین آنهاست که از قرآن و سنت و عقل، بهره برده است، علاوه بر این که این روش، در طول تاریخ اسلام از زمان پیامبر اسلام تا عصر حاضر، به اشکال مختلف و با تفاوت وسعت استفاده، وجود داشته است و صحابیان و تابعیان و مفسران از آن بهره مند گردیده اند. موضوع این نوشتار، در طی هفت فصل به بحث گذارده شده است. در فصل اول، تاریخ تفسیر از آغاز تا پیدایش، و نیز مراحل مختلف آن، همراه با مشهورترین مفسران هر دوره، و نیز خصوصیات تفسیر در این ادوار، مورد بحث قرار گرفته است. در فصل دوم، روش های تفسیری و نیز علل پیدایش این روش ها و علّت اختلاف در تفسیر، مورد بررسی قرار گرفته و خصوصیات روش تفسیری عقلی و نقلی و رمزی و تفسیر به رأی، مشخص شده است. نیز به معایب و محاسن هر یک پرداخته شده است. در فصل سوم، در باب معنای لغوی و اصطلاحی و نیز معنای کلمه تفسیر در قرآن و حدیث بحث شده است و به جهت شفاف شدن بحث و جلوگیری از ابهام، در معنای لغوی و اصطلاحی تأویل و تفاوت بین تعبیر و تفسیر، بحث شده است. در فصل چهارم، تفسیر قرآن به قرآن، مورد بررسی قرار گرفته و ریشه های قرآنی و نیز ریشه های این تفسیر در نهج البلاغه و حدیث، مورد نقد و تحلیل قرار گرفته است و قرآن، به عنوان مقیاس صحّت و سقم احادیث، معرفی شده و در هر دو مورد، آیات و احادیث مربوط، به عنوان شاهد مثال، مورد توجه قرار گرفته است. در فصل پنجم، ویژگی های سیره پیامبر صلی الله علیه و آله و نیز روش ائمه علیهم السلام در تفسیر قرآن، را مورد بررسی قرار گرفته و نقش سنت در تفسیر قرآن به قرآن، تشریح شده است همچنین به روش انحرافی در تفسیر قرآن به قرآن اشاره شده و حدیث «ضرب القرآن بعضه ببعض»، مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. در فصل ششم، سیر تاریخی تفسیر قرآن به قرآن در ادوار مختلف، بررسی شده و جایگاه تفسیر قرآن به قرآن در نزد شیخ طوسی رحمه الله تشریح شده است. و در فصل هفتم، به ویژگی های روش علامه طباطبایی (ره) در تفسیر قرآن به قرآن، اشاره شده و در مورد غرر آیات، عامّ و خاص، مجمل و مبین، مطلق و مقید، ضمیمه نمودن آیات شبیه و نظیر هم و جمع بین آنها، و نیز بیان وجوه معانی مفرد به وسیله آیات قرآنی در تفسیر المیزان، توضیح لازم ارائه شده، و در پایان، تفسیر سوره کوثر از تفسیر گران قدر المیزان به عنوان نمونه نقل شده است. و سرانجام، اهم نتایج و رهیافت های حاصل از تحقیق، در پایان فصول یاد شده، به عنوان حسن ختام، ارائه شده است.

نقد و بررسی روش های تشخیص حدیث موضوع

98. نقد و بررسی روش های تشخیص حدیث موضوع، نویسنده: امیر جودوی، دکتری علوم قرآن و حدیث، استاد راهنما: جعفر سامی الدبونی، استاد مشاور: دکتر سید مرتضی آیه الله زاده شیرازی و دکتر آذرتاش آذرنوش، 234 ص. نگارنده در مباحث مقدماتی به بررسی درباره حدیث، مفهوم کذب و وضع، اجزای حدیث و اهمیت شناسایی حدیث «موضوع»، پرداخته است. در بررسی کارکرد «معیار عقل» برای تشخیص حدیث موضوع، دیدگاه دانشورانی همچون: خطیب، غزالی، ابن صلاح، ابن قیّم و سیوطی ارائه شده است. همچنین در بررسی کارکرد «معیار قلب» برای شناخت حدیث موضوع، دیدگاه موافقان و مخالفان این معیار، مورد بحث قرار گرفته است. معیار راوی، سومین معیاری است که در این پایان نامه مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. در فصلی دیگر، میزان کارکرد معیار قرآن برای بازشناخت احادیث موضوع بررسی شده و نگرش صاحب نظران در چگونگی ارتباط قرآن با حدیث ارائه شده است. همچنین عرضه حدیث بر سنت مشهور و خبر واحد، معیاری است که مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. نگارنده، در بخش پایانی رساله، تألیفات اختصاصی در زمینه احادیث موضوع را معرفی کرده و کتاب المنار المنیف ابن قیّم جوزی و قواعد مورد استثنای او را به تفصیل، مورد نقد و بررسی قرار داده است. پیچیدگی غیر متعارف مباحث، فقدان نظامواره تحقیق، نامشخص بودن دیدگاه های نگارنده به صورت روشن، سردرگمی در نحوه ارائه مباحث، و فقدان فهرست گویا، از کاستی های جدی این پایان نامه است.

نقد و بررسی علل جعل حدیث

99. نقد و بررسی علل جعل حدیث، رمضانعلی تقی زاده چاری، دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی (واحد علوم و تحقیقات)، استاد راهنما: دکتر سید محمدباقر حجتی، استاد مشاور: استاد علی اکبر غفاری، 1370، 208 ص. بحث از این که مفهوم جعل و وضع و نیز حدیث موضوع و مجعول چیست، و چگونه می توان وجود این عنصر نامبارک را در روایات دینی به دیده يك واقعیت نگریست و از عوامل دخیل در پیدایش و گسترش آن سخن به میان آورد و در صدد شناسایی عاملان آن و نیز انگیزه های آنان در این امر برآمد و از نفوذ و گسترش آن در متن منابع و متون دینی مسلمانان جلوگیری کرد، بحثی است که در این پایان نامه به آن اهتمام ورزیده شده و سعی گردیده تا حدی به نقد و تحلیل آن پرداخته شود. این نوشتار، از يك مقدمه و پنج بخش تشکیل شده است. در مقدمه، نخست جایگاه حدیث و سنت در اسلام پس از قرآن، اختلاف نظرها در حدود و کم و کیف سنت، و نظر برخی بزرگان در این باره، از جمله نکاتی است که نگارنده از آنها یاد کرده است. بخش اول رساله، درباره هویت حدیث جعلی است. نگارنده با عناوینی چون: لفظ موضوع از نگاه لغت شناسان، مراتب حدیث در نگاه عالمان حدیث و درایه، اصطلاح حدیث موضوع از نگاه عالمان حدیث و درایه، وجه تسمیه حدیث موضوع، جایگاه حدیث موضوع در میان سایر روایات، حکم نقل حدیث موضوع و تاریخچه جعل حدیث، درباره ریشه و منشأ حدیث مجعول به بحث پرداخته است. نگارنده در بخش دوم، در مورد ورود عنصر جعل در حدیث و شواهد دال بر این امر، بحث می کند. وی در این زمینه از شواهد (نقلی مانند آیات قرآن و روایات) یاد کرده و از شواهد غیر نقلی (عقلی و تاریخی) نیز دوازده مورد عمده از دلایل و شواهد غیر نقلی را یادآور شده است. در بخش سوم نیز به معرفی و توضیح عوامل دخیل در پیدایش و گسترش جعل حدیث پرداخته شده است. نگارنده در قسمت اول به عواملی از قبیل: عدم کتابت و ضبط حدیث، نقل حدیث بدون ذکر سند و دخالت اهل کتاب اشاره دارد. در قسمت دوم نیز نقل به معنا در حدیث، تسامح در ادله سنن، اعتماد بیش از حد به صحابه، گسترش فتوحات اسلامی، تأویل گرایی، پیدایش احزاب و فرقه های سیاسی و کلامی و فقهی، جدال و درگیری میان متعصّبان دو مذهب بزرگ اسلامی (شیعه و سنی) و اهداف سیاسی فرمانروایان را از جمله عوامل دخیل در گسترش جعل حدیث می داند. در بخش چهارم، اصناف و طبقات جااعلان حدیث و انگیزه های آنان در جعل حدیث بر شمرده شده است. این اصناف عبارت اند از: زنادقه، غلات، قصاص و داستانسرایان. وی ضمن بررسی هر سه واژه از نظر لغت و ریشه و اصطلاح و ذکر برخی از عقاید هر يك از این سه گروه، نحوه پیدایش آنها و شیوه برخوردشان با حدیث را شرح داده و علت و انگیزه هر يك را با ذکر مواردی بیان داشته است. در بخش پنجم، نگارنده، کیفیت شناسایی احادیث جعلی و راه های جلوگیری از نفوذ و نشر آنها را توضیح داده است. قسم اول را که خود از دو بخش مربوط به راوی و مروی تشکیل شده، تقسیم نموده و در مورد راهکارهای جلوگیری از نفوذ و نشر احادیث جعلی نیز دوره عمده را با استشهاد به روایات، بیان داشته است. در پایان، چند کتاب درباره احادیث جعلی معرفی شده است.

نقد و تحلیل دیدگاه های متصوّفه به حدیث

100. نقد و تحلیل دیدگاه های متصوّفه به حدیث، ابراهیم دهقان زاده، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول دین قم، استاد راهنما: دکتر احمد عابدی، استاد مشاور: دکتر فتح الله نجارزادگان، 1380، 169ص. این مجموعه، در وهله اول، نگاهی اجمالی به تعاریف تصوّف، تاریخچه ظهور، علل پیدایش و فرق متعدّد این مذهب در جهان اسلام دارد. سپس به دخل و تصرفاتی که این گروه در آیین مقدّس اسلام نموده اند، پرداخته و از حوزه حدیثی، آنها را مورد نقد و تحلیل قرار داده است. موضوع و هدف اصلی این تحقیق، آشنایی با دیدگاه های صوفیان نسبت به احادیث معصومان علیهم السلام است تا روشن شود که آنان تا چه اندازه پایبند به احادیث منقول از پیامبر اکرم و ائمه اطهار بوده اند و تا چه مقدار از این احادیث را کنار گذاشته و نسبت به آنها بی توجه بوده اند، و نیز چه مقدار از احادیث را خودشان جعل نموده و به یکی از بزرگان دین نسبت داده اند. دیگر هدف مدّ نظر در این تحقیق، پرداختن به این مسئله است که تصوّف تا چه اندازه با دین اسلام و مخصوصاً احادیث منقول از معصومان علیهم السلام هماهنگی و همبستگی دارد، و آیا اصلاً چنین دیدگاهی مورد تأیید ائمه معصوم علیهم السلام بوده است یا نه؟ و این که متصوّفه در مشروعیت بخشیدن به اعمال خود، دست به دامان چه نوع احادیثی شده اند. آیا دلیلی قانع کننده و مدرکی معتبر و غیرقابل خدشه در اثبات حقانیت خود دارند یا برعکس، به احادیثی جعلی یا ضعیف و یا متشابه متشبّث شده اند؟ و نهایت این که اگر متصوّفه دارای اصالت نیستند، با چه حربه هایی توانسته اند تا به حال به موجودیت خود ادامه دهند و در این راستا، چه افکار و عقاید و اعمالی را ابداع نموده و به نام دین به خورد مسلمانان داده اند؟ همچنین در این تحقیق، روشن شده است که متصوّفه در راه نیل به اهداف خود، چه مقدار از احادیث صحیح را با تأویل های غلط و افراطی، از معانی اصلی و حقیقی آنها تغییر داده و معانی دیگری بر خلاف دستورهای دین مقدّس اسلام تحمیل نموده اند. در بخشی از این پایان نامه، به پاره ای از عقاید و بدعت های متصوّفه پرداخته شده و به طور خیلی خلاصه توضیح داده شده که عدّه ای از صوفیان در هر چهار حوزه جعل، تأویل های افراطی، طرد احادیث صحیح السند و بدعتگذاری، از هیچ گونه اقدامی دریغ نورزیده اند و به همین جهت، مورد انتقاد و مذمّت شدید ائمه معصوم علیهم السلام و نیز علما و فقهای طراز اول اسلام، قرار گرفته اند، که به بعضی از آنها در بخش آخر تحقیق، اشاره شده است. ضمناً جهت اثبات عدم هماهنگی گفتار صوفیان با کردارشان، به بیان مواردی از تناقض گویی آنان، به کتاب های خودشان استناد شده، تا موضوع برای خوانندگان بیشتر روشن شود. این پایان نامه، از يك مقدمه و پنج فصل تشکیل یافته که هر فصل نیز بخش های متعدّدی دارد. در مقدمه، ضرورت و اهمّیت بحث، سابقه تاریخی بحث، هدف بحث و محدودیت های آن از نظر سیاست ها و موقعیت های روز، بررسی شده است. فصل اول، درباره صوفی و تصوّف، تاریخچه ظهور این فرقه، علل پیدایش آنان، مهم ترین فرقه های صوفیه و سلسله های آنان، و ذکر مشایخ و بزرگان صوفیه است. فصل دوم، احادیث جعلی توسط متصوّفه و نقد آنها آمده است. فصل سوم، در مورد توجیه و تأویلات نادرست احادیث از ناحیه این فرقه و ردّ و نقد این تأویلات از بیان بزرگان است. در فصل چهارم به ردّ احادیث صحیح توسط صوفیه و بعضی از عقاید باطل آنان، و پاره ای از بدعت ها و آداب خلاف شرع صوفیه پرداخته شده است. فصل پنجم نیز مربوط به سیمای صوفیه در حدیث و نمونه هایی از تناقض گویی آنان است.

نقش دعا و ذکر در تربیت روان

101. نقش دعا و ذکر در تربیت روان، حسنعلی نوبهار، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: دکتر غلامرضا اعوانی، 1371، 265ص. موضوع این پایان نامه، مطالعه و تحقیق درباره نقش دعا و ذکر در تربیت روان در ابعاد مختلف و بیان دیدگاه های متفاوت است. از آن جا که بررسی نقش تربیتی دعا، احتیاج به تحقیق در مسائل تربیتی دارد، در پرداختن به مسائل تربیتی، ابتدا موضوع تربیت مورد توجه قرار داده و مقدّمات مختصری درباره موضوع تربیت در شاخه روح و روان پرداخته شد، و پس از آن مباحث مختلف و ضروری در مورد تربیت آمده و بحثی غیرزاید و ضروری معرفی شده و پایه و اساس مباحث بعدی دانسته شده است. بخش های چهارگانه این پایان نامه، گویای این مطلب مهم است. بخش اول، درباره فلسفه تربیت یا پرورش روح است که خود از دو فصل تشکیل یافته است. فصل اول به روح یا حقیقت انسان پرداخته و در این راستا، لزوم خودشناسی در آیات و روایات مورد بررسی قرار گرفته و ریز موضوعات مربوط به حقیقت و خصوصیات روح، شرح شده است. در ادامه، نگارنده، مراتب و مراحل روح را برمی شمرد و بر این عقیده است که تقسیمات مراحل نفس، به هفت مرتبه محدود نبوده و تربیت نفس به معنای نابودی آن در مراتب پایین تر نیست. در فصل دوم، تربیت و مبانی و هدف های تربیتی عنوان شده و ضمن بررسی مفهوم تربیت، تشابه بین واژه های مترادف آن شرح داده شده است. بحث دیگر این فصل، درباره امکان تربیت روح آدمی است که در این باب به استناد آیات و روایات و نظر حکما و فلاسفه و استدلال به نتایج علمی تربیت تمسک شده است. مبحث دیگر در این فصل، در باب اقسام تربیت، هدف های تربیتی، و تفاوت دل ها در آیات قرآن است. همچنین ضمن استشهاد به آیات قرآن، مراحل تربیت در گونه های بشری مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش دوم پایان نامه - که بحث اصلی آن به شمار می آید - با عنوان «فلسفه دعا یا پرورش در پرتو نیایش»، ضمن تعریف واژه نیایش و پرستش و همچنین واژه عرفان، آرای مختلف در مورد منشأ پیدایش مذهب، بازگو شده و نگارنده، به تناسب بحث نیایش با فطرت بشر، درباره فطرت، طبیعت و غریزه، خصوصیات فطرت، رابطه فطرت و نیایش، فطرت ادراکی در آیات و روایات، فطرت احساسی یا نیایش در قرآن و روایات، قلم زده و در ادامه نیز نکاتی را در مورد فلسفه دعا تذکر داده است. در قسمت دیگر این بخش، موانع استجاب دعا را بر شمرده و هفت مورد عمده از این موارد را توضیح داده است. بخش سوم با عنوان «دعا و ذکر» آغاز شده، که در دو فصل مجزّاء، درباره هرکدام بحث نموده است. در فصل اول، ضمن تعریف لغوی و اصطلاحی دعا، شرایط مقدّماتی تحقّق نیایش از نظر آیات و روایات بیان شده و ضمن بر شمردن شرایط و آداب دعا و تقسیم آن به آداب ظاهری و باطنی، نظر مرحوم علامه طباطبایی در این باب، آمده است. وی در فصل دوم نیز ضمن تعریف لغوی ذکر، به چهار مرتبه از مراتب ذکر اشاره شده و مرتبه چهارم، از نظر آیات و روایات بررسی شده و در ادامه، ضمن بیان ثمرات و نتایج اصلی دعا و ذکر و نتایج فرعی هر کدام، این دو را بهترین غذا برای روح می داند. نگارنده در ادامه فصل، به تناسب، غفلت از ذکر و نتایج و آثار و عواقب اعراض از ذکر خدا را توضیح می دهد و ضمن آوردن چند تذکر مهم به بررسی علّت فضیلت ذکر و دعا می پردازد. نگارنده، در بخش چهارم، نمونه هایی از مضامین دعاها و جنبه های تربیتی آن توضیح می دهد و ضمن بیان اسما و صفات الهی و تقسیم این اسما به حقیقی و مجازی، تفاوت بین صفات جمالی و جلالی را بیان می دارد. در ادامه نیز آثار بیداری یا شناخت حیات برتر را توضیح می دهد و در خاتمه، قسمت هایی از دعای امام سجّاد علیه السلام را که درباره نفس اماره و شیطان است، شرح و بسط می دهد.

نگرشی بر نظام اجتماعی - سیاسی در قرآن و حدیث

102. نگرشی بر نظام اجتماعی - سیاسی در قرآن و حدیث، سیدرضا کاظمی، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول دین قم، استاد راهنما: آیه الله محمدهادی معرفت، استاد مشاور: آیه الله محمد مهدی آصفی، 1378، 168ص. این نوشتار در پاسخ به دو سؤال مطرح شده است که اولاً آیا از قرآن و سنت می توان طرحی برای نظام اجتماعی سیاسی اسلام استنباط کرد یا نه؟ و ثانياً در صورت اثبات، عنوان این نظام چیست و ماهیت و شکل آن کدام است؟ پ نگارنده در پایان نامه خود، به طور اجمال، از نظر آیات قرآن و احادیث، عنوان نظام اجتماعی را «امت»، و عنوان نظام سیاسی را «امامت» قرار داده و بر این عقیده است که با توجه به تعریف ویژه این دو نظام، هر دو توأم با هم و لازم و ملزوم هم اند. وی به عنوان توضیح در ادامه می نویسد: «به بیان دیگر، اگر پذیرفته شود که اسلام، دینی است اجتماعی، و دگرگونی جامعه و پدیدار شدن نظام اجتماعی جدید به جای نظام قبیله ای و قومی توسط پیامبر اکرم انجام گرفته، پس باید پذیرای این مطلب شد که این نظام اجتماعی، توأم با يك نظام سیاسی مناسب است، به نحوی که تفکیک بین این دو، منجر به فساد و اضمحلال امت می گردد». این جستار، از يك مقدمه و چهار فصل تشکیل یافته است. فصل اول، سه گفتار دارد: در گفتار اول، منشأ اجتماع بیان شده، که در این زمینه از جمع نظریات اندیشمندان اجتماعی استفاده شده است. در گفتار دوم، معنای جامعه و تعاریف جامعه از نظر فلاسفه اجتماعی بیان شده و پس از نتیجه گیری از آنها، نظرگاه قرآنی در این زمینه را بیان نموده است. در گفتار سوم، بحث از نظام اجتماعی است و این که مقصود از نظام اجتماعی در لغت و اصطلاح چیست؟ و مراد از نظام اجتماعی قرآن چیست؟ آیا این دو جدای از هم اند یا نه؟ فصل دوم نیز از چهار گفتار تشکیل شده است. در گفتار اول، نظام اجتماعی در قرآن که با عنوان «امت» بیان شده، توضیح داده شده، و سپس، مفاهیم اجتماعی که به دو دسته خرد و کلان در قرآن آورده شده، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است، در ادامه نیز به توضیح واژه «امت» در لغت و اصطلاح پرداخته شده و موارد استعمال آن شرح شده است. گفتار دوم، در باب تعریف امت در بیان صاحب نظران است. در گفتار سوم، پیشینه و تحوّل در مفهوم امت مشخص شده است و در گفتار چهارم نیز عناصر تشکیل دهنده امت - که در چهار عنصر خلاصه می شود - بیان شده است. فصل سوم، این فصل با عنوان «بافت امت» در هفت گفتار منظم شده، که گفتار اول، يك مقدمه و پیش گفتار توضیحی در مورد این مقوله دارد. در گفتار دوم این فصل، منظور از بافت در این موضوع توضیح داده شده و در گفتار سوم، بیان شده که قرآن، این بافت را تحت عنوان «ولاء» نسبت به امت و جامعه، ایدئال خود ذکر کرده است. گفتار چهارم به بحث ولاء و ولایت اختصاص یافته و اهمیت ولایت در جامعه اسلامی توضیح داده شده است. در گفتار پنجم، ولاء و ولایت از نظر کتب لغت، بررسی و تجزیه و تحلیل شده، و در گفتار ششم، همین واژه در فرهنگ قرآن، بررسی شده است و در ادامه، مراد از ولاء و ولایت در قرآن، آشکار شده و ولاء منفی و مثبت از هم جدا دانسته شده است. نگارنده، در فصل چهارم با عنوان «امت و نظام امامت» از يك مقدمه و چهار گفتار تشکیل شده است مقدمه این فصل به توضیح امامت نظام سیاسی امت پرداخته و ضمن آن، نظریه نظام سیاسی امامت را از دیدگاه امام خمینی قدس سره شرح داده و طرح نظام سیاسی و بافت امت را نیز عنوان نموده است. وی در گفتار اول، به اثبات هم ریشه و هم معنا بودن امت و امامت پرداخته و در گفتار دوم، معنای امام و امامت در فرهنگ دینی را توضیح داده و در پایان نیز کلامی را از فارابی نقل نموده است. گفتار سوم، طرح پرسش و پاسخی در باب اصل امامت و نیاز به امام در جامعه است که با استنباط از آیات و روایات، نتیجه کلی بحث، به دست آمده است. گفتار چهارم، درباره امامت عامه است که این گفتار نیز با پرسش و پاسخی در توضیح این مطلب آغاز شده و با کلامی از امام خمینی (ره) و مرحوم نایینی در باب حکومت اسلامی پایان یافته است.

النور المبين في تفسير أمير المؤمنين عليه السلام

103 . النور المبين في تفسير أمير المؤمنين عليه السلام، نادر فضلی، دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات دانشگاه تهران، استاد راهنما: سید محمدباقر حجّتی، استادان مشاور: آیه الله ابوالفضل میر محمدی و دکتر مرتضی آیه الله زاده شیرازی، 1374، 355 ص. قرآن کریم، مشتمل بر مسائلی است که تمام عالم از ابتدا تا انتها بدان احتیاج دارند. لیکن قرآن، دارای اسرار و رموزی است که فهم آن اختصاص به اهلش، یعنی پیامبر اکرم و ائمه معصوم علیهم السلام دارد. نگارنده در این پایان نامه، در صدد بیان این امر است که پس از پیامبر اسلام، گشاینده رموز قرآن و بازگوکننده مبهمات، آن کسی است که أمّ الكتاب نزد اوست و مفسر قرآن، قرآن ناطق، و کسی است که پیامبر او را يك جزء از ثقلین دانست. نگارنده برای روشن شدن و اثبات مدّعی خود، احادیثی را در باب علم امام و احاطه تفسیری ایشان بیان کرده و دست روزگار، نگذاشته این قرآن ناطق پس از پیامبر صلی الله علیه و آله به حقّ الهی خود برسد. این پایان نامه، به زبان عربی و در دو بخش مقدّماتی و يك بخش اصلی (که ارائه گوشه هایی از روایات تفسیری امیر مؤمنان است) فراهم آمده است. در بخش نخست مقدّماتی، مباحثی در معرفّی قرآن و جایگاه بلند آن (همچون: قرآن از زبان قرآن، قرآن از زبان پیامبر صلی الله علیه و آله، و قرآن از زبان اهل بیت علیهم السلام) طرح شده است. در بخش دوم مقدّماتی، مباحثی همچون: ثواب تلاوت قرآن و تعلّم آن، گردآوری آن و نهی از تفسیر به رأی در مورد آن بررسی شده است. در بخش اصلی پایان نامه، روایات تفسیری نقل شده از امیر مؤمنان در تفسیر سوره های فاتحه، بقره، آل عمران و نساء، ارائه شده است. نگارنده، این روایات را از منابع تفسیری و روایی شیعه و سنی گردآوری کرده و با قراردادن آنها به دنبال آیات مربوط، چگونگی تفسیر امام علیه السلام را از قرآن به تصویر می کشد. از آن جا که روایات تفسیری منقول، تمام آیات را دربر نمی گیرد، شماری از آیات این چهار سوره، در متن ذکر نشده اند. وی در حاشیه، توضیحاتی را درباره واژه های دشوار، منابع دیگر روایت تفسیری و... ارائه نموده است.

ولایت در نهج البلاغه

104. ولایت در نهج البلاغه، عصمت جهانشاهی، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، استاد راهنما: دکتر احمد بهشتی، استاد مشاور: دکتر محمدباقر حجّتی، 184ص. نگارنده در این مجموعه به بیان راز و رمز ولایت از زبان ولیّ الله الأعظم پرداخته و با محور قرار دادن کتاب شریف نهج البلاغه، به شرح و بسط بحث از ولایت، مراد و منظور از این اصطلاح پرداخته و معنای ولایت از دیدگاه نهج البلاغه بیشتر مدّ نظر وی بوده است. در بحث های مقدّماتی، سخنی کوتاه درباره شخصیت علی علیه السلام بیان شده و در قسمت بعد به عظمت نهج البلاغه‌ی او اشاره شده است. در مبحث بعد، قبل از شروع بحث، ولایت از لحاظ واژه و ریشه در کتب لغت مورد بررسی قرار داده است. مطالب بخش بعدی درباره اقسام ولایت است. نگارنده، چهار قسم برای ولایت عنوان کرده و توضیح می دهد که عبارت اند از: ولایت محبّت، ولایت امامت، ولایت تکوینی و ولایت تشریحی. در قسم اول (ولایت محبّت) آمده که ضرورت دوستی اهل بیت و این که دوستی آن بزرگواران، اجر رسالت و ناشی از دوستی حق است. همچنین درباره رمز دوستی علی علیه السلام و این که دوستی وی، ایمان و دشمنی وی نفاق است، سخن به میان آمده است. در بحث ولایت امامت که به معنای پیشوایی دینی است، درباره نصب امام از جانب خدا و همچنین عصمت و علم او بحث شده است، و این که عصمت و علم در بالاترین حدّ آن، فقط شامل آل محمّد صلی الله علیه و آله می شود. بحث دیگر این قسمت، درباره ولایت تکوینی یا ولاء تصرّف است که در مرحله اول، مخصوص خداوند متعال و سپس، مختصّ اولیای الهی به اذن الهی است و بالاترین مرتبه آن را اهل بیت علیهم السلام دارا هستند از مطالب مهم این قسمت، بحث از هدایت به امر است که مقام ویژه امام است و هدایت و راهبری است. مطلب مورد اشاره دیگر، ولایت تشریحی است که در دو معنا توضیح داده شده است: الف. به معنای وضع قوانین و احکام، که این ویژگی نیز از آن حق تعالی و پس از او پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام است. ب. به معنای سرپرستی و راهبری، که ضروری جامعه است و غفلت از آن، عواقب زیانبار بسیاری را در جوامع اسلامی در بر داشته است. در این قسمت به فطرت و همچنین سیره پیامبر بزرگوار استناد شده، و این که در زمان غیبت، سرپرستی جامعه مسلمانان با ولیّ فقیه جامع شرایط رهبری است؛ زیرا این مقام، ثابت است و مقام، غیر از فرد است، و با نبود فرد، مقام از بین نمی رود. در بخش دیگر پایان نامه، حکومت در نهج البلاغه به طور اجمال مورد بررسی قرار گرفته است. از مهم ترین و فراوان ترین مباحث نهج البلاغه، مبحث حکومت است. با این که علی علیه السلام پیشوای دینی است و امامت دینی جامعه را دارد، درباره حکومت، بسیار تأکید کرده است و در عین حال، آن را بی ارزش تر از کفش لنگه ای پاره و آب دهان بُز دانسته است؛ زیرا حکومت، فی نفسه، ارزشی ندارد، اما به خاطر هدفی که بر آن مترتب می گردد، ارزش بالایی خواهد داشت. از مباحث مهم دیگر که به بهترین شیوه در نهج البلاغه مطرح شده «رابطه والی و رعیت» است و از زیباترین مباحث در این زمینه، عهدنامه حضرت علی علیه السلام به مالک اشتر، سردار رشید اوست. عنوان مبحث دیگر این بخش، «اهل بیت و حکومت» است. در پایان مبحث حکومت، به سکوت تلخ و شکوهمند علی علیه السلام اشاره شده، که آن بزرگوار برای حفظ وحدت مسلمانان صبر کرد و حقّ حکومت را _ که مهم بود _ فدای وحدت مسلمانان _ که اهم بود _ نمود. آخرین بخش از این مجموعه به بیان حقیقت ولایت اختصاص یافته، و این که «ولیّ» از اسمای حق و دائمی است. همچنین درباره اتحاد ولایت پیامبر بزرگوار صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام سخن به میان آمده و برخی از فضایل بی شمار آن حضرت، بیان شده است.

هدایت و ضلالت از دیدگاه قرآن و روایات

105. هدایت و ضلالت از دیدگاه قرآن و روایات، محمدعلی رستمیان، کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، مرکز تربیت مدرّس حوزه علمیه قم، استاد راهنما: دکتر سیّد محمدباقر حجّتی، استاد مشاور: آیت الله محمدهادی معرفت، 1373، 223ص. آنچه در این پایان نامه مورد بررسی قرار گرفته است، مسئله هدایت و ضلالت و زمینه هایی است که انسان به وسیله آنها به هدایت می رسد و یا به سقوط در می افتد. این موضوع با توجّه به آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام، بررسی شده است. واژه «هدایت» در دو معنا به کار می رود: ارائه طریق یا راهنمایی و ایصال الی المطلوب یا رهبری. بر اساس استقرای آیات قرآن، حدود 43 آیه در زمینه متعلّق هدایت وجود دارد که از میان آنها شانزده آیه متعلّق هدایت را صراط مستقیم ذکر کرده است و صراط مستقیم، همان دین استواری است که مصداق اتم و اکمل آن، آیین ابراهیم علیه السلام است و به طور کلی، حقیقت صراط مستقیم، چیزی جز اسلام ناب، یعنی تسلیم و فنا در پیشگاه احدیّت، عبد خدا بودن و انقطاع از ماسوی الله نیست. پایان نامه از دو بخش عمده تشکیل شده که هر بخش، شامل چند فصل است. بخش اوّل در باب کلیات بحث و شامل چند فصل است. فصل اوّل این بخش، به معنای هدایت و ضلالت در کتب لغت پرداخته و آیاتی از قرآن را در معنای لغوی هدایت آورده و طریقه استعمال هدایت در قرآن را بررسی کرده است. هجده وجه برای هدایت و هشت وجه برای ضلالت، بیان شده است. فصل دوم، مربوط به بحث از قلمرو و محدوده هدایت و ضلالت است. نویسنده در این فصل، از هدایت عامّه، مراحل مختلف قبل از هدایت، نیاز تمام موجودات به هدایت الهی و قلمرو ضلالت، بحث می کند. فصل سوم، درباره اقسام هدایت است. نویسنده، بنا به تقسیمی، هدایت را به دو قسم تکوینی و تشریحی تقسیم نموده و هدایت تکوینی را نیز شامل سه قسم: هدایت طبیعی، هدایت غریزی و هدایت فطری دانسته است. سپس اقسام ضلالت را بررسی می کند. در تقسیم او گم راهان بر سه دسته اند: گم راهان از فطرت الهی، غوطه وران در ضلالت و گم راهی، و منحرفان از صراط مستقیم. منشأ این انحراف نیز یا انحراف اعتقادی است یا انحراف عملی. فصل چهارم، درباره مراتب هدایت و ضلالت است. نگارنده در این فصل از سلسله طولی هدایت، مراتب هدایت عامّه و خاصّه، مراتب هدایت خاصّه بحث شده و آمده که صراط مستقیم، والاترین مرتبه هدایت و مراتب ضلالت است. بخش دوم پایان نامه، بررسی عوامل هدایت و ضلالت است. این بخش، دارای پنج فصل است: فصل اوّل، درباره انتساب هدایت و ضلالت به خداوند است. به همین مناسبت، نگارنده در باب جبر و اختیار و آرای مختلف درباره این مقوله، سخن می گوید و جبری یا تقویضی بودن هدایت و ضلالت را بررسی می کند. فصل دوم، مربوط به بررسی زمینه های هدایت است. نگارنده این زمینه ها را به دو دسته تقسیم نموده است: اوّل، زمینه های عمومی کسب تقوا: تفکر، عقل و علم؛ و دوم، زمینه های کمال هدایت: عمل صالح، یاد خداوند، اخلاص و انابه. فصل سوم، به بررسی عوامل هدایت می پردازد. این عوامل عبارت اند از: انبیا، کتاب های آسمانی، ائمه علیهم السلام، علما و کعبه. فصل چهارم، زمینه های ضلالت را بررسی می کند که به گونه عام به دو دسته تقسیم شده اند: دین پرستی و ترک زمینه های هدایت. فصل پنجم، درباره عوامل اضلال است. این عوامل نیز عبارت اند از: شیطان، هوای نفس، بدعت ها، تقلید کورکورانه در تفکر، عمل بر طبق ظن. نویسنده در خاتمه نیز خلاصه ای از مباحث پایان نامه را به دست داده است.

ص: 243

فهرست عناوین .

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

